بسم الله الرحمن الرحيم

لِيُحِقَّ ٱلۡحَقَّ وَيُبۡطِلَ ٱلۡبَٰطِلَ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُجۡرِمُونَ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړني

© د چاپ ټول حقوق له ټیکوال سره محفوظ دي!

❁د کتاب متن: زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقائد.

❁د کتاب نوم: مفتاح عقیده

❁مصنف: مولوي نورالفتاح ((عثماني))

❁مالي لګښت:عامه مسلمانان

❁کمپوزر: محمد ایمل وزیري

❁ډیزاین: زبیراحمد

❁تصحیح کوونکي: مولوی نورالفتاح (عثمانی)او مولوی محب الله (رحماني)

❁خپرندویه ټولنه: المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار

❁چاپ کال: ۱۳۹۴ هـ ل

❁تیراژ: ۱۰۰۰ ټوکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

دا چي دا اوږده شرحه د حاجي اغاصاحب م بارک په هغه رساله لیکل سوې ده چي، په ظاهره وړه او د معنی له مخي کتابونه - کتابونه پرې لیکل کیږي، نو له همدې کبله یې هم ده مبارک ته اوهم دافغانستان هغه شاه ځلموته چي تل ئي په خپله وینه اوقلم داسلام اومذهب دفاع کړي ،اوتل ئي دحق آوازلوړکړي ،نه ددنیا په عشق اوعشرت مصروف سوه اونه ددنیاپه پریب دخپل اصلی هدفه نه منحریف سوه ددوي په همدي میړانه اوغیرت اوشاه کاره کارنامومي تل دمذهب اواولس اوهیوادماته بیړي تل په سیخه لاره تللی نوپه همدي خاطرعثماني خپله دغه تحفه همدوي ته په ټوله معنی ډالۍ کوم.

(مولوي نورالفتاح عثماني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

کڼه:	مضمون :	مخ
۱	تقریظ: الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله علیه) ولایت زابل..	۱
۲	تقریظ: الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده (رحمة الله علیه) ولایت زابل....................	۲
۳	تقریظ: الحاج مولوي نظرمحمد عاطف (رحمة الله علیه) ولایت زابل...........................	۳
۴	تقریظ: الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده (رحمة الله علیه) ولایت زابل	٤
۵	تقریظ: الحاج مولوي فدامحمد اخندزاده (رحمة الله علیه) ولایت زابل	۵
۶	تقریظ: الحاج مولوي ابوالفیض سعید محمد ذاکري (رحمة الله علیه) ولایت هلمند	۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷تقریظ:الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۹

۸تقریظ: الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله علیه) ولایت قندهار..۱۰

۹تقریظ:الحاج مولوي محمدفیض الباري(رحمة الله علیه)في بلدباکستان...........۱۲

۱۰تقریظ:الحاج مولوي حبیب الله الارکاني (رحمة الله علیه)فعلا في ولایت هلند.....۱۴

۱۱تقریظ:الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده(رحمة الله علیه)ولایت زابل.....................۱۶

۱۲تقریظ:الحاج مولوي محمد(محمدي)(رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۱۷

۱۳تقریظ:الحاج مولوي فیض محمد ابوالفیض (رحمة الله علیه)ولایت قندهار..........۱۹

۱۴تقریظ:الحاج مولوي احمدسعیدالمعروف بمولوي گل آغا(رحمة الله علیه)ولایت قندهار...۲۱

۱۵تقریظ:الحاج مولوي عبدالرحیم (رحمة الله علیه)ولایت قندهار............................۲۳

۱۲ تقریظ:الحاج مولوي محمد عبیدالله ابوالوفا(رحمة الله علیه)ولایت قندهار..........۲۵

۱۷تقریظ:الحاج مولوي سعیداحمدغفوري(رحمة الله علیه)في ولایت قندهار......... ۲۷

۱۸تقریظ:الحاج مولوي محمدلاجور(رحمة الله علیه) فی بلدباکستان ۲۸

۱۹تقریظ:الحاج مولوي نظرمحمدالافغاني (رحمة الله علیه)بلدباکستان.............. ۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰تقریظ:الحاج مولوي محمودالحسن حسیني (رحمة الله علیه)ولایت قندهار ۳۰
۲۱تقریظ:دارالعلوم عالي هرات(في ولایت هرات افغانستان............................ ۳۱
۲۲تقریظ:الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه)ولایت قندهار.......................... ۳۲
۲۳تقریظ:الحاج مولوي محمدطاؤس(رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت.......................... ۳۴
۲۴تقریظ:الحاج مولوي عبدالقیوم(رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت ۳۵
۲۵تقریظ:الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت.......................... ۳۶
۲۶تقریظ:الحاج مولوي محمدموسی خان غزنوي(رحمة الله علیه)ولایت ترین کوت..... ۳۷
۲۷متن او صاحب متن.. ۳۹
۲۸دلیکوال لنډه پېژندنه.. ۴۱
۲۹یادونه.. ۴۳
۳۰مقدمه.. ۴۴
۳۱د دې رسالې نوم دی.. ۵۶
۳۲قوله:الحمد الله موږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت یو ۶۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳قوله:څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو.. ۷۰

۳۴تقليد.. ۷۲

۳۵تقليد په لغت کي.. ۷۲

۳۶مطلق تقليد د قرآن په رڼا کي.. ۷۸

۳۷مطلق تقليد د احاديثو په رڼا کي.. ۸۱

۳۸د تقليد اقسام.. ۸۵

۳۹شخصي تقليد ته اړتيا.. ۹۲

۴۰ايا د حديثو مصنفين مقليدنو وو؟.. ۱۰۱

۴۱د غېر مقليدينو يو څو سوالات.. ۱۱۴

۴۲د عوامو لپاره يوه توصيه... ۱۳۵

۴۳قوله :مذهب د امام اعظم صاحب مبارک رحمه الله............................ ۱۴۲

۴۴قوله :مذهب د امام مالک رحمه الله.. ۱۵۲

۴۵قوله :مذهب د امام شافعي رحمه الله:.. ۱۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶قوله :امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ۱۲۲

۴۷قوله :ځلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو: ۱۲۶

۴۸قوله :موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو ۱۷۱

۴۹قوله :ځلور سره طريقې حقې دي حقې يې بولو ۱۷۳

۵۰د تصوف اصطلاح ۱۷۵

تصوف د قران او حديث په رڼا کې ۱۷۷

۵۱د تصوف حکم ۱۷۹

۵۲تصوف د امت د مشاهرو په آند ۱۸۱

۵۳تصوف څه شی دی ۱۸۳

۵۴مرشد ته اړتيا سته ۱۸۷

۵۵د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان ۱۹۴

۵۶د کامل شيخ علامې ۱۹۷

۵۷د سالک لپاره اداب ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸قوله :طریقه نقشبندیه شریفه... ۲۰۷

۵۹قوله :طریقه قادریه شریفه.. ۲۱۳

۶۰قوله:طریقه چشتیه شریفه.. ۲۱۵

۶۱قوله :طریقه سهرورديه شریفه.. ۲۱۷

۶۲قوله :زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي ورتلګ یې جائز بولو................ ۲۲۲

۶۳د حضرت محمد ﷺ د مقبرې زیارت کول.. ۲۳۸

۶۴د ښځو لپاره د قبرنو زیارت.. ۲۴۴

۶۵د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعاکول.. ۲۵۱

۶۶د اولیاوو کرامو وسیله کول.. ۲۵۸

۶۷توسل په لغت کي.. ۲۶۰

۶۸د توسل اقسام.. ۲۶۲

۶۹التوسل باسماء الله تعالی وصفاته.. ۲۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۰التوسل بعمل صالح قام به الداعي.. ۲۶۸

۷۱التوسل بالانبیاء.. ۲۷۱

۷۲التوسل بدعاء الرجل صالح.. ۲۸۱

۷۳التوسل بالانبیاء من قبل نبینا.. ۲۸۵

۷۴التوسل بالااولیاء کرام.. ۲۸۷

۷۵قوله :خوردې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو ۲۹۲

۷۶قوله :خوردې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو ۲۹۸

۷۷قوله: دوره د اسقاط جائز بولو.. ۳۰۰

حیله الاسقاط.. ۳۰۱

۷۸اثبات د نفسي حیلې.. ۳۰۳

۷۹د غیر مقلیدینو سوالونه.. ۳۱۱

۸۰د اسقاط د دورې شرطونه.. ۳۱۶

۸۱د اسقاط د دورې کیفیت او ترکیب.. ۳۲۲

۸۲دورة الاسقاط اړوند مسائل.. ۳۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸۳قوله :مولد شریف.. ۳۲۷

۸۴میلاد نبوي ﷺ.. ۳۲۷

۸۵بدعت.. ۳۳۲

۸۶د بدعت شرعي تحقیق.. ۳۳۵

۸۷د بدعت اقسام.. ۳۳۸

۸۸د میلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول.. ۳۴۱

۸۹هغه کتابونه چې د مولود په جواز اقرار کوي.. ۳۴۴

۹۰ولي د نبي علیه السلام وفات نه لمانځو؟.. ۳۵۲

۹۱مولود شریف اول چا ولمانځه.. ۳۵۵

۹۲په مولود شریف کي له لاندي شیانو څخه ځان ساتنه اړینه (ضروري) ده..... ۳۵۷

۹۳مولود شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی.. ۳۶۱

۹۴د مولود شریف شپه غوره ده او که د قدر شپه؟.. ۳۶۵

۹۵قوله :او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو.. ۳۶۸

۹۶قوله : دمونه، تعویذونه او ځانتونه جایز او روا بولو.. ۳۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۷د دم د جواز دلائل ۳۷۶

۹۸د تعویذ او د ځاښت د جواز دلائل ۳۷۸

۹۹قوله :ښه کاربه ښه بولو او بد کاربه بد بولو، ۳۸۵

۱۰۰قوله :دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هیت اجتماعي سره مستحب. ۳۸۷

۱۰۱قوله :زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک............ ۳۹۱

۱۰۲فریقه وهابیه یا وهابیت.. ۳۹۳

۱۰۳غیر مقلیدین په هندوستان کي.. ۳۹۸

۱۰۴د غیر مقلیدینو عقائد ۴۰۴

۱۰۵د وهابیانو نومان او ډلي.. ۴۰۷

۱۰۶د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي.. ۴۱۰

۱۰۷د غیر مقلیدینو په اړند د دارالعلوم دیوبند نظر.. ۴۲۰

۱۰۸سلفیان.. ۴۲۴

۱۰۹پنج پیریان.. ۴۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱۰بریلویان.......... ٤٢٨

۱۱۱د احمد رضاخان بریلوي لنډه پېژندنه.......... ٤٣١

۱۱۲د بریلویانو عقائد.......... ۴۳۲

۱۱۳ماخذونه.......... ۴۳۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولنافقه العصر حافظ الحق والملة والدين شمس الاسلام والمسلمين

الحاج مولوي عبدالله (رحمة الله عليه)

من سكان ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله حمداً موافياً لنعمه وموكافيه لمزيده والصلوة والسلام على رسوله محمد وأله واصحابه اجمعين

وبعد

هغه متن المتین في عقائد اهل سنت والجماعته چي آغاصاحب تالیف
کړي ؤ هغه تالیف کافي وشافي لعقائد اهل سنت والجماعت لر ه
ؤمګرډیرمختصراوکوتاوه .وشرحیته ئي زیات ضرورت ؤاوکله چه مولوي
نورالفتاح عثماني داشرح پروکړه نودعاموا وخاصوخلکولپاره فائدمنده سوه
اوهرکله چه مادخپل قدرت په اندازه مطالعه کړه ډیره صحح اوبااعتماداوبادلائله
شرحه وه الله تعالی دي ددواړو سعي قبول اومقبول کړي

حاجي ملا عبدالله نقشبندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولناشیخ الحدیث و التفسیر منبع العلم و الهدی صاحب البلاغة و الفصاحة مبین الکنایات و الاشارات

الحاج مولوي عبیدالرحمن اخندزاده (رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي سید هاشم الواقع في ولایت زابل قریة سِنک افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی و سلام علی عباده الذین صطفی

وروسته له دي جناب محترم الحاج اغاصاحب کله چه دامت مسلمه دصحح افکاروخلاصه په ډیره کوتاه اولږوالفاظوکي په دي وجه لیکي وه چه په اذهانوکي راتلل اوجمع کیدل ئي اسانه سي چي هغه موږپه ډیرواره ترخپل نظرتیره کړي وه البته دمولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب دشرحي چه موږپه ډیرکوتاه وخت کي دتقلیددبحث اوبیاپه پاي کي دفرقوباطلو په ډیرسرعت څه مطالعه وکړه صحح په نظرراغله

الفقیرعبیدالرحمن 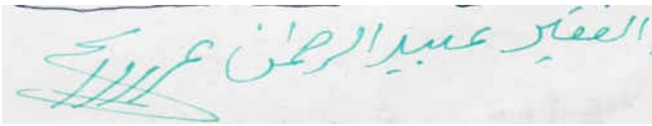

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جناب حضرت شیخ الاسلام و المسلمین فقه العصر و الزمان صاحب البیان و البنان في التقریر و التحریر

الحاج مولوي نظرمحمد عاطف (رحمة الله علیه)

خطیب جامعه حاجي محمد اصغر الواقع في ولایت الزابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله وکفی والصلوة والسلام علی سیدالوري

وبعد

ځرنګه چه زمونږ د مرشد الحاج اغاصاحب رساله (زمونږ د علماء عقیدة) او د مولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب شرحه ده مقلیدنو لپاره لاربنود او رهنماء ده هغه دلا ئل چه د قران او حدیث او هم د فقهاؤ د اقوالو څخه راجمعه سوي دي کافي او شافي دي او له الله تعالي څخه پر دغه عقیده په دنیاکي ژوند او په آخرت کښي په دغه جماعت کي راپاڅیدل غواړم

والسلام

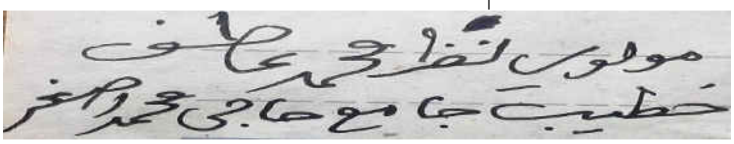

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

حضرت مولنا شیخ الحدیث و التفسیر جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة

الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده (رحمة الله علیه)

ملا امام قریة خوازي فعلاً و شیخ الحدیث في المدرسة رحمانیة عرفانیه ولد اخندزاده صاحب زیارت في ولایت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وکفی والصلوة والسلام علی سیدالوري

دغه رساله چه الحاج اغاصاحب مبارک جوړه کړیده ډیردوخت تقاضا اودضرورت په لحاظ مهتمه ده اوما خوخپله رساله مذکوره کتلي ده اوهغه شرحه ئي چي په نامه د (مفتاح عقیده) سره مسمی سویده هغه مي هم تقریبا ټوله کتلي ده اودامي دوخت دعلماء یوعظیم خدمت وباله ومذهب حنیفي ته بلکي وشریعت الغراء ته.دغه رساله اوشرحه په غورسره مطالعه کړي اوبیائي وعامومسلمانانوته په مساجدوکي اوهدیروکي څه څه بیانوي وهذا تائیدي

الحاج مولوي عبیدالله اخندزاده 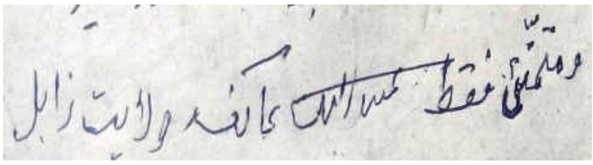

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت شيخ الاسلام و المسلمين صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير منبع العلم و الهدى

الحاج مولوي فدامحمداخندزاده(رحمة الله عليه)

خطيب جامعه حاجي باجا الواقع في ولايت زابل افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله و الصلاة على اهلها

وبعد

دالله تعالى لوي رحمت اواحسان ده چه موږته ئي په دي مهم وخت اودلامذهبودفلع لپاره دحضرت سيد الحاج حمدالله اغاصاحب رساله چي په نامه (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)ده زموږپه نصيب شوه نووروسته لمطالعي دبحث دتقليده چه هغه ډيرپه دلائلوشرعيه صححه سره ثابت وونوحضرت مولوي نورالفتاح (عثماني) صاحب ته ددعالاسونه پورته کړي چه الله تعالى دي دده سعي مقبوله اوداخرت له پاره زخيره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګرزه وي چه موږلپاره غتمه تحفه اوډیره اساني سره راکړه الله تعالی دي سرفرازاوکامیاب په دین اودنیاکي له موږسره ولري زه ئي په ډیره مینه سره تصدیق کوم والعلم عندالله تعالي. والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

الحاج مولوي فدامحمد اخندزاده

خطیب زړه جامع مرکزقلات

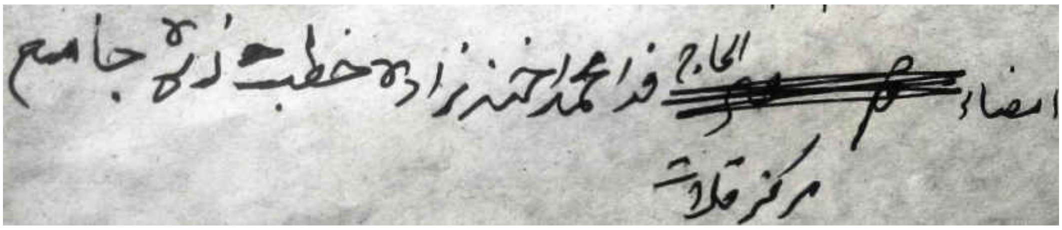

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ السلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة قدوة العلماء الراسخين

الحاج مولوي ابوالفيض سعيد محمد ذاكري (رحمة الله عليه)

استاذ احاديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه الواقع في ولايت هلمند مركز لشكركا افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي قال و قوله الحق يايها الذين امنوا اتقوا الله وكونوا مع الصادقين و الصلوة و السلام على معلم الكتاب و الحكمة و مزكي الامة و على اله و صحبه و من تبعهم الى يوم القيامة بالاخلاص و الصداقة

امابعد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دحق لاري لارويانوته زيري دي ،اوخوارجواوروافيضواونوروبدعتيانوته غم اوماتم جوړدي.ولي؟چي دشيخ الطريقة والشريعة الحاج مولنا حمدالله جان آغاصاحب درسالي شرحه دمتدين مذهبي شخصيت عالم عامل مولنا نورالفتاح (عثماني) صاحب په زياراومحنت پداسي ډول جوړه سوه چي الحمدالله اهل الزيع داعتراض ځاي نسي پيداكولاي ځكه ډيره واضحه مدللة اومفصلة ده الله عزوجل دي دمولف سعيه مقبوله وګرځوي اوالله جل جلاله دي داخرت توښه ورته وګرځوي هم ده ته هم هغه چاته چي په چاپولوكي كوهمكاري ورسره كوي امين الف امين

انا العبد الاحقر خادم الاحديث في مدرسة احسن العلوم اشرفيه

الواقع في هلمند لشكركله

الحاج ابوالفيض **سعيد محمد** ذاكري

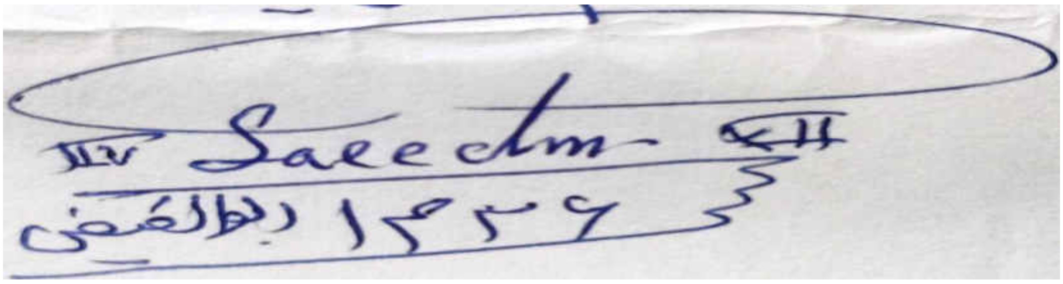

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

مولناشيخ الحديث و القران جامع المنقول و المعقول

الحاج مولوي محمدصادق حقاني(رحمة الله عليه)

مهتمم المدرسة دارالعلوم نورالمدارس الواقع في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلوليه و الصلوة و السلام على نبيه محمدواله و صحبه

وبعد

فاني قرائت بعض المباحث المهمه من هذه الرسالة التي الفها اخونافي الله مولنا نورالفتاح عثماني فاعجبت بهاجداوادعوالله سبحانه وتعالي ان يتقبلها بقبول حسن وينفع بها الطلاب والعلماء وان يجعلها من الباقيات الصالحات للمئولف المحترم حفظه الله تعالى

الحاج مولوي محمد صادق حقاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولناشيخ التفسير و الحديث منبع العلم و الهدى صاحب البلاغة و الفصاحة مبين الكنايات و الاشارات صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي عبدالصمدصابرابوالاحسان(رحمة الله عليه)

من سكان و لايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل العلماءكاالنجوم ،و خصهم بالادراكات و الفهوم، و فضلهم علي عوام الناس بالعلوم ،و الصلوة و السلام على رسوله المبعوث الي العرب و العجم، و على اله و اصحابه هم اهل الفضل و الكرم ،و خير القرون و الامم،

امابعد

فانا العبد الحقير الحاج المولوي عبدالصمد ، المفتقرالى الله القديرالاحد ،لقد طالعت شرح الرسالة المسمى بالمفتاح عقيده الذي الفه العالم العامل الصاحب للشريعة والطريقة السالک على طريقة اهل السنة والجماعة

(c) ketabton.com: The Digital Library

الثابت علي الحق الحنفية المضي كالمصباح اعني المولوي نورالفتاح عثماني جعل الله له الفوزوالفلاح فهوعندي مقبول ومنظوروالمرجومن الاخوان ان يقبلوه في كل زمان، ويعملوبه في كل حين وان، ونشروه في كل وطن ومكان، ولاينظرون الى توهمات الوهابية والسلفيان ،ولايلتفتون الي خرافات اهل الضلالة والطغيان، الذين هم يظنون انهم اهل الحديث والقران، والحال انهم اطباع النفس والشيطان، لايفرقون بين الحق والبطلان، وليس في قلوبهم مايقولون باللسان، نعوذبالله من عقيدة حديث الاسنان ،والله المستعان ،وعليه التكلان، ونسئله الاستقامة على مذهب النعمان، والتمسک باالحجة والتبيان ،والفوزفي الميزان ،والسدادفي كل بيان، والاستقامة على حكم الحديث والقران، وان يجعلنامن العلماء الربانين، والراسخين امين ثم امين يارب العالمين

الراقم الحاج المولوي عبدالصمدصابر ابولاحسان

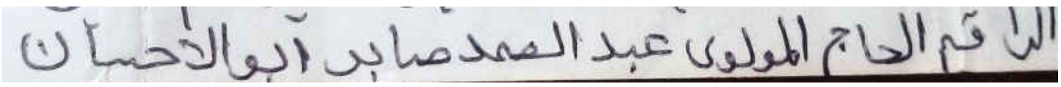

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحدث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين

فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي محمد فيض الباري (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة دارالعلوم الربانية في بلد باكستان شمن كلداره باغشه

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمد لله الذي من علينا برسوله وهدانابه الى سواء السبيله وامرنابتعظمه وتكريمه وبتجيله وفرض على كل مومن ان يكون احب اليه من نفسه وابويه وخليله صاحب لواء الحمد والمقام المحمود ابي القاسم محمد بن عبد الله بن عبد المطلب صلي الله عليه وعلى اله وصحبه اجمعين واخوانه من النبين والمرسلين وسائر عباد الله الصالحين صلوة دائمة غيرزائلة وباقية غيرفانية ومتصلة غيرمنقطعة امابعد فقدسرحت النظرفي هذه الرسالة ففيهامباحث لطيفة ومسائل شريفة تدورحول العقائداهل السنة والجماعة نسئال الله سبحانه وتعالي ان يتقبل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذلک من المولف وان یجعله خالصاً لوجه الکریم انه سمیع قدیروبالاجابة جدیر
والحمدلله رب العلمین   کتبه العبددني محمدفیض الباري غفرله الباري خادم
الحدیث نبویة بمدرسة دارالعلوم الربانیة

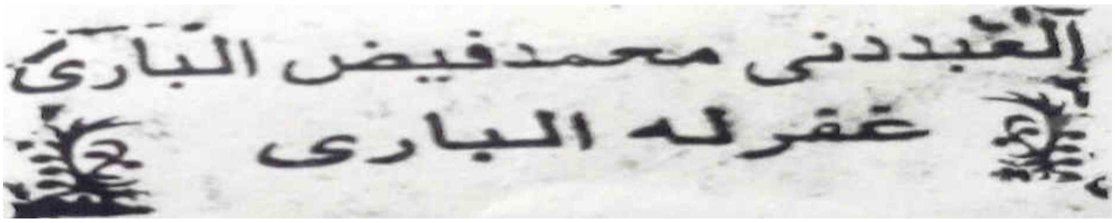

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

شیخ الاسلام و المسلمین شیخ الحدیث و التفسیر جامع المنقول و المعقول

الحاج مولوي حبیب الله الارکاني

ثم الهلمندي (رحمة الله علیه) فعلا في ولایت هلمند افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله وکفی والصلوة علی عباده الذي المصطفی

وبعد

ځرنګه چه مشروحه رساله دې یرولامذهبوپرسروپه مثل دیوتندراسماني په
څیروه داځکه چي صاحب دهغه صاحب شریعت اوطریقت وو اوپه هغه کي بې
شمیره اشاري پربدي دوهابیانواوسلفیانووي نوکله چه ددغه صاحب الرتبه شیخ
صاحب ددغه بهترینې رسالي شرح دیومتدین اوپرمذهب ولاړشخص دخواکیږي
نوبه ولي دلامذهبواوغیرمقلدینوپر سروتندري اسماني نه وي نوکله چي موږدخپل
کمزوري علم په اندازه اجمالاڅیړنه وکړه نوددي شرحي دلوړي مرتبې په وجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتوصيف كولونه عاجزه سوم نولهذا دالله تعالى څخه داغوښتونكي يم چه همداسي شارحان اوعلماء دي الله تعالى تل ژوندي لري امين ثم امين

ستاسوورور:

شيخ مولوي حبيب الله الارګاني ثم الهلمندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

المحدیث کبیر فقه العصر جامع المنقول و المعقول

الحاج ملاعبدالسلام اخندزاده(رحمة الله علیه)

المشهور بملاصاحب خواځي في ولایت زابل مرکز قلات افغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العلمین و الصلوة علی سید المرسلین و علی اله و اصحابه اجمعین

امابعد

دالحاج مولوي سیدحمدالله جان اغاصاحب رساله چي په نامه ده(زموږدافغانستان دعلماؤعقیده)اوددي رسالي شرحه چي په نامه د(مفتاح عقیده)ده تائدکوم ځکه زموږدمذهب اوعقیدي پرډیروښودلائلواوشواهدوبناده یوواربیاوایم چي زي تائدکوم اوماته مقبوله ده اودادعاکوم چي دالله تعالی په لوي دربارکي دي قبوله سي امین

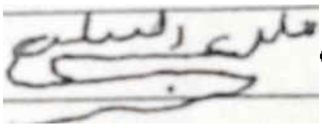
دخواځي ملاعبدالسلام اخندصاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين

الحاج مولوي محمد (محمدي)(رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله حمداً كثيراً طيباًمباركاًفيه و صلى الله و سلم على محمد عبدالله و رسوله ارسله بين يدي الساعة بشيراً و نذيراًو على اله و صحبه و التابعين لهم باحسان الي يوم الدين

امابعد

دشريعت اوطريقت شيخ مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب چي كومه رساله (زموږدافغانستان دعلماؤعقيده)په نوم ليكلي ده داپه واقع كښي دټوله اهل السنة والجماعة عقائددي،الامن شذونذر.هيڅ يوداسي څوک چي دالله تعالي ښخه ويريږي په دغوعقائدوكښي اختلاف نه لري خوكله چي دحاجي آغاصاحب په رساله كښي دلا ئل تفصيلي نه وه ذكرسوي نوداحتمال موجودووچي

ځيني هغه کسان چي دلا   ئل غوارې اودلويوعلماؤ پرخبرويي باورنه راځي ددلا
ئلوغوښتنه وکړي نوداچي مخلص اوجيدعالم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب
دحاجي اغاصاحب درسالي شرحه کړي ده اوپه رساله کښي دذکرسووعقائدوسره
يي دلا ئل راوړي دي دايقينا دوخت ضرورت وو خوزماډيرومصرفيتونودومره وخت
رانه کړي چي ټوله شرحه وګورم صرف يوه حصه يي زما ترنظرتيره سوه خودغه
حصي له کتلوڅخه داسي ښکاري چي په دي شرحه کښي هراړخيزمعلومات سته
الله تعالی دي ددغي شرحي فائده عامه وګرځوي

مولوي محمد (محمدي) حفظه الله

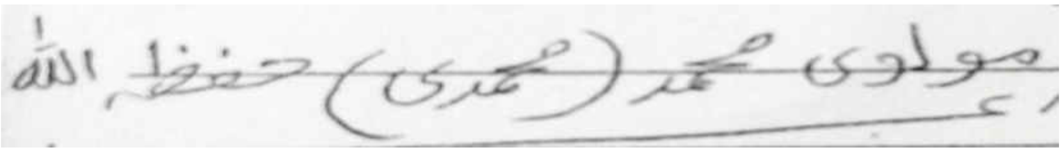

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير مناظر اهل السنة و الجماعة

الحاج مولوي فيض محمد ابوالفيض (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة دارالعلوم اسلامية خضرية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لاهله و الصلوة على اهلها

وبعد

كومه رساله چې شيخ الشريعت والطريقت حضرت مولوي سيد الحاج حمدالله اغاصاحب(رحمة الله عليه)په نامه د(زموږ دافغانستان دعلماؤعقيده)جوړه کړې وه دايوبهترينه رساله وه په باب كې دعقائدو داهل السنة والجماعة اوددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسالي په باب بائدووايم (صغرحجمه وكبرعلمه)اوزموږپه فكردذي رساله سره دغه نوم ښه مناسب دي(سيف الحنفية على اعناق الوهابية والسلفية)اوهغه څوک چي ځان ته مقلدوايي ددي رسالي څخه انكارنكوي(ولاينكرها الاالوهابية والسلفية) خوكله چي دارساله مجمله وه په غاية اجمال سره نودشرحي ضرورت پيدا اسوداچي حضرت مولوي نورالفتاح عثماني صاحب ددي رسالي مفصله شرحه جوړه كړه نوموږدزياتومصرو فيتوپه خاطردټولي شرحي دمطالعي وخت نسوپيدا نولهذاددي شرحي يومبحث چه هغه مبحث دتوسل دي موږمطالعه كي فوجدته مشحونابمطالب لطيفة ومقاصدنفيسة معجبة للنواظرومطربة للخواطرتميل اليها الطباع وتلذذبهاالاسماع

(والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته)

الحاج مولوي فيض محمدابوالفيض

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ القران و التفسير صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي احمدسعيدالمعروف بمولوي گل آغا (رحمة الله عليه)

خطيب جامع انصاري نرزو شابرج في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

وبعد

الحمدلمن هواهله كماهواهله بماهواهله على ماهواهله عمن جعله اهله
والصلوة والسلام على من ارسله هدي وبشري لمن ارسله اليه من الجن والانس
ليخرجهم من ظلمات الكفروالنفاق والمعاصي الي فيضان القران والاحديث النبوي
وعلى اله وصحبه وعترته امابعد فقدعرضت علي رسالة مؤلفة في تصحيح
العقائدلاسيمافي عقائدعلماءافغانستان اللتي الفهاالشيخ الاجل العالم التقي
والمرشدالنقي حضرت مولينااحمدالله جان اغافطالعتهافوجدتهاكافيةشافية في
بابهاومدللة في مسئلة العقائدنافعة للخواص والعوام ومغنية للعلماء والمبلغين

(c) ketabton.com: The Digital Library

عن تعب تحقيق هذا مسئلة واوصي لكل عبد مسلم ان يشيعو هذا الرسالة
ليستفيد منها المسلمون وادعوا الله الكبير ان ينفع بها الامة
ويجعلها ذخر المؤلفها ولمن سعي فيها وصلي الله علي سيدنا محمد واله وصحبه
اجمعين

احمد سعيد المعروف بمولوي كل آغا

خطيب جامع انصاري نرزوشابرج

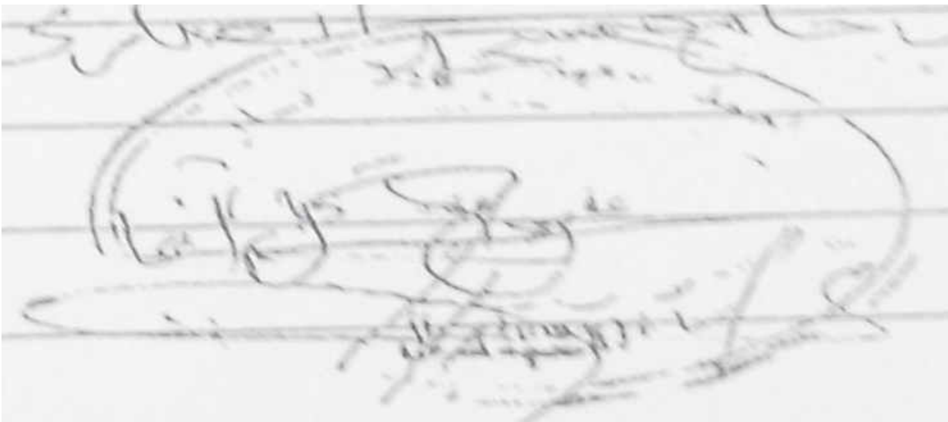

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام و المسلمين

الحاج مولوي عبدالرحيم (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في مدرسة جامعة اسلامية اشرفية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله رب العلمين و الصلوة علي سيد المرسلين و على اله و صحبه اجمعين

امابعد

دطريقت شيخ محترم مولوي حمدالله جان اغاصاحب چي دجلدک په اغاصاحب سره هم شهرت لري يوه مختصره رساله دبعضي مسائلو په اړه ليکي وه لکن دارساله ډ يره مختصره وه تفصيل ته يي ضرورت يقيني وه داچي محترم مولوي صاحب نورالفتاح عثماني دا ضرورت پوره کړي الله تعالي دي اجرخيرورکړي البته دزياتومصروفياتوله کبله مي ونکړل سول چي درسالي تپوله شرحه مطالعه کړم په يوعاجل نظرمي داهل السنت والجماعت تشريح وکتله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشاءالله کافي وضاحت يي کړي اميدسته چي نور مسائل به يي هم په همدي ډول تشريح کړي وي، ومن الله التوفيق

شيخ الحديث مولوي عبدالرحيم مدظله

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

جامع المنقول و المعقول صاحب البلاغة و الفصاحة صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد عبيدالله ابوالوفا (رحمة الله عليه)

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية في ولايت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل علماء الامة المرحومة امناء الدين و الصلوة و السلام علي اعلم العلماء و افقه الشيوخ و الصوفية معلم للدين المتين و على اله و اصحابه الناشرين الدين

امابعد

فقدطالعت اكثرمواضع من هذاالكتاب المبين لرسالة اللتي الفها شيخ الطريقت والشريعت شيخنا ومرشدنا الشيخ السيدمولنامولوي حمدالله جان اغاصاحب دامت بركاته العاليه فوجدت هذا الشرح مطابقالكتب الاحديث وكتب الفقهاءالكرام وكتب التصوف فالله درالمصنف اعني مولوي نورالفتاح عثماني العالم والعامل الصوفي دام ظله العالي حيث بذل سعيه في تتبع الكتب واستقرائها جعل سعيه مشكورا وجعله مقبولابين العلماء والطلباءونافعالهم في

(c) ketabton.com: The Digital Library

الدارين امين ثم امين لاارضي بواحدة اضم اليها الف امين وصلي الله تعالي علي خيرخلقه محمد وعلي اله وصحبه اجمعينو انا العبد الافقر الي رحمة الله الأكبر محمد عبيد الله ابوالوفا

المدرس في مدرسة الحنفية للعلوم الاسلامية

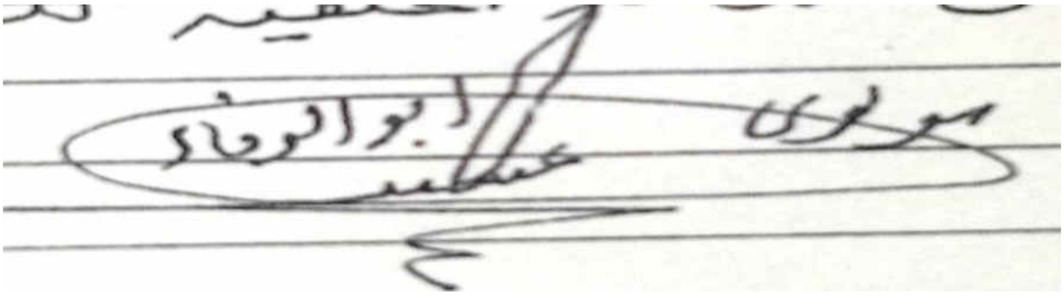

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الاسلام و المسلمين فقه العصر و الزمان صاحب التدقيق و التحقيق

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري (رحمة الله عليه)

رئيس دارالافتاء في جامعة الاسلامية اشرفية في ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وكفى و سلام على عباده الذين اصطفى

مادغه شرحه ټوله وکتل شارح جناب محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب پوره زحمت کښلي دي موضع ئي لکه څنګه چي شيخ الطريقت والشريعت جناب محترم حاجي اغاصاحب دجلدک متن ليکلي وو هم هغسي يي کټ مټ شرحه کړيده دلانورپرمختګ اوخدمت په هيله ئي يم

والسلام

الحاج مولوي سعيد احمد غفوري

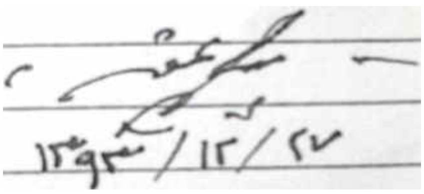

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في

التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمدلاجور (رحمة الله عليه)

استاذالحديث في المدرسة جوهر العلوم في بلدباكستان شمن كلداره باغنشه

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلي علي رسوله الكريم

امابعد

مادغه رساله في الجمله درنظروايستله ډيره ښه رساله ده دعقيدي د اصلاح لپاره اومفيده اوګټوره ده ځکه چي حوالي يه دمعتبروكتابوڅخه دي اودغه مولوي نورالفتاح عثماني صاحب چي شارح ددغه متن دي زما دتلامذوڅخه دي ښه قابليت اوصلاحيت يه درلودي اوددي رسالي نوم چي دعلماء حنفيه عقيده واي ښه به وايي اويا عقيدة العلماء الحنفية اللهم اجعل سعيهم مشكورا ومقبولاواجعله هذارسالة سبباالرضائک ياارحم الرحمين مولوي محمدلاجور

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ المشايخ المحديث الكبير الناقد البصير قدوة العلماء الراسخين شيخ الاسلام و المسلمين

فقه العصر و الزمان صاحب البيان و البنان في التقرير و التحرير

الحاج مولوي نظرمحمد الافغاني (رحمة الله عليه)

استاذ الحديث في مدرسة العربية تدريس القران في بلد باكستان شمن كلداره باغنشه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وكفي وسلام علي عباده الذين اصطفي امابعد فقد طالعت ماتيسرلي حسب الظروف من هذا الرسالة المؤلفة في اصلاح العقيدة الفها العامل الشيخ الشريف العلامة حمد الله جان وشرحها العالم المحقق لمولي نورالفتاح عثماني فاذاهي منتخبة من القران والحديث وان احسن الحديث كتاب الله واحسن الهدى هدي محمد صلي الله عليه وسلم ومشحونة باقوال اولياء الله عزوجل وفقهاء هذه الامة الذين هم فرسان هذه الميدان جزا الله عزوجل مؤلفه خير الجزاء وجعل سعيه مشكورا وعمله مبرورا ،من ناحية اخرى رئيت توقيعات المشائخ الكرام والعلماء العظام عليها فهاانا ادعوكل اخ في الله اليها اذلايسع الجهل عنها طرفة عين

واناعبد الفقير نظرمحمد الافغاني

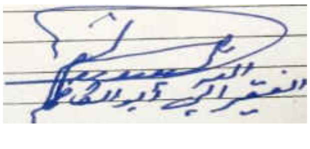

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب الفصاحت و البلاغة و استاذي

الحاج مولوي محمودالحسن حسيني (رحمة الله عليه)

من سكان قرية سنجري ولايت قندهار افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي علمناطريقه اهل السنة والجماعة وجعلنا من اهلها والصلوة والسلام من جرهذه الرسوم الى يوم الدين حبيبنا ومولانامحمدسيدالاولين والاخرين وعلي اله واصحابه الذين شيدو هذه الطريقة بايدي المتين امابعدفلماكان الرسالة التي الفهاشيح الشريعت والطريقت الحاج مولاناسيدحمدالله دامت بركاته رسالة وجيزه متينة لكن جمعها جميع عقائداهل السنة والجماعة
فشمرلتفصيلهااخوناثاقب الزهن مولوي نورالفتاح عثماني سنجري الكندهاري دام فيضه اللهم احفضه من شركل غبي وغوي ومن شرجبارعنيد فنظرت في بعض مضامينها كان صوابا وموافقا للشريعت المحمدي والطريقة الاحمدي واسئل الله ان يتقبل منه سعيه وجعل زخرا له في الدارين آمين.انا العبد العاصي مولوي محمود الحسن حسيني غفرله الباري

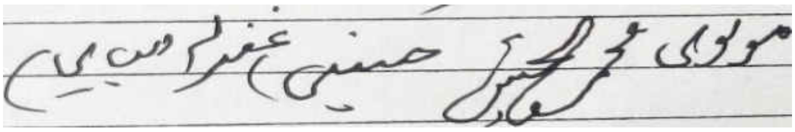

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب تقريظ

(دارالعلوم عالي هرات)

في ولايت هرات افغانستان

الحمد لله وحده والصلوة على من لانبى بعده ولامعصوم بعده ولاامة بعدامته ولاكتاب بعدكتابه اما بعد په مختصروخت كښي مو دمولانا نورالفتاح عثماني صاحب په پښتو ژبه كښي ليكل سوي اوترتيب سوي تاليف چه دحاجي آغاصاحب پررساله چه زموږدافغانستان دعلماؤدعقيدي په نامه يادېږي شرح كړي ده مختلف مقامات اوابحاث مو وكتل ماشاءالله ډيره په زړه پوري اوبين الافراط والتفريط مطالب اودلا ئل پكښي راټول كړي چه اكثره دلائل ئي داهل سنت والجماعت مركزدارالعلوم ديوبند دكتابونه رانقل كړي الله تعالى دي دنوم وړي داخدمت قبول كړي اودمزيد تصنيفاتواوتاليفاتو توفيق دي وركړي

دارالعلوم عالي هرات

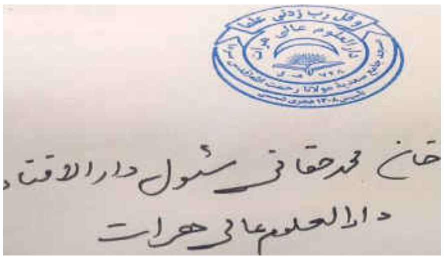

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقریظ

جامع المنقول و المعقول صاحب فصاحت و البلاغة صاحب البیان و البنان فی التقریر و التحریر فقه العصر

الحاج مفتی جان محمد (رحمة الله علیه)

رئس المدرسة النعمانیة الاسلامیة فی ولایت قندهارافغانستان

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب العالمین و العاقبة للمتقین و لاعدوان الاعلی الظالمین و اشهدان لااله الاالله وحده لاشریک له رب العالمین و اله المرسلین و قیوم السموات و الارضین و اشهدان محمدا عبده و رسوله المبعوث بالکتاب المبین الفارق بین الهدی و الضلال و الغی و الرشادو الشک و الیقین

امابعد

زموږمرشدفضیلة الشیخ الحاج العالم صاحب الورع والتقوی وصاحب الشریعة والطریقة السید حمدالله جان آغاصاحب (دامت برکاته العالیه) چي مشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي یوه جامع رساله چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زموږ دافغانستان دعلماؤعقیده)په نامه ده و لیکل، اوزموږ دافغانستان علماؤخوښه کړه، نوبیاځینوعلماؤکرامو(مولوي محمدحسن صاحب، مفتي سیداحمدصاحب، اومولوي نورالفتاح صاحب)پرمذکوره رساله شرحي ولیکلي، نوماهم الحمد لله متن مطالعه کړ ، ماشاءالله په زړه پوري، دډیرومهمومسائلوحامل، پرډیروباریکیواولطائفومشتمل ووچي انشاءالله دهرډول فتنومخه به ونیسي اوپه عقیده ورته لرلوکي به په ټولنه کي پوره وحدت راسي چي دصحیح سالم ذوق خاوندان ډیرڅه ځني ازده کولای سي وریسي مي ټولي شرحي وکتلي چي هره یوه مستنده اومدللة ده اوسلیم الطبع خلک ډیرښه ورڅخه مستفید کیدلای سي، اخیراً: دالله رب العزة څخه امیدلروچي دغه متن اوشرحي خپلي رضاسبب وګرځوي اوپه خپل عالی دربارکي یې قبولي کړي، زموږاودټولومؤمنانوددنیااوآخرت دکامیابۍ ذریعه وګرځوي،

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمدو اله و اصحابه اجمعین

مفتي جان محمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في التحرير و التقرير

الحاج مولوي محمد طاؤس(رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي جعل العلماء ورثة الانبياء و الصلوة و السلام على اشرف الانبياء و على اله و اصحابه الاتقياء

امابعد

فقد طالعت هذه الرسالة بمطالعت السريعة لكثرت الشواغل فوجدتهامفيدة لدفع عقائدالفرق باطلة فيجزى الله لمصنفهاجزاءالخيرفى الدنياوالاخرة

انا الداعى الحاج مولوي طاؤس

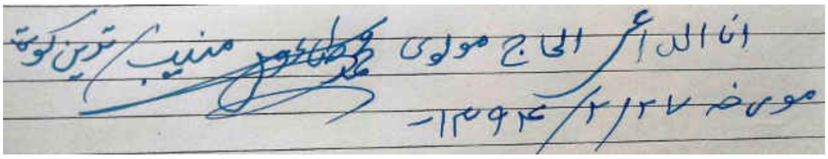

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير صاحب الفصاحت و البلاغة و صاحب البيان و البنان في

التحرير و التقرير

الحاج مولوي عبدالقيوم(رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلي على رسوله الكريم

امابعد

فهذا كتاب جيد على مذهب امام ابى حنيفه رحمة الله تعالى فعقيدة الاحناف ومصنفه خادم لمذهبه الحنفية

والسلام

الحاج مولوي عبدالقيوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

شيخ الحديث و التفسير جامع المنقول و المعقول صاحب تحقيق و تدقيق شيخ السلام و المسلمين

الحاج مولوي ملاامام اخند (رحمة الله عليه)

من سكان و لايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذي هدى للاسلام و الصلوة و السلام على رسوله خير الانام

اما بعد

فقدطالعت هذه الكتاب فوجدته موافقا لعقيدة اهل السنة والجماعة ومذهب امام ابوحنيفة شكراً لمصنفه

الحاج مولوي ملاامام اخند

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحب التقريظ

حضرت مولناشيخ الحديث و التفسير منبع العلم و الهدى صاحب البلاغة و الفصاحة مبين الكنايات و الاشارات صاحب الطريقت و الشريعت

الحاج مولوي محمد موسی خان غزنوي (رحمة الله عليه)

مهتمم و شيخ الحديث فی مدرسة مدينةالعلوم عزيزية فی ولايت ترين كوت افغانستان

بسم الله الرحمن الرحيم

نحمده و نصلی علی رسوله الكريم و علی اله و صحبه اجمعين

امابعد

قدرمندوليدونكومادغه رساله چه د جلدک وآغاصاحب ته منسوب ده ،دتصوف په ځني مسائلوكي وكتله ډيرښه تحقيقي بيان مشتمله وه،الله دي وكړي چه رائجه اومفيده شي الله دي شيخ طريقت وشريعت سيدحمدالله جان آغاصاحب ته اودرسالي شارح مولوي نورالفتاح صاحب ته اجرخيرنصيب كړي

شيخ الحديث والقران خادم طريقت

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدموسی خان غزنوي واغظي ،مهتمم وشيخ مدرسة

(مدينةالعلوم عزيزيه)

ترين كوت

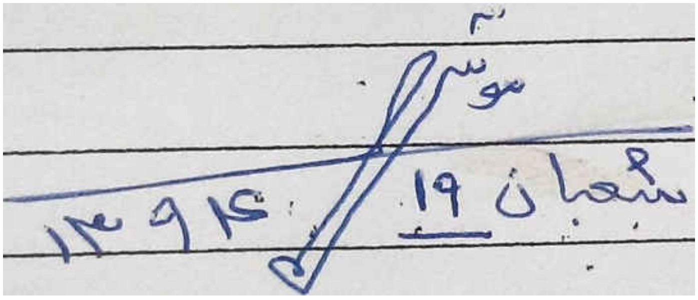

(c) ketabton.com: The Digital Library

متن او صاحب متن

حمداًلله علي النعمة الظاهرة كمايليق بجلاله وجنابه وصلاة وسلام علي رسوله خيرالنبيين واشرف المرسلين ومن تبع عليها بالنواجذواهتدي بهديه من اصحاب من اصحابه واهل بيته واتباعه الي يوم الدين ،وبعد الحمدلله الذي وهب لشيخناالعقل والذهن ومنحه فصاحة اللسان والهمة التبيان وحضه علي التحلي بالحلي الادبية والتخلق بالمكارم العلية ورعبة في الاقتداء بالسنن السنية بالاقوال المرضية الزكية وامرناشيخنا بالاحسان والافعال الحسني ونهانا عن الاخلاق الدنيئة اللئيمة والافعال الرديئة الذميمة

زموږشيخ اوستاذ صاحب شريعت اوطريقت دخپل وخت صاحب دعلوموباطني اوظاهري دفيض منبع دنبوي احاديثوبرلاسي شخصيت محترم مكرم معزم اصلي نوم الحاج مولوي سيدحمد الله آغاصاحب دالحاج مولوي سيدمحمدغوث آغاصاحب ځوي دي،اومشهوره دجلدک په آغاصاحب سره دي په نسب سيددي اودافغانستان دزابل ولايت دقرية خلاتي اوسيدونكي دي اوس مهال دجلدک دحاجيانوپه كلي كي استوګن دي

محترم حاجي آغاصاحب دمدرسة نورالمدارس فاروقي څخه فارغه سوي دي نوم وړي مدرسة دحضرت نورالمشايخ اوحضرت ضياء المشايخ قدس الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرهمادسرپرستي لاندي وه همدامدرسة دافغانستان دغزني ولايت په علاقه دشلگري کي موقعيت درلودي

محترم حاجي آغاصاحب تل دامت محمدي داصلاح لپاره کوشش کړي پدي لړکي نه ستړي کيدونکي قدمونه پورته کړي په شپه اوورځ کي دامت محمدي خدمت په ورين تندي کړي تل ئي دعامومسلمانانواوخاصواشخاصوپه وړاندي خپل دسخادرپرانځي وي ترڅوهغه مسائل چي دوخت په تيردو سره رامخ ته کيږي ورته حل اوفصل کړي په همدي لړکي دحاجي آغاصاحب څخه ځني مخلصنواوعامو مسلمانانودوخت دضرورت په خاطرديوڅوپيچده مسائلوپه اړوند دوضاحت کولوغوښتنه ځني وکړه خوحاجي آغاصاحب دخپلومصرفيتوسربيره ددي ودغي غوښتني ته لبيک ووايه همدغه مسائل ئي دقولي وضاحت سربيره ديورسالي په بڼه هم ورته ورکړه ،دارساله دوندي ښائسته وه چي دمذهب حنفي پرلوي لوي اساساتو ولاړه وه لکه څنگه چي معلومه ده دافغانستان ۹۹فيصده وګړي حنفي مذهبه دي په همدي خاطر ئي نوم هم داسي ورته غوره کړي چي هغه ورسره مناسب وه(دافغانستان دعلماؤعقيده)اوداسي هم نه وه چي داعقائديواځي دحاجي آغاحب اودهغه دمخلصونودي بلکي که موږ وگوروددافغانستان دټولواشخاصوهم دغه عقيده ده په همدي خاطرئي نوم داسي عام ورته غوره کړي اوکه يوڅونفره بل رنګه عقيده ولره هغه حنفي اومقليد کيداي نسي

اللهم انفعنابمحبته و الاقتداء بسير ته امين يارب العالمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

دليکوال لنډه پيږندنه

مولوي نورالفتاح عثماني دالحاج ملانوراحمداخندزاده ځوي دالحاج خطيب ملامحمدعثمان اخندزاده لمسي،په قوم عليزائي،خلوزائي دکندهارولايت دژړي ولسوالي دسنځري دکلي اوسيدونکي دي،کله چي دشوروي سرولښکروپرافغانستان يرغل وکړددوي کورني هم دنوروهيوادوالوپه څېرپاکستان ته هجرت وکړي دهجرت په وخت کي محترم مولوي نورالفتاح عثماني صاحب دالحاج ملانوراحمداخندزاده په کورکي دي نړي ته سترګي رڼي کړي په کوم وخت کي چي په افغانستان کي دطالبانواسلامي تحريک مينځ ته راغلي ددوي کورني هم دنورو هيوادوالوپه څيرخپل هيوادته راستانه سول،په دغه موده کي اسلام تعليم لپاره ښه زمينه برابره وه،نوده هم دوخت څخه په استفاده پرخپل استاذالحاج مولوي محمودالحسن(حسيني)صاحب سبق ويل شروع کړل،په لږوخت کي دپرمختلڼ وروسته په اسلامي تعليم اوزده کړي لپاره دپاکستان دکوئټي وښارته ولاړي هلته ئي دمختلفواستادانوڅخه سبقان وويل دهغه وروسته پيښورته ولاړي،په پيښورکي اول پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنانجم الدين صاحب وړه دوره وکړه ترهغه وروسته ئي په جامعة النوارمحمدية کي پرشيخ الحديث والتفسيرالحاج مولنامحمداسرائيل صاحب باندي لويه دحديثودوره وکړه،اوپه ســـ۱۴۲۷ـــــنه ه ق کي د(۲۴)کالوپه عمرکي دخپل شيخ لخوادحديثودفراغت سندورکړل سو،کله چي وخپل وطن ته راستون سوددرس

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتدريس سربيره ئي تصنيف اوتاليف ته هم مخه کړه دهغوله جملي څخه يوهم دمحترم الحاج مولوي سيدحمدالله آغا صاحب درسالي شرحه ده چي په نامه دمفتاح عقيد ده کوم چي ستاسوپه لاس کيده اوچاپ سوي اثار ئي نورهم دي لکه(شرعي واده)(امام صاحب تقوااوذکاوت)(دنړي په زړه پوري اول) دغه درى واړه کتابونه دسنځرخپرندوبه ټولنې لخواچاپ سوى دي الله تعالي دي دنومړي مولوي صاحب کوشش قبول کړي اوموږده ته دلاړياتوخدمتونوتوفيق دالله تعالي څخه ورته غواړو

امين

پدرنښت ::احمدنور(منتظر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه

الحمد لله زه د الله تعالی ډیر شکر گزاریم چي الله تعالی خپل دغه حقیربنده ته ددغي شرحي د لیکلوتوفیق ورکړي ،اودخپلو محترمو استادانو ډیر مننندویه یم چي ددشرحي دلیکلوپه وخت کي تشویق کړم ،اوبیائي په خپلو مبارکولاسودهم دي شرحي پاڼي یوه یوه وکتل ترڅوهغه غلطي اصلاح کړي کوم چي له ماحقیرنه سوي وي ،کوم مسلمان ورورچي دغه شرحه ګوري په دعاکي دي محترم حاجي اغاصاحب اوزما استادان اوهغه مسلمانان نه حیره وي چي پدي کتاب کي مالي اوبدني کومک کړي دي.یوه خبره دیادوني وړبولم که بالفرض په دې شرحه کي کومه غلطي ووینئ هغه خپله اصلاح کړئ اویا دچاپ مطبعي ته ئي خبر ورکړي ځکه داشرحه دمذهب کتاب دي پرهرمذهبي شخص دالازمه ده چي ترخپله وسه ئي دفاع وکړي

الله تعالی دي دغه شرحه په خپل دربارکي قبوله کړي امین ثم امین

اللهمّ انّي اَسْاَلُکَ الثّبَاتَ فِي الاَمْرِ وَاَسْاَلُکَ عَزِیمَةَ الرُشْدِ وَاَسْاَلُکَ شُکْرَ نعمَتکَ وَحُسْنَ عبَادَتکَ وَاَسْاَلُکَ لسَانًا صَادقًا وَقَلْبًا سَلیماً وَاَعُوذُ بکَ منْ شَرّ مَا تَعْلمُ وَاَسْاَلُکَ منْ خَیْرِ مَا تَعْلمُ وَاَسْتَغْفِرُکَ ممّا تَعْلمُ انّکَ اَنْتَ عَلاّمُ الْغُیُوب

برحمتک یاذوالجودوالکرم والاحسان

امین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والعاقبة للمتقين، ولا عدوان الا على الظالمين. و اشهد ان محمدا عبده ورسوله خاتم النبيين و امام المتقين و اله و اصحابه، و من تبعهم باحسان الى يوم الدين.

امابعد:

حمد او ثنا دي وي هغه ذات لره چي ټول کائينات يې په واک کي دي، د ټولو عالمونو رب او پالونکی دی، داسي رب چي ژونديو ته سا ورکوونکی دی او د سا اخيستلو واک يې هم له ده سره دی، داسي رب چي حي القيوم دی او په کائيناتو کي يو حرکت او سکون هم د ده ﷻ له ارادې پرته نه تر سره کيږي او نه په کارونو او واک کي کوم سيال او شريک لري، داسي رب چي پر ټولو عالمونو ورحمېده او د دوی په منځ کي يې انسان پيدا کړ او د انسان د هدايت (لارښودني) لپاره يې د عالمونو شهکار او د مخلوقاتو بې مثاله هستي او خپل خوږ استاذی سرور کائينات، فخرالموجودات حضرت محمد ﷺ راولېږه او د ده په نور يې ټوله کائينات منور کړل او د ده ﷺ په راتلو يې د مځکي مخ جنت وګرځاوه. داسي رب چي وېويل: که چا د ده ﷺ لاره وينول د جنت پريشتې به يې مخونه شکل کړي او د جنت اوبه يې په نصيب سوې او که چا د ده ﷺ لاره پرېښوده د قهرجنو لمبو خوراک سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له چا سره چي په سرونو کي عقل او پوهه وي، انسانيت او سړيتوب ور سره ملګری وي هغوی تل همدا خبره کوي او وايي: د همدې ستر شخصيت (رسول کريم ﷺ) راتګ و دې نړۍ ته د انسانانو لپاره يو الهي نعمت و او دی.کله چي انسانانو د هدايت لاره ورکه کړه او د ګمراهۍ په تيارو کي ورک او سرګردانه سول، الله ﷻ د دوی د لارښووني او هدايت لپاره همدغه ستر انسان او د انبياوو سالار مبعوث کړ او د همدې امت لپاره يې يو ستر لارښود او د اخلاقو نمونه و ګرځاوه.همدغه بعثت د الله ﷻ له لوري پر خپلو بندګانو د ترحم او مهرباني يو ستر دليل دی چي، الله ﷻ نه غواړي چي، انسانان دي د جهالت او ګمراهۍ ښکار سي او له دې امله دي د جهنم د لمبو خوراک سي.

د همده مبارک ﷺ راتګ هم د دې ستر هدف لپاره و چي، د الله ﷻ د سترو مخلوقاتو په منځ کي همدغه ستره هستي انسان چي، پر نورو مخلوقاتو يې د ښو او صالحو اعمالو له امله غوره ګرځولی دی د هدايت لاره پيدا کړي او پر هغه نيغه لاره روان سي چي الله ﷻ ور ته ټاکلې ده ترڅو د الله ﷻ د وحدانيت (يوالي) عقيده په ځان کي ورروزي او د الله ﷻ عبادت په داسي ډول سره وکړي چي د شرک بوي همنه وي په کښي، او د همدې لاري په برکت د الله ﷻ د رضا او رحمت وړ وګرځي،همدارنګهد عباداتو په وسيله له هغه نعمتونو څخه برخمن سي چي الله ﷻ د خپلو خاصو بندګانو لپاره اراسته کړي دي او د همدغه عباداتو د کولو په واسطه يې ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږ نبي ﷺ خپله ورسپارل سوې دنده په پوره امانت داری سره تر سره کړه او ورسپارل سوی مسؤلیت یې په داسي ډول سره ادا کړ چي، د بشریت په تاریخ کي یې ساری نه دی لیدل سوی. په لږ وخت کي یې د الله ﷻ د وحدانیت (یوالي) ږغ تر ډیرو لیرو ځایونو پوري ورساوه او د ډیرو سترو ګمراهانو سخت زړونه یې په همدغه ږغ ولړزول، ډیرو لارو ورکو ته یې لار و ښودل، ډېر تاریک زړونه یې د ایمان په نور روښانه کړل. ده ﷺ د خپل نبوت دنده یوازي دانه چي عباداتو ته یې ځانګړې کړې وه بلکي د الله ﷻ د عبادت ولورته د خلکو د بلني تر څنګ یې د یوه بشپړ تمدون ځانګو هم وځنګلوله یعني یو پراخه او په هره معنی یو بشپړ تمدون یې را منځ ته کړ او ټول انسانان یې د وحشت، بربریت او ځان غوښتني له تاریکیو څخه د علم، پوهي، او ښېګڼو و لوري ته راوبلل. د شرک، کفر او ظالمانه عقایدو څخه یې د وحدانیت، الهي دین او ورولۍ و لورته دعوت کړل. د هر چا تر غوږونو یې د حق دعوت ورساوه. د حق لور ته په بلنه او خلکو ته په ښغه لار ښوونه کي یې له هیچا څخه وس و نه سپماوه. د چا حق یې پر ځان پرې نه ښوده، څه چي یې د ځان لپاره غوره بلل هغه یې د نورو لپاره هم خوښ او خېر و بلل.

د حضرت محمد ﷺ له رحلت وروسته د ده مبارک، سپېڅلې دنده د ده زړورو او په دین مینو اصحابو کرامو ته پاته سوه چي، دوی هم په خپل وار سره د اسلام د دین په خپراوي کي له هیڅ ډول ستړیاوو او سربښندنو څخه ځان شاته نه کړ، د سر او مال په ورکړه یې د اسلام دین د نړۍ تر لیري لیري ګوټونو ورساوه. د اسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنانو ته يې تاريخي او شرموونکي ماتي ورکړې چي تر اوسه هم د کفارو يا د اسلام د دښمنانو په زړونو کي د هم هغو جنګيالو صحابه کرامو د توري او نېزو او د دوی د ټينګو ايمانونو وېره سته او وي به.

د همدې مېړنيو (صحابه) کرامو له مهالونو وروسته همدغه د دين دعوت، د دين په ساتنه کي د جهاد له لاري قرباني او سر ښندني، تابعينو کرامو، تبعي تابعينو او نورو مسلمانانو ته پاته سوې چي له هغه وختونو بيا تر ننه، مسلمانانو د دين په ساتنه کي له هيڅ ډول سرښندنو څخه ځان نه دی سپمولی. په هر وخت کي ډېرو مسلمانانو د خپل مال او سر په ښندلو د اسلام له دين څخه په کلکه دفاع کړې او هر وخت د اسلام د دين وينښو جنګياليو قوماندانانو او مسلمانو افرادو هڅه کړې ده چي، د کفارو هغه يرغلونه چي، د اسلام او مسلمانانو په وړاندي ي خنډ ګرځي، له منځه يوسي او وړي يې هم دي او د اسلام د دين علماء د حق لورته د امت مسلمه د رابللو، انسانانو ته د حق د لاري څرګندولو لپاره تر وسه زيات کړاونه ګاللي دي او مسلمانان يې له دې ټکي سره په بشپړ ډول بلد کړي دي چي، کومي لاري د الله ﷻ د رضا او خوښۍ لامل ګرځي او کومي لاري د شيطان او د هغه د ملګرو دي چي، د الله ﷻد سخت قهر او نيوونې لامل ګرځي.

د اسلام د دين د خپرېدا سير (پرمختګ) چي کله په اسلامي تاريخونو کي ګورو نو پوهيږو چي، د اسلام دين په لومړيو کلنو کي، ورو ورو خپرېده خو بيا هم په عين ورو ورو والي کي په څومره چټکۍ سره د عربي جنګيالو په مټ د عربو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جزيرې له مرکز (مدينې منورې) څخه بيا د نړۍ تر ليرې ليرې هيوادونو پورې په ځومره سر ښندنو او قربيانيو ورسېده چي، ښه مثالونه يې د نړۍ په هر ګوټ کې د اسلام د هغو لومړنيو زړورو مجاهدينو زيارتونه دي چي، د صحابه کرامو په نومونو ثبت او پېژندل سوي دي.

زموږ ګران هيواد افغانستان هم يو له هغو اسلامي هيوادنو څخه دی چي، د اسلام لومړني جنګيالي ورته راغلي دي او د اسلام دين يې ورته راوړی او د دې هيواد خلک يې له دغه ستر نعمت څخه د الله ﷻ په خاصه مرسته او پېرزوينه برخمن کړي دي. د افغانستان اوسېدونکو له اسلام راوړولو څخه وروسته هروخت او په ټينګه له اسلام څخه دفاع کړېده او ځانونه يې له دې لارې سره په محبت لرلو کې قرباني کړي دي. زموږ د هيواد اوسېدونکي له اسلام سره ټينګ اساس او مينه لري او د دې ادعا د ثبوت لپاره يې هم دغه يوه خبره بس ده چي په سل کې نه نوي (۹۹)سلنه يې مسلمانان دي او د هيواد په ټولو برخو کې د اسلام دښمنو کفارو کومې ښې نه تر سترګو کيږي چي يو کلي دي د کفارو په نامه دلته ثبت وي. که وي هم هغه په نه کې حساب دي.

په نړۍ کې ډېر لږ هيوادنه سته چي له داسي امتياز څخه دي برخمن وي چي، نه نوي (۹۹) سلنه خلک دي يې مسلمانان وي. د نړۍ پر مخ ډېر داسي مسلمان هيوادونه سته چي د مسلمانانو تر څنګ کافران هم په زياته پېمانه په کې اوسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه بله د الله ﷻ د زیات حمد او شکر او د افغانانو لپاره د ویاړ خبره داده چې ټول افغانان یوازې او یوازې د یوه واحد خدای ﷻ پر وجود اقرار کوونکي دي او له جلي شرک نه په مطلق ډول لیرې او بېزاره دي خو کله نا کله په ځینو مسائلو او عباداتو کې له ځینو هغو افغانانو څخه چې په دیني مسائلو کې ناپوه وي شرک خفي څرګندسي چې کله افغانان پوهـ کړل سي دا عمل به خپله بد او ناخوښه بولي. په داسې وخت کې ځینو کسانو ته چې له عامو مسلمانانوسره د عقائیدو او عباداتو په ځینوبرخو کې اختلاف لري موقع غنیمت ښکاره سي او د ځان ښوونې او یا په دین کې د پوره علم نه لرلو له امله پر عامه مسلمانانو د مشرک الزام یا ټاپه ولګوي. په عقائدو یا عباداتو کې که څه هم د شرکي خفي عمل له عوامو خلکو څخه چې په دین باندې ناپو دي ښکاره سي دوی یې نسبت د دې امت و اکثر برخه علماء کرامو ته کوي چې، اخیر خبره د مسلمانانو تر منځ و ژورو اختلافاتو ته ورسیږي تر څو دا عمل د مسلمان امت لپاره تر مرګوني ګذار هم بد تمام سي ځکه چې، د مسلمانانو تر منځ د نفاق او د مسلمانانو د کمزورتیا لامل هم داسې اختلافات وي چې، تل کفارو د مسلمانانو تر منځ له داسې اختلافاتو څخه ډېره ګټه اخیستې ده او مسلمانان یې کمزوري کړي دي.

زما په فکر ښه خبره خو داده چې لومړی علماء کرام تر خپل منځ داسې اختلافات حل کړي چې، د ټول امت لپاره به ستر خېر سي او عوامو ته په دین کې پوهاوی ورکړل سي او که بیا هم د ځینو علماء کرامو د اعتقاداتو په اړه پوښتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسي چي دا فلانى عالم څنګه عقيده لري؟ او دا اختلاف پاته وي او حل نه سي، په هغه وخت کي بايد اختلافاتو ته پاملرنه وسي چي، ايا دغه اختلافات د عقيدې پر بيناد دي او که د نظريې؟ دغه اختلافات چي د دې کتاب د ليکلو لامل سول نظري اختلافات خو نه دي ځکه چي، نظري اختلافات خو د ژوند په مسائيلو کي د انسانانو ترمنځ طبعي دي او که دا اختلافات عقيدوي وي، هم بايد په ښه اصلاحي طريقه او قناعت ورکونکي د لا ئيلو سره حل کړل سي او که خداي ﷻ مه کړه دا اختلافات همداسي ناحله پاته سي نتيجه يې ورو ورو د مسلمانانو تر منځ د نفاق، بدبختی، بې باوری، يو بل ته په سپکه کتل، يو بل ته سپک ويل، د مسلمانانو د کمزوری او داسي نورو زيانونو لامل ګرځي لکه اوس هم چي مسلمانان له دې امله کړيږي. راځئ په ټولو ووايو چي:

يا الله! زموږ پر حال رحم وکړې، زموږ له منځه هم دغه د اختلافاتو بل اور ليري کړه چي، ستا دښمنان پر موږ حاکمان نه سي.

که موږ مسلمانان ځير سو، زموږ په وخت کي اختلافات دومره ډېر دي چي عوام انسانان پرخواصو بد وايي. دا بد ويل په سبب د علماء کرامو د اختلاف دي. په ټولنه کي د عقيدې اختلافات رامنځ ته کول اکثر د علماء کرامو له لوري وي. د ژوند په دغه اساسو شرائطو کي چي موږ اوسو د علماء کرامو تر منځ اختلافات د عوامو لپاره بلکي د ټول امت مسلمه لپاره سخته ضربه ده. که موږ لږ او ډېر لير و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګورو دابه ومنو چي نن ورځ د مسلمانانو تر منځ يو کوچنی اختلاف هم تر اتم بم ستر ناورين رامنځ ته کوي او د مسلمانانو اتحاد او قوت له منځه وړي.

داچي زه هم د دې ټولني غړی يم، د يوه مسلمان په صفت له ټول امت مسلمه او بيا په خاص ډول له علماء کرامو څخه دا هيله لرم چي د الله ﷻ په خاطر له روانو اختلافاتو ځانونه وساتئ، د اسلام دښمنانو ته په لوی لاس نور وخت مه ورکوئ چي زموږ له اختلافاتو د اسلام په زيان او ځانونو لپاره ګټه واخلي.

د مسلمانو علماء کرامو تر منځ اختلافات ټول امت په فکر او تشويش کي اچوي او له عوامو څخه د دين اصلي لار ورکوي او پر علماؤ باندي لرلی باور يې له زړونو څخه وړي چي بيا به يې پر يوه عالم هم باور نه راځي. د علماء کرامو لپاره ښه خبره داده چي دوی تر خپل منځ کوم اختلافات لري، هغه په ارامه (سرنه سينه) او مسؤلانه ډول سره، د خبرو او د لا ئيلو له لاري حل کړي چي، هم دغه د قرآن کريم او سنتي محمدي طريقه ده. د علماؤ کرامو له خوا دي زيار و ګالل سي چي دا اختلافات عوامو ته پري نږدي او عوام په دې مسائلو ورګډ نه کړي ځکه چي، عوام د دين د مسائلو په صحت او نه صحت نه پوهيږي او نه يې د حل لاري او طريقې ورته معلوميږي ښيله دې چي، د دين او د دين د علماؤ کرامو سپکاوی ځني رامنځ ته سي.

دا هرچا ته ښکاره ده چي په دين کي احساسات او نظريات ځای نه لري، ځکه چي، قرآن کريم او نبوي احاديث زموږ تر منځ وجود لري چي په کي هرڅه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واضح او ښکاره بیان سوي دي، صرف د نظریاتو او احساساتو ور ګډول په کار نه دي. د علماء کرامو تر منځ دي پر اختلافي مسائلو بحث وسي کوم لوری چي پر حق ود هغوی حقانیت دي ومنل سي او هغه بل لوری که ربښتیا هم د دین غم او د مسلمانانو پر دین باندي د روانولو نیت ور سره وي له اختلافاتو دي لاس واخلي، تر څو د امت محمدي ﷺ تر منځ د اختلافاتو مخه ونیول سي او که د دې اختلافاتو اور ته نوره هم لمن ووهل سي دا به د امت محمدي ﷺ د نور زلت او بدبختی لامل وګرځي چي تر منځ به یې د بې اتفاقی او بې باوری فضا رامنځ ته کړي. د دې اختلافاتو وروستی نتیجه به دا وي چي هر بې دینه به پر دیندارو، علماء کرامو او نورو پرهېزګارو انسانانو تهمت وایي او عوام به پر علماء کرامو بې باوره سي.

د عوامو او علماء کرامو تر منځ فاصله راوستل راته سخته لویه ګناه ښکاري. د دې ګنا هره نتیجه به د هغه چا پر غاړه وي کوم څوک چي، د خپل شهرت او شخصي ګټیو په خاطر د امت محمدي ﷺ بې اتفاقي غواړي. په دا اوسني څو کلنو کي د مسلمانانو تر منځ د روانو دیني او سیاسي اختلافاتو له امله بې باوري دومري ډېره سول چي، د مسلمانانو په یوه ستره ټولنه کي د مثال لپاره د اعتماد وړ کس نه پیدا کیږي. هغه که په دیني اړخ کي وي او که د ژوند په یوه بل اړخ کي وي.

په داسي کړکېچونو حالا تو کي چي ورځ تر بلي له مسلمانانو څخه د مسلمانانو تر خپل منځي اختلافاتو له امله د اسلام مستقیمه لار ورکیږي، دا مي د ځان مسؤلیت و باله او په خپله ټولنه کي مي د دین په اعتبار د یوه مسؤل کس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېر دا پرېکړه وکړه چي، د خپل هیواد د مسلمان اولس لپاره څومره چي زه پوهېږم دا څرګنده کړم چي، په داسي حالا تو کي چي فتني د باران په څېر وريږي او د مسلمان امت تر منځ په پراخه پېمانه د اختلافاتو د راولاړه ولو لپاره د اسلام د دښمنانو له لوري په زياته کچه پانګونه (سرمايه ګذاري) کيږي، سپين مو په تور او تور مو په سپين بدليږي، خپله عقيده او ايمان څنګه وساتو او يا زموږ عقيده څه ده.

دا يوه ښکاره خبره ده که موږ خپله عقيده و نه پېژنو او له خپلو علماء کرامو څخه يې زده نه کړو ډېر ژر به د هغو خلکو د عقائدو ښکار سو چي، د دائمي هلاکت لوري ته مو بيايي او دوى به زموږ د ضعف له امله د ور سپارل سوو دندو نتيجو ته چي منفي اړخ لري رسېدلي وي

د دې لپاره چي د دوى دغه شوم اهداف چي لري يې خونشا سوي وي او يا يې په خپل ټول وس د خپلو نورو ټولو هم نظرو سره په يوالي کي خونشا کړم په هره لوړه او ژوره وختم، له ډيرو سره مي وليدل، د کتابونو ډيري پاڼي مي واړولې داسي نخسه په لاس رانغله چي د ناروغ لپاره دارو وګرځي.

ځيني يې داسي نُخسې وې چي په خپل ځان بسيا وې او ځيني بيا داسي وې چي، د عوامو د رنځ لپاره ګټوري نه وې. زه په دې وخت کي د فکرونو په درياب کي لاهووم نه پوهېدم چي څه وکړم او له کوم ځای څخه يې راپيل کړم. په دې حساس وخت کي مي نظر د جلدک اغا صاحب و لور ته چي، اصلي نوم يې الحاج مولوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیدحمد الله اغاصاحب رحمه الله دی نظر واوښت او د ده یوه وینا چي ځو لنډي برخي یې لرلې تر غوږونو را ورسېده.لږ وخت وروسته د ده د هغې اوږدل سوي وینا مطابق یوه وړه رساله تر ګوتو را ورسېده.

په دې وړه رساله کي زموږ د افغانستان د علماء کرامو د عقائدو بیان په ډېر ښه ډول سره سوی و خو یوه څه اجمال یې درلود. دا رساله د اهلي سنت او جماعت یا زموږ د مذهب په داسي اساساتو ولاړه وه چي هر اساس یې د سوریا ستورو په څېر ځلېده مګر د ځینو عوامو لپاره دا خبره هم ګرانه وه چي، د دې لنډي او اسانه رسالې په مطلب دي و پوهیږي.

د دې رسالې د غوره نقاطو د اهدافو د ښکاره او څرګندولو په خاطر دې ټکي ته اړ سوم چي، د دې رسالې تحلیل او تجزیه وکړم او ارزښت یې و هر امتي ته واضح او دا ورته په ګوته کړم چي،زموږ د عقیدې هر اساس چي په دې رساله کي ذکر سوی دی، هغه د سمي لاري د برابرۍ لپاره ښه ذریعه ده او له کوم چا څخه چي خپله عقیده ورکه وي، د هغه لپاره ښه څراغ دی.

په هر صورت زه د دې رسالې په ښه وضاحت او اساني کي تر خپله وسه زیار باسم چي، هر مسلمان ورور په هغه څه چي په دې رساله کي دي په اسانۍ په و پوهیږي او هر لیدونکی یې په لیدلو خوښ او د هر ترږی لپاره ښه اوبه کونکې و ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب په ترتیب کې زه اول د حاجي اغاصاحب مبارک رحمه الله رساله په بشپړ ډول راوړم او بیا د تحلیل او تجزیې لپاره د همده مبارک له رسالې څخه یوه یوه برخه یا متن را اخلم د قران کریم، احادیثي نبوي او د اهل سنت والجماعت د علماء کرامو د علماو پوهې د تجریبو په اساس یې په داسې ترتیب شرحه کوم.

کوم عبارت چې لوړ ذکر وي او له هغه سره (قوله) راغلی وي هغه متن یا عبارت د حاجي اغاصاحب رحمه الله دی او کومې خبرې چې وروسته راغلې وي هغه د همدې رسالې د شارح یعني زما حقیر بنده خبرې به وي او د دې شرحې ماخذونه لکه مخکې چې وویل سول د مذهب د علماء کرامو معتبر کتابونه او د هغوی اقوال وي. انشاء الله دا شرحه به د الله جل جلاله په خاصه مرسته او رحمت قدم په قدم د حنیفي دیوبندي عقیدې پر اساس او نقش قدم وي او له بشپړتیا وروسته به د علماء کرامو په وړاندې کېښودل سي تر څو د هغوی تر نظر تېره سي. کېدای سي له ما څخه ځیني تېروتني سوې وي دوی مبارکان به هغه نیمګړې ځایونه راته په ګوته کړي. په اخري کې زه له الله جل جلاله څخه دا غوښتنه کوم چې له ماعاجز سره ملګری سي او د دې رسالې په بشپړتیا کې له سر نه تر پایه پوري توان راکړي ځکه چې، الله جل جلاله تر ټول ښه کومک کوونکی دی.

مولي نورالفتاح ((عثماني)) عفرله البارى

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د دې رسالې نوم دی:

(زموږ د افغانستان د علماء کرامو عقیده)

الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی اما بعد: فاقول الحمد لله:

موږ په مذهب د اهل سنت و الجماعت يو. څلور سره مذهبه حق دي. حق يې بولو.

۱ - مذهب د امامام اعظم صاحب مبارک رحمه الله.

۲ - مذهب امام مالک صاحب مبارک رحمه الله.

۳ - مذهب د امام شافعي صاحب مبارک رحمه الله.

۴ - مذهب د امام احمد بن حنبل صاحب مبارک رحمه الله.

دا څلور سره مذهبه حق دي. موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابو حنيفه مبارک رحمه الله باندي يو.

همدارنګه څلور سره طريقې حقي دي او حقي يې بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - طریقه نقشبندیه شریفه.

۲ - طریقه قادریه شریفه .

۳ - طریقه چشتیه شریفه .

۴ - طریقه سهر ور دیه شریفه .

زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي، ورتلل یې جائز بولو. خور دې او مالګي له زیارته را اخیستل جائز بولو.

د خوردې د جواز په هکله، ردمختار د حج په بحث کي تر دغه عنوان لاندي (مطلب في كراهيت الاستنجا بماء زمزم) داسي وايي:

خاوره، یعني خورده د بیت الله شریفي څخه را اخیستل په نیت د تبرک سره جائز ده او ملا علي قاري صاحب د مرقات په (۱- جلد – ۱۵ مخ) کي زما مرقات (۵) جلده دی. د امام بخاري رحمه الله د احوالو په هکله داسي وايي: کله چي امام بخاري رحمه الله دفن سو، له قبر څخه یې د مشکو خوشبویي را پورته سوه، نو خلکو د ده له مقبرې څخه خاوره یعني خورده د تبرک لپاره وړله.

تیسیرالقاري چي د بخاري شریف شرح ده هم (۱ – جلد- په ۹ مخ) کي د امام بخاري رحمه الله د احوالو په اړه هم دغه بیان راوړي او شیخ الاسلام پرهام ش د تیسیرالقاري په (۲ جلد- ۹ مخ) کي هم دغسي وايي: رحمت بیان وايي تبرکاً دحرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریف څخه خاوري یعني خورده، شګې وچ لرګي و غېره تبرکاً کورته وړل جائزدي. په دې شرط چې حرم شریف ته نقصان نه وي او له بیت الله شریفي څخه لړ خاوري یعني خوردې تبرکاً اخیستل روادي په دې شرط چې بیت الله شریفي ته نقصان نه وي (د رحمت بیان ۱- جلد، ۲۷۷ مخ).

له زیارته څخه مالګې، شګې او خاوري یعني خوردې را اخیستل جائز دي او د دې خاوري یعني خوردې د کارولو طریقه دا ډول ده چې، خاوره یعني خورده په اوبو کې واچوي، هرکله چې اوبه صافې سوې بیا دې غوړپ کې.

د اسقاط دوره یا دوري اسقاط جائز بولو. مولُد شریف او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو څکه، (والوقت اذاکان افضل کان العمل الصالح فیه افضل). مرقات په (۱۲) باب کې د ضحي فصل اول لاندې تر اخیري حدیث شریف دا وایي:

ژباړه: کوم وخت چې زیات فضلت ولري په هغه وخت کې نېک عمل هم زیات فضلت لري.

دمونه، تعویضونه او څابنتونه جائز او روا بولو. اوس هم په یوه نه یوه طریقه کې ځان داخیلول ښه بولو.

الحمدلله د افغانستان نژدې ټول خلک په طریقت کې داخل دي او بعضي مبارکان که نه وي داخل سوي ښه عقیده ورته لري او حق یې بولي، ښایي وخت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نه وي پيدا کړې او دا خبره دي هم هر چاته معلومه وي چي منکر او بد کار چي له هر نېک او ښه کار سره ملګرى سي هغه ښه نه دى نه موږ ورته ښه وايو او نه بل مسلمان ورته ښه ويلاى سي. کوم کار چي ښه وي هغه ته ښه وايو او کوم کار چي بد وي هغه به بد يادوو. ښه کار به کوو او له بد کاره به مخ اړوو.

محمد بن عبدالوهان (نجدي) او د ده اتباع چي وهابيان يې بولي، موږ د دوى په اړه داسي وايو: لکه څرنګه چي (ردمختار د البغات په باب کي وايي) او يا لکه څرنګه چي تفسير صاوي تر دې ايات شريف لاندي وايي: (**ان الشيطان لكم عدو فاتخذوه عدوا انمايدعوا حزبه ليكونو امن اصحاب السعير**) (١- جلد- ١٧٠ مخ) او په (١٧١ مخ) يعني دا کتابونه يې ښه نه بولي، موږ يې هم ښه نه بولو.

دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په جمع واري سره مستحب عمل دى نه بدعت. د (نورالايضاح) (مراقي الفلاح) (طحطاوي) (فيض الباري) په ٢ جلد- ١٢٧ مخ او ۴٣١ مخونه چي په دې مخونو او جلدونو کي خاص د دعا په اړه بيان راغلى دى او دا لاندي کتابونه بيا د ټولو ذکر سوو مسائلو په اړه دي لکه:

اول: (البصائر) چي د مولوي حمدالله جان صاحب د ډاګي تصنيف دى.

دوهم: (سيف القندهاري) چي د مولوي عبيدالله صاحب ايوبي تصنيف دى.

دريم: (اثبات الاغراض) چي د مولوي ښايسته ګل صاحب تصنيف دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم : (نورالصراط) چي د مولوي نورالدین صاحب د چمن تصنیف دی.

پنځم : (جرئت الائمه) چي د مولوي عبدالقیوم اخندزاده تصنیف دی.

په دې اړه نور کتابونه هم سته چي دغه اختلافي مسائل یې ښه څېړلي دي. که هر مسلمان ورور دغه پورته یاد کتابونه ښه په غور وګوري، په پورته مسائلو به یې ښه سر خلاص سي او سره له دلائلو به یې ولولي.

هر څوک چي پر هغه مخکنی بیان سوې عقیده باندي وي، هغه کس هر وخت د رحمانیه عرفانیه جامعې په مدرسه کي تعلیم او تعلوم یعني استادي او شاګردي کولای سي او که پر هغه لوړه عقیده نه وي په هغه صورت کي بیا استادي او شاګردي نه سي کولای.

زموږ د افغانستان علماء، مشائخ او عام خلک ټول نه وهابیان دي، نه سلفیان او نه اهل حدیث او نه پنج پیریان دي او نه بریلویان دي بلکي ټول اهل سنت ولجماعت دي. پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمت الله علیه باندي دي. که چیري یو څوکسان پر بله لاره روان سوي وي هغوی ته اعتبار نسته.

(لاحول ولاقوته الابالله العلي العظیم)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درسالې ليکونکی:

(فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب. فايز مدرسه نورالمدارس فاروقي الحنفي مذهباً النقشبندي مشرباً افغانستان ولايت زابل قريه خالا مولداً علاقه جلدک مسکناً).

فقير مولوي سيد حاجي حمدالله جان اغاصاحب: د نورالمدارس فاروقيه مدرسې فارغ چي، د حنفي مذهب او د نقشبنديه طريقې پيرو او د افغانستان د زابل ولايت د جلدک د سيمي د خالا د کلي اوسېدونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: الحمد لله مونږ پرمذهب د اهل سنت والجماعت یو...

اهل سنت والجماعت، یا ناجیه، یا د حق ډله هغه ده کوم چي د نبي کریم ﷺ او د صحابه کرامو خصوصاً د خلفاء راشدینو پر طریقه یا نقش قدم تلګ کوي او کومه لاره چي هغوی د ژوند کولو په خاطر د ځانونو لپاره ټاکلې وه روان وي، لکه څرنګه چي د الله ﷻ پېغمبر ﷺ فرمایلي دي.

(و تفرق امتي علي ثلاث و سبعین ملة، کلهم في النار، الا ملة واحدة. قالو، و ماهي یارسول الله، قال: ما انا علیه و اصحابي).[1]

ژباړه: زما امت به په ۷۳ ډلو وویشل سي، ما سېوا له هغه یوې ډلي څخه،نور به ټول دوزخ ته ځي.صحابه کرام پوښتنه وکړه، یا رسول الله! هغه ډله کومه یوه ده ؟نبي ﷺ ورته وفرمایل: هغه ډله ده، په کومه طریق چي زه او زما صحابه کرام دي. له پورته حدیث شریف څخه دا مطلب په لاس راځي، کوم څوک چي د الله تعالی ﷻ په کتاب او زما د سنتو اتباع کوي هغه به د دوزخ په اور نه سوځل کیږي او له دوزخ څخه به نجات پیدا کړي.

کومي ډلي ته چي په حدیث شریف کي اشاره سوې ده چي، له دوزخ څخه به نجات پیدا کړي هغه (اهل سنت و الجماعت) ده. بل د پورته حدیث شریف له دغه کلماتو چي (کلهم في نار) څخه هغه کسان یا ډلي مراد دي چي غلطي او ګډي وډي

[1]- ترمذي : ۲ جلد ۱۸۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقيدې پالي. له صحيح عقيدې څخه په بل لوري كاږه سوي وي. همدغه د غلطي عقيدې درلودنكي به د خپلو غلطو عقائدو له امله دوږخ ته لويږي. كه د چا عقيده دومره خرابه نه وه چي سبب د كفر او شرک وګرځي په هغه صورت كي به د غلطي عقيدې كس د ګناه سزا مومي. د الله ﷻ له لوري د ورته تاكل سوي سزا ورسته به له دوږخه وځي او جنت ته به ځي. (2)په تلويح او توضيح نومي كتاب كي د اهل سنت والجماعت لپاره داسي تعريف سوى دى.

(**السواد الاعظم عام ة المسلمين طريقهم طريق الرسول ﷺ و اصحابه دون اهل البدع**)[3]

ژباړه: يعني د سواد اعظم څخه مراد اهل سنت والجاعت دى. دا هغه ډله ده چي د نبي عليه السلام او د هغه د صحابه كرامو په لاره روان وي. اهل بدعت له دې قانون څخه وتلي دي.

شيخ احمد رومي رحمه الله ويلي دي:

(**لان المراد بالامة المطلقة اهل السنة و الجماعة و هم الذين طريقهم، طريق النبي ﷺ و اصحابه. دون اهل البدع والضلال كما قال النبي ﷺ امتي من استن بسنتي.**)[4]

---

[2] - مكتوبات: امام رباني مكتوب نمبر (٣٨)
[3] - توضيح و تلويح: (٣٥٠) مخ.
[4] - مجالس الابرار: (١٠ او ١٣١) مخونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د امت مطلقه څخه مراد اهل سنت والجاعت دي. دا هغه خلک دي چي د نبي عليه‌السلام په حديث شريف کي غوره خلک بلل سوي دي. په دين کي پر هغه لاره روان دي، کومه چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو يعني اصحابو کرامو لاره وه، اهل بدعت او ضلال ځني مراد نه دي. لکه څرنګه چي په دې اړه نبي عليه‌السلام فرمايلي دي:

ژباړه: زما امت هغه دی کوم چاچي زما لاره غوره کړه.

حضرت امام رباني، مجدد الف ثاني رحمه‌الله وايي:

(وشک نيست که فرقه ملتزم اتباع اصحاب ان سرور اند عليه و علهيم الصلوات والتسليمات اهل سنت و جماعت اند. شکر الله سعيهم)[5]

ژباړه: په دې خبره کي هيڅ شک او شهبه نسته، هغه ډله چي د نبي عليه‌السلام او د هغه د ملګرو صحابه کرامو اتباع ضروري بولي او عملي کوي يې. هغه اهل سنت والجماعت دي. الله جل‌جلاله دي پردوی ورحميږي او د دوی سعي او په دين کي کوښښونه دي مشکور وګرځوي.

حضرت غوث الاعظم شاه عبدالقادر جيلاني رحمه‌الله وايي:

[5] - مکتوبات امام رباني: مکتوب نمبر (۸۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعلي المؤمن اتباع السنة والجماعة فالسنة ماسنه رسول الله ﷺ والجماعة مااتفق عليه اصحاب رسول الله ﷺ في خلافة الائمه الاربعه الخلفاء الراشدين المهديين عليهم اجمعين.[6]

پر مومن بنده لازمه ده چي د اهل سنت والجماعت اتباع وکړي. سنت طريقه هغه ده په کومه چي نبي علیه السلام عمل کاوه او جماعت هغه لاره ده پر کومه چي خلفاء راشدينو د خپلو خلافتونو په زمانه کي اتفاق په کړی و. هغه برابره لاره چي دوی ته ور ښودل سوې وه او هم دوی نور خلکو ته ورښودله چي، نن د نړۍ مسلمانان د هم دغو صحابه کرامو د قربانيو په نتيجه کي د دين ثمره خوري. الله جل جلاله دي پر ورحميږي.

په تکمله د بحرالرائق کي د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه يو حديث شريف روايت سوی دی. په دې حديث شريف کي د (اهل سنت والجماعت لس (۱۰) نښي ذکر سوي دي.

۱- ان يصلي الصلوات الخمس بالجماعة.[7]

ژباړه: پنځه وخته (فرضي) لمونځ په جماعت سره ادا کوي.

۲- ولا يذكر احداً من الصحابة بالسوء و لا ينقصه.[8]

---

6 - غنية الطالبين: (١٤٢) مخ

7 - تکملة بحرائق: ٢ جلد (١٨٢) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په صاحبه کرامو کي د هيڅ ذکر په بدو سره نه کوي او نه پر هيڅ يو صحابي عيب لګوي، بلکي د ټولو صحابه کرامو درنښت او عزت لري.

۳ - ولا يخرج على السطان بالسيف.[9]

ژباړه: او د مسلمان عادل پادشاه په مقابل کي توره نه پورته کوي، يعني له مسلمان پاچا څخه بغاوت نه کوي او د هغه اتباع کوي.

۴- و لا يشک في ايمانه[10]

ژباړه: په خپلا يمان کي شک نه کوي (خپل ځان په پوره باور سره مسلمان او مؤمن بولي.

۵ - و يؤمن بالقدر خيره و شره من الله تعالى.[11]

ژباړه: پر قدر ايمان (باور) لري. خير او شر د الله تعالى له لوري بولي.

۶ - و لايجادل في دين الله تعالى. [12]

ژباړه: د الله تعالى په دين کي کوږ والى نه کوي.

---

[8] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[9] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[10] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[11] - تکمله بحرائق : ۲جلد (۱۸۲) مخ
[12] - تکمله بحرائق :۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ - ولا يكفر احداً من اهل التوحيد بذنب.[13]

ژباړه: د يوې ګناه کولو په وجهه اهل توحيد ته کافر نه وايي. يعني که له يوه بنده څخه يوه ګناه وسوه او دغه ګناه کار بنده د ګناه کولو تر څنګ د الله تعالی ﷻ پر وحدانيت ايمان او باور درلود. اهل سنت والجماعت ډله دغه بنده ته کافر نه وايي تر څو يو بنده د الله تعالی ﷻ له وحدانيت څخه نه وي منکر سوی او يا کوم حلال، حرام او حرام، حلال و نه بولي.

اهل سنت والجماعت ډله تر خپله وسه دا کوښښ کوي چي پر يوه بنده د کفر اطلاق و نه سي. په همدې خاطر په شرح فقه اکبر ابوالمنتهي کي وايي:

و قد ذكروا ان المسئلة المتعلقة بالكفر اذا كان لهاتسع و تسعون احتمالاً لكفر و احتمال واحد في نفيه، ولا ولي للمفتي والقاضي ان يعمل بالاحتمال الثاني.[14]

ژباړه: يعني که په يوه بنده کي نه نوي (۹۹) احتمالات د کفر وي او يو احتمال په نه کفر کي وي، مفتي او قاضي لره په کار ده چي دغه يوه احتمال ته ترجه ورکړي.

۸ - ولايدع الصلواة على من مات من اهل القبله .[15]

ژباړه: که د اهل قبله وو څخه څوک وفات سي، د هغه جنازه او لمونځ نه پرېږدي. هغه مړي ته د لمانځه ادا ينه کوي.

---

[13] - تكمله بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[14] - ابوالمنتهي : (۱۹۹) مخ
[15] - تكملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- ویری المسح علی الخفین جائزاً في السفر والحضر. [16]

ژباړه: په سفر او په کور دواړو کې د موزو مسحه جائز بولي.

۱۰- و یصلي خلف کل امام بر و فاجر. [17]

ژباړه: د هر ښې او بد شخص تر شاه لمونځ کول جائز بولي، یعني په جماعت کې که هر څوک مخته سي دوی لمونځ پسي کوي.

په هر صورت اهل سنت والجماعت هغه ډله ده چې، د نبي علیه السلام پر نقش قدم او د صحابه کرامو په لاره روان وي. ټولو صحابه کرامو ته درناوی ولري. څلور مذهبه او څلور سره طریقې حق و بولي. همدا ډله اهل سنت ولجماعت ده. الحمد الله موږ دغه پورته یاد سوي شیان ټول منو او همدارنګه په فرعي مسائلو کې د امام اعظم ابو حنیفه رحمه الله پر مذهب یو او په اصولو کې، یعني په اعتقادي مسائلو کې د ابو منصور ماتردي رحمه الله په طریقه روان یو.

د دارالعلوم دیو بند باني حضرت مولانا محمد قاسم ناتوی رحمه الله، حضرت مولانا رشید احمد ګنګوهي رحمه الله او همدارنګه نور مشائخ کرام رحمهم الله د دارالعلوم

---

[16] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ
[17] - تکملة بحرائق : ۲ جلد (۱۸۲) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديوبند ، په هم دغه مسلک دي.دې خبري ته د (دارلعلوم ديوبند په دستور اساسي مع ائين) کي هم اشاره سوې ده.[18]

کوم څوک چي له همدغې پورتنۍ عقيدې څخه خلاف عقيده ولري هغه اهل سنت والجماعت د ډلي څخه نه دي. الحمد الله زموږ د افغانستان علماء کرام ټول په همدغه پورتنۍ عقيده دي. دا هغه عقيده ده چي نبي عليه السلام ناجيه ورته ويلې ده. د دوږخ له اور څخه د نجات زېرى ورکړى دى.

که چيري يو چا ته په دې خبره کي شک وي هغه دي دغه پورتنۍ لسو علامو يا نښو ته نظر وکړي چي، ايا! دغه علامې زموږ په علماء کرامو کي سته او که يا؟ له سمي عادلانه پلټني وروسته به دا خاماخا ورته څرګنده سي چي دغه لس نښي نښانې زموږ په علماء کرامو کي سته. په همدې خاطر موږ دا دعوه کوو چي موږ اهل سنت والجماعت يو.

---

[18] - دستور اساسي مع آيين دارالعلوم ديوبند: (٥) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ څلور سره مذهبه حق دي حق يې بولو..

محترم حضرت مولوي حاجي سيد حمدالله جان اغا صاحب. وايي : څلور سره مذهبه حق دي، حق يې بولو.

زموږ اهل سنت والجماعت داعقيده ده کوم څوک چي غېر مجتهد وي په ديني مسائلو، تفسيرالقرآن، حديث نبوي همداسي د دين په نورو مسائلو کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی، پر دغسي غير مجتهد شخص باندي د څلورو امامانو له جملې څخه د يوه امام لکه:

اول : امام اوبو حنيفه رحمه الله.

دوهم : امام مالک رحمه الله.

دريم : امام شافعي رحمه الله .

څلورم: امام احمد بن حنبل رحمه الله.

د لاري يا مذهب تقليد يعني پيروي واجب ده. په دې خبره باندي دليل د امت محمدي ﷺ د جمهورو علماء کرامو اجماع ده.کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی هغه کس دا توان نه لري چي کامل ايمان او سالم عمل څښتن سي. څوک چي په دين کي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسېدلی د هغوی سلامتيا په ايمان او عمل کي د دين په امورو کي د پورته يادو امامانو په تقليد يا پيروي کي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مسلمانان ورونه چي په دين كي د اجتهاد له شرائطو سره سم چي د دين امامانو ورته ځانګړي دي د اجتهاد درجې ته نه وي رسېدلي، هغه که څه هم په دين کي ستر علماوي بيا هم د دوی لپاره د خېر لاره د پورته امامانو په پيروي کي ده.[19]

د ښه پوهاوي لپاره دا ښه ګڼم چي يو بېل بحث د تقليد په موضوع کي د تقليد اثبات او اړتيا لپاره ولرم او د تقليد موضوع نوره هم ښه روښانه کړم، تر څو د تقليد تعريف، د مجتهد تعريف، د تقليد حکم، د تقليد ثبوب او د تقليد داسي نور مسائل چي ښه نه وي ښکاره سوي هغه ښکاره سي ځکه چي، دا مسائل ښه واضح سوي نه وي تر هغو څوک حقيقت ته نه سي رسېدلای. کېدای سي دغه بحث يو څه اوږد وي خو انشاء الله ستړی کېدونکی به نه وي.

---

[19] - فتاوای رحيميه: ۱ جلد ۲۳٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تقلید

د تقلید لفظ د قلد یقلیدو د باب مصدر دی. د تقلید د لفظ ماده د قلا دي ځخه اخیستل سوې ده. د قلادي کلمه چي کله د انسان لپاره وکارول سي غاړه ګڼې ورته ویل کیږي او که د حیوان لپاره وکارول سي په هغه صورت کي پړی یا (وړغندی) ورته ویل کیږي. موږ الحمد الله انسانان یو، نو له همدې کبله زموږ لپاره تقلید غاړه ګڼې. ده چي موږ هم همدغه د انسانانو لپاره معنی ځني اخلو.

تقلید په لغت کي:

تقلید په لغت کي یو شی په غاړه کولو ته وایي.

د فقهاوو په اصطلاح کي:

تقلید د دین په امورو کي د یوه دیني عالم یا پېشوا د ښه نیت له مخي د هغه د یوه (قول یا فعل) منل او قبلول دي او دا ویل دي چي، ده دغه قول یا فعل د قرآن او حدیث سره سم کړی دی. بل د دغي مسئلې لپاره دلیل نه موندل دي او نه تر دلیل پوري ځنډول دي. که چیري وروسته او یا په دغه وخت کي مقلید ته دلیل ښکاره سي دا خبره د تقلید سره منافي نه ده. مقصد دادی چي په تقلید کي د دلیل غوښتنه نسته او پر دلیل باندي علم ضد نۀ دی له تقلید سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامة ابن مالک رحمه الله په شرح منار کي داسي وايي:

(وهو اى التقليد عبارة عن اتباعه في قوله او فعله متعقداً حقيقه من غير تامل في الدليل)[20]

په نامي شرح حسامي کي بيا داسي وايي:

(التقليد اتباع الغير على ظن انه محق بلانظر في الدليل)[21]

سيد محمد موسى رحمه الله د تقليد تعريف داسي کوي.

(التقليد يعتمد الانسان في فهم الحكم من الدليل على غيره لاعلى نفسه)[22]

د دې ټولو تعريفاتو حاصل زما په فکر يو شی دي هغه دا چي، د مجتهد قول او فعل (وينا او کار) معلومول يوازي او يوازي د ښه نيت او عقيدې له مخي وي او پر دې خبره عمل کول دي او د عمل او تسليمېدو په وخت کي د مجتهد څخه د دليل نه غوښتل دي او که وروسته بيا مقليد ته دليل معلوم سي. هغه د تقليد سره منافي (ضد) خبره نه ده.

له همدغه مخکني عباراتو څخه دا خبره هم ښکاره کيږي چي، د تقليد او اتباع په معنى کي هم توپير نسته. کومو خلکو چي د تقليد او اتباع په منځ کي فرق

---

[20] - شرح منار : (٢٥٢) مخ طبع مصري
[21] - نامي شرح حسامي : (١٩٠) مخ
[22] - الاجتهاد : (٥٦٧) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دی، دا د دوی خپل نظر او فکر دی. د دوی دغه نظر او فکر پر موږ نه سي تپل کېدای او نه پر موږ حجت کېدای سي.

د غېر مقلدینو مشهور عالم علامه ثناء الله امر تسري په خپله رساله کي داسي وايي: د تقلید او اتباع په مابین کي کوم فرق نسته. [23]

حافظ ابن قیوم رحمه الله وايي:

تقلید محض قول بلا معرفته و (اتباع) على وجه البصیرت). [24]

تقلید خالص ویناده بیله پیږندګلوي د دلیل او اتباع د دلیل پېژندلو نوم دی. د ده دغه وینا د تقلید او اتباع فرق کوي مګر دا فرق اعتباري دی پرموږ دلیل نه سي کېدای.

حکیم الامت مولانا محمد اشرف علي تهانوي رحمه الله د تقلید تعریف داسي کوي.

تقلید: د یوچا قول په ښه نیت سره په داسي ډول منلو ته وايي چي، هغه دا خبره یا مسئله له دلیل سره سمه بیانوي یا بیان کړې ده او د مقلد له مجتهد نه د دلیل نه غوښتنه ده. ځني کسان له تقلید څخه تښته کوي. د تقلید لپاره هغه تعریف کوي چي ده دوی له مقصد سره سم وي. [25]

---

[23] - حدیث او تقلید شخصي ۱۵ او ۱٦ مخونه.
[24] - اعلام الموقعین- ۱ جلد (۲۵۸) مخ
[25] - الاقتصاد (۵) مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني کسان له تقلید څخه تښتـه کوي. د تقلید لپاره هغه تعریف کوي چي د دوی له اهدافو سره یو رنګ وي. هر کله چي یو شی یوازي په هغه تله و تلل سي چي یو چا یوازي د خپل ځان لپاره جوړه کړی وي او یوازي د خپلي خوښي شیان په کي تلي په هغه صورت کي تول سم نه راځي او نه هم د نورو د قناعت وړ ګرځي. خبر هغه د هغه کس یا کسانو کار دی چي اشیاوو او مفاهمو ته له کوم نظره ګوري او د تقلید مخالفین په څومره ځان خوښی او ځان غوښتني سره چي په دین کي تر بل هر چا ځان ښه پوهان او هوښیار بولي خو موږ د ځان لپاره د تقلید په اړه یو ښه او پراخ علمي نظر لرو او ځانونو او هغه نالوستو یا په دین کي د ناپوهو کسانو لپاره یې نعمت او خیر بولو ځکه، ټول کسان مؤمنان لکه څرنګه چي ښایي او یا پر فرض ده چي په دین کي د اړتیا په کچه (چي روا او ناروا، حلال او حرام) په کي وپېژني پوه تر لاسه کړي تر څو د دنیا او اخیرت خیر یې په برخه سي. دا چي زموږ مسلمانان اوس په داسي موقف یا حال کي دي چي د دنیا په اړه هرڅومره پوهه تر لاسه کوي او د دین په اړه که څه هم اخیرت یې خرابیږي د یوې مسئلې زده کړه هم نه کوي، چي تر ډېره خو اوس د مسلمانانو دا ناورین په برخه سوی دی چي دا خو پریږده چي قرآن کریم په معنی زده کړي په لفظ یې لاهم نه زده کوي، احادیث خو بیخي پېژني هم نه، نو د داسي کسانو لپاره چي د ړندو مثال لري دومره خو د هغه کسانو لپاره په کار ده څوک چي سترګي لري چي، دغه ړانده تر لاس ونسي او له کندو یې وساتي او یا یوه نابلده سړي ته یو بلد کس لاره وښيي او همدا رنګه پر هغه ړوندو هم لا زمه ده چي یا ځانونه خپله بنا کړي او یا هم د هغو کسانو لار ښودنه و مني چي ورته لاره ښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید موضوع هم داسي ده چي ټول مسلمانان نسي کولای او یا وړتیا د دې نه لري چي دومره پوهه دي په دین کي تر لاسه کړي چي هغوي دي له قرآن کریم او یا احادیث نبوي څخه د ټول ژوند په چارو کي د ټولو مسائلو هغسي سم او کره استنبات وکړي لکه د دین مجتهدین چي یې کوي او یا هغوی کړی دی. کله چي خبره داسي سوه چي د قرآن کریم او احادیثو په توري ترجمه پوهېدنه، نه،بلکي له قرآن کریم څخه د مسائلو استخراج د هر چا د وس خبره نه سوه نو په داسي صورت کي د تقلید اثبات یا د تقلید اړتیا په خپله منځ ته راځي.

بل هغه کسان چي په تقلید اعتراض کوي او ځانونه غېر مقلیدین یا له تقلید څخه ازاد بولي، دغه کسان هم ازاد نه دي ځکه، دغه د غېر تقلید یا د غېر مقلیدونو تګلاره یا نظر یه یا مذهب هم د یوچا یا یوه عالم لاره یا مذهب دی چي هغه په دین کي دغه لاره غوره بولي او تقلید ورته یو خطا عمل ښکاري. د غېر مقلدینو د ډلي له هغه لومړي کس څخه (چي هرچا ته ښکاره ده چي لږ وخت یې کیږي را منځ ته سوی دی) وروسته نور ټول پیروان یا غېرې مقلدین د هم هغه لومړي کس پیروان یا مقلدین دي.

که لږ او ډېر رشتیا ته غاړه سره کښېږدو دا به هر څوک ومني چي یو هم له تقلیده ازاد نه دی. د تقلید رسۍ د هرچا غاړي ته لوېدلې ده.

بل: تقلید دا معنی نه ده چي یوازي په څلورو مذاهبو کي حصر یا خاص دی. بلکي تقلید د علومو او د ژوند په نورو یا ټولو اړخونو کي راځي. لکه په دې اړه چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولانا محمد امین صفدر رحمه الله وايي: (د تقليد د تعريف له مخې، (د راوي روايت منل تقليد في الروايت دی). د مجتهد د رايت منل تقليد في الدرايت دی. د يو محدث په رايه يو حديث ضعيف يا صحيح منل هم تقليد دی د يوه امتي له لوري جوړ سوي اصول حديث، اصول تفسير، اصول فقه منل هم تقليد دی.[26]

[26] - مجموع الرسائل : اول، جلد. مولانان محمد امين صفدر صاحب.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقليد د قران په رڼا کي.

د مطلق تقليد جواز او وجوب د قرآن کريم له ډيرو اياتونو څخه معلوميږي. که څه هم دغه اياتونه يو خاص (ځانګړی) شانزول لري مګر حکم يې د هر وخت لپاره دی. که چيري موږ دغه اياتونه بېله کوم ځان غوښتني (خود نظری) څخه مطالعه کړو خامخا به د تقليد د جواز او وجوب اړوند دليل راته ښکاره سي. د پورته ادعا لپاره زه دلته يو څو اياتونه د اجمال په ډول راوړم.

۱- فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (۷) [27]

ژباړه: که چيري تاسو نه پوهېږئ، د علم او پوهي له کسانو څخه پوښتنه وکړی.

۲ أُوْلَئِكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ[28]

ژباړه: دغه حضرات داسي وو کوم ته چي الله تعالی هدايت کړی دی. تاسو هم د دوی په لاره ولاړ سئ. په دغه ايات شريف کي الله تعالی د مخکنيو انبياوو عليه سلام د اتباع حکم کړی دی.

۳ - (أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) [29]

ژباړه: د ملت ابراهيمي اتباع وکړئ، په کوم کښي چي هيڅ کجي نسته.

---

[27] - سورة الانبياء: ايات ٦

[28] - سورة الانعام ايات ٨٩

[29] - سورة الاعمران ايات ٩٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ(33) ..﴾[30]

ژباړه: اې د ایمان والاوو! د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړی او د اولی لامر اطاعت وکړی. په اولی لامر کې ائمة مجتهدین، بلکې څلور واړه امامان هم داخل دي.

۵ - ﴿ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ(83) ... ﴾[31]

ژباړه: او که دغه خلک دغه امر و رسول ﷺ ته او اولی لامر ته حواله کړي نو کوم اهل فقه او اهل استنباط دی او دوی په پوهه کړي چي، کوم عمل جائز او کوم نا جائز دی. له دغه ایت نه صراحتاً د آئمة اربعة اتباع او تقلید معلومیږي.

۶ - ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ122...﴾[32]

ژباړه: یعني ولي نه وځي د هري ډلي نه یو جماعت د دې لپاره چي فقه او پوهه په دین کي حاصله کړي او چي کله دوی را وګرځي خپل ټبر ته هغوی ته پوه ورکړي د دې لپاره چي، د الله تعالی په احکامو پوه سي تر څو د نافرمانۍ نه وژغورل سي.

۷ - ﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ(24) ... ﴾[33]

---

[30] - سورة محمد ایات ۳۲
[31] - سورة النساء ایات ۸۲
[32] - سورة توبه ایات ۱۲۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او ما په دوی کي مخکښان يعني پېشوايان پيدا کړي دي. هغه خلک چي زما په لاره وي چي، کله دوی صبر وکړي او زما په اياتونو يې يقين وي.

٨ - وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ...) [34]

ژباړه: د هغه چا اتباع وکړئ چي زما و لوري ته يې ميل (رجوع) کړې وي.

٩ - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ(119)) [35]

ژباړه: اې د ايمان والاوو! له الله تعالی څخه ووېرېږئ او د صادقو خلکو سره و اوسئ.

دغه پورته اياتونه د تقليد د حقيقت يا اثبات لپاره ډېر ښه واضح او ښکاره دلائل دي. که چيري په دغه اياتونو کي فکر وکړل سي او په معنی او مفاهمو يې سړی ځان په ښه ډول و پوهوي، د مقلدينو لپاره ښه دلائل دي.

دغه خبري ته چي په دغه اياتونو کي د تقليد ښکاره دلا ئل سته، علامه حضرت مولانا حافظ عبدالرحيم لاجپوري رحمه الله هم اشاره کړې ده. دی مبارک وايي: له دغو اياتونو څخه اتباع او تقليد په ښکاره توګه معلوميږي او د مطلق اتباع او تقليد د اثبات لپاره ښکاره دلائل دي.

---

[33] - سورة سجده : ۲۳ ايات.
[34] - سورة لقمان : ايات ۱۵
[35] - سورة توبه : ايات ۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطلق تقلید د احادیثو په رڼا کي

مطلق تقلید په حدیثو سره هم ثابت دی. د دې لپاره چي د تقلید اثبات له ایاتونو وروسته په احادیثي نبوي سره هم ثابت سوی وی څو احادیثونه راوړو.

۱ - عن حذیفه رضي الله عنه، قال- قال: رسول الله ﷺ، اني لا ادري ما بقائي فیکم فاقتدوا باللذین من بعدی ابي بکر و عمر. [36]

ژباړه: له حذیفه رضي الله عنه څخه روایت دی، دی فرمایي: نبي علیه السلام وفرمایل: ماته معلومه نه ده چي زه به تر کوم وخته پوري ستاسو په منځ کي ژوندی یم. نو له هم دې خاطره له ما وروسته د ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه اتباع وکړئ.

۲ - علیکم بسنتي، و سنة الخلفاء الراشدین المهدین: الحدیث. [37]

ژباړه: تاسو زما او زما د صالحو خلفاء راشدینو لاره په ټینګه سره ونسئ.

۳ - عن معاذ بن جبل رضي الله عنه. ان رسول الله ﷺ لما بعثه الی الیمن. قال کیف تقضی اذا عرض لک قضاء قال: اقضی بکتاب الله قال: فان لم تجد في کتاب الله. قال: بسنة رسول الله ﷺ. قال: فان لم تجد في سنة رسول الله. قال: اجتهد رایي

---

[36] - مشکوة : ٥٦٠ مخ

[37] - مشکوة :٣٠ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاالو قال: فضرب رسول الله ﷺ على صدره و قال: الحمد الله الذي وفق رسول. رسول الله ﷺلما يرضى به رسول الله. [38]

ژباړه: له معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه روایت دی. دی وایي: کله چي زه حضرت محمد ﷺ په یمن کي د قاضي په صفت مقرر کړم د تلو په وخت کي یې راته وویل: اې معاذ! که چیري تا ته یوه مسئله راسي ته به په هغه وخت کي په څه شي پرې کړه کوې. ماوویل: د الله جل جلاله په کتاب سره. بیا نبي علیه السلام وویل: که دي د الله جل جلاله په کتاب کي پیدا نه کړه. ما وویل: د نبي علیه السلام په سنتو سره. بیا نبي علیه السلام وویل: که دي په هغه کي هم نه کړه پیدا. ما وویل: په خپله رایه به پریکړه کوم، یعني اجتهاد او استنباط به کوم. معاذ بن جبل رضی الله عنه وایي: کله چي نبي علیه السلام دغه ځواب واوریده، ډېر خوشاله سو.

دی وایي: بیا نبي علیه السلام خپل مبارک لاس زما پر سینه کښېښود او وېویل: الله تعالی لره دي حمد وي چي، د خپل رسول و قاصد ته یې د دې خبري توفیق ورکړ په کومه خبره چي الله تعالی خوښ او راضي دی.د حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه له دغه حدیث شریف څخه څو خبري څرګندیږي.

١ - ډېري داسي مسائلي سته چي په قرآن کریم او احادیثي نبوي کي یې ښکاره حکم نه معلومیږي، په داسي حال کي اجتهاد ، تقلید او اتباع ته اړتیا پیداکیږي، نو

---

[38] - مشکوة : ٣٢٥ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرور یا اړینه ده چي د قرآن کریم او احادیثي نبوي په رڼا کي، د دین علماء کرام اجتهاد، تقلید او اتباع وکړي.

۲ - هغه مسائل چي منصوصي نه وي. یعني صراحتاً د یوې مسئلې حکم په ایات او حدیث شریف سره نه وي ثابت سوی، په دغه وخت کي په اجتهاد او رایيي سره حکم کول ښه کار دی. ځکه، په دې خبري سره نبي علیه السلام خوښي ښکاره کړې ده.

۳ - رایه او اجتهاد د الله تعالی نعمت دی ځکه، نبي علیه السلام په دې کار حمد او ثنا ویلې ده.

۴ - د نبي علیه السلام لاس د معاذ بن جبل رضي الله عنه پر سینه ایښودل، دې خبري ته اشاره ده چي، د علوم نبوي فیوضات او برکات د فقهي د مجتهد سره دي. د مجتهد سینه د نبوي فیوضاتو څخه برخمنه ده.

۵ - که د معاذ بن جبل و دغه حدیث شریف ته وکتل سي د تقلید، اتباع او اجتهاد ښکاره ثبوت په کښي سته.

۶- (**كانت بنو اسرائيل تسوسهم الانبياء كلهم هلك نبي خلفه نبي و انه لا نبي بعدي و سيكون خلفاء فيكثرون.**[39]

[39] - مسلم : ۲ جلد ۱۲٦ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:د بني اسرائيلو سياست او حکومت د انبياوو کرامو سره و. کله چې به يو نبي وفات سو، بل نبي به يې پر ځای راتی. خبرداره اوسئ له ما وروسته بل نبي نه راځي مګر له ما وروسته به زما خليفه ګان وي او ډېر به وي. يعني زما په ژوند کي زما اتباع پر تاسو لازمي ده او له ما وروسته زما د خليفه ګانو اتباع پر تاسو لازمي ده.لکه څرنګه چې له مخکني اياتونو څخه مطلق تقليد ثابت سو همدارنګه له دغو پورته احاديثو څخه هم د مطلق تقليد ثبوت و سو او مطلق تقليد ترې ثابتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تقلید اقسام.

تقلید پر دوه ډوله دی.

۱ - مطلق تقلید.

۲ - شخصي تقلید.

مطلق تقلید: هغه تقلید ته ویل کیږي چي، مقلید د تقلید لپاره د یو معلوم مجتهد او امام تقلید نه کوي. کله د یوه امام مسلک اختیار کړي او کله د بل امام پر قول عمل کوي. دغه سي تقلید ته تقلید مطلق ویل کیږي.

شخصي تقلید: هغه تقلید ته ویل کیږي چي مقلید د یوه معلوم مجتهد تقلید اختیار کړي. د همدغه مجتهد پر قول او مسلک باندي عمل کوي. دې تقلید ته شخصي تقلید ویل کیږي.

د صحابه کرامو او تابعینو په زمانه کي دغه دواړه ډوله، مطلق او شخصي تقلید شتون در لود. په دواړه ډوله تقلید عمل کېده. د دې خبري د ثبوت لپاره ډېر د لائل په لاس کي لرو خو له موږ څخه لږ سترړیا غواړي. د اصحابو کرامو او تابعینو په زمانه کي دغه خبره ډېره عامه وه چي چا به د فقهي په مسائلو کي پوهه نه درلوده هغوی به د فقهي په مسائلو کي له هغو کسانو څخه پوښتني کولې چابه چي په فقهي مسائلو کي پوه درلوده او په پوهېدل به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي به یوه پوښتونکي له یوه فقهي عالم څخه د یوې مسئلې اړوند پوښتنه وکړه او عالم به د ده د سوال سره سم ځواب ورکړ. سوال کوونکي به د ځواب سره سم عمل کاوه او بیا به په دلائلو پسي نه ګرځېده. ځکه چي دلته به یو خواته هغه چاته چي پوښتنه کوي په دین کي دومره پوهه نه وه چي په خپلهله قرآن کریم او احادیثو نبوي څخه مسئله د اجتهاد د اصولو سره سمه استخراج کړي او بل لوري ته یې د دین پر هغو عالمانو چي یا د اجتهاد درجې ته رسېدلي وو او یا یې د مجتهدینو نه اورېدلي مسائلي ښه زده کړي وې د نورو باور و چي عامو مسلمانانو په دین کي پر خپلو اکابرو علماء در لود.

حضرت مولانا شاولي الله (دهلوي) رحمه الله وایي:

د صحابه کرامو د وخت نه بیا تر څلورګونو مذاهبو د ظهور تر وخته دا قانون و چي، کله به د مسلمانانو ترمنځ یو مجتهد عالم پیداسو د دین په مسائلو کي به د هغه تقلید کېده او په دې کار باندي زموږ د دین په اکابرو کي یوه عالم او باوري کس منع نه د کړې.[40]که چیري تقلید باطل وای، خامخا به په هغه لومړیو کي ځینو علماء وو چي د مسلمانانو ترمنځ یې ښه اعتبار درلود منع کړې وای. ځکه چي په هغه وخت کي علماء کرام د دین په روح تر اوس ښه پوهېدل. که څه هم اوس دین د هغه وخت په لحاظ ډېر پراخه او سانه سوی هم دی خو دا یوه خبره د اوسنیو او لومړنیو علماء تر منځ سته چي هغوی یعني مخکني علماء کرام د دین په روح او

---

[40] - عقدالجید : ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل هدف ښه پوهېدل ځکه چي، هغه وختونه تر اوس وخت د وحیو د نزول او د محمدي رسالت وختونو ته نژدې وو . په هغه وختونو کي، درایت او پوهېدنه د دین په مسائلو کي ډېره ښه کېده. که موږ وګورو په اوس وخت کي ساینسي پرمختګونه چي له مادیت سره تړلي دي ډېر دي چي، په هغه وختونو کي یې هیڅ فکر هم نه کېده او په هغه وخت کي د دین په مسائلو کي ننوتل او په هغوی کي فهم او درک کول او له قرآن او احادیثو څخه د مسائلو استنبات تر اوس یو په سله ښه کېده ځکه چي د دین امور معنوي اړخ لري چي، تر اوس وخت په هغه وخت کي خلک یو په سله معنوي وو او د مادیت له تارکیو لیري وو.

د حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله له دې وینا څخه چي پورته یاده سوه، مطلق تقلید ثابتېږي. هغه:یعني مطلق تقلید که په زمانه د صحابه کرامو کي و او که په زمانه د تابعیونو کي و. په دغه زمانو کي لکه څرنګه چي تقلید مطلق وجود درلود، همدارنګه تقلید شخصي هم رواج و. ځکه، ځینو صحابه کرامو به د یوه صحابي قول ته ترجیح ور کوله او ځینو به د بل صحابه قول ښه باله. مثلاً:

د مکې مکرمې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنه په قول عمل کاوه.

د مدینې منورې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کي د حضرت زید بن ثابت رضي الله عنه په قول عمل کاوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوفې خلکو به تر خپل منځ په اختلافي مسائلو کې د حضرت عبدالله ابن مسعود ﷛ په قول عمل کاوه.

دې پورته دلائلو ته چې ګورو دا راته ښکاره کوي چې د صحابه کرامو په زمانه کې هم په پیراخه پېمانه تقلید وجود درلود.

همدارنګه، امام بخاري ﷫ او امام مسلم ﷫ فرمايي: له ابو موسی اشعري ﷛ څخه د يوې مسئلې پوښتنه وسوه. که يو څوک وفات سي او ورثه يې لور، لمسۍ او يوه خور پاته سي، په داسې صورت کې میراث څنګه تقسم کړو. ابو موسی اشعري ﷛ ورته وويل:

لورته نيمه برخه، خورته نيمه برخه او لمسۍ محرومه ده. سوال کوونکې همدا مسئله عبدالله ابن مسعود ﷛ ته وړاندې کړه. عبدالله ابن مسعود ﷛ ورته وويل:

زه هغه حکم درته بيانه وم کوم چې الله تعالی او د هغه رسول ﷺ بيان کړی دی. د لور لپاره نيمه برخه ده. د لمسۍ لپاره شپږمه برخه ده او پاته ټوله يې د خور په حق کې ده. سوال کوونکې دا خبره بيرته ابو موسی اشعري ﷛ ته يووړه. ابو موسی اشعري ﷛ و وويل؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(لا تسئلوني مادام هذا الحبر فيكم)[41]

ژباړه: تاسو تر هغه وخته پوري چي دغه متبحير عالم (عبدالله ابن مسعود ﷺ) په تاسو کي ژوندی وي له ما څخه پوښتنه مه کوی، له هغه څخه يې کوئ.

ايا دا تقليد شخصي نه دی؟ او ايا د پورته روايت د تقليد شخصي د ثبوت لپاره يو ښه ثبوت يا دليل نه دی؟ايا دا تقليد شخصي د صحابه کرامو په زمانه کي نه و؟

همدارنګه امام بخاري رحمه الله له حضرت عکرمة ﷺ څخه روايت کوي.

(ان اهل المدينه سئالو ابن عباس عن امراة طافت ثم حاضت، قال لهم تنفر، قالوا لاناخذ بقولک و ندع قول زيد .[42]

د مدينې منورې خلکو د حضرت عبدالله ابن عباس ﷺ څخه د هغې ښځې په اړه پوښتنه وکړه چيله طواف فرضي وروسته حائضه سي. ده ﷺ ورته وويل: (دا ښځه دا اوس بېله طواف رخصت تللای سي که يا) حضرت ابن عباس ﷺ عنه ورته وويل: (دا بېله طوافه تللای سي) د مدينې خلکو ورته وويل: ايا موږ ستاسو په قول عمل وکړو او که د زيد. سره له دې چي موږ د زيد قول هم نسو پرېښودلای.

---

[41] - مشکوة : ٢٦٤ مخ
[42] - بخاري : کتاب الحج ٢جلد ٢٣٧ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پورته روایت څخه دا خبره ښه ښکاره سوه چي، د مدیني خلکو د دین په مسائلو کي د زید بن ثابت رضي الله عنه تقلید کاوه چي همدغه د زید رضي الله عنه تقلید هم شخصي تقلید و.

د پورته روایت و دې جملې ته که وکتل سي (**لاناخذ بقولک و ندع قول زید**) او ښه فکر په کښي وسي. تقليد شخصي ځني له ورايه ثابتيږي.

اوس راځو د هغه کسانو خبرو ته چي وايي : شخصي تقلید بدعت یا حرام دی. که چیري شخصي تقلید حرام یا شرک وای او یا حرام او بدعت وای نو ولي عبدالله ابن عباس رضي الله عنه د مدینې خلک د زید رضي الله عنه له تقلید کولو څخه نه منع کول چي ورته ویلي یې وای چي شخصي تقلید حرام دی. د هغو کسانو له دې خبري څخه چي وايي (شخصي تقلید حرام، شرک یا بدعت دی) دا خبره څرګندیږي چي ګواکي ابن عباس رضي الله عنه دومره پوهه نه درلوده چي حلال او حرام یا روا او ناروا یو له بله سره و پېژني سره له دې چي حضرت ابن عباس رضي الله عنه د ټول صحابه کرامو پر وړاندي د ډېر درنښت او عزت کس و. ټولو صحابه کرامو د ده رضي الله عنه علمیت مانه :

حضرت عبدالله ابن عباس رضي الله عنه د خپل وخت مجتهد او ستر عالم و. ده به ویل: تر کوم وخته چي حضرت علي رضي الله عنه وي او د هغه فتوی موجوده وي د بل چا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتوی ورکولو اړتیا نسته. [43] او تر کومه وخته چې مسلم بن عبدالله ﷺ ژوندی وو امام نافع فتوی نه ورکول. [44]

له پورته مطلب څخه دا څرګنده سوه چې، د امام نافع ﷺ په زمانه کې خلکو د سالم بن عبدالله ﷺشخصي تقلید کاوه.

د حضرت معاذ بن جبل ﷺ هغه حدیث شریف کوم چې مخکې ذکر سو، که څوک په غور ورته وګوري د شخصي تقلید د ثبوت لپاره قوي دلیل دی. هغه داچې حضرت محمد ﷺ و غوښتل چې خپل یو فقهي صحابي یمن ته واستوي د دې لپاره چې د یمن پر خلکو قاضي او حاکم سي او د یمن پر خلکو دا لازمه وه چې د معاذ ﷺ حکم او خبري ومني.

همدارنګه حضرت محمد ﷺ و حضرت معاذ ﷺ ته یوازې د قرآن او سنت حکم نه کوي بلکې د اړتیا پر وخت یې د اجتهاد او قیاس سره سم د فتوی ورکولو اجازه هم ورکړې وه.

ایا! د پورته حدیث شریف له بیان څخه، دشخصي تقلید او اجتهاد پرته بل څه معلومېدای سي؟ نه هیڅ کله نه ، په دې حدیث شریف کې د شخصي تقلید او اجتهاد څخه پرته بل څه نه ښکاري.

---

[43] - كلمة الفصل (۱۹) مخ

[44] - تذكره الحفاظ : ۱ جلد، ۹۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخصي تقليد ته اړتيا.

دا يو ښکاره حقيقت دی چي د تابعينو په دو ر کي د فقهاوو سبعه يعني (اووه فقها) پر فتوی عمل کېده. سر بېره پر دې د صحابه کرامو او تابعينو په زمانه کي مطلق تقليد او شخصي تقليد دواړو وجود درلود ، لکه څرنګه چي دا خبره په مخکنيو عباراتو کي هم ښه ښکاره او واضح سوه.

د صحابه کرامو او تابعينو زمانه او وخت د خېر القرون، يعني د حضرت محمد ﷺ د ژوند وخت ته نژدې زمانه وه چي په خپله سرور کائينات حضرت محمد ﷺ ورته خېر القرون ويلې وه.په دې وخت او زمانه کي د انسانانو په زړونو کي قوي ايمان ځای درلود ، د خلکو اعمال صالح او د دين له اصولو سره سم وو. د الله ﷻ بندګي او د دين پيروي ورته له هر څه څخه ښه وه. د اخيرت په ورځ يې تر هرڅه ټينګ ايمان او باور و او د الله ﷻ د نه عباداتو او امورو د پرځای کولو په صورت کي يې ځانونه پړه او ګناه کاره بلل. د دنيا تر چارو يې د دين لوری غالب او قوي و. هر چابه (هغه که به عالم و او که به امي) و د يوې مسئلې حقيقت به يې د کتاب الله او يا د سنت نبوي په رڼا کي پيدا کاوه.

که به کومه يوه مسئله پېښه سوه په هغه وخت کي به، و ډيرو علماء کرامو ته وړاندي کېده او د علماء کرامو په وړانديد يوې مسئلې وړاندي کېدل هم د دوو مخو يعني هدفونو لپاره و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - کله نا کله به یوه مسئله اتفاقاً و ډیرو علماء کرامو ته وړاندي سوه او له هغوی څخه به یې فتوای و غوښتل سوه.

۲ - یا به سائل کوښښ کاوه چي، د خپلي مسئلې لپاره هغه قول پیدا کړي چي په هغه کي ډېر احتیاط سوی وي.

د همدې اړتیا وو له مخي په هغه وخت کي هم مطلق تقلید او هم شخصي تقلید وجود درلود.

څرنګه چي وخت ورو ورو تېرېده او د نبي ﷺ زمانه لیري کېده، د انسانانو له سینو او زړونو څخه هغه فیضات او برکات چي د نبي علیه السلام سره د نژدې کېدو او د وحیو د پرلپسې نزول په سبب راغلي وو، همداسي ورو ورو د خلکو له سینو او زړونو څخه کمېدل. په انسانانو کي ورځ تربلي سستي راتلل. په انسانانو کي د الله تعالی څخه بېره او د احکامو شرعیه و سره محبت هم په کمېدو سو.

په دې وخت کي ډېر انسانان د شیطان او خپلو نفسونو د غوښتنو ښکار سول مګر نه هغه کسان چي د الله تعالی د خاص فضل او کرم څخه برخمن وو یا دي.

د وخت له شرائطو او غوښتنو سره د علماء کرامو، د امت د اصلاح او په دین کي د پاته کېدو په خاطر یې تقلید، یوازي په شخصي تقلید کي منحصر کړ. پر دې خبره د امت تر اکثر علماء کرامو هم زیاتو اتفاق و کړ او د تقلید شخصي د وجوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم یې وکړ، یعني که یو څوک په مسلمانانو کې د اجتهاد مرحلې ته نوي رسېدلی پر هغوی د شخصي تقلید پیروي واجب ده.

که چیري په هغه وخت کې د ننني اړتیا وو سره سم د دین علماء کرامو د شخصي تقلید د وجوب حکم کړی نه وای، اوس به د مسلمانانو تر منځ له دین څخه د لوبو اله جوړه سوې وای.هر چابه د خپل طبعیت او نفسي غوښتونو سره سم حکم را اخیستی او د خپل عمل او کردار لپاره به یې هغه څه غوښتلای کوم چي دوی به یې له اصلي هدف څخه بل لوري ته بېول او په خطاوو لارو به یې روانه ول.

حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(وبعد المأتين ظهر فيهم التمذهب للمجتهدين اعيانهم و قل من كان لا يعتمد على مذهب مجتهد بعينه وكان هوالواجب في ذالك الزمان .[45]

یعني تر دوهمي هجري پېړۍ وروسته په خلکو کې د یوه معلوم مجتهد اتباع او تقلید رواج سو. ډېر لږ خلک داسي وو چي د یوه خاص مجتهد په قول یې باور نه کاوه. همدغه شخصي تقلید په هم هغه مهالونو کې واجب و. په ننني زمانه کې خو بیا بیخي واجب دی. ځکه چي اوس خلک د اسلام تر لومړیو پېړیو ډېر له خپل دین څخه لیري او ناخبره سوي دي او یا د یوه ضرورت په سترګه نه ورته ګوري.

[45] - انصاف : ٤٤ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا حکیم الامت اشرف علي تهانوي رحمه الله د شخصي تقلید د اړتیا په هکله داسي وایي:

في نفسیه: دا خبره روا یا جائز ده چي د مختلفو مجتهدینو اتباع او تقلید وسي. مثلاً: که یوه مسئله د یوه عالم څخه و پوښتل سي او بله مسئله له بل عالم څخه وپوښتل سي دا روا کار دی. همداسي د ډیرو مجتهدینو اتباع کول هم روا کار دی.د سلف صالحینو هم دا عادت وو، یو وخت به یې یوه مسئله د امام ابوحنیفه رحمه الله څخه وپوښتل او په هغه به یې عمل کاوه او کله به یې د امام اوزاعي رحمه الله نه یوه مسئله و پوښتل او د هغه په قول به یې عمل کاوه.

دا سي کار کول (چي کله د یوه مجتهد او کله د بل مجتهد په رایه یا نظر عمل کول) په خپل ځان کي جائز هم دی خو دا کار د یوه عارض یا یوه سبب له مخي منع سو.په یوه وخت کي د څو مجتهیدینو په رایو د عمل کولو د منعي د دلیل تر مخه یوه مقدمه راوړو چي ولي په یوه وخت کي د څو مجتهدینو په قولونو باندي عمل کول منع سو.

۱ - موږ لومړی غالب حالت لره ګورو او اعتبار یې کوو. په هغه وخت کي په خلکو کي تقوی غالبه وه. دوی به چي کومه مسئله مختلفو مجتهدینو ته وړاندي کول.دا یا یوه اتفاقي خبره وه او یا به له دې خاطره وه چي سائل (غوښتونکی) هغه قول یا خبره پیدا کړي چي هغه پر احتیاط بنا وي او پوښتنونکی وروسته تر پوره باور پر هغه مسئله عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که اوس هم په خلکو کي هغسي دينداري غالبه وي نو بيا د يوه خاص مجتهد تقليد کولو ته کومه اړتيا نسته خو اوس چي ګورو او په دې خبره هر څوک ښه پوهيږي چي هغه پخوانۍ تقوا او دينداري په خلکو کي نه ده پاته، مسلمانانو د دين په وړاندي ډېر تغير کړی دی. په مسلمانه ټولنه کي د خدای ﷻ او د هغه له دين سره د محبت پر ځای ځان غوښتنه غالبه سوې ده چي په دې اړه نبي عليه السلام هم داسي فرمايي:

(ثم يفشو الكذب)

يعني د خيرالقرون وروسته به درواغ عام سي او د خلکو حالت به بدل سي. هر څومره چي مسلمانان له خيرالقرون څخه ليري کيږي په هم هغه کچه به د مسلمانانو حالت خرابيږي او له دين څخه به فاصله نيسي. اوس چي ګورو په عام ډول د مسلمانانو حالت د دين د منلو پرځای د ځان غوښتني تقاضا غالبه ده.

په اوس وخت کي که چيري تقليد شخصي معتبر نه سي بيا خلک په معملاتو کي هغه صورتونه غوره کوي په کوم کي چي د دوی دنيوي ګټې نغښتي وي. د دين د اصولو او د اخيرت پروا به ور سره نه وي لکه اوس چي هم د خلکو په زړونو کي همدغه رنځ سته. مثلاً: د امام ابوحنيفه په مذهب په وينه اودس ماتيږي او د امام شافعي په مذهب په وينه اودس نه ماتيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امام ابوحنیفه رحمه الله په مذهب ښځې ته په لاس ور ورلو اودس نه ماتیږي او په مذهب د امام شافعي رحمه الله ماتیږي.

همداسي دې ته ورته نور مسائل هم ډېر ستـه چې په یوه مذهب کي روا وي او په بل مذهب کي ناروا وي. نو که شخصي تقلید معتبر نه سي بیا به ډېر دغه سي کسان چې له تقوی څخه لیري وي او د دین د غوښتنو خاص مراعت ور سره نه وي، د خپلو نفسي غوښتونو او د خپل طبعیت پر اساس به د دین د مسائلو لپاره حکم لټوي.

دوی به د خپل نفس غوښتنو ته د دین تر غوښتونو ترجح ورکوي او په دا ډول به د دین له احکامو سره بې پروا سي. د یوې مسئلې لپاره به کله د یوه او کله د بل امام یا مذهب هغه مسائلي را اخلي چې د دوی په کي ګټه وي. په داسي حالاتو کي به بیا دین په خلکو کي نه وي پاته، خلک به یوازي په دین د خپلو رایو سره سم عمل کوي چې په داسي کولو سره به دوی د دین طابع نه بلکي دوی به دین خپل طابع وګرځوي.[46]

علامه ابن تیمیه رحمه الله د شخصي تقلید په اړه وايي:

---

[46] - اشرف جواب ۲جلد ۸۹- ۹٦ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(في وقت يقليدون من يفسدالنكاح و في وقت يقليدون من يصحح ه بحسب الغرض و الهوى و مثل هذا لا يجوز)[47]

ژباړه: يعني دغه خلک کله د يوه امام تقليد کوي کوم چي نکاح فاسده بولي او کله بيا د بل امام تقليد کوي کوم چي نکاح صحيح بولي. دوی د خپل نفس او خپلو غوښتنو سره سم عمل کوي. نه د دين له حقيقت سره. سره له دې چي داسي عمل په اتفاق سره ناجائز دی.

په نن وخت کي غېر مقلدين د شخصي تقليد اړوند ناويل سوي وينا وي کوي. هغه کسان چي د شخصي تقليدپيروان وي هغوی ته د مشرک او بدعتي خطاب کوي.

شخصي تقليد حرام او ناروا بولي. دغه د نن وخت غېر مقلدين تر خپلومشرانو يو ګو قدمه مخته تللي دي. د دوی مخ کښ محمد بن عبدالوهاب نجدي دی چي، د غېر مقلدينو د عقيدې اساس اېښوونکی بلل کيږي. هغه هم د شخصي تقليد په وجود قائل دی او د خپل ځان اړوند دا اقرار کوي وايي:

ژباړه: زه الحمد لله حنبلي مذهبه يم. زه نه پوهېږم چي د نن وخت غېرمقلدينو ته کوم الهام وسو چي د محمد بن عبدالوهاب نجدي هر عقيده او خبري مني او د شخصي تقليد خبره يې نه مني. عبدالوهاب نجدي وايي:

---

[47] - فتاوای ابن تیمه: ۲ جلد ۲٤۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فنحن ولله الحمدمتبعون لامبتدعون على مذهب الامام احمد بن حنبل. [48]

ژباړه: موږ الحمد لله د ائمة اربعة پر اتباع يون کوو. نوې لار او بدعت مو نه دی ايجاد کړی او موږ د مذهب په لحاظ د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب يو.

﴿ **ولله الحمد متبع ولست بمبتدع عقيدتي و ديني الذي ادين الله به الخ** ﴾ [49]

محمد ، د عبدالوهاب نجدي زوی په خپله يوه رساله کي د ځان او خپلي کورنۍ په اړه ليکي:

د دين په اصولو ، ايمانياتو او اعتقادياتو کی زموږ مسلک د اهل سنت والجماعت مسلک دی او زموږ لاره يا طريقه د آئمه سلف صالحينو لاره ده. په فروعاتو يعني فقهي مسائلو کي موږ د امام احمد بن حنبل پر مذهب يو. هر څوک چي په څلورو امامانو کي د يوه امام تقليد کوي، زموږ پر هغه چا کومه نيوکه نه لرو. [50] په هر صورت چي وي، له پورته عباراتو څخه چي د شخصي تقليد په اړه مو ولوستل د نوموړي تقليد اړتيا ښه معلومه سوه.

موږ د افغانستان خلک يوازي نه بلکي ټول اهل سنت والجماعت په ډاګه دا وينا کوو چي، په نن وخت کي تر هر وخت و شخصي تقليد ته اړتيا ډېره سته. دغه د

---

48 - محمد بن عبدالوهاب : ۱۷٤ مخ

49 - محمد بن عبدالوهات : ۱۷٤ مخ

50 - الهدية السنية : ۳۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

فتنو په دور کي که موږ شخصي تقليد اړين و نه بولو، نو هرڅوک به له دين څخه هغه حکمونه را اخلي کوم چي د ده د طبعيت او نفسي غوښتنو سره سم وي.

کله چي مسلمان د دين په امورو کي دومري خپل سري سي او د دين امور هم لکه د نور ژوند په خپله خوښه کوي، په داسي حال کي به دين په هغه خپل اصلي شکل هيڅ کله په ټولنه کي پاته نه سي، يعني داسي به نه وي چي خلک د دين تابع وي بلکي دين به د خلکو د غوښتنو ښکار سي او خلک به د دين هغه برخي را اخلي چي د دوی په ګټه وي او هغه برخي به يې پرېږدي چي د دوی د نفس له غوښتنو سره په ټکر کي وي.موږ په دې وياړو چي موږ د امام ابوحنيفه رحمه الله په مذهب يو. دا د الله تعالی ﷻ له لوري يو ستر نعمت بولو چي موږ ته راکول سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا د حديثو مصنفين مقلدين وو؟

غیر مقلدین خپلي موخي یا هدف ته د رسېدو لپاره ډول ډول وینا وي کوي. له هیڅ ډول وینا څخه چي دوی په نظر سمه ورسي او دوی خپل مخالف لوری په وهلای سي مخ نه اړوي. هغه د رحمان بابا خبره ده چي وایي:

مدعي چي په خوله ورسي هغه وایي

ګوش وهوش د محبانو په ګفتار کړه

د دوی رویه د مقلدینو سره په خبرو کي داسي وي لکه کوم مدعي چي له مدعي سره مخ وي او هغه یو ډېر ستر جنایت کړی وي. د نورو جنایتونه به د خپلو مقابلو کسانو لپاره د کړو وړو وي خو د دوی په ذهن کي مقل ین د اعتقادي جنایاتو چي شرک او بدعت دی مرتکب دي. که څه هم یوه خبره به د اعمالو وي چي سړی په ګناه کاره کیږي خو هغه عمل به د اعتقاداتو برخه نه وي چي سړی په مشرک سي مګر دوی هغه عمل هم د شرک تر درجې رسوي.

که څه هم دوی ته دا څرګند ده چي د دوی دا ډول عقیده چي دوی یې د احنافو او نورو مقلیدو مسلمانو ورونو په اړه لري له دوی پرته نور هیڅ یو عالم یې ور سره نه مني. مګر نه هغه عالمان چي یا د دوی له ډلي وي او یا یې په دې لاره کي اخروي ګټه په نظر کي نه وي نیولې بلکي دنیوي ګټه یې په نظر کي نیولې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو وګورئ، هر ځای چې غېرمقلیدین وینئ هغوی به د نالوستو انسانانو پر غوږونو پراته وي او د هغوی له بې علمۍ څخه په ګټه اخیستلو به هغوی د ځان ملګري کوي او کومه عقیده چې له دوی سره ده هغه عقیده د هغوی په غوږونو کې هم ور د ننه کوي.

پاته سوه علماء کرام: غېر مقلیدین د علماء کرامو څخه نا امیده سوي دي. ځکه؛ دوی پوهیږي چې علماء کرام له دوی سره هغه اعتقادات نه مني چې دوی یې لري او بل د احنافو یا د اهل سنت والجماعت د نورو مذاهبو د علماء کرامو پوه په دین کې د دوی تر پوهې زیاته ده.

بل غېر مقلیدین یوازې هغه څه مني چې دوی یې مني. د نورو مسلمانانو خبره که څه له ایات او احادیث شریف څخه وي دوی باور نه په کوي مګر احناف او د نورو مذاهبو مسلمانان بیا داسې نه دي. هغوی خپله خبره خو مني چې مني یې. د نورو مؤمنانو خبرې هم چې له قرآن او احادیثو سره سمې وي مني او په هغوی کوم اعتراض نه کوي او نه یې د شرک یا کفر په القابو یادوي.

غېرمقلیدین په ټولنه کې عجیبه عجیبه پوښتنې را مخ ته کوي. دوی چې کله له عوامو یا نیمه په دین پوهو مؤمنانو سره مخ سي نو ورته وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایاته امام بخاري رحمه الله پېژني؟ هغه چي ورته ووايي هو ولي يې نه پېژنم. امام بخاري رحمه الله خو هر مسلمان پېژني.په دې وخت کي غېر مقليدين خپل سوالونه ورته را وړاندي کړي او ورته ووايي:

لکه امام بخاري رحمه الله چي په مسلمانانو کي په علم، تقوی او پرهېزګاري کي يوه مشهوره څېره وه او ده، د احاديثو نور مصنفين هم د مسلمانانو په منځ کي د همدومري لوړي مرتبې څښتنان دي. د علماء کرامو په منځ کي دغه د احاديثو مصنفين ډېر مبارک خلک وو.

د دوی د تقوا او پرهېزګارۍ لپاره په نن وخت کي مثال نه پيدا کيږي. که موږ د دوی په اړه معلومات را لاسته کړو دا به راته ښکاره سي چي دوی مبارکان څومره له شرک او بدعاتو څخه پاک او ليري خلک وو او له دې جملې څخه داسي نوري خبري ورته وکړي. په دې خبرو هغه کس يا کسان چي دوی ورته ګڼه وي تر تاثري لاندي راولي ځکه چي، هغوی خو نالوستي او له دين څخه ناخبره کسان وي. په داسي ځانګړي ډول چي دوی ورسره خبري کوي ژر اغېز باندي وسي. کله چي ورته ناست کس د دوی د خبرو تر تاثير لاندي راسي په دغه وخت کي دوی ورو ورو خپله عقيده يعني هغه خبري چي د غېر مقليدينو او نورو مسلمانانو تر منځ يې اختلاف رامنځته کړی دی او هغه اعتراضات چي دوی يې د نورو مسلمانانو پر عقائدو لري، ورته ښکاره او را مخته کړي او ورته وايي چي، الحمد لله موږ هم د يادو مبارکانو پر نقش قدم روان يو. دوی د هيڅ يوه امام پر مذهب نه وه روان او نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې د کوم مذهب پیروي کړېده، موږ هم پر هیڅ یوه مذهب نه یو او نه مو د کوم امام تقلید کړی دی او نه یې کوو.

لکه دوی مبارکانو چې یوازې په قرآن او احادیثو عمل کاوه او د کوم یوه مذهب پیروي یې نه کول، موږ هم یوازې په قرآن او احادیثو عمل کوو او یوازې په قرآن او احدیثو عمل کول لازمي ګڼو.دا چې د نبي علیه السلام په وخت کې مذاهب نه وو نو اوس هم له قرآن او احادثو پرته مذاهب رامنځ ته کول دا یو نوی یعنې بدعت عمل دی. غیرمقلیدین داسې وېناوې خورا ډېرې لري او په دین نا خبره مقلدین ډېر ژر تر تاثیر لاندې راولي او په بله روځ همدغه حنفي یا د بل مذهب کسان چې په دین او خپل مذهب باندې ناخبره وي پر اما مینو، پر مذاهبو او د مذاهبو پر پیروانو نیوکې پیل کړي کله یې بدعتیان او کله یې مشرکین او کله یې نور څه یادې.

دوی چې هر څه کوي، کوي به یې خو موږ به خپل کار کوو او د دین اصول او فرعات به (داچې موږ په دین کې بشپړه پوه نه لرو او یوه مسئله په اصلي ډول له قرآن او احادیثو څخه نسو را ایستلای نوموږ ته دا اړینه ده چې په دین کې د ناخبرۍ له امله د امامانو لاره غوره کړو او د دین اصول او فروعي مسائلې د دوی د پوهې په رڼا کې تعقیب کړو

موږ وویل:هغه کسان یا ډله چې تقلید ناروا یا بدعت ګڼي هغوی پوسول او خپل یې کار، موږ به خپل کار کوو. دلته داخبره په کار ده چې موږ خپل کار و پېژنو هغه داچې، لومړی موږ باید په قرآن، احادیثي نبوي ځانونه پوه کړو او زده یې کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ژوند چاري د دين پر اصولو رواني کړو او بل دا زده کړو چي موږ له څلور څخه پر کوم مذهب يو او د هغه مذهب اوصول او مسائلې څه دي خو موږ به خپل کار کوو هغه داچي، امام بخاري رحمه الله او امام نسائي رحمه الله همداسي نور د احاديثو مصنفين اول دوی مقليدين وو او که يا ؟ که وي، بيا د کوم امام په لاره روان وو او د کوم امام د مذهب مقلدين وو.

کله چي موږ ځانونو ته دغه مسائل ښه واضح کړل په هغه صورت کي به هرچاته حقيقت ښکاره سي چي، د مذاهبو پيروي يا د دين په مسائلو کي شخصي تقليد خو يوازي د عوامو کار نه دی. په تقليد شخصي خو دا سي سترو علماء کرامو هم اعتراض نه دی کړی او هغوی هم خپله د شخصي تقليد په چوکاټ کي داخل دي او دا خبره به په دغه وخت کي هرو مرو که څه عدل او انصاف ور سره وي وکړي، داچي داسي ستر علماء کرام په شخصي تقليد باندي رد نه کوي نو زه بيا څوک يم چي، ببله کوم علم او پوهي اعتراض کوم او ببله د اجتهادي شرائطو چي علماء کرامو د يوه مجتهد لپاره ټاکلي دي زه په مسائلو کي اجتهاد کوم او ځان مجتهد بولم.

امام بخاري رحمه الله يو اړخ ته مجتهد و او پر اجتهاد سربېره مقلد هم و. دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و. دغه خبره د غېر مقلدينو مخکښ او پيشوا جناب نواب صديق حسن خان بهو پالي په خپل کتاب (الحطه في ذکر صحاح الستة) کي کړې ده. دی وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:امام بخاري رحمه الله د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و او ابو عاصم رحمه الله، شافعي مذهبه بللی دی.

(**و قد ذکره ابوعاصم في طبقات اصحابناالشافعية نقلاً عن السکبي**) همدارنګه دی جناب د دغه کتاب په (۱۲۷ مخ، ۲ فصل) کي د امام نسائي رحمه الله په اړه وايي:

(**کان احد اعلام الدين وارکان الحديث امام اهل عصره و مقدمهم بين اصحاب الحديث و جرحه و تعديله معتبر بين العلماء و کان شافعي المذهب**)[51]

ژباړه:يعني امام نسايي رحمه الله د دين په غرونو کي يو غر و. د حديثو په ارکانو کي يو رکن و. د خپل وخت او دور په محدثينو کي مخکښ و. د ده مبارک جرح او تعديل، د علماء کرامو په وړاندي معتبر دي او همدارنګه دی مبارک د امام شافعي رحمه الله پر مذهب و.محترم: نواب صديق حسن صاحب هم داسي د امام ابوداؤد رحمه الله په اړه ليکي:

(**فقيل حنبلي و قيل شافعي**) يعني امام اوبوداؤد رحمه الله د حديث او علل حديث او د علل حديث حافظ و. په تقوی، علم، فقه، اصلاح او اتقان کي يې لوړ مقام درلود. يوازي اختلاف په دې ټکي کي و چي، په مذهب حنبلي و او که شافعي. ځيني کسانو حنبلي مذهبه بللی دی او ځينو بيا شافعي مذهبه بللی دی.[52]

---

[51] - حطة في ذكر صحاح السته ۱۳۵ مخ.
[52] - حطة في ذكر صحاح السة : ۱۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې س ربېره، امام مسلم رحمه الله، امام ترمذي رحمه الله، امام بهيقي رحمه الله، امام دارقطني رحمه الله، امام ابن ماجه رحمه الله، ټول مقلدين وو او د يوه صحيح قول سره سم دوی ټول پر مذهب د امام شافعي رحمه الله باندي وو.

همدارنګه دغه لاندي امامان مبارکان چي هر يو د اسلام د دين ستر ستر عالمان او په قرآن کريم او احاديثي نبوي باندي هم په پوره ډول پوهېدل لکه: امام يحيی بن معين رحمه الله، محدیث يحيی بن سعيد القطان رحمه الله، محدیث يحيی بن ابي زائده رحمه الله، محديث وقيعبن بن جراح رحمه الله، امام طحاوي رحمه الله، امام زيلعي رحمه الله، داټول مبارکان د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله پر مذهب باندي وو.

همدارنګه، يوه بله ډله د اسلام د دين د سترو علماء څخه چي په سر کي يې، علامه ذهبي رحمه الله، ابن تيمه رحمه الله، حافظ ابن قيوم جوزي رحمه الله، شيخ عبدالقادر جيلاني رحمه الله، دا ټول د امام احمد بن حنبل رحمه الله پر مذهب وو.

همدارنګه: د اسلام د دين نور ستر علماء کرام چي په دا نورو دوو مذاهبو کي دي، هم د يادولو دي چي، بايد نومان يې دلته ياد سوي وای خو د بحث د اوږدېدو له امله مي و نسوای کړای چي يادونه يې وکړم.

د پورته يادو علماء کرامو د نومونو له يادولو او د دوی په مذاهبو کي د دخل لرلو څخه خو د تقليد خبره ښه روښانه سوه خو د غير مقليدينو څخه دا پوښتنه کيږي چي ايا تاسو تر دغو علماء کرامو څخه په قرآن کريم او احاديثو کي ښه پوهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرئ او که دغو علماء کرامو ته دا نه معلومېده چي تقلید شرک یا بد عت دی او یا که د دغو علماء کرامو په وختونو کي تقلید یا شخصي تقلید نه و؟. او یا به غېر مقلیدین دا خبره کوي چي، موږ د دغو مبارکانو له مذاهبو او ژوند سره نابلده یو. که دوی دا خبره کوي دا هم د دوی لپاره بل څه نه دي ببله ښکاره ناپوهی، او تاوانه.

پر دې سر بېره هغه مصنیفین او اولیاء کرام چي په نن عصر او زمانه کي ژوندي دي، یا يې کتابونه موجود پاته دی او یا یې همدارنګه اکثر مسلمان له نومونو، تاریخ او کورنیو سره بلد دي او په ټولنه کي د لمر غوندي ښکاره دي دا علماء کرام هم ټول مقلدین دي. په امامانو کي د یوه نه یوه پر مذهب روان دي.

پر دې خبره د ښه باور لپاره غواړم چي د څو هغو وتلو علماء کرامو نومونه د لیست په څېر راوړم چي هم خپله نوابغ دي، هم مصنفین دي، هم د مسلمانانو ژوندي مخکښان یا رهبران دي چي، اکثر يې هم د امام اوبوحنیفه رحمه الله پر مذهب روان دي.د پورته یادو مشائخو نومان په لاندي ډول دي.

۱ - شیخ علي متقي رحمه الله، د کنزالعمال مصنیف. په **۹۷۵** هـ کي وفات سوی دی.

۲ - شیخ محمد طاهر پلتني ګجراتي رحمه الله، د مجمع بحار مصنیف. په **۹۸۷** هـ وفات سوی دی.

۳ - شیخ ملا جیون رحمه الله، د نورالانوار او تفسیرات احمدي، مصنیف. په **۱۱۳۰** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ - شیخ عبدالحق محدث دهلوي صاحب رحمه الله، د اشعة اللمعات مصنیف. په ۱۰۵۲ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - شیخ سلام الله رحمه الله، د موطا شارح چي په محلي سره مشهور و. په ۱۲۲۹ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - شیخ نورالحق صاحب رحمه الله، د بخاري شریف د تیسرالقاري شارح چي، فارسي شرحه ده بخاري. په ۱۰۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - شیخ مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله، چي مشهور په محدث دهلوي سره دی، په ۱۱۷۲ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - شیخ شاه عبدالعزیز رحمه الله، په ۱۲۳۹ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - شیخ شاه عبدالقادر رحمه الله محدیث و مفسر القرآن دهلوي رحمه الله. په ۱۲۳۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - شیخ شاه عبدالغني رحمه الله محدیث دهلوي. په ۱۲۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ - شیخ شاه اسحاق رحمه الله محدیث دهلوي. په ۱۲۲۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ - شیخ شاه اسماعیل شهیدي رحمه الله. په ۱۲۴۶ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ - شیخ شاه قطب الدین رحمه الله، د مظاهر حق مصنیف. په **۱۲۸۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ - شیخ شاه رفیع الدین رحمه الله، محدیث دهلوي. په **۱۲۳۳** هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ - شیخ شاه محمد یعقوب محدیث دهلوي رحمه الله. په **۱۲۸۲** هـ کي وفات سوی دی.

۱۶ - شیخ قاضي محب الله بهاري رحمه الله، د مسلم الثبوت مصنیف. په **۱۱۱۹** هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ - شیخ ثناء الله پاني پتي رحمه الله . په **۱۲۲۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۸- شیخ نورالدین احمد ابادي صاحب رحمه الله، د نورالقاري د بخاري شریف د شرحي مصنیف. په **۱۱۵۵** هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ - شیخ مفتي عبدالکریم نهرواني رحمه الله، د بخاري شریف د شرحي، نحرالجاري مصنیف. په ۱۰۱۴ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ - علامه عبدالحی لکنهوي رحمه الله. په ۱۳۰۴هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ - مولانا محمد قاسم نانوتوي رحمه الله، باني دارالعلوم دیوبند. په **۱۱۹۸** هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲ - مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله. په ۱۳۲۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ - امام العصر علامه انور شاه کشميري رحمه الله . په ۱۳۵۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ - مولانا خليل احمد رحمه الله. د بذل المجهود شرح ابو داؤد د شرحي مصنيف. په ۱۳۴۶ هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ - مولانا شبير احمد عثماني رحمه الله، د فتح الملهم مصنيف. په ۱۳۶۹ هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ - امام رباني، سيد احمد، مجدد الف ثاني رحمه الله. په ۹۷۱ هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ - شيخ عارف بالله. مرزا مظهري جان جانان رحمه الله. په ۱۱۹۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ - شيخ عارف بالله خواجه معين الدين چشتي رحمه الله. په ۲۳۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ - شيخ خواجه قطب الدين بختيار کالي رحمه الله. په ۲۳۳ هـ کي وفات سوی دی.

۳۰ - شيخ خواجه فريد الدين ګنج شکر رحمه الله. په ۲۲۴ هـ کي وفا سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ - شیخ خواجه نظام الدین اولیاء رحمه الله په **۷۳۵** هـ کي وفات سوی دی.

له پورته یادو مشائخو، محدیثینو، مفسرینو او علماء کرامو پرته چي موږ یې نومونه په ترتیب ذکر کړل، نور هم په زرګونو د دین علماء کرام، مشائخ، محدیثین او مفسیرین سته چي نومونه یې موږ دلته د دې وړې رسالې د اوږدوالي په خاطر نه راوړل، چي هغوی ټول سره له خپلو پراخو پوهو چي په دین کي یې لرلې او د غټو- غټو تصنیفونو خاوندان دي، د دین په ټولو امورو او مسائلو کي خپل سري نه دي پاته سوي او نه یې ټولي مسائلي په خپله پوهه چي په دین کي یې درلوده حل کړي دي، هغوي هم چي په خوا تېري سوي دي مقلدین پاته سوي دي او هم اوس چي ژوندي دي مقلدین دي. کوم غیر مقلد کسان چي ځانونه غیرمقلد یادوي، په مقلدینو نیوکي کوي او ځانونه تر مقلدینو په دین باندي پوهان، راسخ او په دین مین بولي دابه ښایي د دوی یو ډول غلط باور وي چي ځانونه د مسلمانانو تر دې دومره ستري اجتماع ښه مسلمانان بولي او یا نور مسلمانان ګمراهان یا مشرکین بولي.

د دې موضوع د ښه سپیناوي لپاره دغه لاندي لیکل سوي کتابونه مطالعه او وګورئ تر څو په دې اړه ښه ډول و پوهېږئ چي خبره څه او څرنګه ده.

۱ - (نزهة الخواطر).

۲ - (حدائق حنیفه).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - (انوارالباري مقدمة).

۴ - (تذكرة محدثين).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غېر مقلدینو یو څو سوالات.

اوله پوښتنه:

غېر مقلدین حضرات وايي: مسائل فقهیه او اسلامي احکام د حضرت محمد ﷺ په زمانه کي نه وو راټول سوي. دا د نبي علیه السلام له زمانې څخه په را وروسته کي جمع سوي دي. کوم کار چي د رسول ﷺ په زمانه کي نه وي سوی او یا یې هغه ﷺ امر نه وي کړی، هغه بدعت دی، یعني په دین کي نوی کار دی. او په دې خاطر بدعاتو کي سیيیهً یعني بد بدعت دی.

ځواب:

که یو انسان چي لږ او ډېره پوهه ولري او د دین په مسائلو کي څه ناڅه پوهه ولري هغه به خامخا ووایي چي، د دوی دغه سوال سر تر نوکه غلط دی. دغه سي سوال کول د دوی پر جهالت او ناپوهۍ دلالت کوي، ځکه؛ قرآن کریم هم د نبي علیه السلام په زمانه کي نه و جمع سوی. بلکي د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته لومړی وار د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د خلافت په دور کي د حضرت عمر رضی الله عنه په مشوره سره جمع کړل سو او دوهم وار د حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه د خلافت په زمانه کي جمع کړل سو چي د قرآن کریم دا اوسنی ترتیب هم هغه د حضرت عثمان رضی الله عنه ترتیب دی.

همدا ډول د احادیثو ټول کتابونه د حضرت محمد ﷺ تر وفات وروسته جمع سوي دي لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بخاري شريف:

۲ - ترمذي شريف:

۳ - ابوداؤد شريف:

۴ - موطا د امام محمد صاحب:

۵ - نسائي شريف:

۶ - ابن ماجه شريف:

او داسي نور د احاديثو كتابونه چي دي ټول د نبي عليه السلام تر زمانې وروسته جمع سوي دي.پورته مثالونه چي تاسو واورېدل،ايا دغه ټولو ته بدعت سيئة ويل كيږي.؟ايا دغه ټولي جمعي بدعت سيئة كارونه دي. ؟دغه ټول موږ پرېږدو؟ ايا د دغه ټولو نه موږ استفاده و نه كړو.؟

د غېر مقليدينو له داسي پوښتنو څخه دا ښكاره كيږي چي دوی په حقيقت په دين سم پوهېدلي نه دي او د دين په امورو كي سمه پوهه نه لري. كه دی د اسلام دين سم زده كړي او يا د اسلام تاريخ په سم ډول مطالعه كړي، كېداسي دوی په هغه صورت كي بيا داسي شكونه او شبهې پيدا نه سي او نه به داسي سوالونه را مخته كړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حقیقت کې نه د قرآن کریم جمع کېدل، نه د احادیثو نبوي جمع کېدل او د فقهي تدوین بدعت دي. ځکه چې، دا په دین کې یو اضافه توب نه دی چې د دین د عباداتو یا اوامرو په برخه کې یو نوی اضافتوب راغلی وي. دا په حقیقت کې د دین یو تدویني شکل دی چې، که دا جمع د قرآن کریم او احادیثو نه وای سوې، کېدای سوای چې اوس د قرآن کریم یا احادیثي نبوي کومې برخې له موږ سره نه وای پاته او بل د فقهي تدوین هم کومه نوې زیاتونه په دین کې نه ده او نه کوم نوی عمل دین ته ور اضافه سوی دی.

د قرآن کریم هغه مسائلې او امور چې په ایاتونو کې دي او موږ د الله ﷻ له لوري په امر سوي یو او هغه سنتونه چې د حضرت محمد ﷺ په احادیثو کې دي او یا د قرآن کریم د ایاتونو تشریح چې په احادیثو کې سوې ده او په هغه باندي پوهېدل او له قرآن کریم او احادیثو څخه د هغه مسائلو او امرو را ایستل او د هغوی په تشریح او تطبیق باندي پوهېدل د هر چا کار نه دی بېله هغو علماء کرامو چې په دین کې د اجتهاد درجې ته رسېدلي وي او د اجتهاد شرائط یې پرځای کړي وي. نو همدا خبره ده چې زموږ ډېر، له ډېر نه هم ډېر نژدې ټول عام مسلمانان او د مسلمانانو د ټولې نژدې ټول علماء کرام، مشائخ، محدیثین، او مفسیرین د دین په مسائلو کې د هغه چا په پله پل ایښی دی چې تر دوی یې په دین کې او د دین په بېلا بیلو اړخونو کې پوهه او ځراکت ډېر و.

دوهم سوال:

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجتهدين خو ډېر دي، ولې د تقليد لپاره دغه څلور مجتهدين غوره سول؟ او تقليد ولې په دې څلورو امامانو کې انحصار سو؟ ايا د دوی په حق کې د قرآن کريم يو ايت شريف راغلی دی او که يو حديث شريف ستـه؟.

ځواب:

دا خبره چې، تقليد ولې په دې څلورو امامانو کې حصر سو؟، د دې خبرې حقيقت الله ﷻ ته ښکاره دی.

بله خبره دا ده که موږ نن ورځ د ورځني ژوند په ټولو اړخونو کې يوه مسئله غواړو او په اوس وخت کې په هغه مسئله پسې د څلور ګونو مذاهبو فقهي کتابونه و پلټو، لومړی خو به له دې څلورو فقهو څخه په هره يوه کې هر مسئله په لږ لږ توپير سره د قرآن کريم او احاديثي نبوي په رڼا کې پيدا کړو او بل اړخ ته د فقهي په کتابونو کې له کتاب الطهارت څخه نيولې تر کتاب الفرائضو پورې د دين په ټولو مسائلو کې به د نورو امامانو په پرتله د دغو څلورو امامانو او يا د دوی د شاګردانو اقوال په هر مسئله کې وينو او د دوی په پرتله د نورو امامانو اقوال به خال خال وي. په داسې صورت کې چې د ژوند په هر اړخ کې له دغو څلورو امامانو مبارکانو څخه اقوال رانقل سوي وي او د فقهي کتابونه ټول د دوی څلورو له اقوالو ډک وي، تاسو وواياست چې په داسې وخت کې موږ د چا تقليد وکړو؟.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعصب، بغض، نفرت، او د يوه بل له لوري مغرضانه تنبه نه وي نو دا به هرو مرو وويل شي، چي، د هغه چا تقليد بايد وکړئ چي د هري مسئلې اړوند اقوال ولري. که مونږ د تقليد لپاره درې، دوه يا يو امام غوره کړي واى په هغه صورت کي به هم تاسو د ولې اعتراض کولای.

دا چي دغو څلورو امامانو ته الله ﷻ بېل ځراکت، د قرآن کريم په تفسير او تشريح کي بېله پوهه او د احاديثي نبوي په روح باندي پوره پوهه ورپه برخه کړې وه او د ټولني په عرف او عاداتو باندي پوهېدل، نو له همدې امله تقليد د دغو څلورو امامانو په تلې لوري کي حصر سو او د ټول امت اتفاق په دوی وسو.

دلته د تقليد په موضوع کي يوازي دا خبره هم نه ده چي دغو څلورو امامانو يا د دوی شاګردانو هرڅه وويل: نورو مسلمانانو په پټو سترګو ور سره ومنل. د دوی د ژوند په ورځو شپو کي او ددوی له دورې نه وروسته هم ډېر علماء کرامو وو چي، په قرآن کريم او احاديثي نبوي پوره پوهېدل، هغو علماء وخت په وخت د قرآني اياتونو، احاديثو او فقهي مسائلو په تطبيق کي زيار ايستلی دی. دغه درې سره يې تطبيق کړي دي کومه فقهي مسئله يې د قرآن کريم او احاديثي نبوي خلاف نه ده بللې. له څلورو ګونو امامانو وروسته په لکونو علماء کرامو د قرآن کريم، احاديثي نبوي او فقهي مسائلو ترمنځ د تطبيق په چارو کي ماغزه خراب کړي دي. شپې يې تر سهاره روڼې کړي دي خو بيا يې هم د دغو څلورو امامان واو مبارکانو اقوال د ځانونو لپاره ډېرې ګرځولي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا څه ساده خبره نه ده او نه هم داسي سوي دي چي، د څلورو امامانو پیروي یا تقلد په پټو سترګو سوی دی او یا فقهي مسائلي په ناپوهۍ کي منل سوي یا پر خلکو تپل سوي دي.

دا خبره عقلاً د منلو نه ده چي په کروړونو کسان دي چي، په هغوی کي، نوابغ،علماء کرام، پوهان او حاکمان وي او هغوی دي د یو څو کسانو یا یوې ډلي له لوري (چي، هغوی دي هم په علم او پوه کي او یا د دین په چارو کي تر دوی ډېره پوهه و نه لري) مطلق ناپوهان و شمېرل سي، بېله دې چي همدا خبره ببرته د دوی پر مخ ور ووهل سي.

شېخ احمد چي مشهور په ملاجیون رحمه الله سره دی وایي:

(والانصاف ان انحصار المذاهب في لاربعة و اتباعهم فضل الهي و قبولیةمن عندالله لامجال فیه للتوجیهات والا دلة) [53]

ژباړه: یعني د انصاف خبره داده چي مذهب په څلورو کي حصر کول او د دغه څلور مذاهبو اتباع کول فضل الهي دی او د الله تعالی له لوري قبولیت دی. په دې کي دلا ئلو او تو جیهاتو ته کومه اړتیا نسته.

[53] - تفسیرات احمدیة ٣٤٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خبره باید سترګې پټې نه سي چې، و دغو څلورو امامانو ته الله تعالی ﷻ د قرآن کریم او احادیثو په تفصیلي علم ، درایت او استنباط کې بشپړ مهارت ور کړی و.

په دې اړه مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وایي:

(**بالجملة این چار امام اند که عالم را علم ایشان احاطه کرده است. امام ابوحنیفه رحمه الله، امام شافعي رحمه الله، امام مالک رحمه الله، امام احمد بن حنبل رحمه الله**) [54]

ژباړه: بالجمله دغه څلور امامان دي چې په ټوله نړۍ باندې د دوی علم احاطه کړې ده. ۱- امام ابوحنیفه رحمه الله. ۲- امام شافعي رحمه الله. ۳- امام مالک رحمه الله. ۴- امام احمد بن حنبل رحمه الله.

الله تعالی ﷻ په دې مصلحت خبر دی چې، ولې الله تعالی د څلورو په عدد کې داسې خصوصیت ایښی دی چې، الله تعالی ډېر شیان په څلورو کې حصر کړي دي. مثلاً: انبیا کرام او رسولان ډېر دي مګر جلیل القدر انبیاء څلور دي چې نومونه یې په لاندې ډول دي.

۱ - حضرت محمد ﷺ.

۲ - حضرت ابراهیم علیه السلام.

[54] - شرح موطا : ٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - حضرت موسی علیه‌السلام.

۴ - حضرت عیسی علیه‌السلام.

همدارنګه اسماني کتابونه ډېر دي مګر په دې ټولو کي څلور کتابونه مشهور دي.

اول: قرآن کریم.

دوهم: تورات شریف.

دریم: انجیل شریف.

څلورم: زبور شریف.

همدا ډول د الله تعالی ملائکي ډیري دي مګر مقربي ملائیکي څلور دي چي، نومونه یې په لاندي ډول دي.

۱ - حضرت جبرائیل علیه‌السلام.

۲ - حضرت مکائیل علیه‌السلام.

۳ - حضرت اسرافیل علیه‌السلام.

۴ - حضرت عزرائیل علیه‌السلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا ډول د حضرت محمد ﷺ، صحابه کرام ډیر دي مګر په دوی کي څلور کسان د ډیرو سترو ځانګړنو څښتنان دي چي، نومونه په لاندي ډول دي.

اول: حضرت ابوبکر صدیق ﷛.

دوهم : حضرت عمر فاروق ﷛.

دریم : حضرت عثمان زینورین ﷛.

څلورم : حضرت علي کرم الله وجههُ.

همدا ډول د صوفیه کرامو یا د سلوکو طریقې ډیري دي خو په دې ټولو کي مشهوري یې څلور دي.

۱ - چشتیه طریقه.

۲ - نقشبندیه طریقه.

۳ - قادریه طریقه.

۴ - سهر وردیه طریقه.

همدا ډول د الله ﷻ د قدرت علامې ډیري دي چي یو انسان یې په خپل ټول عمر هم نه سي شمېرلای او نه یې درک لګولای سي. الله ﷻ د خپل قدرت د اثبات لپاره په قرآن کریم کي ډیري علامې یادي کړي، خو په سورة غاشیه کي یې هم څلور غټې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علامې را وړي دي لکه: **۱** - اوبښ، **۲** - اسمان، **۳** - غر، **۴**- مځکه. همداسي نور ډېر شيان سته چي الله تعالی ﷻ په څلورو کي حصر کړي دي. دا هم د الله ﷻ د قدرت له ځانګړو نښو څخه دي چي د مجتهيدينو د ستري ټولی، څخه يې همدا څلور مجتهيدين داسي مشهور کړي دي چي نور اکثر مسلمان امت يې په فقهي مسائلو کي پيروي کوي. په داسي يوه حالت کي چي په هغه کي ښېله دې چي سړی ووايي چي، دا د الله ﷻ د قدرت له علامو څخه يوه علامه ده نور د اعتراض کولو ځای يا پر بل مسلمان ورور باندي د يوه داسي عمل الزام لګلولو کي (چي هغه د هغه مسلمان ورور له وسه وتلې خبره وي) هيڅ ځای د الزام نه پاته کيږي.

که يو څوک د څلورو مذاهبو په رامنځ ته کېدو او يا د څلورو امامانو په پيروي چي ولي مذاهب څلور دي او يا ولي د دې څلورو امامانو پيروي کيږي کومه نيوکه کوي، نو بايد پر دغه ټولو څلورګنو اعتراض وکړي چي، داولي څولور دي او که دغه څلور مني نو بايد دغه څلور امامانو کي حصر هم ومني.

بله خبره داده چي مجتهدين حضرات خو ډېر دي مګر د دوی له جملې څخه د دغه څلورو مجتهدينو مذاهب وټاکل سول او د نورو مجتهدينو مذاهب که مدون سوي هم وو پاته سول چي اوس له منځ تللي دي ځکه چي هغو نورو ټولو مجتهدينو او د هغوی پيروانو د همدې څلورو امامانو پيروي په فقهي مسائلو کي غوره کړه نو په داسي وخت کي په يادو څلورو مذاهبو کي د يوه پيروي پر ټول امت مسلمه باندي لازمي او ضروري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې اړه حضرت مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

﴿ ولما اندرست المذاهب الحقة الاهذه الاربعة كان اتباعها اتباعاً للسواد الاعظم والخروج عنها خروجاً عن السواد الاعظم ﴾ [55]

دريم سوال:

غير مقلدين وايي: قرآن كريم يو دى، رسول ﷺ يو دى نو بيا ولي د مجتهدينو تر منځ اختلاف سته او سره له دې چې ټول مقلدين داهم وايي چې، څلور سره مذهبه حق دي.

ځواب:

غير مقلدين عجيبه سوالونه كوي چې اكثر بېله دې چې د مسلمانانو په اذهانو كي ګډوډي رامنځ ته كړي بله كومه ګټه باندي مرطب نه وي. دوى يو خواته غواړي چې په داسي سوالونو خپل حقانيت ثابت كړي بل لوري ته غواړي چې د عامو مسلمانانو او د هغوى د مشرانو او د دين د امامانو ترمنځ بې باوري، اختلاف رامنځ ته كړي. دوى وايي:

قرآن كريم او رسول ﷺ يو دي نو بيا ولي د مجتهدينو يا څلورو مذاهبو په منځ كي د مسائل پر سر اختلافات سته او سره له اختلافاتو بيا هم تاسو مقلدين حضرات واياست چې دا څلور سره مذاهب پر حق دي.

[55] - عقدالجيد ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی د دې خبرې ځواب ډېر ښکاره دی. تاسو راسئ چې اول د اسلام اول حالت ته وګورو او یوځه د صحابه کرامو ژوند مطالعه کړو چې، په هغه وخت کې اختلافات وو او که نه؟ او که وو ایا دغه سې اختلافات بد دي او که نه.

که موږ وګورو د قرآن کریم او حدیث نبوي اول مخاطبین صحابه کرام وو او صحابه کرام مخامخ د نبي علیه‌السلام له فیض او برکت څخه برخمن وو، په همدې خاطر دوی مبارکان د قرآن کریم او احدیثو په مفهوم او هدف ډېر ښه پوهېدل. کوم مراد یا هدف چې د قرآن کریم او احادیثو کې وو په هغو دوی ډېر ښه پوهه و او هغه ورته حاصل و. همدغه صحابه کرام زموږ لپاره لار د هدایت دي.

صحابه کرامو د حضور ﷺ په حضور او وجود کې هم تر خپل منځ په ډېرو مسائلو کې اختلاف درلود.

مجتهدین مبارکان چې د صحابه کرامو او تابعینو پر نقش قدم روان دي او د هغوی پر اقوالو یې باور کړی دی او هم یې د دوی پر اقوالو اتباع کړې ده ځکه یې تر منځ اختلاف په مسائلو کې تر سترګو کیږي.

د صحابه کرامو د اختلافاتو په اړه په احادیثو کې راځي:

(**سئالت ربي عن اختلاف اصحابي ... الحدیث**) نبي علیه‌السلام فرمایي:

ژباړه: ما د خپل رب ﷻ څخه د خپلو صحابه کرامو د اختلاف اړوند پوښتنه وکړه. الله تعالی ﷻ د وحیو په زریعه راته وویل: اې محمده! ستا صحابه زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور کي داسي دي لکه د اسمان ستوري. د اسمان په ستورو کي د ځينو رڼا ډېره وي او د ځينو دا لږ وي(مګر روښنايي په ټولو کي وي).کوم څوک چي ستا د صحابه کرامو مسلک سره د صحابه کرامو د اختلاف اختيار کړي، هغه زما په حضور کي پر هدايت دی.[56]

داسي نه وه چي د صحابه کرامو اختلاف په ځاني اغراضو بنا و. د هغوی اختلاف پر اخلاص بنا و. په همدې خاطر دا د صحابه کرامو اختلاف بد نه و او نه دی بلکي ورته يو ښه اختلاف ويل سوی دی ځکه چي، همدا اختلاف سبب د دين د مسائلو د حل و ګرځېده او له دې امله د الله ﷻ د رحمت او د الله ﷻ د برکاتو د نزول لامل هم ګرځېدلی دی. ځکه نبي عليه‌السلام فرمايلي دي:

(**اختلاف امت رحمة**) ژباړه: زما د امت اختلاف رحمت دی. په پورته حديث شريف کي چي کوم اختلاف ته اشاره سوې ده، هغه دغه د صحابه کرامو او د آئمة اربعه وو اختلاف دی.

که چيري موږ داحاديثو د کتابونو مطالعه وکړو، د صحابه کرامو د اختلاف ډېر مثالونه به په لاس راسي مثلاً:

---

[56] - مشكوة شريف: ٥٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - شرمګاه ته لاس ور وړل يعني مسح کول د حضرت عمر ﷺ په نېز اودس ماتوي او د حضرت علي ﷺ او د حضرت عبدالله ابن مسعود ﷺ په نېز اودس نه ماته وي.

۲ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د درياب په اوبو اودس روادی او د عبدالله ابن عمر ﷺ په نېز مکروه دی.

۳ - د جمهورو صحابه کرامو په نېز د جمعې په ورځ عطر يعني خوښبويي وهل مستحب کار دی او د ابو هريرة ﷺ په نېز يو واجب عمل دی.

۴ - د حضرت عمر ﷺ او د حضرت عبدالله بن عمر ﷺ په نېز پر مړو ژړاکول سبب د مړي د ازيت يعني په تکليف کېدو ګرځي او بي بي عائيشة صديقة ﷺ بيا دا خبره په کلکه ردوي.[57]

د صحابه کرامو د اختلاف دا ډول ډېر مثالونه د احاديثو په کتابونو کې سته خو دلته دومره بس دي چې ذکر سول. د تعجُب او حيران تيا خبره خو داده چې، غېر مقلدين پر مقلدينو حضراتو دا اعتراض کوي چې قرآن کريم يو دی او رسول ﷺ هم يو دی نو بيا ولې د امامانو يعني د مذاهبو تر منځ اختلافات سته. موږ مقلدينو خو دا خبره ثابته کړه چې موږ څلور ګوني مذاهب اختلاف لرو خو د دې اختلافاتو لامل مو ذکر کړ او دا هم ثابته خبره ده او موږ ثابته کړې هم ده چې، زموږ د څلورو

---

[57] - الاعتدال في مراتب الرجال: ۲۰۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مذاهبو اختلاف د شر، فساد او د خلکو په زړونو کې د وسوسو اچولو لپاره نه دی او نه هم یو پر بل باندې د بدعتیانو او یا د شرک د تاپې لګولو لپاره دی. موږ اختلاف لرو خو سالم اختلاف.

خو که موږ له تاسو غیر مقلدینو څخه پوښتنه وکړو چې ستاسو په منځ کې ولې اختلاف د مسائلو سته. سره له دې چې ستاسو نیوکه هم د څلورو مذاهبو پر امامانو او پیروانو هم دا ده چې، تاسو په دین کې لارې جوړې کړې دي او اوس چې موږ وینو ستاسو د امامانو تر منځ هم د دین په مسائلو کې یو لړ اختلافات سته.که تاسو د دې سوال په مقابل کې د نور وخت په څېر ووایاست چې یا موږ تر خپل منځ کوم مخالفت په مسائلو کې نه لرو، دا خبره به تر ډېره ناسمه نه وي؟ ځکه چې، هغه مسائلې چې ستاسو د امامانو تر منځ په کې اختلاف دی ډېر دي چې موږ یې دلته یو څو بېلګې د مثال په ډول راوړو.

۱ - غیر مقلدینو علامه شوکاني او نواب صدیق حسن خان غیر مقلدینو وایي: د عورت پټول په لمانځه کې شرط نه دی او مولوي وحیدالزمان صاحب چې غیر مقلدینو دی بیا وایي چې، په لمانځه کې د عورت پټول شرط دی.[58]

۲ - نواب صدیق حسن خان صاحب وایي: مؤذن ته پر اذان کولو اجرت (مزدوري) روا نه ده [59] او مولوي وحیدالزمان صاحب وایي: مؤذن ته پر اذان، مزدوري ور کول روا دي.[60]

[58] - هدية الهدى: ٨٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - نواب صديق حسن صاحب وايي: د اذان لپاره نارينه والى شرط نه دى، بلکې ښځه هم اذان کولای سي او نور غېر مقلدين بيا د اذان د کولو لپاره نارينه واالى شرط بولي.[61]

۴ - نواب صديق حسن خان صاحب غېر مقلد وايي: اذان کول واجب دي[62] او مولوي وحيدالزمان صاحب بيا وايي: اذان کول سنت دى.[63]

۵ - مولوي وحيدالزمان صاحب غېر مقلد وايي: د قرآن کريم او حديث نبوي څخه په مريض باندي دم کول جائز دى او نور غېر مقلدين حضرات بيا وايي: په مريض باندي دم کول د قرآن او حديث څخه نه دى جائز.[64]

۶ - نورالحسن غېر مقلد وايي : مشت زني جائز ده[65] او مولوي عبدالجليل صاحب غېر مقلد بيا وايي: نه ده جائز.[66]

همدا ډول د غېر مقلدينو تر خپل منځ (۲۴) اختلافي مثالونه، حضرت، مولانا، حافظ، قاري، مفتي، سيد عبدالرحيم رحمه الله په خپله فتاوا رحيميه کې هم را وړي

---

59 - بدورالاهلة: ٤٦ مخ.
60 - هدية الهدى ٨٧ مخ.
61 - بدور الاهلة : ٤٦ مخ .
62 - بدور الاهلة : ٤٦ مخ.
63 - هدية الهدية : ٤٦ مخ.
64 - اسرار اللغه پاره دهم : ١١٨ مخ.
65 - عرف البحار : ٢١٤ مخ.
66 - العزاب المهين : ٥٣ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، کولای سي چي د ښه ځان خبرولو لپاره فتاوایي رحیمیې. (۱- جلد ، ۱۱۸ مخ) وګورئ.

څلورم سوال:

غیر مقلیدین وایي: دا څلور سره مذهبه چي اوس دي، څرنګه حق سي؟. سره له دې چي په دې څلورو کي به یو د دلائلو له مخي حق ته رسیږي ولي چي، دېر یا متعدد نه سي کېدالای چي حق دي سي. داچي هر وخت حق یو وي دېر نه وي نو باید لومړی د قرآن کریم او احدیثو پر اقوالو عمل وکړو او د تقلید کړی له غاړي وباسو.

ځواب:

موږ مقلدین منو چي حق یو دي. ستاسو تر ستر ګو یو حق دوه معلومیږي ځکه؛ د څلورو سره مذاهبو ماخذ یو دی چي، هغه قرآن کریم او د حضرت محمد ﷺ احادیث دي مثلاً:

د مکې مکرمې څلور طرفه دي (لمر لوېده، لمر خاته، شمال او جنوب) د دغو څلورو سره خواوو څخه مکې مکرمې ته لمونځ کیږي. د هر طرف خلک د مکې مکرمې هغه لوري ته مخ کوي چي کوم طرف یې دوی ته مخامخ وي. مثلاً:

د لمرخاته د لوري خلک د مکې مکرمې د لمرخاته لوري ته مخامخ وي او لمونځ ورته کوي. د لمر لوېده د لوري خلک، د مکې مکرمې د لمر لوېده و لوري ته د لمانځه پر وخت مخ کوي. همداسي د شمال او جنوب د اړخونو خلک هم کوي. یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوری هم داسي نه کوي او نه مکلف دي چي، ټول دي د مکې مکرمې يوه لوري ته ولاړ سي او ټول دي د لمانځه پر وخت پر هغه يوه لوري و دريږي.

دلته که څه هم موږ ګورو چي، هر طرف ځان ته دی او له هغه بل لوري څخه بېل دی خو دلته اصلي مرکز يو دی چي هغه مکه مکرمه ده او ټول د الله ﷻ په امر و دې يوه لوري ته په عبادت کولو امر سوي دي.دلته د غېر مقلدينو ورونو په وړاندي دا پوښتنه پيدا کيږي چي ايا دغه مسلمانان چي بيت الله شريفې ته له هر لوري لمونځ کوي،تر خپل منځ مختلف دي او که د ټولو د عقيدې او عبادت ځای يو دی چي، هغه مکه مکرمه ده.

د دې پوښتني په ځواب کي به خامخا غېر مقلدين دا ووايي چي، د ټولو مخ يوه مرکز ته دی چي هغه مکه مکرمه ده. نو موږ د غېر مقلدينو په وړاندي وايو چي، همداسي مسئله د څلورو مذاهبو يا د څلورو مجتهدو امامانو د اجتهاد هم ده. هغه داچي، د څلورو سره مذاهبو د مسائلو د استنباد او توجه مرکز يو دی چي هغه قرآن کريم او احاديث نبوي دي او په همدغه قرآن کريم او احاديثو عمل کوي او له دغو دوو ديني اصلونو ور ها خوا په بل څه باور او عقيده ساتل او عمل ور باندي کول کفر او بد بولي.

کوم اختلاف چي د دغو څلورو مذاهبو د امامانو تر منځ د دين په مسائلو کي سته، د هغو لامل دادی چي، هر امام د دين په فروعي مسائلو کي خپلو اصولو او قواعدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته کتلي دي چي همدغه اصول او قواعد يې هم په قرآن کريم او احاديثو بنادي نه په خپله رايه، نو په همدې خاطر په مسائلو کي کله کله اختلاف راغلی دی مثلاً:

په بخاري شريف کي له عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی، حضرت محمد ﷺ چي، د بني قريظه وو په واقعه کي صحابه کرامو ته وفرمايل:

(لا يصلين احد کم، الا بني قريظه)

ژباړ: ستاسو څخه هر يو دي لمونځ نه کوي مګر په بني قريظه کي، په لاره کي د لمانځه وخت سو. د صحابه کرامو په منځ کي درايي اختلاف پېښ سو. يوې ډلي صحابه کرامو د نبي عليه السلام د وينا په ظاهري الفاظو عمل وکړ او ويل يې: موږ په لاره کي د ماځيګر لمونځ نه کوو او د صحابه کرامو بلي ټولۍ ويل: موږ په لاره کي لمونځ ادا کوو ځکه؛ د نبي عليه السلام موخه او مقصد دا وچي تاسو بنو قريظه ته ژر ولاړ سئ.

دلته موږ وينو چي د صحابه کرامو هري ټولۍ د خپلي رايي سره سم لمونځ ادا کړ. اوس چي کله دا پېښه و حضرت محمد ﷺ ته وړاندي سوه، هغه ﷺ يوې ډلي ته هم منع و نه ويل او نه يې يوه ډله صحابه کرام په خپل عمل ګرم و بلل.[67]

[67] - بخاري شريف : ۵۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې جملې څخه نور هم ډېر احاديث سته او هم د قرآن کريم ډېر اياتونه سته چې مجمل وي، ځيني علماء کرام، مجتهدين او مفسرين يې د الفاظو و ظاهر ته ګوري او ځيني نور يې بيا د الفاظو و باطن يعني معنى ته ګوري.

موږ و غېر مقلدينو حضراتو ته وايو: که دوی په رښتيني ډول د څلورو مذاهبو د څلورو سره امامانو په ديني مسائلوکي دخيل، اوصول او قواعدو ته په ښه او غېر تعصوبي او مغريضانه ډول ونه ګوري او د څلورو سره مذاهبو فقهي کتابونه و ګوري او مسائلي يې له قرآن کريم او احايثي نبوي ﷺ سره پرتله کړي دابه هرو مرو ورته ښکاره سي چې، رشتياهم د مقل ديېنو ټولي فقهي مسائلي له قرآن کريم او احاديثو څخه استنبات سوي دي. يوه هم دوی له ځانه، نه ده جوړه کړې او دابه هم ورته معلومه سي چې، د څلورو مذاهبو دا امامانو اجتهاد بل غرض نه و، يوازې د ځينو اياتونو او احاديثو (لکه مخکي چې مو اشاره ورته وکړه) د اجمال په صورت کي دی چې، يوه مجتهد له يوه ايات يا يوه حديث شريف په مفهوم يو رنګ پوهېدلی دی او بل مجتهد بيا بل رنګ پوهېدلی دی.

پنځم سوال:

دا چې تاسو مقلدين وايا ست چې څلور سره مذهبه حق دي، بيا ولې تاسو د يوه امام تقليد کوئ؟

ځواب:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سوال ځواب د شخصي تقلیږ په بیان کې مخکې په ښه ډول او وضاحت سره ذکر سو. دلته مې دا سوال له دې امله را وړ چې، ستاسو ور پام کړم چې، غېر مقلدین دا سوال هم کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عوامو لپاره یوه توصیه

(و انماحق العوام ان یومنوا ویسلموا و یشتغلو بعبادتهم و معایشهم و یترکوا العلم للعلماء فالعامي لویزني و یسرق کان خیراً له من ان یتکلم في العلم فانه من تعلم في الله و في دینه من غیر اتقان العلم و قع في الکفر من حیث لایدري .[68])

ژباړه: د عوامو لپاره دا لازمه ده چې، ایمان او اسلام قبول کړي په خپل عبادت او د ژوند تېرولو په چارو کي مشغول سي. د علم (او عقائدو) په خبرو کي دي مداخله نه کوي. عقائد او نور فقهي مسائل دي علماء کرامو ته وسپاري. د عوامو لپاره په علمي مسائلو کي مداخله کول تر غلا او زنا کولو ډېر بده او خطرناکه ده.ځکه؛ کوم څوک چي په علمي مسائلو کي پوهه او مهارت نه لري او هغه کس د الله تعالی په دین او د دین په مسائلو کي بحث او خبري کړي یا یې کوي، امکان لري په داسي لاره روان سي چي هغه به کفر او ګمراهي وي او دی به په دین کي د خپلي ناپوهۍ له امله نه وي خبر، نفس او شیطان به یې د ناپوهۍ له امله د کفر او ګمراهۍ کندي ته ور وغورځوي.

د عوامو ورونو لپاره دا په کار ده چي د یوې مسئلې د حل لپاره د دین علماء کرامو ته ورسي او د یوې مسئلې حکم (پر ځای د دې چي خپله یې حل کړي) له علماء کرامو څخه یې معلوم کړي او عوامو ورونو ته دا هم نه ښایي او نه ورته جائز ده چي

[68] - احیاالعلوم : ۳ جلد، ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقائدو او فقهي په هغه باریکو مسائلو کي بحث وکړي چي له کتابه يې زده کړي نه وي ځکه چي، ډېر ځله عوام په هغو مسائلو کي چي له يوه او بل عالم او يا يوه او بل چا څخه اوري، د وخت په تېرېدو سره ترې هېرېږي او په هغو کي غلطي کوي.

په يوه حديث شريف کي راځي: ژباړه، يو شخص حضرت محمد ﷺ ته راغی او ورته ويې ويل: اې د الله تعالی رسوله! ماته د علم بارکي را وښيه. نبي عليه السلام له دغه کس څخه پوښتني وکړې او ورته ويې ويل:

۱ - تا د الله تعالی ﷻ معرفت حاصل کړی دی؟.

۲ - تا د الله تعالی ﷻ حقوق ادا کړي دي؟.

۳ - تاته د مرګ د راتلو وخت معلوم دی؟.

۴ - تا مرګ ته تياری نيولی دی؟.

په اخر کي نبي عليه السلام ورته وويل: ته اول ولاړ سه بنياد مظبوط کړه او بيا راسه چي زه و تاته د علم بارکي در وښيیم.[69]

درنو لوستونکو! او مسلمانانو ورونو دا هر مسلمان ته ښکاره ده چي د حضرت محمد ﷺ ژونداو راتلو دي نړۍ ته لکه د نورو انبياء کرامو د دې هدف لپاره وو چي، د الله تعالی ستر مخلوق انسان څرنګه د ذلت او ګمراهۍ له لاري چي نفس او

[69] - جامع بيان العلم : ۱۳۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیطان ورته غوره کړې ده را و ګرځوي او د خپل خالق الله تعالی ﷻ و لوري ته یې مخ واړوي. د بتانو له عبادته یې را وګرځوي، له شرک او بد بختۍ څخه یې را بېل کړي او د الله تعالی ﷻ د عباداتو ډول او د واحد خدای ﷻ د وحداینت مفکوره یې و مغزو ته ور د ننه کړي او له هغې لاري څخه یې منع کړي چې د الله تعالی ﷻ د قهر او غضب سره مخامخ کیږي او هغه لاره ورته وښیي چې د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي په کښې وي خو بیا هم چې کله له ده مبارک څخه یو صحابي د علم د بارکی پوښتنه کوي چې ځان د هدایت و لوري ته نژدې کړي. هم دی مبارک ځواب نه ور کوي او ورته وایي:چې تا د الله ﷻ معرفت حاصل کړی؟ تا د الله ﷻ حقوق ادا کړي دی، تا ته د مرګ د راتګ وخت معلوم دی، تا مرګ ته تیاری نیولی دی؟.هغسي ځواب لکه سائل چې یې غواړي نه یې ورکوي. ځکه چې، دلته دوې خبري دي، یو خوا ته حضرت محمد ﷺ غوښتل چې سائل لومړی د هغه څه زده کړي ته و هڅوي چې د دین په زده کړه کي لومړۍ خبري دي ځکه چې تر دې وخته د سائل پوهه او استعداد هم دومره و او بل حضرت محمد ﷺ ته معلومه سوه چې سائل د دې وړتیا نه لري چې د دغسي علمي مسئلو ادراک دي وکړي. نو زه هم د پورته حدیث شریف له فهم څخه دا مطلب افاده کوم چې دغسي بحثونه د عوامو لپاره هیڅ معنی نه لري چې خپل وخت په مشغوله کړي.

عوامو ته په کار ده چې، د دین په مسائلو کي د علماء سره بحث ونه کړي. یوازي له علماء څخه د دین د مسائلو په اړه چې دوی ور سره مخ کیږي پوښتني وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديِ باور وکړي. که عوام داسي و نه کړي تل به د نفس او شیطان په لومو کي بند وي او د الله ﷻ له قهر او غضب سره به ځکه مخامخ وي چي نه يې خپله د دين مسائلي زده کړي وي او نه د علماء کرامو خبرو ته غوږ ږدي.

موږ ډېر عاجزه يو، الله تعالى دي موږ له داسي يو او بل ډول عقائدو څخه وساتي لکه څرنګه چي نن ورځ ځينو مسلمانانو خپلي کړي دي. دغه د ګډو وډو عقائدو کسان بل هدف او مقصد نه لري.يوازي او يوازي په دې فکر کي دي چي څرنګه د عامو او په دين او خپل مذهب باندي د ناخبرو خلکو په زړونو کي وسواسه ورپيدا کړي او فکرونه يې ګډ وډ کړي او خپلو اسلافو، علماء کرامو او خپلو مشرانو لکه پلار او نورو سره يې په اختلاف کي واچوي او د يو او بل ډول پوښتنو او په خپلو علماء کرامو باندي د پوښتنو، بې باوريو پيدا کولو او له هغوی سره په اختلافاتو پيدا کولو کي يې د ځان په لور ور وبولي او دغه وسواسه اچوونکي له نالوستو کسانو څخه د خپلي لاري حقاينت ورک او د خپلي لاري حقانيت ورته ثابت کړي.

دا کسان چي غېر مقليدين دي، ددوی دا عقيده ده چي، څلور سره مذهبه (هغه که حنيفي مذهب دی، که شافعي مذهب دي، که مالکي مذهب دی، که حنبلي مذهب دی) باطل دي.

غېر مقلد او په ناپوهۍ کي لامذهبه ځان جوړول د دوی شعار دی، د خپل نفس د غوښتونو پيروي کول، د مجتهيدينو تقليدکول باطل او شرک بلل دا د دوی کارونه او عقائد دي. موږ وايو: داسي کار کول يو حرام کار دی. دغسي عقيده درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب د ګمراهۍ ګرځي. څکه د غیر مقلیدینو پیشوا مولانا محمد حسین بټالوی وایي:

د غیر مجتهد لپاره دا جائزه نه ده چي د مجتهدینو څخه تیښته وکړي [70] یعني د عوامو لپاره دا ضروري ده چي د یوه مجتهد تقلید وکړي او د خپل مجتهد په اقوالو با ور وکړي.له دې خبري وروسته مولانا محمد حسین بټالوي د دې خبري ښه وضاحت کوي دی وایي:

زما د ۲۵ کالو تجربه ده. او دارا ته معلومه سوېده، هغه کسان چي علم نه لري او ځان ته د مجتهد منصب ور کوي او د حقیقي مجتهدینو تقلید پرېږدي، داسي کسان په اخر کي د اسلام مبارک دین سره خدای په اماني وکړي او یا ځیني یې عیسایان سي او ځیني یې بیا لامذهبه سي. [71]

هم دغسي د غیر مقلیدینو مشر نواب صدیق حسن خان د خپلو غیر مقلیدینو په اړوند وایي:

(فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعي انفسها علم الحديث والقران و العمل و العرفان) [72]

---

[70] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد ۲۱۱ مخ.
[71] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۵۳ مخ.
[72] - الحطه في ذكر صحاح الستة : ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دغه زمانه کي يوه ډله پيدا سوېده چي شهرت خوښوونکي دي او ريا کاره دي. د علم د نه شتون سره ځان د علم او عمل عاملين بولي. سره له دې چي په دوی کي د علم، عمل او عرفان بوی هم نسته.محترم حسن خان صاحب په پورته خبرو پسي زياتوي.

(**فيالعجب اين يسمون انفسهم الموحدين المخلصين و غېر هم بالمشركين و هم اشد الناس تعصباً و غلواً في الدين**)

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده. غېر مقليدين خپل ځانونه خالص موحدين بولي او مقليدين مشرک بولي. سره له دې چي غېر مقليدين خپله په ټولو خلکو کي متعصب او غالي دي. حسن خان صاحب خپل دغه مضمون په دغه جمله پای ته رسوي.

(**فما هذا دين الافتنة في لارض و فساد کبير**)

ژباړه: دغه لاره کومه چي غېر مقليدينو غوره کړې ده چي په دين کي د ناخبرۍ يا په دين کي د خپلي بې علمۍ سره سره ځانونه مجتهدين بولي) کوم دين نه دی، بلکي دا په مځکه کي فتنه او لوی فساد دی.

د غېر مقليدنو د مشرانو له عباراتو څخه دا ښکاره سوه چي هر هغه څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نوي رسېدلی باید دغه کس ضرور د يوه امام تقليد وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څلورو امامانو تقلید او په څلورو امامانو کي د تقلید حصر کېدل د جهمورو علماء کرامو په قول دا د الله تعالی ﷻ له لوري موږ ته یو لوی نعمت را کړل سوی دی. په هر وخت کي محدثین، مفسیرن او علما ء کرام دا وضاحت کوي، کوم څوک چي له تقلید څخه منکر او له ځان څخه غیر مقلید جوړ وي، دا داسي مثال لري لکه: اوښ چي بېله مهاره وي.ځکه؛ دی د خپل نفس په غوښتونو عمل کوي او د اهل بدعت له ډلي څخه شمېرل کیږي. داسي کسان په هیڅ صورت کي د اهل سنت والجماعت څخه نه دي.

د عوامو لپاره ښه خبره هغه ده کومه چي د امام غزالي رحمه الله له ویناوو معلومیږي چي وایي: عوام خلک دي د دین په مسائلو کي اختلاف نه کوي. ځکه چي، له دوی سره په دین کي پوهه نه وي. د خپلي ناپوهۍ له امله ځانونه د ګمراهۍ او بې ایمانۍ کندي ته ټېل وهي. د دین مسائلي دي و علماء کرامو ته پرېږدي او دوی دي پر هغه مسائلو باور وکړي چي د علماء کرامو له لوري ورته ویل کیږي تر څو د علماء کرامو په اتباع سره هغه څه لاس ته راوړي په کومو سره چي د الله تعالی ﷻ راضا حاصلیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله مذهب د امام اعظم صاحب مبارك رحمه الله.....

امام اعظم ابو حنيفه، يعني نعمان بن ثابت كوفي رحمه الله.

امام اعظم رحمه الله چې اصلي نوم يې نعمان رحمه الله دی، كنيت يې ابو حنيفه دی او لقب يې امام اعظم دی. د هجرت په اتيايم (۸۰) هـ كال په كوفه كې د ثابت رحمه الله په كور كې يې و دې نړۍ ته سترګې پرانستلې. د تاريخ په پاڼو كې د كابل بلل سوی دی چې د اسلام په اوايلو كې يې د كورنۍ مشران كوفې ته تللي وو.

امام اعظم رحمه الله عرب نه بلكې عجمي و. ده مبارک د عمر په شل كلنۍ كې په تعليم (زده كړه) پيل وكړ. د خدای وركړي استعداد او ښې حافظې له مخې يې ډېر ژر د قرآن كريم او احاديثو په زده كړه كې يې ډېر پر مختګ وكړ او ډېر ژر يې د اجتهاد درجې ته ځان ورساوه تر څو په فقهي مسائلو كې يې د نبوغ درجه تر لاسه كړه.

د علم ادب، علم النساب او د علم كلام تر زده كړې وروسته يې د فقهي د علمي زده كړې لپاره د وخت د مشهوره عالم امام حماد صاحب رحمه الله په درس كې برخه واخيسته .

د امام اعظم رحمه الله د استاذانو شمېر نژدې څلور زرو (۴۰۰۰) ته رسيږي مګر پر امام اعظم رحمه الله باندې، د ډېر شفقت او مهربانۍ له كبله چې پر ده مبارک يې لرله، د حماد رحمه الله نوم ډېر د ياد ولو وړ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام اعظم رحمه الله چي کله د درس او تدريس سلسله پيل کړه.له لير ځايونو څخه د دين د زده کړي لپاره د دين طالبان د پتنګان په څېر پر رامات سول او د امام صاحب په درسونو به يې خپله علمي تنده ماتوله.

علامه کردري رحمه الله وايي: اته سوه (۸۰۰) فقها ، محدثين، صوفياکرام او مشائخ د امام اعظم رحمه الله په شاګردانو کي راځي.

امام اعظم رحمه الله په خپل وخت کي د فقهي علم د اسلامي قانون د جوړولو لپاره د څلويښتو (۴۰) جيدو (سترو) علماء کرامو يو مجلس جوړ کړ چي له ډېر جر او بحث وروسته د دغه مجلس له خوا څخه د حنيفي فقهي په نامه يو داسي تل پاته او ژوندی اسلامي قانون جوړ کړل سو چي دغه فقهي قانون پر خپل جامعيت په خپله شاهدي ورکوي.

د همدغه مجلس له خوا چي کومي مسائلي له قرآن کريم او احاديثي نبوي څخه استنبات سوي د هغو مسائلو شمېر له (۱۲۷۰۰۰۰) دوولس لکه اويا زرو څخه هم زيات و. له دې امله حنيفي فقهي ته فقه شورايي هم ويل کيږي.

که څوک دا ووايي چي، ولي امام صاحب دا قانون جوړ کړ چي بايد ووايم:د صحابه کرامو په وخت او زمانه کي. د صحابه کرامو هغه ډلي چي په اسلامي فقه او اجتهاد کي يې لاس درلود ، دهغه وخت د اسلامي حکومت (اسلامي خلافت) په هر ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دې علماء کرامو شتون درلود. کوم مسائل چي به دوی ته وړاندي کېدل هغه به يې د قرآن کريم، احاديثي نبوي او اجتهاد په رڼا کي حل کول.

کله چي د صحابه کرامو د ټولي ورروستی صحابي حضرت ابوالطفيل ﷺ په (۱۱۰ ه) کي وفات سو، دغه ستر مسؤليت د صحابه کرامو د شاګردانو يعني، تابعينو ته ور د غاړي سو.

د تابعينو په زمانه کي اووه (۷) داسي ستر ځايونه وو چي، د احاديثو او نبوي علومو مراکز بلل کېدل. په دې مراکزو کي د فتواګانو اړوند مسائل د هغه وخت د جيدو علماء کرامو له خوا حل کېدل.

د هغو اوو (۷) مراکزو نومونه په لاندي ډول دي.

۱ - مدينه منوره. ۲ - مکه مکرمه. ۳ - بصره. ۴ - د مشق. ۵ - مصر. ۶ - کوفه. ۷ - يمن.

په دې مراکزو کي د علميت له پلوه د پام وړ مقام کوفې درلود ځکه؛ په کوفه کي په زرګونو صحابه کرامو ژوند کړی و او د حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ او ابو هريرة ﷺ په شان صحابه کرامو په کوفه کي په زرګونه شاګردان پريښي وو. په هم دې خاطر کوفه د علم الحديث او فقهي علومو له کبله د خلکو د رجوع يوه ښه مرجع بلل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۱۲۰)هـ له مخه د کوفې د امام،د حديثو د حافظ او د هغه وخت د فقهي د ستر استاد، حماد صاحب رحمه الله په درس او د هغه په درس گاه کې، د ده د شاگردانو په ډله کې تر ټولو ممتاز او ذهين طالب علم امام اعظم رحمه الله و.

د ستر استاد حماد رحمه الله له وفات وروسته، د ده د درسگاه مدرس امام اعظم رحمه الله سو. کله چې امام اعظم صاحب رحمه الله په دې منصب کښېنوست، د خپلې زيرکتيا له مخې يې په هر لوري د خپل فکر سپرلي. ځغلول. ده ته دا څرگنده سوه چې، په نن وخت کې کوم علماء کرام موجود دي. سبا به نه وي. که نن ورځ د دوی له وجود څخه گټه وا نه خستل سي، کېدای سي سبا دغه د علم ستر درياب ونه زموږ له لاسه وتلي وي او بيا به وچې شونډې گرځو او دا هم يوه څرگنده خبره ده چې په هر وخت کې نوي نوي مسائل رامنځ ته کيږي.

نو دا يوه اړينه خبره ده چې، نن ورځ يو داسې قانون جوړ کړل سي چې د راتلونکو نسلونو د ژوند لپاره ځراغ و گرځي او دا قانون بايد داسې تر تيب سي چې د انساني ژوندانه و هر اړخ ته په کې ځای ور کړل سوی وي.دغو اړتيا وو ته په کتو سره امام اعظم رحمه الله په خپلو زرگونو شاگردانو کې وکتل، د هغوی له ډلې څخه يې څو کسه د هغوی د لوړو استعدادونو او زرکتياوو له مخې غوره کړل چې شمېر يې نژدې څلوېښتو ته رسيږي اونومونه يې په لاندې ډول دي:

۱ - امام زفر رحمه الله چې په ۱۵۸هـ کې وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - امام داؤد طايي رحمه الله چي په ۱۲۰ هـ کي وفات سوی دی.

۳ - امام حبان بن علي رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۴ - امام زهير بن معاويه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۵ - امام حماد بن امام اعظم رحمه الله چي په ۱۷۶ هـ کي وفات سوی دی.

۶ - امام شريک بن عبدالله رحمه الله چي په ۱۷۸ هـ کي وفات سوی دی.

۷ - امام عبدالله بن مبارک رحمه الله چي په ۱۸۱ هـ کي وفات سوی دی.

۸ - امام محمد بن نوح رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۹ - امام ابوسعيد يحيی بن ذکريا رحمه الله چي په ۱۸۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۰ - امام اسد بن عمرو رحمه الله چي په ۱۸۸ هـ کي وفات سوی دی.

۱۱ امام علي بن مسهر رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۲ امام عبدالله بن ادريس رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۳ امام علي بن طيان رحمه الله چي په ۱۹۲ هـ کي وفات سوی دی.

۱۴ امام وکيع بن جراح رحمه الله چي په ۱۹۷ هـ کي وفات سوی دی.

۱۵ امام يحيی بن سعيد القطان رحمه الله چي په ۱۹۸ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶ امام ابو حفص بن عبدالرحمن رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۷ امام خالد بن سلیمان رحمه الله چي په ۱۹۹ هـ کي وفات سوی دی.

۱۸ امام حسن بن زیاد رحمه الله چي په ۲۰۴ هـ کي وفات سوی دی.

۱۹ امام مکي بن ابراهیم رحمه الله چي په ۲۱۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۰ امام مالک بن مغول رحمه الله چي په ۱۵۹ هـ کي وفات سوی دی.

۲۱ امام مندل بن علي رحمه الله چي په ۱۲۸ هـ کي وفات سوی دی.

۲۲ امام عمرو بن ممون رحمه الله چي په ۱۷۱ هـ کي وفات سوی دی.

۲۳ امام ابو عصمه رحمه الله چي په ۱۷۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۴ امام قاسم بن معین رحمه الله چي په ۱۷۵ هـ کي وفات سوی دی.

۲۵ امام هیاج بن بسطام رحمه الله چي په ۱۷۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۶ امام ابو یوسف رحمه الله چي په ۱۸۲ هـ کي وفات سوی دی.

۲۷ امام هشیم بن بشیر السلمي رحمه الله چي په ۱۸۳ هـ کي وفات سوی دی.

۲۸ امام فضیل بن عیاض رحمه الله چي په ۱۸۷ هـ کي وفات سوی دی.

۲۹ امام محمد بن الحسن رحمه الله چي په ۱۸۹ هـ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰ امام یوسف بن خالد رحمه الله چي په **۱۸۹** هـ کي وفات سوی دی.

۳۱ امام فضل بن موسی رحمه الله چي په **۱۹۲** هـ کي وفات سوی دی.

۳۲ امام حفص بن غیاث رحمه الله چي په **۱۹۴** هـ کي وفات سوی دی.

۳۳ امام هشام بن یوسف رحمه الله چي په **۱۹۷** هـ کي وفات سوی دی.

۳۴ امام شعیب بن اسحاق رحمه الله چي په **۱۹۸** هـ کي وفات سوی دی.

۳۵ امام ابو مطیع بلخي رحمه الله چي په **۱۹۹** هـ کي وفات سوی دی.

۳۶ امام عبد الحمید رحمه الله چي **۲۰۳** هـ کي وفات سوی دی.

۳۷ امام ابو عاصم النبیل رحمه الله چي په **۲۱۲** هـ کي وفات سوی دی.

۳۸ امام حماد بن دلیل رحمه الله چي په **۲۱۵** هـ کي وفات سوی دی.

۳۹ امام نضر بن عبد الکریم رحمه الله چي په **۱۲۹** هـ کي وفات سوی دی.

۴۰ امام عافیه بن زید رحمه الله چي په **۱۸۰** هـ کي وفات سوی دی.

دغه علماء کرام چي پورته یې نومونه یاد کړل سول د خپل وخت مجتهدین او جید علماء کرام وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې ځلوېښتو علماء کرامو له جملې څخه لس (۱۰) یا دوولس (۱۲) یې داسې عالمان وو چې تر خپل منځ یې ځانګړې ناستې یا مجلسونه درلودل. دغو علماء کرامو د خپلې ښې وړتیا له مخې د پورته یادو ځلوېښتو علماء کرامو پر مجالسو ځانګړې نظارت درلود.

د دغه مخصوص مجلس غړي، امام ابو یوسف رحمه الله، امام زفر رحمه الله، امام داؤد طائي رحمه الله، امام یوسف بن خالد رحمه الله، یحیی بن ذکریا رحمه الله، امام محمد رحمه الله، عبدالله بن مبارک رحمه الله وو. همدا ډول په دغه مجلس کې امام ابو حنیفه رحمه الله هم خپله ګډون درلود.[73]

د هم دغه فقهي مجلس په اړه امام وکیع بن جراح رحمه الله او امام شافعي رحمه الله وایي:

(د امام ابو حنیفه رحمه الله په کار کې به څنګه غلطیا پیداسي) له امام صاحب سره په کارونو کې ابویوسف رحمه الله، حفص بن غیاث رحمه الله او د حبان رحمه الله په څېر د حدیثو پوهان موجود دي. د عربي لغاتو استاد او ماهر قاسم بن معین رحمه الله ور سره ملګری و. همدا ډول د نفیر طایي رحمه الله، فضیل بن عیاض رحمه الله په څېر د تقوی او پرهېزګارۍ ځراغان ور سره ملګري وو. په داسي حال کې چې، له چاسره داسي ستر کسان ملګري وي په هغه وخت د غلطۍ امکان تر ډېر حده نه وي او که کله کومه غلط فهمي رامنځ ته هم سي په هم هغه مهال یې د حل لاري چاري لټوي ځکه چې،

73 - الجواهر المضیة : ١ جلد، ١٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کوم ځای کې چې کوم کارونه د يوه فکر پر ځای د ډېرو فکرونو او پوهو علماء کرامو له خوا حل کېږي تل يې نتيجه ښه وي.[74]

ټول علماء کرام، پر دې خبر يوه خوله دي چې، امام اعظم رحمه الله تابعي دی. د صحابه کرامو څخه يې د حديثو روايات په ثبوت رسېدلي دي.

امام اعظم ابو حنيفه رحمه الله د ټولني د اصلاح او سياست لوړ شخصيت ياديږي او د ټولني د اصلاح او سياست په رازونو پوهېدل، حق ويل، د باطل مخ نيول، د اسلام او دين پر مخ بېول، حنيفي فقهي ته ترتيب ور کول، دا ټول داسي حيرانوونکي کارونه دي چې، د تاريخ د پام وړ برخه ګرځېدلې ده.

دغسي د علم او د ښه فکر خاوند، زاهد، متقي او مجاهد کس د خپلو پورته يادو، لوړو لوړو کارنامو سره سره له دې بېوفا نړۍ څخه په ۱۵۰ هـ کي سترګي پټي کړې او د ابدي ژوند پر لوري يې سفر وکړ.

انا لله و انا اليه راجعون.

که از آن دم که تو سفر کردي — از حلاوت جدا شديم چو موم

همه شب چو شمع می سوزيم — ز اتشش جفت وزانګبين محروم

در فراق جمال تو مارا — جسم ويران وجان ازاد چون بوم

---

[74] - جامع المسانيد : ۳۳ مخ.ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هان عنان را بدین طرف برتاب　　　زفت کن پیل عیش را خرطوم

بې حضورت سماع نیست حلال　　　همچو شیطان طرب شده مرجوم

یک غزل بې تو هیچ گفته نشد　　　تا رسید آن مشرفه مفهوم

پس بزوق سماع نامه تو

غزل پنج و شش بشد منظوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د انس زوی، انس رحمه الله د مالک زوی او هغه د ابي عامر زوی دی.

د امام مالک رحمه الله اصلي نوم مالک رحمه الله دی. لقب یې امام دار الهجرة دی او کنیت ابو عبدالله دی.

امام مالک رحمه الله د صحیح روایاتو لمخي په (۹۳) هـ سنه کي، د مدینې منورې په ستر ښار کي و زېږد.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کي د مدینې منورې د احادیثو امام، فقهي، زاهد او د ډیري لوړي هستۍ شخصیت و.

د موطا په نامه کتاب یې د حدیثو په فن کي خورا ډېر مشهور دی. د امت محمدي علماء کرام ورته په ډېره درنه سترګه ګوري.

امام مالک رحمه الله لکه څرنګه چي، په مدینه منوره کي زېږېدلی دی، همداسي په مدینه منوره کي د ځلمیتوب دورې ته هم رسېدلی دی او په همدغه ښار کي یې و زده کړو ته هم مخه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله د قرآن کریم د قرآئت سند له امام القراء ابو ثالث نافع بن عبدالله څخه تر لاسه کړی دی. همدا ډول د احادیثو له زده کړي سره يې له ماشومتوب څخه مينه درلوده.

د امام مالک رحمه الله د احادیثو لومړی استاد حضرت نافع رحمه الله دی، حضرت نافع رحمه الله هغه لوی شخصیت و چي، د خپل ژوندانه لويه برخه يعني (۳۰) کاله يې د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه په خدمت کي تېره کړېده.

امام مالک رحمه الله د حضرت نافع رحمه الله سره سره د نورو ګڼو استاذانو څخه هم زده کړي، کړي دي.

د امام مالک رحمه الله د استاذانو شمېر تقريباً (۹۳) کسانو ته رسيږي. په هغه وخت کي د علم د تحصيل دائره دومره پراخه نه بلکي په فنونو کي زده کړه او مهارت ضروري بلل کېده. ډېره پاملرنه. تفسير القرآن، حديث پوهنه،فقه، علم ادب او لغت ته کېدله.

امام مالک رحمه الله چي کله په مروجه علومو کي پوهه او مهارت حاصل کړ، په لږ وخت کي يې د خپل ښه ذهن او ښه استعداد له مخي د استادۍ مقام ته ورسېد. په دې دپاسه امام مالک رحمه الله په فتوی ور کولو او اجتهاد کي ځانګړی استعداد درلود.

امام مالک رحمه الله چي کله د امت مسلمه يا امت محمدي د خدمت لپاره ملا وتړله، په دې وخت کي د امام مالک رحمه الله عمر (۲۴) کاله و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله په دې لږ عمر کې د خپل وخت پیاوړی مفتي، لاربنود او مدریس یاد ولای سو.

امام مالک رحمه الله په خپل وخت کې د یوې ښې درسګاه او تدریس مدریس یادیږي. ده محترم په درس کې له نورو څخه بېله لاره درلوده.مثلاً: د ده د درس یوه تګلاره دا وه چې، ده محترم به د درس په وخت کې په خپله د کتاب متن او عبارت نه وایه بلکې د کتاب عبارت به یې په شاګردانو وایه.

امام مالک رحمه الله به یې سماع کول یعني درس به یې اوربده. د محدیثینو په اصطلاح و دې طریقې ته (**قرائت علی الشیخ**) ویل کیږي. له دې طریقې څخه د امام مالک رحمه الله موخه دا وه چې، د حدیثو کره کتنه هم وسي او شاګرد هم د عبارت له ویلو سره بلد سي.

د امام مالک رحمه الله د درسګاه ځانګړتیاوې:

د ده مبارک درسګاه به ډېره ارامه وه. امام شافعي رحمه الله وایي:

ژباړه: موږ به د امام مالک رحمه الله په تدریسي ساعت کې د کتاب پاڼې هم په ډېر احتیاط سره اړوې تر څو اواز و نه کړي.

امام مالک رحمه الله د خپل وخت ستر عالم او ستر شخصیت و. د علمیت اواز یې تر لیري لیري ځایونو پوري تللی و. د هرچا په زړه کې د امام مالک رحمه الله سره محبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مينه وه. که به څوک ور سره مخالف و، هغه به هم د ده په علميت او تقوی اقرار کاوه.

په هغه وخت کي به چي کوم حجاج د حج د فريضې د ادا کولو لپاره بيت الله شريفي ته راتلل: د حکومت له خوا به په دې موسم کي يو مفتي ټاکل کېده تر څو د حجاجو شرعي مسئلې حل کړي.د امام مالک رحمه الله په وخت کي دغه منصب و ده ته ور کول سوی و. د امام مالک رحمه الله سره په دې خدمت کولو او فتوی ورکولو کي امام ابن ذئب رحمه الله هم ملګری و.

امام مالک رحمه الله د فتوی په ور کولو کي ډېر د احتياط څخه کار اخيسته . که د کومي مسئلې په هکله به يې معلومات نه درلود ، نو و خلکو ته به يې په ښکاره ويل چي، زه په دې مسئله کي معلومات نه لرم.

يوه ورځ يو کس امام مالک رحمه الله ته راغلی، د يوې مسئلې اړوند يې پوښتنه ځيني وکړه. امام مالک رحمه الله ورته وويل: زه په دې مسئله نه پوهېږم.هغه کس ورته وويل: اې امامه! زه له ډېر ليري ځاي څخه تاسو ته راغلی يم او غواړم چي د دې مسئلې ځواب له تاسو څخه واورم او ته راته وايې چي زه د دې مسئلې په اړه معلومات نه لرم. کله چي بېله کوم ځوابه خپل کلي يا وطن ته ولاړسم، زه به د خپل وطن خلکو ته د دې مسئلې په اړه څه ځواب وايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مالک رحمه الله ورته وویل: ته چي کله خپل وطنوالو ته ورسېدې. هغوی ته ووایه چي، امام مالک رحمه الله ویل چي، زه په دې مسئله نه پوهېږم. سبحان الله. د وخت پېړندل سوې څېره، ښه عالم او زاهد په فتوی کي څونه احتیاط کوي او زموږ په وخت کي موږ بیا د فتوی په ورکولو کي له یو لږ بې علمی سره څومره بېړه کوو.

څرنګه چي هر ساکښونکی اخر په مرګ محکوم دی او دا د قرآن فیصله ده چي، یو ساکښ به هم ژوندی نه پاته کېږي بېله یوه الله جل جلاله، نو امام مالک رحمه الله هم د الله جل جلاله د مخلوقاتو له جملې و چي، تل پاته ژوند یې نه درلود.

دی مبارک د عمر په وروستیو کي درې (**۳**) ورځې سخت ناروغه سو. د ناروغۍ په مده کي ورته ډېر مخلصین د پوښتني لپاره راتلل.په **۱۷۹** ه.کي. د الهي قضا سره یې د (**۸۶**) کلونو په عمر د مرګ فرشتوته لبیک ووایه.

انا لله و انا الیه راجعون.

ایهاالنور في الفواد تعالی

غایة الوجه والمراد تعالی

ایهاالسابق الذي سبقت

منک مصدوقة الوداد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون بیائي زهي کشاد ومراد

چون نیائي زهي کساد تعالی

انت کشمس ازدت ونات

یاقریب علی البعاد تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ مذهب د امام شافعي رحمه الله:

محمد د ادریس، هغه د عباس، هغه د عثمان، هغه د شافع، هغه د سائب، هغه د عبید ، هغه د عبد ، هغه د هاشم، هغه د عبدالمطلب، هغه د عبد مناف القریشي الهاشمي زوی دی.

د امام شافعي رحمه الله اصلي نوم محمد دی، کنیت یې ابو عبدالله دی او لقب یې ناصر السنة دی.

امام شافعي رحمه الله په (۱۵۰) هـ سنه کې د فلسطین په مشهور ښار عسقلان کې دې نړۍ ته سترګې رونې کړې.

امام شافعي رحمه الله د عسقلان د مشهوره علماء کرامو او پوهانو له جملې څخه و. په حدیثو او فقه کې یې د پام وړ خدمتونه کړي دي او د ده دا خدمتونه له هیچا څخه پټ نه دي.

امام شافعي رحمه الله په ماشومتوب کې د خپل پلار له مهربان سیوري څخه بې برخې سوی دی او په کوچني والي کې یې د یتیم والي ستړیاوي وګاللې.

مور مبارکي یې دا خپل یتیم او نازولی زوی مکې مکرمې ته ولېږه او هلته یې د زده کړې زمینه ورته مساعده کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د ماما په کور کي اوسېده. ماما يې هم په ډېر غربت کي ژوند کاوه. په هم دې خاطر يې ماما هم د ده رحمه الله د زده کړو پوره مصارف نه سواى ورکولاى.

امام شافعي رحمه الله چي کله مکې مکرمې ته راغی په دې وخت کي د امام شافعي رحمه الله عمر تقريباً لس (۱۰) کاله و.

امام شافعي رحمه الله د شعر، ادب او لغت سره ډېر مينه لرله. په هم دې خاطر امام شافعي رحمه الله يو څه موده له هذيل قبيلې سره تېره کړه. په دې مهال کي امام شافعي رحمه الله په عربيت، شعر، او لغت کي ډېر څه تر لاسه کړل.

امام شافعي رحمه الله د خپل خداى ورکړي ښه ذهن او استعداد له امله په لږ وخت کي مروجه فنون ولوستل. له دې وروسته امام شافعي رحمه الله په مکه مکرمه کي د امام مسلم بن خالد رحمه الله سره درې کاله تېر کړل. وروسته امام شافعي رحمه الله مدينې منورې ته ولاړ او هلته يې د امام مالک رحمه الله په درسګاه کي شريک سو او له امام مالک رحمه الله نه يې ښه زده کړه وکړه. په دې دپاسه امام شافعي رحمه الله د مدينې منورې له نورو جيدو علماء کرامو څخه هم زده کړي وکړې او د هغوى له فيوضاتو څخه برخمن سو.

امام شافعي رحمه الله په لږ وخت کي د حديثو د فن په کره کتنه کي لوى لاس پيدا کړ. دى جناب لا په دې وخت کي ځوان و چي د حديث په تفسير، فقه، نبوي سيرت،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغت، تاريخ، طب او په ادب کي يې پوره ورتيا وموندل او وروسته د هم دې علومو د استاد په حيث و منل سو.

امام شافعي رحمه الله د علم د حاصلولو لپاره ډېرو سيموته سفرونه وکړل لکه: مکه مکرمه، مدينه منوره، عراق، حجاز او هم داسي نورو سيمو ته تللی دی.

د امام شافعي رحمه الله ځيني استاذان د ډېر شهرت خاوندان دي لکه: امام مسلم بن خالد رحمه الله، امام مالک بن انس رحمه الله، امام محمد بن حسن رحمه الله، محمد بن اسماعيل رحمه الله او عبدالله بن نافع رحمه الله چي تر ډېره ليري پوري يې د علم او پوهي اوازې رسېدلي وې.

امام شافعي رحمه الله د مروجه علومو د فراغت وروسته په مکه مکرمه کي په درس بوخت سو. له دې امله د امام شافعي رحمه الله د درس او علميت اوازه په لږ وخت کي تر ليري ليري ځايونو پوري ورسېده. طالب علمان به د زده کړي لپاره د پتنګانو په څېر ور ته راتلل.

امام شافعي رحمه الله د خپل علمي ژوند په وختونو کي د امت محمدي لپاره داسي علماء کرام وروزل چي هر شاګرد يې د اسلامي تاريخ ځلانده ستوری بلل کيږي لکه: امام احمد بن حنبل رحمه الله او نور.

امام شافعي رحمه الله د درس او تدريس برسېره ځيني کتابونه هم ليکلي دي. تر ټولو لوی تصنيف يې. مسند امام شافعي دی چي، د حديثو په برخه کي يې ليکلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پرته يې نور تصنيفات هم سته لکه: (کتاب الام) (الرسالة) (کتاب اجماع العلم) (اختلاف الحديث) (خلاف مالک) او هم داسې نور، د امت محمدي دغه ستر عالم په (۲۰۴) هـ کې د رجب المرجب په مياشت کې د ورپيښې سوي ناروغۍ له امله په (۵۴) کلنۍ کې وفات سو او د تل لپاره يې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې.

انا لله و انا اليه راجعون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: امام احمد بن حنبل صاحب رحمه الله: ....

امام احمد د محمد، هغه د حنبل شيباني المروزي رحمه الله زوی دی.

نوم يې احمد دی، کنيت يې ابو عبدالله او لقب يې امام الحافظ دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ربيع الاول په مياشت کې په ۱۶۴ هـ کې د بغداد په ښار کې دې نړۍ ته سترګې روښې کړې.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت له وتلو علماء کرامو، فقهاؤ او محدثينو څخه ګڼل کيږي. د اسلامي نړۍ ټول علماء کرام د امام احمد بن حنبل رحمه الله علمي مقام، پوهې او د دين په لاره کې نه هېريدونکې هڅو او ستړياو ته د قدر په سترګه ګوري.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله مور مبارکې خپل د سترګو تور زوی د ديني علم د زده کړې لپاره په ماشومتوب کې لا د وخت د ښو علماء کرامو تر درسګاو پورې د علم د زده کړې په موخه ورساوه. د ده مبارک د مبارکې مور د هڅو نتيجه دا سوه چې ده مبارک په ماشومتوب کې قرآن کريم حفظ کړ.

د قرآن کريم تر حفظ وروسته يې د علم لغت او د وخت د نورو مروجه علومو په لور مخه کړه. تر لومړنۍ زده کړو وروسته يې خپله ټوله پاملرنه د تفسير او حديثو په لور واړوله. ده مبارک اووه کاله (۷) کاله پر له پسې د بغداد له سترو علماء کرامو او حديث پوهانو څخه زده کړه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې وروسته بصرې ته ولاړ او بيا حجاز ته ولاړ. په حجاز کې د امام شافعي رحمه الله سره يې ملاقات وسو. په امام شافعي رحمه الله باندې يې اصول الفقه، ناسخ او منسوخ او د امام مالک رحمه الله موطا وويل.

په (۱۹۸) هـ کې يې د حج د فرضيې د ادا کولواراده وکړه او د حج سفر يې په خېر سو او د حج تر ادايينې وروسته د يمن پلازمېنې (پايتخت) صنعا ته ولاړ. د ده اراده وه چې پر مشهور محدث امام عبدالرزاق رحمه الله باندې د احاديثو نورې زده کړې هم وکړي. په دې سفر کې له امام احمد بن حنبل رحمه الله سره امام يحيى بن معين رحمه الله هم ملګرى و.

کله چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په مروجه علومو کې مهارت حاصل کړ او د ده د علميت شهرت د اسلامي نړۍ تر ليرې کونجونو ورسېد ، نو په درس او فتوى ورکولو يې پيل وکړ.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د احاديثو په روايت کې ډېر احتياط کا وه. هيڅ وخت يې د خپلې حافظې په زور کوم حديث نه روايت کاوه. بلکې له خپلو ليکنو يې شاګردانو ته حديث اورول. همدارنګه يې د فتوى په ورکولو کې هم له حده زيات احتياط کاوه. په ناخبرۍ کې يې چا ته فتوى نه ورکول.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د اسلامي نړۍ په نوموتو علماء کرامو زده کړې وکړې. د ټولو استاذانو شمېر يې ډېر دى مګر په هغوى کې يې د ځينو استاذانو نومان راوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لكه: امام شافعي ﵀، امام عبدالرزاق ﵀، هشيم بن بشير ﵀، عمير بن عبدالله﵀، عبدالرحمن بن مهدي﵀، ابوبكر بن عياش﵀ او همداسي نور.

امام احمد بن حنبل ﵀ د خپل ژوند د تېر ولو پر مهال له ډېرو سترو كړاونو سره مخ سوی دی. د امام احمد بن حنبل﵀ په وخت كي د عباسي خلفاوو خلافت و. په دې وخت كي د عباسي خلفاو په ملاتړ او د معتزله و په لمسون د قرآن كريم د مخلوقيت مسئلې خورا زور اخيستی و او حكومت رسماً دا اعلان كړی و چي كه څوك دا عقيده و نه مني هغه به زندان ته ځي او شكنجې به ور كول كيږي.

په دې لړۍ كي د اسلامي نړۍ ګڼ ديني پوهان او علماء كرام له ننګونو، ستونزو او كړاونو سره مخ سول. ځينو علماء كرامو سمدستي د قرآن په مخلوقيت اعتراف وكړ او ځينو بيا تر لږ وهلو ټكولو وروسته خپل دريځ پرېښود مګر امام احمد بن حنبل﵀ د هغو علماء كرامو له جملې څخه و چي له هر ډول ځورولو او سختی سربېره پر خپله عقيده پاته سو.

ده دا عقيده هيڅ كله و نه منل. هغه عقيده چي په قرآن او سنت كي د هغه دليل نه وي او بنسټ يې يوازي د فلسفې پر اندونو او اصولو بنودل سوی و. درسمي تحقيقاتو پر مهال چي به هر وار د دې عقيدې خپلو لو ته اړ ايستل سو نو د امام ځواب به دا وو چي ماته له قرآن او حديثو څخه دليل راوړئ تر څو امام احمد بن حنبل﵀ ته تر سختو ازموينو وروسته بريالیتوب ور په برخه سو او مخالفين يې له پوره ملي او رسمي طاقت سربېره د ماتي سره مخامخ سول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام احمد بن حنبل رحمه الله په یوازي سر د دغه فتنو سره په مقابله کې ولاړ و. په هم دې خاطر د امام په دغه کارنامه ټوله امت محمدي ویاړي. په ټولو مجتهدینو کې و نوموړي امام ته د مجاهد لقب ورکړ سوی دی.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ستونځو او لانجو په دې بهیر کې د امت لپاره د تالیف په ډګر کې لوی خدمتونه وکړل. تر ټولو ستر خدمت یې هغه کتاب دی چې د کتابونو مصنفین او د مسائلو استنبات کوونکي او د نړۍ نژدې ډېر مسلمان ترې ګټه پورته کوي.

هغه د نبوي سنتو په میدان کې هغه ټولګه ده چې زیات شمېر صحیح احادیث یې په کې راټول کړیدي او د مسند احمد بن حنبل رحمه الله په نامه مشهور دی. امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل دې کتاب کې د حدیثو د پوهانو په وینا (۲۵) زره څخه ډېر احادیث راټول کړي دي.

دغه ستر امام، مبارز او مجتهد هم په دې بې وفا نړۍ کې دائمي ژوند و نه کړ. آخر د الله جل جلاله په امر له دې دنیا څخه په **۲۴۱** هـ کې د ربیع الاول د میاشتې په **۱۲** نېټه د جمعې په ورځ یې له دې دونیا رخصت واخیست .

انا لله و انا الیه راجعون

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو:...............

څلور سره مذهبه حق دي. هغه که مذهب د امام ابوحنيفة رحمه الله وي، که مذهب د امام مالک رحمه الله وي، که مذهب د امام شافعي رحمه الله وي او که مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله وي.

د دې موضوع اړوند مفصل بيان د تقليد په بحث کې تېر سو، هلته يې ښه مفصله يادونه وسوه خو بيا هم د متن په موافقت بايد يو څه وليکم ځکه چې، زموږ لپاره مقصود دادی چي هرځای يا هرځو ځايه چي حق واضح سي يا واضح کيږي ښه خبره ده.

د څلورو مذاهبو د حقانيت اړوند حضرت شا ولي الله دهلوي رحمه الله وايي:

(و هذه المذاهب الاربعة المدونة المحررة قد اجتمعت الامة او من يعتدبها منها على جواز تقليدهاالى يو منا هذا) [75]

دغه څلور مذهبه (مذهب د امام اعظم رحمه الله، مذهب د امام مالک رحمه الله، مذهب د امام شافعي رحمه الله او مذهب د امام احمد بن حنبل رحمه الله.) مدون او مرتب سوه. ټول امت يا د امت معتمدو علماء کرامو ددغه څلور مشهورو مذاهبو پر تقليد کولو په جواز باندې اجماع کړې ده او دا اجماع تر نن ورځي پوري باقي ده. (د دې مخالفت کول نه دی جائز بلکي مخالفت يې سبب د ګمراهي دی.

[75] - حجة الله بالغة : ١ جلد ، ٣٦١ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله د هلوي رحمه الله بل ځای واي:

(بالجملة فالتمذهب للمجتهدين سراً الهمه الله تعالی العلماء جمعهم عليه من حيث يشعرون اولا يشعرون.)[76]

خلاصه د خبرو داده چي، دغه مجتهدين (څلور مذاهبه) او د مذاهبو پابندي (يعني شخصي تقليد) يو راز او سر دی کوم چي الله جل جلاله د علماء کرامو په زړونو کي اچولی دی او پر دغه يې ټوله متفق کړي دي هغه که د تقليد کولو په مصلحت او راز پوهيږي او که نه.

موږ اهل سنت والجماعت ټل دا وايو چي، څلور سره مذاهب حق دي. که چيري موږ د مذاهبو له حقانيت څخه لاس واخلو العياذ بالله. دا زموږ لپاره په دنيا او اخرت کي د ناکامی سبب ګرځي. داسي هم نه ده چي موږ وايو، تقليد يا د مذاهبو پيروي پر هر چا واجب ده. هغه که هر څوک وي بلکي موږ تقليد او د مذاهبو پيروي د هغه چالپاره واجب بولو کوم څوک چي د اجتهاد مرتبې ته نه وي رسيدلی. کوم څوک چي خپله مجتهد نه وي. د هغه لپاره دا اړينه ده چي تقليد وکړي. ځکه غير مجتهد شخص د دين و حقانيت او شرعي مسائلو ته بېله د مجتهد د تقليد لاس رسی نه سي پيدا کولای.

---

[76] - انصاف عربي: ٤٧ مخ انصاب مع کشاف ٦٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل دا خبره هم له هیچا څخه پټه نه ده، کوم کسان چي له تقلید څخه تېښته کوي هغه ډېر وخت د نفس د غوښتنو ښکار سوي دي. د وخت په تېرېدو سره په یوه داسي نا معلوم لوري روان سي چي په اسلامي ټولنه کي یو منفور شخص ځني جوړ سي. له همدې خاطره موږ اهل سنت والجماعت ټل په دې خبره اقرار کوو چي، هم نفسي تقلید سته او شخصي تقلید ته اړتیا سته او کوم کسان چي ټل د تقلید په رد یعني نه منلو کي ولاړ وي او مقلیدین ورونه بدعتیان او مشرکین بولي او د ځان لپاره بیا د موحدینو او اهل حدیث خطاب کوي، دا کسان اکثره وخت بېلاري سوي دي. راځئ چي د دوی د بېلاري کېدو خبره د دوی له یوه مشره واورو.

د غېر مقلیدینو مشر یا پېشوا، مولانا محمد حسین بټالوي وایي: (هغه کسان چي مجتهدین نه وي او له اجتهاد څه تېښته کوي، دا دوی لپاره جائز نه ده).

همدارنګه مولانا محمد حسین صاحب په یوه بل ځای کي وایي: (زما د ۲۵ کالو تجربه ده. دا خبره ښه راته معلومه سوې ده. کوم کسان چي د بې علمۍ سر بېره د مجتهد مطلق د تقلید پرېښنو دونکی دی، هغوی په اخر کي د اسلام له مبارک دین سره خدای په امان کړېده او کښېنستلي دي.[77]

په دې ډله کي ځیني عیسایان سوي دي، ځیني یې لامذهبه پاته سوي دي او ځیني یې بیا د جماعت لمانځه، د جمعې د لمانځه او روژې نیولو څخه هم سر په لاس سوي دي. تر داسي وخته لا د دې ډلي ځیني کسان رسېدلي دي چي د شرابو له

[77] - اشاعت السنة : ۱۱ جلد، ۲۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنبلو او د سود له خوړلو څخه هم پرهېز نه کوي... د دغو ټولو بد بختيو لامل دا دی چي دوی د خپلي بې علمۍ د پاسه تقليد پرې ينبسی دی». [78]

هم دا ډول د څلورو مذاهبو په حقانيت باندي او د هغو کسانو په باره کي چي، د تقليد له حقانيت څخه منکر دي، د هغوی په اړه د غېر مقليدينو مجدد نواب صديق حسن خان بهوپالي وايي:

« فقد نبت في هذه الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعی انفسها علم الحديث والقران والعمل و العرفان » [79]

ژباړه: يعني په نن وخت کي يوه فرقه پيدا سوې ده چي، د شهرت او ريا کارۍ ځښتنه ده. د خپلي بې علمۍ سره سره د خپل ځان لپاره د قرآن او حديث او عمل مدعی ثابته وي. سره له دې چي، د قرآن او حديث د عمل بوی هم له دوی سره نسته. بل ځای بيا نواب حسن خان صاحب زياته وي:

« فيااللعجب اين يسمون انفسهم الموحدين المخلصين و غير هم بالمشركين وهم اشدالناس تعصباً و غلواً في الدين » [80]

ژباړه: ډېره د تعجب خبره ده چي غېر مقليدين خپل ځانونه محدين بولي او مقليدين يعني د څلورو مذاهبو پيروان بيا مشرکين بولي. سره له دې چي، غېر

---

78 - سبيل الرشاد : ١١٠ مخ. كلمة الفصل : ١١٠ مخ. تقليد ائمة : ١٦مخ.
79 - الحطه في ذكر صحاح الستة : ٦٧ مخ.
80 - تقليد ائمه : ١٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقليدين خپله په ټولو خلکو کي ډېر متعصب خلک دي. دی له دې خبرو وروسته بيا وايي:

(**فما هذا دين الافتنته في الارض و فساد كبير**) [81]

ژباړه: يعني دا دين نه دی لکه څنګه چي غېر مقليدين ځانونه موحدين بولي او مقليدين بيا مشرکين بولي مګر يوه فتنه ده پر مځکه او دا يو غټ فساد دی. بيا هم زموږ وروستی خبره هم دا ده چي مخکي مو وويل او اوس هم وايو چي،

څلور سره مذهبه حق دي او حق يې بولو.

[81] - تقليد ائمه : ۱۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ موږ په مذهب د حضرت امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله يو..........

زموږ د افغانستان خلک ټول اهل سنت والجماعت دي. اکثره خلک يې په مذهب د امام ابوحنيفه رحمه الله دي.

هم داسې د هندوستان، پاکستان، ترکيې او همداسې چې هغه مسلمانان چې په ايران، ترکمنستان، ازبکستان، تاجکستان او همداسې نورو هيوادونو کې اوسي. اکثره يې اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام اعظم رحمه الله دي. داچې ولې په دغو هيوادونو کې حنيفي مذهبه خلک ډير دي؟ يا نژدې ټول يې حنيفي مذهبه دي؟.د دې خبرې لپاره ښه ځواب د مولانا شاه ولي الله دهلوي رحمه الله دا وينا ده چې وايي:

(انسان جاهل في بلاد الهند وبلاد ماوراء النهر وليس هناک عالم شافعي ولا مالکي، ولا حنبلي، ولا کتاب من کتب هذه المذاهب وجب عليه ايقلد لمذهب ابي حنيفه رحمه الله و يحرم عليه ان يخرج من مذهبه لانه حينئذ يخلع من عنقه ربقةالشريعة و يبقي سدي مهملاً.[82]

ژباړه: يعني، کوم جاهل يعني په دين کې ناپوه انسانان چې په هندوستان او د ماوراء النهر په ښارونو کې اوسېدل، دلته نه شافعي، مالکي او نه حنبلي عالم و او نه د دغو مذاهبو کتابونه وو. نو په همدې وخت کې پر دوی يعني، د دې هيوادو پر

[82] - انصاف : ۵۳ مخ. انصاف مع ترجمة کساف : ۷۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدونکو دا واجبه وه چې د امام ابوحنيفه رحمه الله د مذهب تقليد وکړي او پر دوی حرامه ده چې حنيفي مذهب پرېږدي. په داسي وخت کي چې، حنيفي مذهب پرېږدي، دوی به د شريعت رسی له غاړي ايستلې وي.

که موږ د افغانستان د علماء کرامو درسي نساب وګورو، دا به راته څرګنده سي چې، دوی اکثر د هندوستان د علماء کرامو پر نقش او قدم دي او بل که موږ د افغانستان د علماء کرامو اسنادو ته وګورو، د دوی اسناد اکثر د هند د علماء کرامو ته رسيږي او د هند علماء کرام ټول حنيفي مذهبه دي. د دې خبري لپاره د شاه صاحب وينا د شاهد په توګه ده چې مخکي ياد سوه. په همدې خاطر زموږ دا خبره به بېځايه نه وي چې موږ وايو: د افغانستان خلک ټوله حنيفي مذهبه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله څلور سره طريقې حقې دي حقې يې بولو.

زما په اند ښه خبره دا راته ښکاره کيږي چي، تر دې متن لاندي يوڅه د طريقت اړوند بحث وکړل سي. که څه هم د طريقت، عرفان لپاره بېشمېره کتابونه، رسالې ليکل سوي دي خو دا ليکنه يوازي د متن په موافقت کووم او بل هر علم او فن ځانګړي آداب او اصطلاحات لري.

صوفيان هم د تدريس او تبليغ په وخت کي د خپلو مخصوصو اصطلاحاتو او طريقو څخه ګټه اخلي چي د دې طريقو تعقيب او تطبيق سالکان او پيروان د مقصود منزل ته رسوي.

په تصوف او عرفان کي ځيني اصطلاحات سته چي مبتدي سالک يې ژر په معنی او تفسير نسي پوهېدلای، همداسي صوفيان هم د خپلي سليقې له مخي د خپل سِر، راز او اسرار تر ډېره وخته پوري هر چاته نه وي څرګند يا نه څرګنديږي. مګر هغه سالکانو او صوفيانو ته چي الله تعالی يې په زړه کي دغه سترامانت ايښی وي، د خپل زړه ټولي غوټي ورته خلاص وي او د خپل طريقت د راز شريک يې ګڼي.
صوفيان له خپلي طريقې څخه د باندي کسان د خپلي حلقې نامحروم او ليري بولي، نو ځکه هغوی پخپلو ټولو رازونو نسي پوهولای.

له اکثره صوفيانو څخه که څوک د تصوف په اړوند پوښتنه وکړي، نو يو څه معلومات به ورکړي خو په اخر کي ورته ووايي (**بيا که ببيني**) يعني دراز هرڅه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه نسي بيانېدلای تر څو پوري چي ته په تصوف او طريقت کي داخل نه سې. کله چي د تصوف حقيقت داسي وي، نو دا به راته څرګنده سوې وي چي د تصوف هرڅه د قلم په ژبه نه سي ښکاره کېدلای. زه يوازي هغه څه ستاسو مخي ته ږدم چي زما قلم يې طاقت لري او هغه به هم په تفصيل سره نه وي ډېر مختصر بيان به وي.

هرچه گويم عشق را شرح و بيان

چون به عشق آيم خجل باشم از آن

گرچه تفسير زبان روشنگرست

نيک عشق بيزبان رو شنترست

چون قلم اندر نوشتن ميشتافت

چون بعشق آمد قلم برخوشگافت

چون سخن در وصف اينجا رسد

هم قلم بشکست و هم کاغذ دريد

عقل در شرحش چو خر در گل بخفت

شرح عشق وی عاشقي هم عشق لهٔفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف اصطلاح

د تصوف کلمه د هجرت په لومړۍ پېړۍ کي رامنځ ته سوېده.داله دې امله چي د تصوف د یوه لوی شخص حسن بصري رحمه الله څخه روایت سوی دی چي وایي:

د طواف پر مهال مي یو صوفي سړی ولید ، یو څه شی مي ور کړ خو هغه راڅخه وا نه خیست او راته و یې ویل:

(له ما سره څلور دانک ستـه همدا زما لپاره بس دي). [83] همداسي د تصوف کلمة د سفیان ثوري رحمه الله څخه روایت سوې ده، دی وایي:

(که چیري ابو هاشم صوفي نه وای،مابه د ریا کارۍ باریکي نه وای پېژندلې. [84] په هر صورت د تصوف کلمه یوه نوې کلمه نه ده. بلکي د لومړۍ هجري پېړۍ نه رانقل سوې ده او په را وروسته کي د تصوف د کلمې لپاره بېشمېره تعریفات سوي دي.

شیخ ابو منصور عبدالقادر بغدادي رحمه الله د صوفي او تصوف لپاره (۱۰۰۰) زر تعریفونه کړي دي.

دغه ټوله تعریفونه د الله تعالی جل جلاله پرپېژندنه، او د مسلمانانو پر تقوی او ریاضت اتکاء لري او زیات شمېر اسلامي علماء کرام په دې عقیده دي چي، صوف او تصوف یوه عربي کلمه ده او د وړۍ په معنی کارولکېږي.

---

[83] - اللمع لابي النصر السراج الطوسي : ٤٢ مخ
[84] - حواله سابقه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

صوفیانو به د ورع او تقوی په وخت کي ځان معمولاً په وړینو کالو کي ښکاره کاوه، نو ځکه صوفیان (وړین پوښان) وبلل سول. ځیني علماء کرامو بیا دغه کلمه د (صفوة المال) په معنی کارولې ده او ځیني نور یې له (صفة) څخه اخلي په معنی د سایه وان یعني (چتری) دا صفه هغه د ناستي او سکون ځای و چي، حضرت محمد مصطفی ﷺ به په نبوي مسجد کي تر لمانځه ادا کولو وروسته دغي صفې ته راته او یو شمېر صحابه کرامو ته به یې چي په (اصحاب صفه) سره مشهور وو د اسلامي ارشاداتو او تبلیغ کاوه..

اصحابي صفه اکثر بې کوره، بې و دوو خلک وو، نو ځکه د غه صحابه کرام به شپه او ورځ په دغه صفه کي د الله تعالی په ذکر او د الله تعالی په عباداتو او د اسلام د دین په ارشاداتو او تبلیغ بوخت وو.

ابوریحان البیروني د صوفي کلمه د (صوفیا) څخه مشتق بولي. په معنی د پوهني او د هجویري رحمه الله بیا دغه کلمه د (صف، صفا، صفوي) څخه بولي، په معنی د رڼا سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د قران کريم او حديثو په رڼا کي:

الله تعالی ﷻ فرمايي:

(وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ) [85]

ژباړه: په تفسير خازن کي د دغه ايات شريف تفسير داسي کوي.

(المراد بظاهر الاثم افعال الجوارح و باطنه افعال القلوب)

ژباړه: له ظاهري ګناه څخه مطلب دا ندامونو اعمال دي او له باطني ګناه څخه مراد د زړه اعمال دي.

موږ که وګورو د انسانانو اعمال او عبادت په دوه ډوله دی. يو ظاهري دي او بل باطني دي. کوم عبادات چي له ظاهر سره تعلق لري هغه ته علم فقه ويل کيږي او کوم عبادت چي له باطن سره تعلق لري، هغه ته علم حال (تصوف) ويل کيږي. د دې خبري تصديق د دغه لاندي حديث شريف له مفهوم څخه الهام اخلي. ابوهريرة رضي الله عنه وايي:

(حفظت من رسول الله ﷺ و عائين فامااحدهما فبسطتهاو ما الا خر فلو بسطته قطع هذا البلعوم) . [86]

[85] - سورة الانعام : ۱۲۰ ايات،
[86] - مشکوة کتاپ العلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني ماله نبي علیه‌السلام نه د علم دوه لوښي یاد کړي دي. یو مي خلکو ته و ښود خو که دا بل ور وښیم دا غاړه به پرې سي.

د ابو هریرة رضی‌الله‌عنه له وینا څخه دا معلومه سوه چي، ده مبارک د نبي علیه‌السلام څخه دوه علمه یاد کړي وو. یو علم قال و او بل علم حال و. کله چي حضرت عمر رضی‌الله‌عنه د فن سو. ابن عمر رضی‌الله‌عنه د صحابه کرامو په یو مجلس کي وویل:

(نن د علم له لسو (**۱۰**) برخو څخه نهمه (**۹**) برخه یې دفن سوه . په دې خبره ځیني صحابه کرامو رضی‌الله‌عنهم ناخوښي ښکاره کړه، عبدالله ابن عمر رضی‌الله‌عنه وویل: له دغه علمه زما مراد د حیض او نفاس علم نه دی. بلکي علم بالله یعني د الله تعالی معرفت دی. کله چي صحابه کرامو د ابن عمر رضی‌الله‌عنه دغه وینا واورېدل ټوله پټه خوله سول.

که چیري موږ د دې واقعې اخرینۍ حصې ته وګورو چي صحابه کرام ټوله پټه خوله سول دابه دلیل د دې سي چي تصوف په اجماع سکوتي سره هم ثابت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تصوف حکم

عقائد حسنه، اخلاق فاضله، اعمال صالحه،حاصلول پر هر شخص واجب دي. هغه که د کتابو د مطالعې په زريعه وي يا د بزرګانو د مجلس په زريعه وي او يا که د کتابو د ويلو له امله وي. کوم صحابه کرام چي د نبي عليه‌السلام د مجلس مبارک څخه برخمن وو. دوی ته ددغه مجلس په برکت هغه څه حاصل سول چي، د دوی په باطن کي يو نور پيدا کړي. د دغه نور په زريعه به دوی حق او باطل او د حلال او حرام فرق په ښه اسانه سره کولای سوای.

په دې مجلس سره به صحابه کرام دومره تقويه سول چي په عادي حالاتو کي به يې هم نفس او شيطان قابو کولای سوای.

په وروسته کي د نبي عليه‌السلام خلفاء کرامو او د نورو صحابه کرامو د مجلس فيض او برکت نورو ته نقل سو. د دوی په وروسته کي چي کله تغيرات رامنځ ته سول، د اصلي مقصد لپاره د مجاهدې او رياضت اړيتا پيدا سوه. په هر صورت په دا وروسته وختونو کي حالاتو ته په کتو سره رياضت او مجاهدې د سنت يت حکم پيدا کړ. دتصوف حکم دسنت دی. د تصوف د سنت د حکم انکار کول بده خبره ده. [87]

[87] - فتاواي محموديه : ٤ جلد، ٤١٥ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهي له کتابونو څخه دا معلومیږي چي د تصوف حکم د علم ظاهري په ډول دی. یعني هر حکم چي د علم ظاهري و دی. هغه حکم د علم تصوف هم دی. لکه څنګه چي العلامة ابن عابدین وایي:

(**الطریقة سلوک، طریق الشرعیة**.[88]

امام رباني مجدد الف ثاني رحمه الله وایي:

(**ظاهر را بظاهر شریعت و باطن را بباطن شریعت که عبارت از حقیقت است**).[89]

---

[88] - رد المختار المقدمة ۱ جلد: ۶۰ مخ.

[89] - مکتوبات مکتوب ۷۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف د امت د مشاهرو په اند.

شیخ ابو طالب مکي رحمه الله د تصوف اړوند وایي:

(هماعلمان اصلیان لاستغنیاحدهما عن الاخر بمنزلة الاسلام والا یمان مرتبط کل منما بالاخر کالجسم و القلب لاینفک احدهما من صاحبه)

ژباړه: یعني: دواړه علمونه (علم فقه، علم تصوف) یو له بله مستغني او بې پروا نه دي. د اسلام او ایمان په منزله دي. هر یو له بل سره تړلي دي لکه بدن او زړه په هغوی کي یو له بل څخه نه سي جلا کېدای.

شیخ الاسلام زکریا انصاري رحمه الله د تصوف په اړه وایي:

(الشریعة ظاهري الحقیقة والحقیقة باطن الشریعة و هما متلازمتان لا یتم احدهما الابالاخر)

شریعت د حقیقت ظاهر دی او حقیقت د شریعت باطن دی یو له بله لازم او ملزوم دي له یوه پرته بل تکمیل کېدلای نه سي.

امام مالک بن انس رحمه الله وایي:

(من تفقه ولم یتصوف فقد تفسق و من تصوف ولم یتفقه فقه تزندق ومن جمع بینما فقد تحقق)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: چاکه د فقه علم حاصل کړ، دتصوف علم يې حاصل نه کړ، هغه فسق وکړ. او که چا د تصوف علم تر لاسه کړ مګر فقه علم يې حاصل نه کړ، هغه زندق دی.چاکه دواړه علمه سره يو ځای کړل هغه محقق دی .

علامه شامي رحمه الله بيا په دې اړه وايي:

(**الطريقة و الشريعة متلازمان**)

ژباړه: طريقت او شريعت سره لازم او ملزوم دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف څه شی دی

حضرت جنید بغدادي رحمه الله وايي:

(تصوف دادی چي ته له خلکو مخ واړوې او د الله تعالی سره تعلق و نسې.

حضرت ممنون رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي ته ځان داسي و بولې چي، زه د هيڅ شي خاوند نه يم او نه کوم شی زما مالک دی. يوازي الله تعالی د هرشي مالک دی او هم زما مالک دی.

حضرت ابو محمد جريري رحمه الله وايي:

تصوف ويل کيږي د هر ډول ښو اخلاقو مندلو ته او له هررنګه بدو اخلاقو څخه ځان ساتلوته.

حضرت عمرو بن عثمان مکي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي، بنده هره لحظه په داسي کار اخته وي چي له هغی لحظې سره موافق وي.

حضرت محمد بن علي بن الحسين بن علي رحمه الله وايي:

تصوف د ښو اخلاقو دوهم نوم دی، که په تاکي ښه اخلاق ډېر وي، نو پوه سه چي په تاکي تصوف ډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مرتعش رحمه الله وايي:

تصوف د غوره اخلاقو مجموعه ده.

حضرت ابو علي قزويني رحمه الله وايي:

تصوف داسي اخلاقو ته ويل کيږي په کمو چي الله تعالی ﷻ خوښ او راضي کيږي
.

حضرت ابوالحسن نوري رحمه الله وايي:

تصوف د يو علم فن نوم نه دی، بلکي د اخلاقو د مجموعې نوم دی.

حضرت احمد خضرويه رحمه الله وايي:

د باطن پاکوالی د کرغېړنو اخلاقو څخه او د باطن په ښه اخلاقو د ښايسته کولو نوم تصوف دی.

حضرت اوبو حفص نشاپوري رحمه الله وايي:

تصوف اداب دي. د هروخت ادب، د هر ځای ادب، د هرحال ادب.

حضرت معروف کرخي رحمه الله وايي:

تصوف د هرڅه د حقيقت پېژندل دي او څه چي د خلکو په لاس کي دي، له هغوی څخه د نا هيلي کېدو نوم دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ابو حمزة بغدادي رحمه الله وايي:

تصوف اختيار ول. د ښو اخلاقو او کارو حکم ورکول او له ناپوهانو څخه مخ اړولو ته تصوف ويل کيږي.

حضرت خواجه بهاوالدين نقشبندي رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي اجمالي معامله تفصيلي سي، استدلالي معامله کشفي سي.

حضرت مجدد الف ثاني رحمه الله وايي:

په اخلاص سره په شريعت عمل کول تصوف دی.

حکيم امت حضرت اشرف علي تهانوي رحمه الله وايي:

تصوف د محوه کولو نوم دی.

حضرت مولانا زکريا رحمه الله وايي:

د تصوف شروع د (**انما الاعمال بالنيات**) څخه ده او پای يې (**ان تعبد الله کانک تراه**)

ژباړه: د تصوف شروع د دې څخه ده چي اعمال په نيت سره دي. اخر و دې نتيجې ته ورسيږي چي، الله تعالی جل جلاله عبادت په داسي ډول سره وکړي لکه: ته چي الله تعالی وينې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت مولانا احمد علي لاهوري رحمه الله وايي:

تصوف دادی چي د الله تعالی په عبادت او د نبي عليه السلام په اطاعت او د الله جل جلاله د مخلوق په خدمت سره راضي کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرشد ته اړتیا سته:

په هره زمانه او هر وخت کي الله تعالی ﷻ د بشریت دلار ښوونی لپاره کتاب الله او خپل دوستان چي د کتاب الله د هدایاتو تر نورو رسول کوي را استولي دي.

کله کله خو داسي هم سوي دي چي، الله تعالی ﷻ نوی پېغمبر را استولی دی مګر نوی کتاب یې ورکړی نه وي مګر داسي نه دي سوي چي کتاب یې را استولی وي مګر نبي یې نه وي را استولی.

دا رجال الله، تل دا خبره څرګنده وي چي، الله تعالی ﷻ پر یو قوم عذاب نه دی نازل کړی مګر دا چي د دلیل د پوره کولو لپاره یې نبي رالېږلی دی. الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾15[90]

ژباړه: (موږ عذاب ورکړی نه دی تر څو مو کوم رسول ور لېږلی نه وي.)

دا ددې لپاره چي هر انسان ته د خپل ځان د تربیې او روزني لپاره روزنکی او تزکیې لپاره مزکی اړین دی.

لاندي په دې اړوند دلائل راوړم چي د هغوی په رڼا کي دا څرګنده سي چي په هر وخت کي مرشد ته اړتیا سته او بېله مرشده د الله تعالی ﷻ رضا او خوښي که څه

---

[90] - سوره بني اسرائل : ١٥ آیهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم د ځینو کسانو او خواصو لپاره ممکن ده مګر د عامو انسانانو لپاره حتمي خبره ده چي ستونځ منه به وي چي بېله مرشده دي لار پیدا کړي ځکه چي، د دوینا ټول امر په خپله هیڅ څوک نه سي کولای تر څو یو څوک یې ورته ونښيي او بیا خپله لاره ووهي. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرمایي:

﴿ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ﴾ [91]

په جلالین کي د دغه ایت شریف تفسیر داسي کوي.

﴿ **واتبع سبيل** ﴿ **طريق** ﴾ **من اناب** ﴿ **رجع** ﴾ **اى بالطاعة** ﴾[92]

ژباړه:تاسو تلې وکړی په هغه لاره چي، هغه لاره د عبادت او فرمانبرداری ده.

تفسیر عثماني بیا د دغه ایت شریف مطلب داسي بیانوي. د پېغمبرانو او مخلصو بندګانو په لاره ځئ.[93]

په مواهب الرحمن کي بیاداسي وایي:

﴿ ته د داسي چا په لاره ځه چي په ټوله بدن زما لورته متوجه وي. هغه لومړی پېغمبران دي او وروسته د هغه د امت صالح کسان دي.

الله تعالی ﷻ بل ځای فرمایي:

---

[91] - سورة القمان : ١٥ مخ.
[92]- جلالین : ٣٤٧ مخ.
[93]- تفسیر عثماني: ٥٤٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (35)﴾ [94]

ژباړه: اې مؤمنانو له الله تعالی ﷻ څخه و بېرېږئ او د هغه په لور وسیله ولټوئ او په لاره کې جهاد وکړئ تر څو ستاسو خلاصون او کامیابي په برخه سي. د دغه ایت په تفسر کې علامه ابن کثیر رحمه الله داسي وایي:

﴿ **وابتغو اليهالو سيلة ﴾ الوسيلة هي التي يتوصل بهاالي تحصيل المقصود** ﴾ [95]

ژباړه: یعني وسیله هغه ده چي وصل کېدل او حاصل کېدل د مقصود په راځي.

په جلالین شریف کي بیا داسي وایي:

﴿ **ما يقربكم اليه من طاعته** ﴾ [96]

د تفسیر د پوهانو خبره ده چي، له وسیلې څخه مراد مرشد (لارښود) دی چي، هغه لارښود چي، الله تعالی ﷻ د قرب او انسانانو د اصلاح لپاره یو ښه سبب جوړېږي. اوله جاهدو في سبيله، نه مراد د نفس سره مجاهده کول په (تصوف کي شغل) ته اشاره ده.

په یوه بل حدیث شریف کي راځي:

﴿ **المجاهد من جاهد نفسهٔ في طاعة الله** ﴾

---

[94]- المائده : ۳۵ مخ.
[95]- تفسیر ابن کثیر : ٥٤ مخ.
[96]- جلالین : ۹۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني، مجاهد هغه څوک دی چي له خپل نفس سره د الله تعالی په اطاعت سره جهاد وکړي.

حضرت مولانا خواجه غلام حبيب رحمه الله د دغه ايات شريف اړوند وايي:

له اسمانه باران څوک را وروي؟ الله تعالی جل جلاله مګر وريځ يې وسيله ده. اولاد څوک ورکوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر مور او پلار يې وسيله ده. د انسانانو په زړو کي انوار څوک اچوي؟ الله تعالی جل جلاله مګر پير، مرشد او لار ښود ورته وسيله ده په هم دې خاطر الله تعالی فرمايي:

د هغه په لور وسيله و غواړئ.

همدا رنګه الله تعالی جل جلاله فرمايي:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) [97]

ژباړه: اې ايمان والاوو، د الله تعالی جل جلاله څخه و بيرېږئ او د صالحينو سره سئ.

علامة ابن کثير رحمه الله د دغه ايات شريف په تفسير کي وايي:

(**قال الضحاک هم ابوبکر، عمر و اصحابهما**) [98]

---

[97]- التوبة : ۱۱۹ مخ
[98] - ابن کثير مخ ۴۰۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني،صادقین نه مراد ابوبکر رضي الله عنه او عمر رضي الله عنه دي. دا خبر باید په یاد ولرو چي د څلورو طریقو سلسله د حضرت علي رضي الله عنه او د حضرت ابوبکر رضي الله عنه په واسطه سره یو ځای کیږي او مفتي محمد شفیع رحمه الله په دې اړوند وایي:

دلته په قرآن کریم کي د علماوو او صحابه کرامو په ځای د صادقین لفظ غوره سوی دی. دعالم او صالح پېژندنه یې کړې ده چي، صالح یوازي هغه څوک کېدلای سي چي ظاهر او باطن یې یو ډول وي. نیت او اراده یې سمه وي، عمل یې هم سم وي.[99]

که چیري موږ د مفسرینو ویناوته وګورو دابه راته څرګنده سي چي په نن وخت کي مصداق د صادقینو یوازي یوازي هم دغه مشائخ کرام دي.

الله تعالی جل جلاله فرمایي:

﴿أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾

د دغه ایات شریف په تفسیر کي علامة امام رازي رحمه الله وایي:

(لم یکتف علیه (اهدنا الصراط المستقیم) بل قال صراط الذین انعمت علیهم و هذا یدل علی ان المرید لاسبیل له الی الوصول الی مقامات الهدایة المکاشفة الا اذا اقتدي بشیخ یهدیه الي سواء السبیل و یجنبه عن مواقع الاغا لیط والاضاصیل و ذلک لان النقض غالب عن الخلق و عقولهم غیر وافیة.

[99] - معارف القرآن :

(c) ketabton.com: The Digital Library

بادراک الحق و تميز الصواب عن الغلط فلابد من کامل ي قتهٔی به الناقص حتی يتقوی عقل ذالک الناقص بزور عقل الی مدارج السعادات و معارج الکمالات. [100]

ژباړه: يعني الله تعالی ﷻ يوازي د (اهدنا صراط المستقيم) د جملې په ويلو سره بسنه و نه کړه، بلکي (صراط الذين انعمت عليهم) يې هم وويل:

دا په دې باندي دلالت کوي چي د مريد لپاره د هدايت او مکاشفې مقاماتو ته د رسېدلو لپاره له دې څخه بله لاره نسته بېله دې چي د يو شېخ کامل او لارښود پسي اقتدا و کړي. هغه چي په همدې سمه لاره ځي . او له ګمراهۍ او غلطۍ څخه ځانونه وساتي. دا له دې خاطره اړينه ده چي، په ډېرو خلکو کي نيمګړتيا غالبه وي، د دوی عقلونه او ذهنونه حق ته د رسېدلو په لاره کي د سم او ناسم تو پير نسي کولای. نو د داسي يو کامل کس اقتدا ضروري ده چي د نيمګړي او ناقص لارښوونه وکړي تر څو هم د دوی ناقص عقل د کامل له نور څخه قوت تر لاسه کړي.

په داسي ډول نو ناقص (انسان) د نېک مرغيو درجو او کمالاتو ته د رسېدلو په زينو تېرېدلای سي، نو د مرشد او مربې د ضروت لپاره دا دليل د حجت د پوره والي درجه لري.

که موږ د انسان و ژوند او طبعيت ته و ګورو، دا راته معلومېږي چي، انسان په هروخت کي يو مربي او مرشد ته اړتيا لري ځکه چي، انسان اکثره وخت يو عمل

[100] - تفسير الرازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي مګر دی په دې نه پوهیږي چي زما اعمال د شریعت موافق دي او کنه؟ دغه هغه وخت څرګندیږي چي کله یې یو څوک ورته په ګوته کړي چي، دا سم او صحیح دي او دا بد دي. مثلاً: یو شاګرد د امتحان پارچه حل کوي، شاګرد د هر سوال جواب لاندي یو څه کاږي، هغه که صحیح وي او که غلط مګر کله چي پارچه د استاذ لاس ته ورسیږي، نو استاذ یې غلطۍ ورته په ګوته کوي چي، دا ځواب صحیح دی او دا غلط دی.

همداسي پیر کامل او لارښود هم دغسي دی. د ناقص انسان اعمال ورته په ګوته کوي چي داسي کول کبر، ریا، بخل دی او داسي کول بیا اخلاص، عجز او سخاده. په هر صورت مرشد ته ضروت سته.

سینه خواهم شـــرحه شرحه ازفراق
تا بــــــګویم شـــرح درد اشتیاق
هرکسي کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزګـــــار وصل خویش

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي دورې د مشهورو علماء کرامو د سلوکو استادان:

د حسن بصري رحمه الله د طریقت استاذ حضرت علي کرمه الله وجههُ دی، حسن بصري رحمه الله د اتلس تنو بدري صحابه کرامو څخه علم ظاهر حاصل کړی دی او علم باطني یې له حضرت علي رضي الله عنه څخه حاصل کړی دی.

د سفیان ثوري رحمه الله د طریقت استاذ ابوهاشم الصوفي رحمه الله دی. سفیان ثوري رحمه الله وايي: که چیرې ابوهاشم الصوفي رحمه الله نه وای. نوزه به د ریاکارۍ په باریکو خبرو پوه سوی نه وای.

د امام ابوحنیفه رحمه الله د طریقت استاذ امام جعفر صادق رحمه الله دی.

د امام شافعي رحمه الله د طریقت استاذ امام محمد بن حسن الشیباني رحمه الله نه فیض او برکت حاصل کړی دی. امام شافعي رحمه الله وايي: ما د صوفي کرامو رحمه الله مجلس غوره کړی دی، د هغوی دوو خبرو راته ډېره ګټه وکړه.

۱ - یوه دا چي: وخت یوه توره ده که ته هغه غوڅه نه کړې، هغه به تا غوڅ کړي.

۲ - دوهم دا، که: تا خپل نفس په حق کي مشغول نه کړ، نو هغه به تا په باطل کي اخته کړي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله د وخت صوفي بشیر حافي رحمه الله وو. امام احمد بن حنبل رحمه الله هم دغه صوفي مجلس ته ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه شاګردانو پوښتنه وکړه. محترم استاذه! تاسو دوخت ښه عالم یاست او تاسو د هغه چا حضورته ورځئ چي، هغه علم نه لري؟

امام احمد بن حنبل رحمه الله په ځواب کي ورته وویل: زه په کتاب الله عالم یم او هغه یعني بشیر حافي رحمه الله عالم باالله دی او عالم باالله ته په عالم باالکتاب فضلیت حاصل وي.

د امام غزالي رحمه الله د طریقت استاذ او د علم ظاهري استاذ ، خواجه ابو علي فارمدي رحمه الله دی. ابوعلي فارمدي رحمه الله د نقشبندیه په سلسله کي خورا شهرت لري.

امام رازي رحمه الله له نجم الدین کبدي رحمه الله څخه د سلوک په اړخ کي فیض او برکت حاصل کړی و.

مولانا جلال الدین بلخي رحمه الله د سلوک په برخه کي د شمس تبریزي رحمه الله مخلص او مرید و.

د مولانا عبدالرحمان جامي رحمه الله د طریقت او سلوک استاذ حضرت عبید الله احرار سمر قندي رحمه الله و.

د علامه سید محمد شریف جرجاني رحمه الله د طریقت استاذ خواجه علاوالدین عطار رحمه الله و.جرجاني رحمه الله وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والله ماعرفت الحق سبحانه و تعالی مالم اصل في خدمة العطار)

د شیخ عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په نقشبندیه طریقه کي تعلق له خواجه باقي بالله رحمه الله سره و.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه الله د طریقت استاذ شیخ مرزا مظهر جان جانان رحمه الله دی. په هم دې خاطر قاضي صاحب دخپل کتاب نوم تفسیر مظهري اینبی دی.

حضرت مولانا شاه ولي الله محدث دهلوي رحمه الله په ماشومتوب (۱۵) کلنۍ کي له خپل پلار سره بیعت کړی و.

د مولانا محمد قاسم رحمه الله د طریقت او سلوک استاد حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله و.

د مولانا رشید احمد گنگوهي رحمه الله فیض او برکات له حاجي امدادالله مهاجر مکي رحمه الله څخه و.

همداسي ډېر علماء کرام سته چي د یو پیر کامل په سیوري کي یې روحاني ژوند کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کامل شېخ علامې

کامل شېخ په ظاهر کې د عامو انسانانو په څېر وي مګر په باطن کې له عامو انسانانو څخه ډېر توپير لري لکه: خوړې او تروې اوبه، په ښکاره صورت کې يو ډول دي مګر د ننه يې خوند بېل وي.

نېک او بد يا فاسقان انسانان هم په ښکاره يو ډول وي او کوم توپير په ظاهر کې نه لري مګر په باطن کې په يوه کې شهوت پيدا کيږي او په بل کې د الله تعالی ﷻ د عبادت کولو قوت.

لکه څرنګه چې په ظاهري ډول مرشد (پير) د عامو انسانانو څخه توپير نه لري. په همدې ډول علماء کرامو د ظاهري کامل مرشد د معرفت لپاره دغه لاندې علامې اېښې دي. که چيرې په يو شخص کې دغه علامې موجودې وي هغه پير کامل بللای سو.

په فتاوايې عزيزي کې د مرشد يا کامل پير لپاره دغه پنځه علامې اېښې دي.

مريد شدن ازان کس درست است که دران پنج شرط متحقق باشد.

شرط اول: علم کتاب او سنت رسول الله داشته باشد. خواه خوانده باشد، خواه از عالم ياد داشته باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرط دوهم: انکه موصوف بعدالت و تقوی باشد و اجتناب از کبائر و عدم اصرار صغائر نماید.

شرط سوم:انکه بې رغبت از دنیا و راغب در آخرت باشد ، و برطاعات مؤکده و اذکار منقوله که در حدیث صحیحه آمده اند مداومت نماید.

شرط چارم: امر مروف و نهي از منکر کرده باشد.

شرط پنځم: انکه از مشایخ این امر گرفته باشد و صحبت معتد ب ه ا ایشان نموده باشد ، پس هرگاه این شروط درشخص متحقق شوند مرید شدن ازان درست است.[101]

علامه ابن عربيرحمه الله د مرشد کامل لپاره درې صفتونه لیکي.

۱ دین به یې د انبیاو وي.

۲تدبیر به یې د طبیبانو وي.

۳ سیاست به یې د پاچهانو وي.

په فتاوای محمودیه کي د پورته شرطونو سربېره یو بل شرط هم ایږدي، هغه دا چي، په مریدانو (سالکانو) کي به ورځ تر بلې بهتري او اصلاح راځي.[102]

---

[101]- فتاوای عزیزي : ۱ جلد ، ۱۰٤ مخ.

[102] - فتاوای محمودیه : ٤ جلد، ۳٥۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کوم سالک د دې شروطو او اوصافو لرونکی پیر کامل و مومي نو ښه خبره ورته داده چي هغه دي د ځال لپاره ښه لار ښود و بولي. ژر دي لمن ونسي او د هغه صحبت دی د ځان لپاره غمنت وبولي.

هر کرا جامه زعشقي چاک شد

او ز حرص و عیب کلي پاک شد

شاد باش اې عشق خوش سودایي ما

اې طبیب جمله علتها ئي ما

اې دوائي نخوت و ناموس ما

اې افلاطون و جالینوس ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالک لپاره اداب.

از خدا جویم توفیق ادب
بې ادب محروم ماند از فضل رب
بې ادب تنها نه خود ارداشت بد
بلکي آتش در همه آفاق زد

ادب، ادب دی. هر انسان په ادب سره تر یوه منزله رسېدلای سي، هغه که د نیاوي وي او که آخر وي وي. د ادب لحاظ او مراعات د هر مسلمان لپاره لاژمي خبره ده، په ځانګړي ډول د سالک لپاره خو لا اړینه خبره ده.

ابو حفص نیشاپوري رحمه الله وایي. (**التصوف كله ادب**) تصوف ټوله ادب دی.سالک چي څومره د ادابو خاطر وساتي، هومره ژر ترقي کوي. که سالک د ادابو لحاظ پرېږدي خوا که دی له خپل مرشد سره وي او که له بله چا سره وي، په دې باور سه چي دغه سالک له باطني نعمتونو بې برخي سو.

زه دلته د سالک لپاره یو څو اداب را نقلوم. کوم اداب چي خواجه عبد المالک صدیقي رحمه الله ویلي دي. د ده پر ادابو به زه یو څه اداب نور هم زیات کړم چي ما د خپلو استاذانو څخه اورېدلي دي.او یامي د تصوفو په کتابونو کي لیدلي دي.

۱ د پیر ظاهري حیثیت، قومیت، هشمت، شوکت، کسب او نور څه ته مه ګوره. هغه حقیر او کم مه ګڼه، بلکي هغه احسان او نعمت ته وګوره چي الله تعالی جل جلاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته ورکړې دی. هغه د الله تعالی ﷻ د معرفت وسیله ګڼه، په صدق او یقین سره یې له صحبت څخه فیض او برکت واخله.

۲ خپل شیخ د خپل ځان لپاره تر ټولو انفع یعني (خېرو روسوونکی) و بوله او دا باور ولره چي، زما د باطن اصلاح او د معرفت د حصول مطلب له دې شیخ څخه په اسان حاصلیږي. که بل لوري ته توجه وکړم نو له فیض او برکت څخه بې برخي کیږم.

۳ هر ډول چي وي سالک به د مرشد مطیع او امر منونکی وي ځکه؛ د مرشد سره له عقیدې او میني پرته د فیض او برکت دورازه نه پرانستله کیږي. د میني او محبت غوښتنه اطاعت او خدمت دی.

۴ له خپل وس سره سم په ځان او مال د خپل مرشد خدمت کول او وربانديي احسان نه بلل، بلکي د شیخ احسان دی پرځان بولي چي ده ته یې د خدمت کولو د شرف اجازه ورکړې ده. د خدمت په مقابل کي دی له شیخ څخه هیڅ ډول طمع او غوښتنه نه لري. څومره خدمت چي یې کوي د الله تعالی لپاره او په اخلاص دې یې کوي تر څو د ایمان په کمال ورسیږي او له دې نعمته برخمن سي.

۵ د مرشد امر سم د ستي منل، د هغه د فعل اقتداء دي د هغه له اجازې پرته نه کوي. ځکه؛ هغه کله کله د خپل حال اومقام په غوښتنه یو کار کوي، هغه بیا مرید ته د استعداد نه لرلو له امله زیان من ثابتیږي خو د قول متابعت دي کوي. تر څو یې له مرشد سره مینه او مناسبت پیدا سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ د مرشد په حضور کي په ټول بدن سره هغه ته متوجه کېدل باید وسي تر هغو چي، له فرض او سنت پرته نوافل یا نوري وظیفې د هغه له اجازې و نه سي. باید د هغه صحبت غنیمت و ګڼي تر څو د شېخ د شفقت نظر حاصل کړي. د هغه له باطني فیض څخه برخه حاصله کړي. د نقشبندیه طریقې مشائخ وایي: د شېخ په موجودیت کي د قلبې وقوف پرځای قلبي رابطه ډېره ګټوره ده.

۷ له شېخ سره په ادب، عاجزۍ او ټيټۀ خوله کښېناتل د هغه غوره وېناوي په غور سره اورېدل. د مرشد په مجلس کي باید سالک و د ېخوا اې خوا ته و نه ګوري. د هغه له اجازې پرته خبري نه کول، د اړتیا پرمهال لنډي خبري کول او په توجه سره جواب ته انتظار کول، نرمي خبري کول او خپل اواز د مرشد تر اواز نه لوړول، داسي نوري خبر باید د مرشد په مخ کي و نه سي چي، په هغه سره مرشد په خفه کیږي.

۸ د مرشد په مجلس کي خپل ځان ممتاز نه ښوول، ځان حقیر، اړ، تږی او غوښتونکی څرګندول.

۹ د مرشد د ناستي په ځای نه کښېناستل او د هغه پر مصله پښه نه ایښودل.

۱۰ له اجازې پرته د هغه په وړاندي خوراک نه کول او به نه څښل او دداسي کولو لپاره د مرشد لوښي نه کارول، د مرشد د اوداسه پر ځای اودس نه کول. هغه اداب چي د مرشد په وړاندي مراعتیږي، هغه دي په غیاب کي هم مراعات سي ترڅو یې اخلاص په برخه سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ چیري چې مرشد ناست وي، هغه لورته دې ښپې نه غځوي. هغه لوري ته دې ناړې نه توکې که څه هم هغه حاضر نه وي.

۱۲ دمرشد په سیوري دې قدم نږدي. که شونې وي داسي ځای دې نه دریږي چې د سالک سیوری د مرشد پر سیوري یاجامو ولویږي.

۱۳ تر مرشد دې وړاندې نه ځي. وروسته تلل دې شرم نه بولي. د ځان لپاره دې نېکمرغي وبولي او که په مخ کې خطره وي. بیا که مرشد وروسته او سالک مخکې روان وي پروا نه لري.

۱۴ که مرشد ولاړ وي، سالک دې هم ولاړ وي او کله چې مرشد کښېني سالک دې هم کښېني.

۱۵ له شېخ سره مخامخ او یا د شېخ په غیاب کې یو ډول اسېدل، ظاهر او باطن یو ډول درلودل، یعنې د ژبې او زړه تر منځ توپیر ،نه وي.

۱۶ د مرشد ټولې وینا وي، کړه وړه رښتیني بلل، نیوکه نه کول، شک او شبه نه درلودل، که په کومه خبره ونه پوهیږي نو د موسی علیه‌السلام او خضر علیه‌السلام قیصه دې ور یاد کړي.

۱۷ د شېخ په درد او منت کولو نه خفه کېدل او ورباندې نه بدګمانه کېدل، د شېخ منت د موريد لپاره صیقل کولو کار ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸ که د مورید په زړه کي یوه شبهه وي په ښه ډول دي پوښتنه وکړي. که په ځواب د شېخ د مورید شبهه حل نه سوه، دا د مورید د فکر د کموالي نښه ده نه د مرشد. که مرشد د شبهې ځواب ور نه کړ باید پوښتونکی او نور کسان په دې ټکي پوه سي چي مورید د دغه شبهې د ځواب اورېدلو استعداد نه لري.

۱۹ د شېخ سره د مناظرې صورت مه جوړه وئ. د مرشد خبري مه رده وی. که څه هم حق د مورید په لور وي خو دا باور ولري چي د شېخ خطا زما تر سم کار ښه ده.

۲۰ د شېخ په وړاندي عبث خبري نه کول او د یوه مسلمان ورور له غیبت کولو څخه ځان ساتنه سم کار او عمل دی.

۲۱ د مرشد له خپلوانو او دوستانو سره محبت کول، د هغه د دوستانو خپلوانو او طالبانو مراعات کول، په هغوی پسي له بدو ویلو او مخالفت څخه یې ځان ستاتنه ستر ادب دی او باید دا ادبیات پر ځای کړل سي.

۲۲ خپل باطني حال (که ښه وي او که بد) خپل مرشد ته وایاست ځکه مرشد یو روحاني طبیب دی. تر اطلاع وروسته اصلاح کوي. د مرشد په کشف اعتماد وسي او چوپتیا غوره شي ده.

۲۳ که په خوب کي څه شی ولیدل سي هغه دي مرشد ته وویل سي. که یې کوم تعبیر په ذهن کي راغلی وي هغه دي هم بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴ د کوم ورد او وظیفې چې مرشد تعلیم وکړي، هغه خپل عادت کول له هغه نه پرته نور پرېږ دی. که هغه یې له خپل لوري شروع کړی وي یا بل چا ورته ښوولی وی مګر مسنون اعمال له دې څخه مستثنې او وتلی دی.

۲۵ له شېخ سره کښېنستل او بیا په وظیفه مشغولېدل په کارنه دی. که د څه شي د لوستلو ورته لازم و له هغه دي پټ کښیني او ودې لولي.

۲۶ کوم باطني فیض او برکت چې ورته رسیږي، هغه دي د مرشد په طفیل وګڼي. که څه هم په خوب یا مراقبه کي ووینې چې، د بل شېخ ورته فیض رسیږي دا فکر دي وکړي چې، زما د شېخ کومه لطیفه د دی شېخ په صورته ظاهره سوې ده.

۲۷ خپل د مرشد خبري او وینا وي د هغو خلکو سره وکړي چې، هغه په پوهیږي، که په دې پوه سواست چي عام خلک نه په پوهیږي بیا دي یې نه کوي.

۲۸ که کومه مرتبه یا منصب ورته و بخښل سي، د الله تعالی ﷻد رضالپاره دي و مني. په زړه کي دي کوم د دنیا خیال نه کوي.

۲۹ د خپل مرشد له اجازې پرته بل شېخ ته د بیعت لپاره مراجع نه کول. تر څو د نېکمرغۍ شتمني ترلاسه سي.

۳۰ کله چي مرشد وفات سي، هغه ته د مغفرت دعا کول، تر څو ور سره تعلق پاته سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ په کومه علاقه کې چې مرشد او سېدی د هغه ځای سره محبت ساتل په کار دی چې دا هم یو ډول اثر پیدا کوي.

۳۲ د مرشد د وفات وروسته هم د مرشد د خپلوانو سره پالل،

۳۳ که د مرشد نه داسې عمل ولیدل سي چې، هغه د شریعت خلاف وي په هغه کې تامل کول، تر څو عقیده دې پر حال پاته سي.

۳۴ خپل مرشد تر نورو شېخانو غوره بلل. تر څو محبت دې وره سره ډېر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله طریقه نقشبندیه شریف..

دغه متن دوه مقصده لري یا مشتمل په دوو مقصدونو دی.

اول: د نقشبند د کلمې وضاحت.

دوهم: د نقشبندیه د طریقې د موسس احوال.

د لومړي خبري اړوند باید دا وواېو چې، دا کلمه نقشبندي ده او که نقشبند ده. ډېر خلکد دغې کلمې په هکله پوښتنه کوي، دانوم (نقشبند) دی، نه نقشبندي. دا یوه فارسي کلمه ده چې، معنې یې انځور لیکونکی دی لکه: د انځور ګر په شان او په ډبرو کې یوڅه نقش جوړ کړي. د نقش کلمه عربي کلمه ده.

(**العلم في الصغر کالنقش في الحجر**)

داسي هم ویل سوي دي چي دشیخ بهاوالدین رحمه الله نیکونه انځور ګران وو مګر دا خبره صحیح نه ده . که داخبره صحیح وای، نو د شیخ بهاوالدین رحمه الله نوم به نقشبندي وای نه نقشبند او خپله شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله په ټوله ژوند کي پرته له صوفیانه ژوند څخه نور سلوک نه درلوی، نو په دې توګه دا نتیجه په لاس راځي چي، د نقشبند کلمه معنوي اړخ لري، یعني شیخ بهاوالدین رحمه الله د زړونو انځور ګر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان وايي: نقشبند په بخارا کي د يوه کلي نوم دی او شيخ بهاوالدين رحمه الله د هغه کلي اوسېدونکي خو دا خبره هم ناسمه ده ځکه؛ په دغه نامه په بخارا کي کوم کلی نسته او د شيخ بهاوالدين رحمه الله د ژوند د اوسېدو ځايونه ټول ه روښانه دي.

داسي روايت هم سته چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله د خپل پلار په شان د کېمخا ټوکران اوبدل او پر هغوی باندي د نقشبند (ګل) جوړه ولو په وجه د کسب د نسبت له کبله نقشبند بلل سوی دی او دا چي ده په خپل کسب کي ډېر مهارت درلود، نو په دې خاطر په شاه نقشبند سره مشهور سو.

په اصل کي شاه نقشبند صاحب رحمه الله د زړه نقاش و او کلمه د نقش هم معنوي اړخ لري، هغه دا چي، شاه نقشبند صاحب رحمه الله هم پر خپل زړه او هم د خپلو مريدانو په زړونو باندي د الله جل جلاله نوم مبارک نقش کړی و.

دوهم مقصد:

(د حضرت بهاوالدين شاه نقشبند صاحب رحمه الله ژوند ته لنډه کتنه)

شيخ بهاوالدين محمد، د محمد، هغه د محمد زوی په شاه نقشبند سره مشهور او لقب يې محمد بخاري دی چي په **۷۱۷** هـ کي د محرم الحرام په مياشت کي پيدا سوی دی.

شيخ بهاولدين نقشبند رحمه الله د خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله مورید و. شيخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د خواجګانو د طريقې شيخ و او بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

السماسي رحمه الله په ۷۵۵ هـ کي وفات سوی دی دا چي د پیدا ېښت سنه يې نه ده راته معلومه نو ماهم دلته نه راوړه.

یو وخت خواجه شیخ السماسي بابا رحمه الله د شیخ بهاوالدین نقشبندي رحمه الله دي کلي ته ولاړ. په دې وخت کي، شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د (۳) درو ورځو و. د ده نیکه مبارک خپل دغه لمسی د شیخ خواجه محمد السماسي رحمه الله و حضورته یووړ. شیخ بابا السماسي رحمه الله د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله په لیدلو ډېر خوشاله سو

شیخ بابا السماسي رحمه الله په دې وخت کي دا وویل: دغه ماشوم ما خپل ځوی وبلی او خپلو موریدانو ته یې زېری ورکړ. دغه ماشوم به په راتلونکي کي د خپل وخت لاربښود وي.

د شیخ بهاوالدین رحمه الله پلار دا غوښتل چي زوی یې صوفیانه روزنه تر لاسه کړي. په هم دې خاطر چي کله شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د اتلسو کالو سو، واده یې ورته وکړ. په هم دغه کال یې د وخت د لوی عارف شیخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله خدمت او له هغه څخه د طریقت د بیعت په خاطر سماس ته بوتلی او د شیخ السماسي رحمه الله تر وفات وروسته په ۷۵۵ هـ کال کي یې نیکه مبارک له ځان سره کړ، تر څو یو داسي صالح لاربښود و مومي چي شیخ بها والدین نقشبند رحمه الله ښه و روزلای سي. د همدې مقصد لپاره سمر قند ته ولاړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سمر قند کي د شیخ امیر کلال رحمه الله په حضور کي حاضر سو. شیخ امیر کلال رحمه الله د شیخ محمد السماسي رحمه الله خلیفه و. شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله د شیخ امیر کلال رحمه الله سره بیعت وکړ.

امیر کلال رحمه الله ورته وویل: ما ته حضرت شیخ خواجه محمد بابا السماسي رحمه الله د بهاوالدین رحمه الله په هکله وصیت کړی دی او راته ویلي یې دي چي، زما د زوي بهاوالدین رحمه الله په روزنه او له هغه سره په شفقت او مهربانۍ کي له هیڅ ډول زیار څخه ډډه و نه کړې، نو ځکه یې د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله. شیخ امیر کلال رحمه الله به وړاندي په صوفیانه ذکر او فکر او سلوک او د زړه په صوفیانه روزنه او د نفس په تزکیه شروع وکړه.

د شیخ بهاوالدین نقشبند رحمه الله استعداد ډېر اوچت و. ده به د یو کال مزل په میاشت او د میاشت مزل په هفته او د هفتې مزل په ورځ او د ورځي مزل په ساعت کي کاوه.

یوه ورځ شیخ امیر کلال رحمه الله خپل مریدان راټول کړل. و محمد بهاوالدین نقشبند رحمه الله ته یې د هغو په مخکي وویل. ماستا د روزني په هکله د خپل مرشد خواجه بابا السماسي رحمه الله وصیت پرځای کړی دی. ستا په روزنه کي مي له هیڅ ډول زیار او تکلیف څخه ډډه نه ده کړې. بیا شیخ امیر کلال رحمه الله خپل لاس مبارک په سینه ور کښېښوداو ورته وې ویل. ماټولي هغه شیدې چي زما په سینه کي وې په تا و څښلې او په دې و توانېدم چي تا د بشریت له ډلي را وکاږم او له شیطان او نفس

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه دي وژغورم اوس ته لوی سړی يې زما مقام ته را رسېدلی يې مګر ستاسو همت ولالوړو مقاماتو ورېتيا لري. تر اوسه پوري همدا زما د روزني په حد کي وه.

له دې پورته تاته اجازه سته او کولای سې چي، تر مابل علاوه صالح شخص د ځان لپاره وګورې کېدای سي هغه تا لالوړ مقام ته ورسه وي. کله چي، شېخ امير کلال رحمه الله و شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله ته اجازه ورکړه، نو شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د مولانا الديک کرا يي رحمه الله و حضورته ورغلی. مولانا الدک کرايي رحمه الله د شېخ امير کلال رحمه الله خليفه او ملګري و.

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د مولانا الديک کرا يي رحمه الله سره **۷** کاله تېر کړل او بيا د شېخ ترکي رحمه الله په حضور کي حاضر سو. د شېخ ترکي رحمه الله سره يې **۱۲** کاله تېر کړل. په هم دا ډول يې د خپل ژوند اصلي مقصد و مونداو تر لوړو مقاماتو يې ځان ورساوه.

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله سربېره پر سلوک د علماء کرامو د درسي حلقو په منځ کي هم شاملېده.

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله دوه ځله د بيت الله شريفي د زيارت لپاره تللی دی او ډېرو مختلفو علاقوته يې سفرونه کړي دي. په يوه سفر کي د افغانستان د هرات ولايت ته هم راغلی دی. په دې وخت کي د هرات ولايت د واکمن ملک معزالدين په لاس کي و. د ده له خوا د شاه نقشبند رحمه الله خورا ډېر درناوی و سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د سفرونو په لړ کي د دغه علاقو څخه ليدنه کړې ده.
سمر قند، سمنان، وايورتون، مرو، طوس، مشهد، افغانستان، هم داسي نور.

شېخ بهاوالدين نقشبند رحمه الله د (۷۹۱) هـ کال د ربيع الاول د مياشتي په دريمه، د دوشنبې په شپه د (۷۴) کلنۍ په عمر وفات سو. په خپل باغ کي د خپل وصيت له مخي خاورو ته وسپارل سو.

(انا لله و انا اليه راجعون)

وروسته د هغه پيروانو د هغه پر قبر يوه لويه گنبده جوړه کړه چي تل د خلکو خصوصاً د عارفانو او د حق د لاري تلونکو او د سلوک د مينه والو زيارت سو. په دې کي هيڅ شک نسته چي شاه نقشبند رحمه الله په لس هاوو زره مريدان وروزل چي، ځينو يې مطلقه اجازه تر لاسه کړه او د بقا بعد الفنا درجې يې تر لاسه کړې او د هغه په فيض او برکت يې خليفه گانو او نايبانو د خپلو مريدانو قدرت لوړول او هدف ته رسول حاصل کړل چي يو له هغو نايبانو څخه يې خواجه محمد پارسا رحمه الله و چي په بخارا کي په ۷۴۹ هـ کال زېږېدلی دی او په ۸۴۵ هـ کي په بلخ کي وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ طریقه قادریه شریفه...

د دې طریقې باني یا مؤسس شیخ حضرت محي الدین عبدالقادر ګیلان رحمه الله دی چي په **۴۷۰** هـ کي یې دې فاني دنیا ته سترګي روښي کړي دي او په **۵۴۱** هـ کال په بغداد کي وفات سوی دی.

داراشکوه چي د شاه جهان مغول پاچاه زوی و او په (دارا) سره مشهور و، د دغي طریقې مرید او مخلص و. هغه په خپل کتاب (سکینت الاولیا) کي وایي:

(بنای سلسله متبرکه قادریه بر طریقه (صحو) یعني هوشیاري است و کثرت فتوح و عدم تفرس است و صحو عبارت است از حصول مراد و صحبت حال).

د دغي طریقې پیروان په عراق، مراکش، اندلس، افغانستان، پاکستان، هند او منځنۍ اسیا کي خورا ډېر دي.

د قادریه د طریقې سالکان پر ریاضت، خلوت او د مشائخو په مزاراتو باندي دخپل سلوک خاص او غوره اداب چلوی.

شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله چي په غوث الاعظم دستګیر سره هم شهرت لري، دی حنفي مذهبه و مګر د فتوا په وخت کي به د امام شافعي رحمه الله او احمد بن حنبل رحمه الله د مذاهبو څخه یې هم ګټه کوله.

د شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله مشهور تالیفات دادی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفتح الرباني والفيض الرحماني، فتوح الغيب، ملفوظات، غنية الطالبين ،مكتوبات ،حزف نشا، الخيرات، الوهاب الرحمانيه، و الفتوحات الرحمانيه، جلاالخاطر، سرالاسرار، ردالرافضه، تفسير القران.

شیخ عبدالقادر ګیلاني رحمه الله دخپل وخت صوفي او عالم و. پر دې سر بېره په شعر او شاعرۍ کې هم برلاسی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طريقه چشتيه شريفه:

ددې طريقې باني يا موسس خواجه معين الدين حسن سكجزي چشتي رحمه الله دى چې د غياث الدين حسن زوى دى.

چشتي صاحب په **۵۳۷** هـ كې د افغانستان په سكجزي نومي كلي كى زېږېدلى دى او په **۶۳۲** هـ كې د هندو ستان په اجمير كې خاوروته سپارل سوى دى.

چشتي يې ځكه بولي چې، د ده د طريقې او ارادت سلسله په اوم پښت كې و حضرت ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله ته رسيږي او ابو اسحاق شامي چشتي رحمه الله د شيخ علود بنوري رحمه الله مريد و.

چشت د افغانستان د هرات ولايت يوه مشهوره ولسوالي هم ده. په دې ولسوالي كې ډېر صوفيان او بزرگان پيدا سوي دي.

د (فرشتې تاريخ) (اخبارالاخيار) (تاريخ مشائخ) د ده د نسب سلسله په **۱۴** پښت كې حضرت علي رضي الله عنه ته رسولې ده.

حضرت خواجه معين الدين چشتي رحمه الله په افغانستان كې د لوېديځو سيمو د مدرسو تر ليدلو وروسته په شپاړس كلني عمر كې سمرقند او بخارا ته ولاړ او هلته يې ددين علم پوره زده كړ.وكړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ببرته را ګرځېدلو په وخت کې یې له خواجه عثمان هاروني رحمه الله سره په نشاپور کې ولیدل او د هغه په مریدانو کې شامل سو.

د قطب الدین ایبک په زمانه کې اجمیر ته ولاړ او هلته یې د هند د حکومت د استازي له لوري خورا تود هرکلی وسو. ده په دهلي کې د وعظ او ارشاد له لارې ډېر موریدان پیدا کړل. مرحوم غلام سرور رحمه الله او هم داسې نورو بزرګانو وینا ده چې په هند کې د اسلام ډېره د چشتي د کورنۍ له خوا بله سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/طریقه سهر ور دیه شریفه...

دغه طریقه شېخ بهاولدین سهروردي رحمه الله څخه را شروع سوېده .

شېخ بهاوالدین سهرور دي رحمه الله د شېخ محمد عمر رحمه الله زوی او په **۵۳۶** هـ کي د زنجان په سهر ورد کي زېږېدلی دی او په **۶۲۲** هـ کي په بغداد کي وفات سوی دی او هلته په بغداد کي خاوروته سپارل سوی دی.

شېخ بهاوالدین سهروردي رحمه الله د منبع الاسرار، مطلع الانوار، عالم رباني، او استاد الشیوخ په نومانو سره هم یاد سوی دی.

د دې طریقې په تاسیس کي روایات مختلف دي. ځیني اشخاص د دې طریقې موسس شېخ عبدالقادر چي په (شېخ ابو نجیب عبدالقادر سهروردي) سره مشهور دی بولي.

د شېخ شهاب الدین رحمه الله نوم ځکه زیات دې طریقې ته منصوبېږي چي د ده خلیفه ګانو په هند کي او هم دارنګه د منځنی اسیا په سیمو کي د دې طریقې په رواج کولو کي ډېر کوښښ کړی دی.

پر پورتنیو څلورو مشهورو طریقو سربېره نوري طریقې هم سته چي هغه طریقې و یو خاص شېخ ته منسوب سوي دي. په دغو طریقو کي ځیني په اوس وخت کي لمنځه تللي دي او یوازي نوم یې پاته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت مولانا عبدالرحمن جامي رحمه الله د تاليف (نفحات الانس) او د (سکينة الاولياء) د محمد دارا شکوه د تاليف او د الفاخوري او خليل صبر تاليف (تاريخ فلسفه عربيه) د روايتاتو له مخې هغه طريقې دادي.

طريقه جنيديه: د حضرت شيخ جنيد بغدادي رحمه الله طريقه ده چې د هجرت په دريمه پېړۍ کې پيدا سوې ده.

طريقه زېديه: دا د حضرت خواجه عبدالواحد زيديه رحمه الله طريقه ده . و دې طريقې ته واحديه هم وايل کيږي.

طريقه نورية: دا طريقه د حضرت شيخ ابو الحسن نوري رحمه الله نامه ته څانګړې سوې ده او د ده طريقه ياديږي

طريقه طيفورية:دا طريقه د حضرت شيخ بايزيد بسطامي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه ادهمية: دا طريقه د حضرت شيخ ابراهيم بن ادهم رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه محاسبية: دا طريقه د حضرت شيخ ابو عبدالله حارث بن اسد المحاسبي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه حکمية: دا طريقه د حضرت شيخ محمد بن علي حکيم ترمذي رحمه الله په نامه ياده سوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه خزارية: دا طريقه د حضرت شیخ ابو سعید خرازي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طريقه سهيلية: دا طريقه د حضرت شیخ سهیل بن عبدالله تستري رحمه الله په نامه یاد سوې ده.

طريقه خفيفية: دا طريقه د حضرت شیخ ابو عبدالله خفیف رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طريقه سيارية: دا طريقه د حضرت شیخ ابوالعباس سیار رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طريقه اويسية: دا طريقه د حضرت شیخ او ویس قرني رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طريقه كبروية: دا طريقه د حضرت شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طريقه احمد ية: دا طريقه د حضرت شیخ سید احمد بدوي رحمه الله په نامه یاده سوې ده.

طريقه شاذليه: دا طريقه د حضرت شیخ ابوالحسن شاذلي رحمه الله په نامه یاده سوې ده او دا طريقه د حضرت شیخ ابو مدین تلمساني رحمه الله چي په **۵۹۳** هـ کي وفات سوی دی جوړه کړې ده. دا طريقه په شمالي افریقا خصوصاً په مصر کي ډېر پیروان لري.

طريقه جزولية : دا طريقه د شاذلي رحمه الله د طريقې یوه مشهوره څانګه ده چي په مراکش کي یې رواج پیداکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه مولويه: دا طريقه د حضرت شيخ مولانا جلال الدين بلخي رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

طريقه ملامتيه: دا طريقه د حضرت شيخ حمدون بن احمد قصار رحمه الله طريقه ده چي بل نوم يې قصاريه ده.

طريقه شطارية: دا طريقه د حضرت شيخ عبدالله حشطار رحمه الله په نامه ياده سوې ده. دا طريقه په اندونزيا او هندوستان کي ډېر پيروان لري.

طريقه سنوسية: دا طريقه د سيد محمد سنوسي ادريس رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه خلوتيه: دا طريقه د سهر وردي او کبريه طريقې د څانګو څخه يوه څانګه بلل کيږي.

طريقه غزاليه: دا طريقه د حضرت شيخ امام محمد غزالي رحمه الله په نامه ياده سوې ده.

طريقه رفاعية: دا طريقه د حضرت شيخ سيد احمد بن ابوالحسن رفاعي رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

طريقه حلاجية: دا طريقه د حضرت شيخ حسين بن منصور حلاج رحمه الله په نامه ياد سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طريقه حيدرية: دا طريقه د حضرت شېخ حيدر رحمه الله په نامه ياد سوې ده. له دې امله ورته حيدريه طريقه وويل سوه. دا طريقه د هجرت په اومه (۷) پېړۍ کې په خراسان او شاو خوا سيمو کې زيات پيروان درلودل. د اسلامي نړۍ مشهوره سياح ابن بصوطه رحمه الله ددې طريقې په اړه وايي: د حيدري طريقې سالکان په زهد کې خوار ډېر مشهور وو او سالکانو يې د ډېر زهد له کبله ودونه نه کول.

طريقه نعمت اللهية : دا طريقه د حضرت شېخ شاه نعت الله ولي رحمه الله په نامه ياده سوې ده. د دې طريقې اساسات زياتره د حضرت شېخ ابن العربي رحمه الله د طريقې سره ورته دي.

په اصل کې دغه ټولې طريقې د مخکنيو څلورو مشهورو طريقو څخه الهام اخلي مګر د لاربنودنې ډول يې سره بېل دی. د ټولو طريقو مشايخو شجره او احوال که وکتل سي، دابه څرګنده سي چې د ټولو مصداق او هدف يو دی. څوک پر يوه لاره ورځي او څوک پر بله لاره ورځي.الله تعالی جل جلاله دې موږ او تاسو ته هغه لاره رانصيب کړي چې حدف ته ژر رسېدونکې وي

آمين ثم آمين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ زیارتونه که لیري وي او که نژدې وي ورتګ يې جائز بولو......

د محترم حاجي اغا صاحب مبارک د عبارت نه دلته درې خبرې معلومیږي.

۱ زیارت ته تلل.

۲ نژدې زیارت.

۳ لیري زیارت.

اول : د قبرونو زیارت کول. د قبرونو زیارت کول د انسان لپاره یو مهم درس دی. د قبرونو زیارت و انسان ته خپل اصل ور معلوموي چې، له کوم لوري څخه را غلی یم، زما ابتدا څه وه او پر کوم ځای زما انتهاده او دا ورته په ګوته کوي چې ای انسانه ستا د ژوندانه په دې سفر کې مقصد څه و او آخرنی منزل دې کوم یو دی.

د دغې آرامۍ بیدیا چې، د ټولو شتمنو، زورواکو او کمزورو د ژوندانه څراغ په کښې مړ کېدونکی دی د قبرونو زیارت انسان ته دا فکر ور پیدا کوي چې، دا هغه د وحشت او خوف او یوازې والي کور دی چې، استوګن یې د ظاهري شتمنۍ نه فقط دوه سفین ټوکران لري او هغه هم د بل د لوري ور کول سوي دي. که انسان د عبرت سترګې ولري، دقبرونو کتنه زړونه لړزوي، تمه او حرص ختمه وي. په لړ فکر سره و انسان ته دا خبره ښه څرګندیږي چې، دا لاره د عبرت ده. دوخت شتمن او رښتمن شاه او ګدا دلته د دنیا د لړ ژوندون څخه دغه اوږده ژوندون ته راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دوی و دغه نوي ژوندانه ته په کتو سره د انسان رندې سترګي بينا کيږي. کاڼه غوږونه يې بيداروي. د غفلت په خوب بيده په خپل مسؤليت خبره وي. انسان ودې ته اړباسي چې پر تېر ژوند بيا کتنه وکړي او دآينده ژوند پلان و نسي تر څو د ژوند په مقصد او په خپل مسوليت پوه سي. **رحما بابا** څومره ښه وايي:

هر زنده چې د مرده پر قبر ورسي

بس دی دومره نصحت په دا دنياد

په هر صورت د قبرو زيارت کول د مسلمان لپاره ښه درس دی. و دغه درس ته ورتلل د اسلام له نظره يو غوره کار دی مګر د بلې خوا ځيني عناصر سته چې، د هر مسلمان په غوږ کي دا ور کوي چې، زيارت ته ورتلل شرک دی مګر ښه خبره داده چې، زيارت ته تلل څه و څېړو چې، د اسلا م له نظره څنګه دی.

ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې، نبي عليه السلام وويل:

(**زوروا القبور فانها تذكرالاخرة**) [103]

يعني زيارت د قبرونو کوئ. دا تاسو ته اخيرت درياد وي او بي بي عائشه رضي الله عنها وايي:

(**ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور**) [104]

---

[103] - ابن ماجة : ۱ جلد ، ۱۱۲ مخ.
[104] - ابن ماجة : ۱ جلد ، ۱۱۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني رسول الله ﷺ د زيارت کولو اجازه کړې ده.

عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه وايي:

(ان رسول الله ﷺ قال کنت نهيتکه عن زيارت القبور فزوروهافانها تزهدفي الدينا د تزکرالاخرة)[105]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام وفرمايل: ما تاسو د زيارت د ورتلګ څخه منع کړي واست. اوس تاسو د قبرونو زيارت کوی. دا تاسي د دنيا نه بې پروا کوي او آخيرت در ياده وي.

د دغه اخرني حديث شريف څخه په ښکاره او د مخکنيو دوو حديثونو څخه په ضمني ډول او له هغه ټولو احاديثو څخه چي په صحاح سته کي رانقل سوي دي، د دې ټولو څخه دا خبره معلوميږي چي، نبي عليه السلام د څه وخت لپاره صحابه کرام رضي الله عنهم د قبرونو د زيارت کولو څخه منع کړي وو خو څه وخت وروسته يې بيا اجازه ورکړه چي زيارت د قبرونو ته ورځئ.

ښايي نبي عليه السلام د يوې وجهي له امله د زيارتونو له ورتلګ څخه منع کړې وي او وروسته يې بيا اجازه ور کړې وي. د نبي عليه السلام د منع وجه ځيني علماء کرام داسي بيانه کړې ده.

105- ابن ماجه: ١ جلد، ١١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: پخواني مړه اکثره مشرکين او بت پرست وو. اسلام د مشرکينو له نړۍ سره د مسلمانانو د هر راز اړيکو پرېکول غوښتل.

دوهمه وجه: يابه مسلمانانو د قبرونو د زيارت په وخت کي هغه اعمال او اقوال کول کوم چي د اسلام د قانون څخه وتلي وو.

دريمه وجه: کېدای سي، داله دې وجهې وي چي، کفري نړۍ ته دا معلومه سي چي دمسلمان او کافر هيڅ تعلق نسته هغه که په ژوند کي وي او که وروسته تر ژوند وي.

همداسي نوري وجهي هم لري مګر کله چي د مسلمانانو په زړونو کي د ايمان ريښې محکمه سوې او د اسلامي ادابو اقوالو اعمالو څخه خبر سول، نو بيا نبي عليه‌السلام د قبرو د زيارت کولو عامه اجازه وکړه چي، تاسو د قبرونو زيارت کوئ. دا تاسي د دنيا څخه بې پروا کوي او اخيرت درياد وي.

داسي نه ده چي نبي عليه‌السلام يوازي امت ته دا وينا کړېده چي، تاسو د قبرونو زيارت کوئ بلکي نبي عليه‌السلام خپله هم د قبرونو زيارت کړی دی. نبي عليه‌السلام د خپلي مور د قبرو زيارت کړی دی.

په دې اړه ابوهرېرة رضي‌الله‌عنه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(زار النبي ﷺ قبر امه فبكي وابكى من حوله فقال استاذنت ربي في ان استغفر لهافلم ياذن لي و استاذنت ربي في ان ازور قبرها فاذن لي فز وروا القبور فانها تذكر كم الموت)[106]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام د خپلې مور د قبر زيارت وکړ او د قبر څنګ ته يې وژړل او ورته را تاو خلک يې هم وژړول او وې ويل: له الله تعالى جل جلاله څخه مې اجازه اخيستې ده چې د خپلې مور د قبر زيارت وکړم. تاسې هم د قبرونو زيارت وکړئ، ځکه؛ د قبرونو زيارت د مرګ، آخيرت د يادولو سبب دی.

نبي عليه السلام يواځې هم تللی دی د قبرونو زيارت کولو ته او کله به د صحابه کرامو په ملګرتيا تلی، کله چې به صحابه کرام رضي الله عنهم ور سره ملګري وو، هغوی ته به يې د قبرونو د زيارت کولو اداب ور ښودل لکه څنګه چې دا خبره د مسلم شريف له دغه حديث څخه معلوميږي.

(کان رسول الله يعلمهم اذا خرجو الي المقابر)[107]

ژباړه: يعني نبي عليه السلام به صحابه کرامو ته د هديرې اداب ور ښودل چې، کله به هديرې ته ولاړل. هم داسې مخکني علماء کرام هم د قبرونو په زيارت کولو قائل دي.

---

[106]- ابن ماجة : ۱ جلد، ۱۱۳ مخ.
[107]- صحيح مسلم : ٦٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام شافعي رحمه الله د امام اعظم صاحب ډېر احترام کاوه. د ردالمختار ملاصاحب په دې هکله داسې وايي:

(انه قال انی لاتبرک بابي حنيفه و اجئ الی قبره فاذا عرضت لي حاجة صليت رکعتين وساء لت الله تعال عن قبره فتقضی سريعاً)[108]

ژباړه: وايي امام شافعي رحمه الله به ويل: زه په امام صاحب رحمه الله تبرک حاصلوم کله چې به ماته يوه سخته را پېښه سوه. ما به د امام صاحب دقبر سره دوه رکعته نفل لمونځ وکړ او د الله تعالی جل جلاله څخه به مي د خپل مشکل په اړه سوال وکړ. زما حاجت به ډېر ژر پوره سو.

امام الغزالي رحمه الله وايي:

(و کل من يتبرک بمشاهدته في حياته يتبرک بزيارته و فاته)[109]

يعني کوم څوک چې په ژوندونکي د هغه په ليدو سره تبرک حاصله وي. هم دغسي تبرک په زيارت د وفات وروسته هم حاصلولای سي لکه: څنګه چې څوک په ژوند کي چاته د تبرک په خاطر ورځي لکه: ورتلل د اولياوو الله، مجلس ته د علماء کرامو، درسي حلقوته، هم داسي و قبرونو ته هم ورتلای سي ترڅو تبرک په حاصل کړي. په

[108]- رد المختار: ۱جلد، ۳۸ مخ. طبع بيروت
[109] - احيا العلوم ۲جلد ۲٤۷ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر صورت که د مذهب کتابو نو او حدیثونو ته ځوک نظر وکړي او بېله تعصبه فکر په کښې وکړي دا خبره ورته څرګندیږي چي، د قبرونو زیارت ته تګ جائز دی.

که څني کسان د قبرونو د زیارت څخه منکر دي، دا د هغوی سؤء فهامي ده که څه هم دوی و ځان ته اهل حدیث هم وایي او وایي چي، موږ په حدیثو عمل کوو. مګر د دوی دا خبره سراسر غلطه ده چي موږ په احادیثو عمل کوو ځکه د حدیثو کتابونه د زیارت القبور په نامه ځانګړي بابونه ایښي دي.

زه نه پوهېږم، دغه مخکښي احادیث چي ما ذکر کړل دوی لیدلي نه دي او که پر دغه ځای یې شخصي ګټه مدي نظر نولې ده چي مازي د عوامو په سترګو کي خاور ي اچوي.

په دا اوس وخت کي چي کوم غېر مقلدین دي، دوی د احادیثو سربېره د خپل پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي خبره هم نه مني. محمد بن عبدالوهاب نجدي هم د مطلق زیارت څخه نه دی منکر دی وایي:

(د پېغمبر ﷺ د قبر زیارت کول مستحب کار دی)[110]

افسوس د دې خلکو پر حال دی چي، کله دوی د حج فرضیي لپاره ولاړسي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته نه ځي او حال دا دی چي د دوی مشر په دې اقرار کوي چي د نبي علیه‌السلام زیارت مبارک ته تلل مستحب کار دی.

[110]- الهداية السنية رسالة : نمبر ۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام د زيارت مبارک پوري يوه قصه را ياد سوه.

زموږ په علاقه کي يو غېر مقل يْ و. هغه حج ته ولاړی. کله چي راغلی يوه کس پوښتنه ځيني وکړه. حاجي صاحب تاسو د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته هم ولاړاست. دي غېر مقلډي ور ته وويل: هو زه مديني منوري ته ولاړم مګر د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره نه بلکي د مديني منوري د تعميراتو دليدلو لپاره تر څو د هغو ننداره وکړم.

درنو لوستونکو دغه غېرمقلډي زموږ په وطن کي د غېر مقل يډينو په مابين کي خورا د شهرت او عزت وړ کس دی

ماته د ده په دې خبره يوه پوښتنه را ياد سوه. هغه داچي تاسو دغه حديث شريف د ځان لپاره قوي دليل بولي.

(لا تشد الرحال الا الی ثلاثه مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصی و مسجدي).

له دې حديث شريف څخه خو دتعميراتو ننداري لپاره هم سفر کول حرام دی. که موږ د غېر مقلدينو عمل او وينا سره وګورو ډېر فرق لري . په هر صورت موږ اهل سنت والجماعت د قبرونو زيارت منو او پر دې خبره وياړ هم کوو.

دوهم : نژدې زيارتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نژدې زيارتونو اړوند خبره که څه هم د مخکني بحث څخه معلومه سوه بيا هم دې ته اړتيا سته چي په احاديثو راته معلومه سي چي، نبي عليه‌السلام ايا د هغو صاحبه کرامو او شهيدانو و زيارتونو ته تللی دی کوم چي، په مدينه منوره کي موجود وو.

له بي بي عائشة رضي الله عنها څخه روايت دی.

(**قالت كان رسول الله ﷺ كلما كان ليلتها من رسول الله ﷺ يخرج من اخرالليل الى البقيع الحديث**)[111]

ژباړه: يعني کله چي به نبي عليه‌السلام زما په نوبت کي و. د شپې په اخره حصه کي به بقيع (جنت بقيع) ته تلی. جنت بقعيه هغه هديره ده چي، په مدينه منوره کي ده. په دې هديره کي ځيني صحابه کرام او شهيدان ارام کوي. هم داسي د نبي عليه‌السلام چي به کله دې هديرې ته ولاړی، د مسلمانانو د مړو لپاره به يې دعا وي کولې او د دوی لپاره به يې د الله تعالی جل جلاله نه مغفرت غوښتنه کول.

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي:

(**قالت كنت ادخل بيت الذي فيه رسول الله ﷺ و اني واضع ثوبى الحديث**)[112]

ژباړه: يعني زه به داخلېدلم د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره و خپلي خوني ته، هغه (خونه) چي، نبي عليه‌السلام مبارک په کښي پروت دی.

111- مشکوة : ١جلد، ١٥٤ مخ.
112- مشکواة ١جلد، ١٥٤ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې څخه دا ښه معلومه سوه چې هم زيارت ته ورتلل جائز دي او هم د کور او کلي سره نژدې زيارت ته ورتلل جائز دي، يوازي دا نه چې ورتلل جائز دی بلکي دا يوه ښه عمل هم دی. له پورته حديث شريف څخه دا خبره هم معلومه سوه چې. زيارت ته ورتلل وخت هم نه لري چې، هروخت دي فراغت پيدا کړ ورځه. هغه که د قريبانو زيارت وي او که د صلحاؤ او شهيدانو او که دعامو مسلمانانو وي.

دريم: ليري زيارتونه:

موږ اهل سنت والجماعت دا خبره منو که د يو صالح، ولي، اونبي او همداسي نورو معتبرو کسانو د زيارتونو لپاره څوک سفر وکړي جائز او روا عمل دی او په دې سره به ثواب هم وي.

د بل لوري، زموږ سره غېر مقلدين په دې خبره مخالف دی چې، دوی دا عقيده لري چې، د زيارت لپاره سفر کول حرام دی که څه هم د نبي عليه‌السلام د زيارت لپاره وي.

غېر مقليدين د خپلي دعوې لپاره دا حديث شريف دليل ګرځوي.

(عن ابي هريرة رضي‌الله‌عنه عن النبي ﷺ قال لاتشدالرحال الاالی ثلاثة مساجد المسجد الحرام والمسجد الاقصی و مسجدی)[113]

[113]- بخاري شريف: ۱جلد، ۱۵۸مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني د سفر تابیا او پېټی نه تړل کیږي بېله دغه دري مساجدو. زما خپل مسجد (مسجد نبوي) مسجد الحرام او مسجد اقصی.

دغه حدیث صحاح سته وو رانقل کړی دی. موږ مقلیدین د حدیث د صحت اړوند خبره نه کوو ځکه زموږ په وړاندي دغه حدیث یو معتبر حدیث دی.

غېر مقلیدین د حدیث و ظاهر عبارت او متن ته ګوري مګر موږ مقلیدین د حدیث د عبارت څېړنه کوو.

که موږ و ګورو د حدیث متن ته (**لاتشدالرحال الاالی ثلاثة مساجد** ...) دا معلومه خبره ده چي په حدیث شریف کي لفظ د (**الا**) حرف استثناء ده.

(**الی ثلاثة مساجد**) مستثنا ده. د عربي د ګرامر او قانون له مخي باید په داسي ځای کي دري شیان موجود وي، مستثنی، مستثنی منه او حرف استثناء. په دې حدیث شریف کي مستثنی او حرف استثناء سته مګر مستثنی منه نسته په کوم ځای کي چي داسي جمله راسي د عربي د قانون له مخي باید موږ هلته مستثنی منه مقدره و منو. نو موږ هم دلته مستثنی منه مقدوره ایږدو. کله چي موږ مستثنی منه مق دو ره و منو د حدیث عبارت به داسي وویل سي.

اول مثال:

(**لاتشد الی مسجد من المساجد الاالی ثلاثه مساجد**...)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم مثال:

(**لا تشد الی مکان من الامنکنة الا الی ثلاثه مساجد**...)

د حدیث د مفهوم درک په دې پورې دی چې، له دې دوو مقدرو مستثنی منه څخه یو مراد کړو.

که د حدیث مفهوم اول فرض کړو، نو د حدیث مفهوم به دا کیږي چې، هیڅ یوه مسجد ته د سفر پېټی نه تړل کیږي. بېله له دې درو مساجدو څخه. په دې صورت کې د حدیث شریف هغه معنا نه کیږي کوم چې غېر مقلدین یې کوي.اوس نو که څوک د پیغمبرانوو امامانو او صالحانو د زیارت لپاره عزم د سفر وکړي، هیڅکله د حدیث په منع کې نه راځي ځکه؛ د حدیث موضوع مساجدو ته د سفر د عزم ده نه د زیارتونو لپاره د سفر کولو.

په دې صورت کې به دا خبره د حدیث شریف څخه مقصد وي چې، د دنیا ټوله مساجد یو شان دي. د نړۍ یو مسجد ته په بل مسجد فضلیت نسته ماسوا د هغه درو مساجدو څخه کوم چې نبي علیه‌السلام ذکر کړي دي. دې خبرې ته په لاندې حدیث شریف کې هم اشاره سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن شهر بن خوشب قال سمعت اباسعيد ﷺ و ذكرت عنده الصلواة في الطور فقال: قال رسول الله ﷺ لاينبغي للمصلي ان يشد رحاله الى مسجد تبتغي فيه الصلوة غير المسجد الحرام و المسجد الاقصي و مسجدي)[114]

له دې حديث څخه دا خبره ښه معلومېږي چي، د لمانځه لپاره شدرحال منع دی. د زيارت او بل شي لپاره شد رحال کي داخل نه دی او بل چي موږ کومه مستثنی منه منلې وه د دغه حديث شريف چي، موږ کوم مفهوم را ويستی دی دغه مفهوم ډېرو کتابونو ذکر کړی دی لکه: النوی، عمدة القاري، عيني شرح بخاري و فتح الباري، اعلاالسنن، اشعة اللمعات، مرقات، رد المختار، امدادالفتاوی، احسن فتوی. د دغه ټولو کتابو عبارت رانقل کول راته ګرانه خبره وه يوازي مي نومان ياد کړل.

که د چا د ښه معلوماتو لپاره زړه وي، د دغه حديث شريف اړوند دغه کتابونه دي مطالعه کړي.

دوهم: تقدير چي کله موږ لفظ د مکان و منو چي مستثنی منه ده، په دې صورت کي به له دې درې ځايونو پرته ټول سفرونه ممنوع وي. د جومات د زيارت لپاره سفر وي او بيا که د نورو ځايونو لپاره وي مګر د قطعي او پرېکنده قرائنو له مخي به دا روښانه سي چي د سند د صحت په فرضولو کي د حديث مفهوم هم هغه لومړنی دی.

---

[114]- فتح الباري: ۳ جلدو ۵۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: مستثنی درې ګوني مساجد دي. څرنګه چي، استثناء متصل استثناء ده نو ښکاره ده چي مستنثی منه به مساجد کلمه وي نه مکان او ځای.

که څوک ووايي، ماجاء ني الا زيد، بايد وويل سي. مستثنی منه د انسان لفظ او يا هغه ته ورته مشابه لکه: قوم او نور دي. نه سي او موجود انسان وي يا غېر انسان په وسيع او جامع معنی.

دوهم: که هدف ټول معنوي سفرونه منع کول وي. نو محدودول به سم نه وي. ځکه؛ حج په مناسکو کښي انسان، عرفات، مشعر، او منی ته شدالرحال کوي او د سفر کولو قصد کوي. که مذهبي سفر له دې درو ځايونو پرته جائز نه وای، نو بيا دې دريوته ولي جائز سوی دی.

دريم: د الله تعالی په لاره کي جهاد کولو ته سفر کول. د علم د زده کړي او د صله رحمي او د مور او پلار د زيارت لپاره سفر له هغه سفرونو څخه دی چي، په آيتونو او حديثونو کي تصريح سوی دی لکه الله تعال ﷻ چي فرمايي:

(وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ) [115]

ژباړه: ولي له هري قبيلې څخه يوه ډله له کوره نه وځ ئ چي، دين زده کړي او خپلي قبيلې ته تر را ستنېدو وروسته ووېروي دوی، ښايي هغوی ووېرېږي.)

[115] - سورة توبه : ١٢٢ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې امله سترو څېړنګيو حديث داسي تفسير کړی دی لکه چي و موويل: امام غزالي رحمه الله په خپل کتاب احياء العلوم کي داسي وايي:

دويم ډول مسافرت دادی چي، د عبادت لپاره وي لکه: جهاد، حج، د پېغمبرانو، صحابه کرامو، تابعانو، او لياو کرامو، د قبرونو زيارت لپاره مسافرت کولو ته تلل وي.

د چاچي په ژوندون کي زيارتونه معتبر وي، په مړيني يې هم بختور وي او شد الرحال د دغو اهدافو لپاره څه خبره نه ده او له حديث سره ټکر نه لري چي (شدالرحال) بېله دريو مساجدو جائز نه ګڼي ځکه؛ په هغوی کښي موضوع مساجد دي او څرنګه چي، ټول مساجد د فضليت له پلوه سره يو شان دي، ويل سوي دي چي، مسافرت ورته جائز نه دی او که له مساجدو تېر سو، د اولياء او انبياء زيارت فضليت لري. که څه هم په درجه او مرتبه کښي بېل بېل دي.[116] نو هغه څه چي د نهي وړ دي، له دې درې ګونو مساجدو پرته ﺑﻞ مسجد ته شد الرحال دی نه دزيارت او نورو معنوي چارو لپاره شد الرحال.

دلته ديوه ټکي يادونه ضروري ده چي، که پېغمبر ﷺ فرمايي، بېله دې درو مساجدو نورو ته د سفر پېټيې نه تړل ضروريده چي شد الرحال له دريو پرته حرام دی بلکي مقصد دادی چي، هغه نور د دې وړ نه دي چي څوک ورته د سفر قصد شد

---

[116]- احياء العلوم: ۷ جلد، ۲٤۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الرحال وکړي او کړاو وګالي او ليدو ته يې ولاړسي. ځکه؛ د کلي، ښار، د خپل وطن، د بل وطن، جامع، جوماتونه او مساجدټوله سره يو شان دي.

داسي هم نه ده که څوک د يو مسجد نه بل مسجد ته ولاړ سي، نو حرام کار يې وکړی او سفر يې ګناه ده ځکه د دې خبري شاهدي دا ده

(**ان النبي ﷺ کان ياتي مسجد قبا کل سبت ماشياوراکباً و ابن عمر کان يفعل کذالک**)[117]

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام هره شنبه د مسجد قبا دزيارت لپاره پياده او سپور راته او عبدالله ابن عمر هم داسي کول.

د دغه حديث چي شډ الرحال دی، د دې په تائيد چي د حديث څخه زيارت د قبرو نه دی مراد، يو بل بحث ايږدم چي، د نبي عليه‌السلام دروضې مبارکي زيارت دی ځکه؛ د نبي عليه‌السلام زيارت مبارک ته سفر کول حتمي دی. خاصبياده حاجي لپاره. دا خبره به معلوه سي چي، زيارتونوته سفر کول کوم حرام کار نه دی.

117- بخاري شريف : ۲جلد، ۷٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مقبرې زيارت کول د حضرت محمدﷺ

د نبي عليه السلام د روضې مبارکي زيارت د اهل سنت والجماعت په نزد يو په زړه پوري سفر دی او د ټولو پر يقين دی چي، د نبي عليه السلام د قبر زيارت کول يو ښه او نېک عمل دی ځکه؛ د حديثو کتابونه په دې اړه يې ډېر احاديث رانقل کړي دي مګر زه دوومره وس نه لرم چي، هغه ټول رانقل کړم خو زه به يو څو احاديث رانقل کړم او هم داسي به د حنيفي مذهب د کتابونو عبارات او اقوال درته بيان کړم.

(**عن ابن عمر رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ من زار قبري و جبت له شفاعتي**).[118]

ژباړه: د عبدالله ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي، نبي عليه السلام وفرمايل: هر چاچي زما د قبر زيارت وکړ پر ما يې شفاعت لازم دی.

د اهل سنت والجماعت څلورو مذاهبو علماء کرام د دغه حديث شريف له مخي فتوی ورکړېده.

د ښه معلوماتو لپاره د تقي الدين علي بن عبدالکافي سبکي رحمه الله د (شفاء السقام) کتاب ۳ او ۱۱ مخونه وګورئ.

شفاء السقام يو ډېر ښه کتاب دی چي د اهل تسنن ليکوالو د نبي عليه السلام د قبر د زيارت لپاره دسفر د منعي په باب د شيخ ابن تيمه د فتوی په ځواب کي ليکلی دی.

[118]- شفاء السقام : ۳، ۱۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من جاء زائرا لاتعمله حاجة الا زيارتي كان حقاً على ان اكون له شفيعايوم القيامة)

ژباړه: څوک چي ماته د زيارت په نيت راغلی، په ماييې حق سو چي د قيامت په ورځ يې شفاعت وکړم.

دغه حديث شريف (**١۶**) حافظانو او محدثينو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په **١٣** مخ کي يې د دغه حديث شريف ښه څېړنه کړې ده هغه وګورئ او (الوفاء الوفاء) کي په **۴**جلد او **١٣۴** مخ کي يې مطالعه کړئ.

(من حج وزار قبرئ بعد موتي كان ممن زارني في حياتي)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او بيا زما زيارت وکړي لکه: په ژوند کي چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث شريف **٢۵** لوړ رتبه محدثينو او حافظانو په خپلو کتابونو کي رانقل کړی دی او په (شفاء السقام) کي په ١٢ مخ کي د دغه حديث شريف ډېره ښه څېړنه سوې ده هغه وګورئ او د (الوفاء الوفاء) نومي کتاب د **۴** جلد په **١٣۴** مخ کي هم دړ سره وګورئ.

(من حج البيت فلم يزرني فقد جفاني)

ژباړه: څوک چي حج وکړي او زما زيارت ونه کړي له ما سره يې جفا وکړه. دا حديث شريف (**٩**) مشائخو کرامو او حافظان و رانقل کړی دی (الوفاء الوفا) **۴** جلد، **١٣۴٣** مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(من زارني بعد موتي فكانما زارني في حياتي)

ژباړه: چاچي زما تر وفات وروسته زما زيارت وکړ لکه: په ژوندوني چي يې زما زيارت وکړي. دا حديث **١٣** محدثينو او حافظان رانقل کړی دی. (وفاء الوفاء) **۴** جلد، **١٣۴٧** مخ.

داد نبي عليه‌السلام د پرېمانه احاديثو هغه بېلګي دي چي خلک يې په کښي خپل زيارت ته رابللي دي او د (الغدير) د معلوماتو له مخي د دغسي حديثونو شمېر **٢٢** ته رسيږي او دوفاء الوفاء) مصنف **١٧** راجمع کړي دي.

ملا علي القاري رحمه‌الله وايي: ځيني کسان چي مخالف دي (د نبي عليه‌السلام) د زيارت کولو سره په هغو باک نسته او په اجماع (اتفاق) د مسلمانانو زيارت د نبي عليه‌السلام د اعظم القربات، افضل الطاعات، وانجح المساعي څخه دی بلکي رژدې ده و درجې ته د واجب حتې ځيني علماء کرام د نبي عليه‌السلام زيارت د واجباتو د درجې بللی دی بلکي څنګه چي، دا خبره په (الدرة المضئةفي الزيارة المصطفوية) کي سوېده که د چا طاقت و د زيارت کولو بيا يې هم د نبي عليه‌السلام زيارت پرې ښودی دا يو لوی غفلت او غټه جفا ده.

دغه بيان ما د ملاعلي القاري رحمه‌الله د مناسک نه را خلاصه کړی دی.[119]

صاحب الدر المختار وايي:

[119]- مناسک ملا علي القاري: ٣٣٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و مكة افضل منها علي الراجع الاضم اعضاء ه عليه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتى من الكعبة والعرش والكرسي و زيارت قبرهٔ مندوبة بل قيل واجبة لمن له سعة اه)[120]

ژباړه: يعني له كومي مځكي سره چي د نبي عليه السلام بدن مبارک موښتى وي، يعني په كومه حصه د مځكي چي نبي عليه السلام پر پروت دى دغه مځكه تر مكې، عرش او كرسي بهتره ده او زيارت د نبي عليه السلام مستحب دى ځيني كسانو ويلي دي چي د نبي عليه السلام زيارت واجب دى په هغه چا باندي چي طاقت يې ولري.

اعلاء السنن په حواله د العلامة الشوكاني وايي:

(و قد اختلف اقوال اهل العلم فذهب الجمهور الى انها مندوبة و ذهب بعض المالكية و بعض الظاهرية الى انها واجبة و قال الحنيفة انها قريبة من الواجبات)[121]

ژباړه: او د نبي عليه السلام د زيارت اړوند د علماء كرامو رايي مختلفي دي. د جمهورو علماء كرامو په نزد مستحب دى. ځيني مالكي او ځيني اهل ظواهر بيا وايي: واجب دى او احناف وايي: د نبي عليه السلام د قبر زيارت نز دې واجب ته دى. تر اوړده بيا ن وروسته د علاء السنن ليكوال وايي:

---

[120]- د رد المختار بمامش رد المختار: ٢ جلد، ٢٥٧ مخ. بيروت.
[121]- اعلاء السنن ٤ جلد، ٣٢٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قلت و قوله ﷺ من زار قبري عام لکل زائر سواء کان من اهل المدینة او من غیر هم ولا دلیل علی کونه خاصاً لمن کان قریباً من المدینة اومن اهلها کما لایخفي فثبت جواز شد الرحال لزیارة قبره ﷺ) [122]

ژباړه: وايي: زه وايم د نبي عليه السلام دا وينا (**من زار قبري**) عامه ده د هر زيارت کوونکي لپاره هغه که د مديني منورې استوګن وي او که د بل ځای وي. په دې کې هيڅ دليل نسته چې دا وينا دې خاصه سي چې، هغه به مديني منورې ته نژدې وي او يا به د اهل مدينه څخه وي لکه څنګه چې دا خبره پټه نه ده، نو دا خبره ثابته سوه چې (**شدالرحال**) د نبي عليه السلام د زيارت لپاره سته او په دې اړه علامه عسقلاني رحمه الله وايي:

(ومن اتعقد غیر هذا فقد انخلع من ربقة الاسلام و خالف الله ورسوله. ﷺ و جماعت العلماء الا علام و قد اطلق بعض المالکیة، انها واجبة وقال عیاض انها سنة من سنن المسلمین مجمع علیها و فضلیة مرغب فیها) [123]

ژباړه: يعني که چا د دې عقيدې سوا بله عقيده درلوده. ده کړ ى د اسلام له غاړې څخه وکښل او مخالفت د الله تعالی جل جلاله او دهغه د رسول ﷺ او د تولی د علماء کرامو څخه وکړ. ځکه؛ ځيني علماء کرام د امام مالک رحمه الله د مذهب د نبي عليه السلام د

122- اعلاء السنن: ۱۰ جلد، ۳۳۰ مخ.
123 مواهب الرحمان : ۲ جلد، ۳۸۳ مخ.-

(c) ketabton.com: The Digital Library

قبر زيارت واجب بللی دی او عياض رحمه الله وايي: دا سنت دی په اجماع د مسلمانانو په دې کې ډېر فضليت سته.

که څوک دا خبره کوي چي، نبي علیه السلام خپل امت ته فرمايي:

(**لاتتخذو اقبري عيداً**)

ژباړه: يعني زما زيارت مه نيسئ د اختر په څېر .د دې خبري لپاره علماء کرامو دوه ځوابه کړي دي.

اول : د اختر په څېر زما د قبر د زيارت لپاره يو خاص تاريخ مه معلومه وئ .

دوهم : زما پر قبر مبارک د اختر په څېر زېب او زينت او د لهو لعب لپاره مه جمع کېږئ بلکي زيارت د دعا ، سلام او استغفار لپاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو لپاره د قبرونو زيارت:

د قبرونو د زيارت په مسائلو کي يوه مسئله د ښځو لپاره زيارت ته تلل دی چي ايا جائز دی او که نه.

په دې اړوند بايد موږ اول د حديثو په رڼا کي دا مسئله وڅېړو او دا خبره هم بايد واضح کړو چي ولي ځيني علماء کرام په دې مسئله کي دومره سختي کوي چي ښځي دي د قبرونو زيارت ته نه ځي.

ښه خبره داده چي دحديث شريف په حضور کي د خپلي رايي څخه لاس پر سر سو ځکه؛ دحديثو له مخ ه دا خبره معلوميږ چي، په ځينو او قاتو کي احوال تغير کوي او يا يو حکم د منع او جواز پر شرائطو بنا وي. په هر صورت.

﴿ثابت عن ابيه قال لعن رسول الله ﷺزوارات القبور﴾[124]

ثابت رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت کوي چي نبي عليه السلام لعنت ويلی دی پر هغه ښځوباندي چي د قبرونو زيارت ته ځي.

دغه حديث شريف هغه علماء کرامو د ځان لپاره دليل ګرځولی دی چي وايي: ښځي دي زيارت ته نه ځي خو بايد وکتل سي چي، د دغه حديث شريف له مخي او استدلال سره بايد پرښځو باندي د زيارت پرتلې بنديزونه ولګول سي هغه د څو وجهو په خاطر.

124- ابن ماجة ١١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول : ډېر علماء کرام دغه نهي کراهتي بولي او د کراهت وجه يې هم هغه خاص شرائط وو چي په هغه وخت کي حاکم وو. و دغي خبري ته اشاره د (مفتاح الحاجة) مصنف د دغه حديث شريف لاندي په حاشية کي هم کړېده دی وايي:

علماء کرام د نبي عليه‌السلام د نهي په باب دوې ډلي دي چي ايا دا نهي تحريمي دي او که کراهتي مګر زياتره پر دې معتقد دي چي که ښځي له فتنې نه مطئينه وي د قبرونو زيارت ته تلای سي.[125]

دوهم: (**عن عائشه ان رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور**)[126]

بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه‌السلام د قبرونو د زيارت کولو اجازه وکړه. په دغه حديث شريف کي عامه اجازه د قبرونو د زيارت ده. هم نارينه ته او هم ښځينه ته. نو که چيري ښځه له دې حکم څخه بېله وای، نو په کار ده چي، ويل سوي وای چي دا حکم يوازي د نارينه ؤ لپاره دی نه د ښځو لپاره.

بل د دغه حديث شريف روايت کوونکې ښځه د.د دې څخه دا معلومېږي چي، نبي عليه‌السلام دغه حکم په هغه وخت کي کړی دی چي په مجلس کي ښځينه هم موجودي وې. دا خبره طبعي ده چي کله څوک په مجلس کي ناست وي. که چيري متکليم دا قصد وي زما خبره دي تر هغه معلوم مخاطب پوري ورسيږي، نو هغه د نور اشخاصونه ممتاز کړي او که دا قصد يې وي چي، ټولو ته دي زما دا خبره ورسيږي

[125]. ١ جلد، ١٦٤ مخ. - مفتاح الحاجة شرح ابن ماجة ددغه حديثلړوند

[126]- ابن ماجه : ١١٣ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو خپله خبره عامه کړي. دلت موږ یوه داسي کرښه نه وینو چي هغه تخصیص دي د یو چا په کښي وي بلکي په دې حدیث شریف کي خبره عامه سوېده.

دریم: په ځینو احادیثو کي راځي چي، نبي علیه السلام و بي بي عائشة ؓ ته د زیارت کولو طریقه ور وښودله ځکه؛ بي بي عائشته ؓ وایي چي نبي علیه السلام راته وویل:

د دې ځای پر مؤمنانو، مسلمانانو زموږ تېر او راتلونکو سلام ووایه، الله تعالی ﷻ دي پر دوی رحم وکړي. موږ هم ژر له تاسي سره یو ځای کیږو.[127]

څلورم: امام ترمذي رحمه الله نقل کوي چي، د بي بي عائشة ؓ ورور عبدالرحمن بن بکر ؓ په حبشې کي وفات سو. جنازه یې مکې مکرمې ته یووړه او هلته په مکه کي دفن سو. کله چي بي بي عائشة ؓ و مکې ته راغله د مدینې څخه د خپل ورور د قبر زیارت ته ورغله او د قبر سره یې دغه دوه بیتة هم وویل:

(و کناکزلا ماني جذیمة حتبه – من الدهر حتی قیل لن یتصدعا.

(فلماتفرقنا کاني ومالکا- لطول اجتماع لم نبت لیلة معا.

وروسته په دغه حدیث شریف کي داسي راځي.

(ثم قالت والله لو حضرتک مادفنت الاحیث مت و لوشهد تک ما زرتک)[128]

---

[127]- ابن ماجه : ۱۱۱ مخ.
[128]- ترمذي :۱ جلد، ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديث شريف په دغه اخرنۍ جمله باندي ځيني خلک اعتراض کوي.

۱ په دې حديث کي خو بي بي عائشة رضي الله عنها خپل عذر بيان کړی؟

۲ نبي عليه السلام په زيارت کوونکو ښځو باندي لعنت ويلی کڅه هم بي بي عايشة رضي الله عنها عذر بيانه وي؟

د دې خبرو جواب په ترمذي کي د دغه حديث اړوند حاشيې کړي.

(و يمكن ان يجاب عند ان النهي مح مول على تكثرالزيارة لانه صيغة مبالغه ولزاقالت لو شهد تك ما زرتك لان التكرار ينبي الاكثار)[129]

د ترمذي شارح امام حافظ ابن العربي په خپلو تعليقا تو کي ليکي. صحيح داده چي، نبي عليه السلام ښځي او نارينه دواړوته د زيارت ته اجازه ورکړې ده که څني خلک يې زيارت ته تلل مکرو ګڼي هغه پر قبر باندي د تلوسي بې صبرۍ او يا د پوره ستر د نشتوالي له امله دي.

پنځم: پر دې سربېره نور احاديث او واقعات هم راغلي دي چي په هغو کي ښځي د قبرونو د زيارت کولو څخه نه دي منع سوي. (وفاء الوفاء) کي ويل سوي دي چي بي بي فاطمة رضي الله عنها به د هري جمعې په ورځ د حضرت حمزه رضي الله عنه و زيارت ته تلل او هلته به يې ژړل او هم به يې لمونځ نفلي وکړ.[130]

---

[129]- د ترمذي حاشيه : ۱ جلد،۲۰۳ مخ.
[130]- وفاء الوفاء : ۱۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام قرطبي رحمه الله وايي: نبي عليه السلام پر هري زيارت کونکي ښځي لعنت نه دی ويلی بلکي: هغه ښځي يې یاد کړي دي چي، ډېري زيارتونو ته ځي دا ځکه په حديث کي د (**زيارت القبور**) لفظ راغلی دی. دغه لفظ د مبالغې صيغه ده او بل کېدای سي په ډېر تلو سره وزيارتونو ته د ښځي څخه د خاوند حقوق پاته سي او يا هغه واجب کارونه ځيني پاته سي کوم چي د دې پر ذمه دي او په وخت او ناوخته تلو باندي زيارت ته کمه ستونزه نسته ځکه، د نبي عليه السلام په ډېرو احاديثو کي عام خطاب سوی دی. هغه هم نارينه ته او هم ښځينه ته متوجه دی.

په هر صورت د حديثو څخه دا معلومېږي چي ښځه زيارت ته تللای سي مګر حالتونه په کتو سره چي په نن وخت کي د فتنو باران دی، په هرلوري شيطاني دروازې راخلاصي دي. په انسانانو کي د الله تعالی جل جلاله څخه بېره ورځ تر بلې په کمېدو ده. په هم دې خاطر علماء کرام رحمهم الله دا فتوی ورکوي چي د ښځي لپاره و زيارت ته تلل مکروه دی او له دې کراهته د نبي عليه السلام زيارت مبارک و تلی دی يعني د نبي عليه السلام زيارت مبارک ته هم ښځينه او هم نارينه تللای سي.

زه دلته د هغه علماء کرامو اقوال را نقل کوم چي د ښځي لپاره زيارت ته تلل مکروه بولي.په فتح ابوداؤد حاشية ابوداؤ کي وايي:

(**قيل کان ذالک حين النهي ثم اذن الهن حين نسخ النهی و قيل لبقين تحت النهي لقلة صبر هن و کثرة جز عهن و هوالا قرب الی تخصيصهن بالذکر**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ملا علي قاري رحمه الله په شرح مشکوة کي وايي:

(في الشرح السنة قيل هذا قبل الترخيص فلما رخص د خل في الرخصة الرجال و النساء و قيل بل نهي انساء باق لقلة صبر هن و کثرة جز عهن)

او د قاضي عياض رحمه الله نه د ښځو اړوند پوښتنه وسوه چي ايا د قبر و زيارت ته تلای سي او که يا؟

ده ورته وويل: اې سوال کوونکې! د دې جواز او فساد پوښتنه له مانه مه کوه بلکي د دې د ګناه د اندازې پوښتنه وکړه او د لعنت اړوند پوښتنه وکړه. پوسه چي کله ښځه د زيارت لپاره ووځي. پر دې د الله تعالی جل جلاله او ملائکو لعنت وي او له هر طرفه شيطان ور سره ملګری سي او د قبر مړي پر دې لعنت وايي تر هغه وخت چي بيرته کورته راستنه کيږي.

له حضرت سلمان رضي الله عنه او ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی. يوه ورځ نبي عليه السلام د مسجد څخه د کور پر طرف راغلی که ګوري په دې وخت کي بې بي فاطمه رضي الله عنها راغله. نبي عليه السلام پوښتنه څني وکړه. لوري له کوم ځای څخه راغلې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: فلانکۍ ښځه وفات سوې وه د هغې کورته تللې وم. نبي عليه السلام ورته وويل: د هغې قبر ته هم ولاړې؟ بي بي فاطمې رضي الله عنها ورته وويل: د الله تعالی جل جلاله نه پنا غواړم. زه به هغه کار څنګه کوم چي له تا څخه مي د هغه په اړوند کي څه نه وي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي عليه‌السلام ورته وويل: که چیري ته د هغې قبر ته تللې واى نوبه د جنت بوى هم نه واى لیدلى.

قاضي ثناء الله پاني پتي رحمه‌الله په مالابد منه کي وايي: زيارت د قبر د نارينه وو لپاره جائز دى، نه د ښځو لپاره.

په هر صورت موږ چي و احاديثو ته و ګورو او د علماء کرامو اقوالته وګورو دا خبره څني معلوميږي چي د قبر زيارت کولو حکم په وخت او زمان، طبيعت او شرائطو پوري اړه لري. که موږ دا موضوع ښه په تحقيق او په عميق نظر و څېړو هم دغه دري خبري څيني راته څرګنديږي او بل په دې ټوله بيان کي چي نهي ذکر سوې، هغه هم په دې خبرو پوري اړه لي لکه وخت او زمان، طبيعت او شرائط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاء الله له قبرو سره لمونځ او دعا کول

زموږ د اهل سنت و الجماعت دا عقیده ده چي، په کوم ځای کي چي د الله تعالی پیغمبر، اولیاء الله، شهیدان، علماء کرام پراته وي، هغه ځای د فیض او برکت څخه برخمن دی. د دوی د قبرونو سره دعا کول، هم داسي نفلي لمونځ کول او د صوفیه کرامو په اصطلاح و ظیفه کول جائز او روا کار دی.

دالدر المختار مصنف رحمه الله وایي:

(الاماضم اعضاء ه علیه الصلاة و السلام فانه افضل مطلقا حتی من الکعبة والعرش والکرسي) [131]

ژباړه: یعني له کومي حصې د مځکي سره چي دنبي علیه السلام بدن مبارک موښتی دی، هغه مځکه تر مکې مکرمې، عرش او کرسي هم بهتره ده.

دا ځکه چي دغي مځکي چي کوم شرافت پیدا کړی دی داله وجهي د دغه شریف او صالح انسان. هم داسي ددنیا په هر کنج کي چي د الله تعالی جل جلاله صالح بنده وي، هغه ځای به خامخا له برکت او فیض څخه برخمن وي.

د اصحاب کهف د مدفن اړوند ویل سوي دي.

(لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا) سورة الکهف ایات- ۲۱ -

[131]- الدرالمختار بهامش ردالمختار ۲جلد، ۲۵۷ مخ.بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني موږ پر دوی باندي مسجد جوړه و. د اصحاب کهف پر مدفن باندي مسجد جوړول کوم بل غرض لپاره نه جوړیږي، بلکي د لمانځه او عبادت لپاره او همدارنګه د دعا او استغفار لپاره ځکه؛ دا د هغه وخت د انسانانو چي موحدین وو، دا عقیده وه چي دلته د الله تعالی ﷻ صالح بندګان مدفن دي، دا ځای خامخا د فضلیت او برکت څخه برخمن دی. دوی د تبرک حاصلو لو لپاره دا کار کاوه. د مسجد جوړونه د اصحاب کهف پر مدفن دا کار په هغه وخت کي هغه چا تې وراندیز وکړ چي هغوی محدین وو. که چیري د موحدین دغه کار الله تعالی ﷻ ته ناخوښه وای. ارو مرو به د الله تعالی ﷻ له لوري دغه عمل بد بلل سوی وای مګر د دوی دغه عمل ته په سپکه ونه کتل سوه.

امام زمخشري رحمه الله د دې ایات په تفسیر کي وایي:

(**یصلي فیه المسلمون و یتبرکون بمکانهم**)

ژباړه: یعني په دغه مسجد کي به مسلمانان لمونځ کوي او تبرک به کوي په دغه ځای کي هم. د غسي تفسیر په تفسیر نشاپوري کي هم سوی دی. الله تعالی ﷻ د بیت الله شریفي زیارت کوونکو ته وایي.

(وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) سورة البقره ۱۲۴ اية.

ژباړه: په کوم ځای کي چي ابراهیم علیه السلام د عبادت لپاره درېده.هغه ځای مخصوص د لمانځه لپاره کړئ. ښایي هلته ابراهیم علیه السلام د الله تعالی عبادت کړی وي. د ده د

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت له خاطره دغه ځای تبرک پیدا کړی وي، نو کله چي يو ځای د ابراهيم عليه السلام له درېدلو څخه د شرافت او تبرک وړ ګرځي نو د الله تعالی ﷻ نورو پېغمبرانو، اولياو الله کرامو، د حق د لاري دشهیدانو، صالحو بندګانو او بزرګانو د ښخېدو ځای به تبرک او فضلیت ونه لري؟

خامخا به د دوی مزارات تر نورو ځایو نو تبرک او فضلیت ولري او لمونځ او دعا به ښه قبلیږي. داسمه ده چي ايت يوازي د ابراهيم عليه السلام په باب نازل سوی دی، ايا موږ له هغه نه کلي حکم نه سورا ايستلای؟

په مسجد نبوي کي منصور د وانقي له امام مالک رحمه الله نه پوښنته کوي. د دعا په وخت کي د قبلې په لور مخ کړم او که د نبي عليه السلام د قبر مبارک په لور.؟

امام مالک رحمه الله ورته وويل: ولي د نبي عليه السلام نه مخ اړوې. په داسي حال کي چي هغه مبارک ستاسو او ستاسو د پلار ادم عليه السلام وسیله دی. د نبي عليه السلام قبر ته مخ کړه او له هغه مبارک څخه و غواړه چي ستاسو په حق کښي شفاعت وکړي.[132]

له دې واقعې نه دا خبره معلومه سوه چي، د نبي عليه السلام د قبر سره دعا منعه نه ده او په دې واقعې کي دې خبري ته اشاره ده چي د دعا په وخت کي بهتره داده چي د نبي عليه السلام و قبر ته مخ سي او که قبلې ته؟ امام مالک رحمه الله په دې نظر دی چي د نبي عليه السلام قبر ته مخ کول بهتره خبره ده په نسبت قبلې ته او يا دواړو ته فرق نه لري.

[132]- وفاء الوفاء ٤ جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني کسان په دې نظر او عقيده دي چي د قبرو سره نفلي لمونځ کول او دعا کول روا نه دی لکه څنګه چي دغه خبره د غېر مقليدينو په کتابونو کي ذکر سوې ده.

د غېر مقلۍدينو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي په زيارت القبور کتاب کي ليکلي دي.

(**لم يذكر احد من ائمة السلف ان الصلاة عند القبور وفي مشاهد ها مستحبة ولا ان الصلاة و الدعا هناك افضل**).

ژباړه: يعني مخکنيو يوه هم نه دي ويل چي، د قبرونو د اولياوو او مشائخو سره لمونځ کول مستحب کار دی او نه تر نورو ځايونو هلته لمونځ او دعا ښه کار دی. په را وروسته کي غېر مقليدنو دغه مسئلې ته ښه زرو ورکړی دی چي داسي کول شرک دی او هغه کسان چي داسي عمل کوي هغه مشرکين دي.

موږ مقليدين يعني اهل سنت والجماعت وايو څوک چي له قبرو سره لمونځ کوي او دا عقيده ولري چي لمونح خاص د قبر د خاوند لپاره کوم او کومه دعا چي په هغه کي خپله غوښتنه د قبر له خاوند څخه کوي او قبر د قبلې په ځېر ګڼي بېشکه داسي وينا کول او عقېده درلودل شرک دی او عمل کوونکی يې مشرک دی.

مګر د مځکي پر مخ به يو څوک داسي مسلمان پيدا نه کړي چي هغه قبر دانبياء، صالحانو او اولياوو کرامو د قبلې په ځېر مني او خپل عبادت دي د قبر د ښتن

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره کوي او یا خپلي غوښتني دي د قبر له خاوند څخه و غواړي چي ، کله داسي نه وي نو بیا مسلمانانو ته مشرک ویل ډېره بې ځایه خبره ده.

اهل سنت والجماعت چي کومه دعا او لمونځ کوي، د قبرو سره دا په دې نیت کوي چي دوی د الله تعالی ﷻ پاک صالح بندګان وو چي دلته مدفن سوي دي او دا ځای د خاص شرافت نه برخمن دی او د تبرک په سترګه ورته ګوري، نو ځکه دلته به لمونځ او دعا کول ډېر ثواب ولري.

مخکي یو څه دلایل د دې مسئلې اړوند ذکر سول. د هغوی په رڼا کي دا خبره واضح سوه. د ښه وضاحت لپاره یو څه دلایل نور هم ذکر کوم تر څو دا خبره نوره هم ښه روښانه سي.

د معراج په باب چي کوم روایت راغلي دي چي نبي علیه السلام طیبه، طور سینا او بیت الحم په څېر ځایونو کښي لمونځ وکړ. جبرائیل علیه السلام ورته وویل: اې د الله تعالی رسوله! ته پوهېږې چي، په کوم ځای کي دي لمونځ وکړ؟ تا د عیسی ﷻ د زېږېدو په ځای کي لمونځ وکړ. [133]

موږ چي دې خبري ته وګورو بل مطلب په لاس نه راځي بېله دې چي د غه ځاي تبروک حاصل کړی دی په سبب د عیسې علیه السلام د زېږدو.

[133]- الخصائص الکبري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې بې هاجرې ا ﷺو اسماعيل عليه السلام چي د الله تعالى جل جلاله په لاره کي زغم او غربت و ګاله نو الله تعالى جل جلاله هم دوی د قدمونو نخښي د عبادت ځايونه و ټاکل يعني د صفا او مروا مابين.[134]

که حقيقت ته وګورو دا خبره راته معلوميږي چي، د بې بې هاجرې ﷺ او اسماعيل عليه السلام زغم، صبر او اخيستي قدمونه دونده مبارک سول چي د مسلمانانو د عبادت يوه حصه وګرځېدل. په همدې خاطر چي نبي عليه السلام د ټولني د اصلاح او سمون لپاره کوم کړاونه ګاللي دي او ډېر صبر يې کړی دی، نو د ده مبارک قبر به څنګه مبارک نه سي او څنګه به دلته لمونځ او دعا منع سي او بل که چيري د نبي عليه السلام او اولياؤ قبرونو ته د دوی په خاطر فضيلت نه حاصليږي نو بيا ولي که موږ د سيرت کتابونه مطالعه کوو، دا خبره راته مخکي کيږي چي، شېخينو مبارکانو لکه: حضرت ابوبکر رضي الله عنه او حضرت عمر رضي الله عنه د دې خبري اسرار کړی دی يا يې کوي چي، موږ د نبي عليه السلام د مبارک قبر سره او د نبي عليه السلام و اړخ ته ښخ کړئ. دوی مبارکانو دا کار د دې لپاره کاوه چي دوی د دې ځای د فيض او برکت څخه برخمن سي.

که څوک دا پوښتنه وکړي چي، نبي عليه السلام خپله پر مايي: (**اللهم لاتجعل قبري وثنا، الحديث**)

ژباړه: يعني يا الله! زما قبر د بت غوندي مه ګرځوه چي راته عبادت وسي.

134- جلاء الافهام ک ۲۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په نورو احاديثو کي راغلي دي چي نبي عليه‌السلام فرمايي: الله تعالی جل‌جلاله دي پر يهودو او نصاراوو لعنت وکړ چي دوی د خپلو پيغمبرانو له قبرونو څخه جوماتونه جوړ کړي وو. هم داسي نور. که چيري و دغو حديثونو ته وګورو نو بيا ولي اهل سنت د قبرونو سره لمونځ او دعا جائز بولي؟ د دې خبري ځواب موږ داسي کوو.

که په رښتيا د قبر تر څنګ لمونځ او دعا روانه وای نو بيا ولي ام المؤ منين حضرت عائشة رضي‌الله‌عنها په خپل خونه کي د نبي عليه‌السلام د قبر تر څنګ لمونځونه کول؟

که د دې حديث چي وايي: (خدای جل‌جلاله دي پر يهودو او انصارو لعنت وکړي ځکه چي د پيغمبرانو له قبرونو يې جوماتونه جوړ کړي وو.) معنی همداسي وي لکه غېر مقلدين چي وايي: نو بيا ولي د همدې حديث راوي حضرت بې بې عائشة رضي‌الله‌عنها نژدې ۵۰ کاله په هماغه خونه کښي لمونځ کاوه او د خدای تعالی په عبادت بوخته وه او له بلي خوا يهودو او نصاراوو خو د خپلو پيغمبرانو قبرونه قبلې ګرځولي وو او هغوی يې لمانځل. په داسي حال کي چي مسلمانان داسي نه کوي نو ځکه نبي عليه‌السلام ويلي دي (**اللهم لاتجعل قبري وثنا**)[135]

ژباړه: خدايه زما قبر د بت غوندي نه کړې چي راته عبادت وکړل سي)

[135]- مسند احمد بن حنبل : ۳ جلد، ۲٤۸ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولیاوو کرامو وسیله کول

یا ایهاالذین امنوا اتقوالله حق تقاته ولا تموتن الا وانتم مسلمون. فان خیر الحدیث کلام الله و خیر الهدي هدي محمد، وشرالامور محدثاتها و کل محدثة بدعة و کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار.

په مسئله د توسل کې ډېر اختلاف دی. د حلال او حرام دروا او ناروا، د الله تعالی د دربار د دوستانو و سیله کول د نړۍ په مسلمانانو کښې ډېر زیات دود دی. د احادیثو له لارې یې مشروعیت هم په ډاګه سوی دی.

یوازې په اتمه هجري پېړۍ کې د شیخ ابن تیمیه له خوا ترې انکار و سو او تر هغه دوې پېړۍ وروسته، محمد بن عبدالوهاب چې د غیر مقلدینو بنسټ ایښودونکی بلل کیږي له خوا یې ډېر زور واخیست او د الله تعالی د اولیاوو وسیله کېدل ناروا او بدعت وګڼل سو او کله هم ور ته د اولیاوو عبادت او شرک وویل سو او په دې کې شک نسته چې بېله الله تعالی عبادت د بل چا کول بېله شکه حرام دی.

مګر د اولیاوو وسیله کول، د ډېرو پخوانیو د جمهور علماء کرامو عادت دی. څکه د دوی په اکثره اقوالو کې داسې راځي.

(**اللهم بحق نبیک او بجاهه او یقدره عندک عافني وعف عني. و اللهم اني اسالک بحق البیت الحرام ان تغفرلي. و اللهم بجاه الاولیاء والصالحین و مثل فلان و فلان**)او یا داسې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اللهم بكرامة رجال الله عندک، و بجاه من نحن في حضرته و تحت مدده فرج اللهم عناو عن المهمومين. و اللهم اناقدبسطناالیک اکف الضراعة . متوسلين اليک بصاحب الوسيلة و الشفاعة ان تنصر الاسلام والمسلمين الخ) (التوصل الی حقيقه التوسل ۱۲ مخ بيروت چاپ.

هم داسي نور اقوال. و دغه ته توسل وا يي. په دې مسئلې کې ځينې کسانو ډېره لاره خلاصه کړې ده چې، عوامو د درختو او ډبرو توسل شروع کړی دی او ځينې بيا دوندې سختي کړې ده چې، هغه څوک چې مشروع توسل هم کوي هغه ته مشرک وايي.

ښه خبره داده چې، اصله مسئله د ايات او احاديثو په رڼا کې ښکاره سي او زموږ اهل سنت والجماعت مسلک څرګندسي، نو په دې اساس زه اول دا خبره کوم چې، دا موضوع ډېره پيراخه ده پر دې موضوع ډېر کتابونه ليکل سوي دي خو زه صرف په مختصره طريقه يو څه بيان کوم. د الله تعالی په فضل سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توسل په لغت کې.

التوسل (وسیله) عربي لغت دی. دغه لغت په قرآن او حدیث او په کلام عرب کې په شعر او نثر کې ذکر سوی دی.

ابن الاثیر رحمه الله په النهایة کې وایي:

الواسل. الراغب والوسیلة القربة والواسطة و مایتوسل به الی الشیء و یتقرب به و جمعها وسائل)

فیروز ابادي په قاموس کې وایي:

(وصل الي الله تعالی توسیلاً عمل عملاً تقرب به الیه کتوسل)

یو بل معنا هم ورته سته.

(المنزلة عند الملک والدرجة والقربة)

لکه څنګه چې دا معنا له حدیث شریف څخه هم معلومیږي چې نبي ع فرمایي:

(اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل مایقول. ثم صلوا علی فانه من صلي علی صلاة صلي الله علیه بها عشراً. ثم سلوا الله اي الوسیلة فانها منزلة في الجنة لاتنبغي الا

(c) ketabton.com: The Digital Library

العبد من عباد الله و ارجو ان اكون اناهو فمن سال لي الوسيلة حلت له الشفاعة .
[136] (

مخکنیو عباراتو ته په کتو سره موږ ته د توسل درې معناوي په لاس راځي.

اول: واسطة . دوهم: هغه عمل چې په هغه سره و الله تعالی ﷻ ته څوک په نژدې کیږي يعني مقبول عبادت . دريم: درجة او مرتبه .

اول مثال:

اللهم اني اتوسل اليک نبيک محمد ﷺ انتقضي حاجتي)

ژباړه: يعني يا الله ﷻ زه درته ستا نبي ﷺ واسطه کوم چې زما اړتيا تر سره کړه.

دوهم مثال:

أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا.)(البقرة أية **57**)

د دغه ايات شريف به تفسير کي الحافظ ابن کثير رحمه الله د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه نقل کوي.

(ان امعنی الوسيلة فيها القربة)

---

[136]- سنن ابوداؤد حديث نمبر ٥٢٣.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم داسي د مجاهد، ابي وائل، الحسن، عبدالله بن كثير، اسدي، ابن زيد هم داسي له نورو نه چي، هغوی نقل کوي له قتاده ﷺ څخه.

﴿ اي تقربوا اليه بطاعته،العمل بما يرضيه ﴾

وروسته ابن کثير رحمه الله وايي: دا هغه معنا ده چي په دې کي هيڅ اختلاف نسته.

دريم مثال:

﴿ **ثم سلوا الله لي الوسيلة فانها منزلة في الجنة: الحديث** ﴾ [137]

کله چي مورږ د توسل معنا وي و پېژندلې چي په معنی د واسطه، عمل مقبول، منزلة، ﴿مرتبه او درجة﴾ ده اوس نو تقسيم د وسيلې کوو.

د توسل اقسام:

په اول تقسيم کي وسيله يا توسل پر دوه ډوله دی.

وسيلة **کونية** ، وسيلة **شرعية**

سيلة کونية ، هري هغي واسطې ته ويل کيږي چي طبعي وي، هغه که د انسان په خلقت وي او که د الله تعالی په خلقت وي.يوازي په دې واسطه سره د مقصود موندل

---

137 - حواله سابقه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. دغه ډول وسیله په مسلمان او کافر پوري تخصیص نه لري بېله فرقه ده. د دې قسم د مثاله ، اوبه واسطه او سیله د تندي لپاره د انسان ، خوراک وسیله د مړتیاده، کالي وسیله د ساتني د ګرمي او له یخنۍ څخه، موټر وسیله ده د انتقال د یوه ځایه بل ځای ته،

وسیله شرعیة:

هغه واسطه ، مرتبه، منزلت او عمل صالح دی چي، په طریقه شرعیه سره ګرځول د ي کوم چي د کتاب الله او سنت نبوي ﷺ بېي ځرګندوي، دغه طریقه د وسیلې خاص ده په مسلمان پوري.

دغه ډول وسیله خپل ډولونه لري چي په لاندي ډول دي.

(**التوسل باسماء الله تعالیٰ و صفاته**)

(**التوسل بعمل صالح قام به الداعی**)

(**التوسل بالانبیاء ع**)

(**التوسل بدعاء الرجل الصالح**)

(**التوسل بالانبیاء من قبل نبینا**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالاولياء كرام)

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل باسماء الله تعالى و صفاته

التوسل په اسماء الله او صفاتو سره یو جائز عمل دی، لکه څرنګه چې موږ د غه توسل په عام او قاتو او خاصو حالاتو کې کوو دمثال په توګه:

﴿ **اللهم اني اسالک بانک الرحمن الرحیم اللطیف الخبیران تعافیني** ﴾

﴿ **اللهم اسالک برحمتک التي وسعت کل شیءٍ ان تر حمني و تغفر لي** ﴾

د دغه ډول لپاره دلیل دروا والي دغه ایت کریمه دی.

﴿وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا﴾ سورة الاعراف ۱۸۰

تاسي له الله تعالی ﷻ غوښتنه وکړئ او هغه ته وسیله ږغنکي سئ په اسماء حسنی سره هم داسي نور ایاتونه هم سته چې پر جواز او روا والي د توسل د الله تعالی د اسماء حسنی او په حدیثو کې هم د دې لپاره ډیر دلا ئل سته. زه دلته له هغي جملې څخه یو څو حدیثونه رانقلوم.

یوه صحابي ﷺ په لمانځه کې د ناستي په وخت کې داسي وویل:

﴿ **اللهم اني اسالک یا الله الواحد الاحد الصمد الذي لم یلد ولم یولد، و لم یکن له کفواً احد. ان تغفرلي ذنوبي انک انت الغفور الرحیم.** ﴾

کله چې نبي علیه السلام له هغه صحابي څخه دغه وینا واورېدل نو نبي علیه السلام وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قد غفرله قد غفرله)[138]

يو بل صحابي بيا په اتحيات كي داسي وويل:

(اللهم اني اسالک بان لک الحمد لااله الاانت و حدک لا شريک لک المنان يابديع السماوات ولارض يا ذاالجلال والاكرام ياحي يا قيوم اني اسالک الجنة و اعوذبک من النار).

كله چي نبي عليه السلام له صحابي رضي الله عنه څخه دغه وينا واورېدل. نو يې نورو صاحبه كرامو ته وويل: تاسي پوهېږئ چي ، ده په څه شي باندي غوښتنه وكړه؟ صحابه كرامو ورته وويل: الله تعالى جل جلاله او د هغه رسول صلى الله عليه وسلم په خبر دی. نبي عليه السلام ورته وفرمايل:

(والذي نفسي بيده لقد دعا الله به اسمه العظيم.)

په بل روايت كي بيا داسي راغلي دي:

(الاعظم الذي اذا دعي به اجاب و اذا سئل به اعطى)

په يوه بل حديث شريف كي راځي كه پر چاغم ؤ هر سو دغه دعا دي وه وايي:

الهم اني عبدک و ابن عبدک او ابن امتک، ناصيتي بيدک، ماضى في حكمک، عدل في قضاؤک، اسالک بكل اسم هولک سميت به نفسک او علمته احدمن خلقک او انزلته في كتابک او استاثرت به في علم الغيب عندک ان تجعل القران

---

[138] - التوسول الى حقيقة التوسل بحواله ابوداؤد و ترمزي : ۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ربيع قلبي، و نور صدري، وجلاء حزني. و ذهاب همي الاذهب الله همه و حزنه و اجد له مكانه فرجا. [139]

دغه احاديثو ته په کتو او هغه احاديثوته په کتو چي د دې مشابه وي د ټولو څخه دا معلوميږي چي، توسل د الله تعالی ﷻ په اسما الحسنی او صفاتو سره کول يو امر مشروع دی او په داسي توسل سره الله تعالی ﷻ راضي کيږي هم څکه. دغه مخکنی توسل چي، ذکر سوی، د نبي عليه السلام له لوري خپل امت ته درس کول سوی دی او نبي عليه السلام د دې لپاره راستول سوی دی چي د الله تعالی ﷻ بندګان يو داسي عمل وکړي چي هغه د الله تعالی ﷻ د رضا سبب وګرځي او د نبي عليه السلام اقوال او اعمال ټوله زموږ لپاره زريعه د هدايت دي. الله تعالی ﷻ فرمايي:

(وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ) سورة الحشر ۸

---

[139] التوصل الی حقيقة التوسل مخ ۳۱ په حواله ابوداود،ترميذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بعمل صالح قام به الداعي

دا ډول توسل هغه توسل دی چې يو بنده خپل نېک عمل او عبادت و الله تعالی ﷻ ته وسيلة کړي. هغه اعمال او عبادات چې د شريعت له لوري مشروع بلل سوي وي لکه: يو صالح بنده چې وايي.

(**اللهم بايماني بک، و محبتيک، و اتباعي لرسولک اغفرلي**)

(**اللهم اني اسالک بحبي محمد و ايماني به ان تفرج عني**)

دغسي توسل يو مشروع توسل او الله تعالی ﷻ هم په راضي کيږي. په دغه توسل باندي موږ ډېر دلائل لرو. هغه هم د قرآن او حديث دواړو څخه.

(الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) سورة ال عمران ١٦)

(رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ..

(رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۚ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ)

(إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ)

دغه دري دلائل د کتاب الله تعالی څخه ما رانقل کړل مګر که موږ په کتاب الله کي و ګورو دغسي ډېر اياتونه په لاس راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه ډول توسل لپاره ډېر احاديث سته چي يو بنده خپل نېک عمل و الله تعالى ﷻته وسيله کړي دی. د هغه نېک عمل په خاطر د الله تعالى ﷻخخه د خپل مشکل د خلاصون غوښتنه وکړي او دا داسي توسل دی چي وسيله کوونکی يې دالله تعالى ﷻ مخلص بنده ګڼل کيږي او کومو کسانو چي په خپلو صالحو اعمالو وسيله نيولې هغه کسان الله تعالى ﷻ کاميابه کړي دي او خپل مقصد ته رسېدلي دي. دا حديث صحاح رانقل کوي.

(عبدالله ابن عمر رضي الله عنه قال، سمعت رسول الله يقول انطلق ثلاثة رهط ممن كان قبلكم حتى او واالمبيت الى غار فدخلوه فانحدرت صخرة من الجبل فسدت عليهم الغار. فقالوا، انه لاينجيكم من هذه الصخرة الا ان تدعوا الله بصالح اعمالكم. الحديث رواه البخاري.

عبدالله ابن عمر رضي الله عنه وايي: ماله نبي عليه السلام نه اورېدلي دي چي، درې نفره هغه ترتاسو مخکي وو. يعني په پخوا وخت کي دوی ولاړل د خوب يا استراحت لپاره يو غار ته. د غره نه يوه لويه ډېره د غار خولې ته را ولوېده. د غار خوله بنده سوه دوی په خپل مابين کي سره وويل:له دې ډبري څخه نه خلاصيږو مګر نه هغه وخت چي الله تعالى ﷻته خپل نېک عمل او عبادت وسيله نه کړو.

دغه حديث شريف ډېر اوږد دی ما نور پرېښودځکه؛ دا قصه ډېره مشهوره ده. په هر صورت توسل په عمل صالح او عبادت سره هغه توسل دی چي الله تعالى ﷻ او د هغه رسول خوښ بللی دی. الله تعالى ﷻمونږ ته د داسي عمل او عبادت توفيق را

(c) ketabton.com: The Digital Library

نصیب کړې چې موږ یې هم الله تعالی ته وسیله کړو او د هغه په خاطر زموږ نه دغه فتنې او عذابونه لیرې کړې

امین ثم امین.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالانبیاء

په مخکنبي بیانونو کي د توسل کوم حکم چي ذکر سو زما په اند په هغه کي به څوک اختلاف و نه لري ځکه؛ هغه اقسام په ښکاره د ایات او حدیث څخه معلومېدل مګر توسل په دې نورو قسمو نو کي لږ غونډي کسان سته چي اختلاف لري خو دغه اختلاف هم د ناپوهۍ له امله دی. که چیري موږ په احادیثو کي ښه پلټنه وکړو حق به خامخا راته څرګندېږي مګر نه هغه کسانو ته چي سترګي له حق څخه پټوي.

په هر صورت دغه بیان دی په بیان د توسل بالانبیاء. یعني د الله تعالی ﷻ انبیاء وسیلة کول. دا مسئله زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب یو جائز عمل دی مګر ځیني کسان داسي توسل نه منع کوي. دوی و دغه ډول توسل ته عبادت د عبادو وایي او حرام یې بولي. موږ اهل سنت والجماعت چي دغه ډول توصل جائز بولو ښه واضح دلائل لرو هغه دلائل زه اوس ستاسو په مخ کي ایږدم . انشاء الله

دغه توسل پر دوه ډوله دی.

اول: د انبیاء کرامو په ذات توسل لکه چي وایي:

(**اللهم اني اتوسل الیک نبییک محمدﷺ ان تقضي حاجتي**)

ژباړه: یا الله! زه درته ستا پېغمبر وسیله کوم چي ته زما مقصد پوره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د انبیاء کرامو مقام، مرتبه، منزلت او درجه، الله تعالی ﷻ ته وسیله کول لکه چې وایو.

(**اللهم اني اتوسل الیک بجاه محمدﷺ و حرمته وحقه ان تقضی حاجتي**)

ژباړه: اې الله! زه د پېغمبر علیه‌السلام هغه مقام چې له تا سره یې لري درته وسیله کوم چې ته زما اړتیا تر سره کړه.

د غیر مقلدینو پېشوا محمد بن عبدالوهاب نجدي او غیر مقلدین ټول دغه دواړه ډوله د توسل منع بولي.

که موږ د نبي علیه‌السلام احادیث او اسلامي سیرت ته په کتو سره د ژوند فیصله وکړو دا به راته معلومه سي چې دغه دواړه ډوله توسل جائز دی.

(**ان رجلا ضریراً اتي الی النبي ﷺ فقال، ان یعافني فقال ان شئت دعوت و ان شئت صبرت و هو خیر قال فادعه فامره ان یتوضاً فیحسن و ضوه و یصلي رکعتین و ید عو بهذا الدعاء اللهم اني اساء لک والتوجه الیک بنبیک محمد نبي الرحمة یا محمد اني اتوجه بک الی ربي في حاجتي تقضی. اللهم شفعه في قال ابن حنیف فوالله ما تفرقنا و طال بنا الحدیث حتی دخل علینا کان لم یکن به ضر**) (**التوصل الی حقیقة التوسل ۱۵۸ مخ طبع بیروت**.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني یو ړوند کس و نبي عليه‌السلام ته راغی او ورته و یې ویل: اې د الله تعالی ﷻ رسوله! د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي ماته صحت او بینایي راکړي. نبي عليه‌السلام ورته وفرمایل: که ته غواړې چي دعا راته وکړه، دعا درته کوم او که ته صبر وکړې، صبر ستا لپاره ډېر ښه دی.دغه ړانده کس ورته وویل: یا صبر نه سم کولای، دعا راته وکړه. نبي عليه‌السلام ورته و فرمایل: ورسه ښه اودس تازه کړه، بیا دوه رکعته لمونځ وکړه وروسته دا دعا وکړه.

(اې پر ور دیګاره زه درنه غواړم او ستا د پیغمبر محمد ﷺ درحمت د پیغمبر په وسیلة تاته مخامخ کېږم چي، الله تعالي ﷻ زما حاجت تر سره کړي. یا الله تعالی! ﷻ زما اړوند د هغه شفاعت ومنه.

ددې حدیث شریف څخه د توسل بالانبیاء لپاره ښکاره جواز معلومیږي. هم دغه حدیث د توسل بالانبیاء لپاره ښه دلیل دی.

کېدای سي ځیني کسان دا ووایي چي: دا توسل د نبي عليه‌السلام په ژوند کي سوی دی موږ اهل سنت والجماعت تل دا وایو چي، توسل په نبي ﷺ هغه، که وفات وي او که ژوندی وي جائز بولو او عبادت د نبي لپاره کول، هغه که ژوندی وي او که وفات شرک او حرام یې بولو.

د دې حدیث شریف په سند کي هیڅ شک نسته چي، دا حدیث صحیح دی. د دې حدیث شریف د سند اړوند محترم مولوي سید محمود حکمي په خپل کتاب (

(c) ketabton.com: The Digital Library

وهابيت د قرآن او سنتو په رڼا کي، ډېرښه معلومات راجمع کړي دي. د هغو معلوماتو څخه يو را نقل کوم تر څو تاسو ته هم خ ــبه ښه واضح سي. دی محترم وايي:

د دې حديث د سند او صحت په باب څه خبره نسته. ان چي شېخ ابن تېمه يې هم سند صحيح بولي او ويلي يې دي. له ابوجعفر څخه چي د حديث په سند کي دی مراد. هغه ابو جعفر خطمي دی او هغه د منلو وړ دی. د امام احمد رحمه الله په مسند کي (ابو جعفر) د خطمي په لفظ ستايل سوی دی خو په صحيح ابن ماجه کي مطلق ابو جعفر راغلی دی.

د محمد ابن عبدالوهاب دډلي معاصر رفاعي د دې حديث په باب وايي:

ولا شک ان هذا الحديث صحيح و مشهور و قد ثبت فيه بلا شک و لاريب ارتداد بصرالاعمی بدعاء ر سول الله ﷺ . [140]

ژباړه: يعني شک نسته چي، دا حديث صحيح او مشهور دی او په دې کي هم شک نسته چي يوه ړانده سړي د نبي عليه السلام په دعا سترګي و غړولې.

رفاعي په خپل کتاب التوصل کي وايي: دا حديث نسائي، طبراني، ترمذي او حاکم په خپل مستدرک کي را وړی دی او دی وروستيو دووکسانو د (وشفعه في) پرځای (اللهم شفعني فيه) را وړي. [141]

---

[140] - التوصل لی حقيقة التوسل : ۱۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليكونكى دا حديث له لاندنيو مداركو څخه را نقلوي.

سنن ابن ماجه ۱جلد، ۴۴۱ مخ د دار احياء چاپ. د محمد فواد عبد الباقي څېړنه **۱۳۸۵** حديث. ابن ماجه له ابو اسحاق څخه نقل كوي چي (هذا حديث صحيح) بيا زياته وي. دا حديث ترمذي هم (ابواب الادعيه) كي را اخيستى دى او وايي:

(**هذا حديث حق صحيح غريب**) مسند بن حنبل. ۴جلد **۱۳۸** مخ چاپ المكتب الاسلامي بيروت. په درو طريقو را نقل كړى دى. مستدرك حاكم ۱ جلد: **۳۱۳** مخ چاپ حيدر آباد افست.

د دغه حديث شريف د نقل وروسته وايي:

(**هذا حديث صحيح على شرط الشيخين و الم يخرجا**)

الجامع الصغير. سيوطي. له ترمذي. مستدرك او د حاكم څخه رانقل كړى دى. هم دغسي التاج په ۱جلد (**۲۸۶**) مخ كي رانقل كړى دى هم داسي نورو كتابونو را وړى دى.

كه موږ و دغو كتابونو ته و ګورو. ايا د حديث په سند كي به د شك خبره پيدا سي؟ په هر صورت تاسي دا حديث له عربي ژ بې سره يو بلد سړي ته وركړئ، داسي يو سړي ته چي، د (توسل بالانبياء) په مسئله كي يې د وهابيانو يا غير مقل ېينو له

141 - مخكنى حواله:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناندريو نه ذهن ښېخي پاک وي او پوښتنه ځني وکړئ چي، د پېغمبر ﷺ په هغه دعا کي چي راغلي ده ته يې ورښودل څه امر کړی دی؟ او هغه ته يې د دعا په قبلېدو کي څه لارښوونه وکړه؟ له واره به درته ووايي چي، پېغمبر ﷺ ورته وويل چي، د رحمت پېغمبر ﷺ وسيله کړه او له الله تعالی ﷻ څخه وغواړه چي حاجت دي پوره سي.

دا خبره له لاندنيو جملو څخه ښه معلومېږي.

الف: (اللهم اني اساءلک واتوجه اليک بنبيک)

ژباړه: اې الله! له تا نه غوښتنه کوم او تا ته ستا د پېغمبر ﷺ په مخ- مخ در اړوم. د (نبيک) ټکي په مخکني دوو جملو پوري اړوند دی. يو (اساءلک) او بل (الوجة اليک) په ښکاره وينا هم د نبي عليه السلام په وسيله له الله ﷻ څخه سوال کوي.او هم د هغه ﷺ په وسيله الله تعالی ﷻ ته مخ کوي او له نبي څخه مراد خپله نبي عليه السلام دی نه د نبي عليه السلام دعا، او غرض دادی چي، د هغه ﷺ په دعا سره تا ته مخ در اړوم. (متوجه کېږم) او په تنيجه کي د دعا غوښتنه له پېغمر ﷺ څخه ده ځکه د دعاء د کلمې نه شتوالی او تقدير پر دې سربېره چي بې ځايه او بې دليله ده. د بلاغت پر خلاف هم ده. د (توجه) منظور د پېغمبر ﷺ دعا ده نه د هغه ﷺ خپل ذات او دا فرادو دعا ته توجه څه خبره نه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د دې لپاره چې څرګنده سي چې له الله تعالی ﷻ څخه د سوال مقصد د پېغمبر ﷺ لاره او د هغه په وسیله خدای تعالی ﷻ ته توجه ده. د (نبیک) لفظ یې له (**محمد نبي الرحمة**) جملې سره توصیف کړی دی چې حقیقت څرګند او روښانه دی.

ج: د (**یا محمد اني اتوجه بک الی ربي**) جمله دا ښیي چې نبي علیه السلام دعا لپاره وجه ګرځوي نه د خپلې وجهي (**توجه**) لپاره د هغه دعا.

د: د (**وشفعه في**) جملې مطلب دادی چې، پرور دګاره. هغه ﷺ زما شفیع وګرځوې او زما په باب د هغه شفاعت ومنې.

په دغو ټولو جملو کې چې څه د څېړني او خبرو وړ وي، هغه په خپله پېغمبر اکرم ﷺ او د هغوی ﷺ ستر مقام دی او د پېغمبر ﷺ د دعا خبره نه ده او توسل بالانبیاء څه نوې خبره نه ده. دا مسئله د حضرت ادم علیه السلام له واقعې څخه ښه څرګندیږي.په هغه واقعه کې راځي چې، ادم علیه السلام ته الله تعال ﷻ مخصوص کلمات ور وښودل چې د هغه کلماتو د ویلو په خاطر یې د الله تعالی رضا حاصله کړه. الله تعالی ﷻ فرمایي.

(فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُ هُوَالتَّوَّابُالرَّحِيمُ) [142]

ژباړه: آدم علیه السلام له خپل رب ﷻ څخه ځینې خبرې (کلمې) په خضوع او اطاعت سره زده کړ ې دي او په هغه سره یې توبه وکړه. رښتیا چې هغه الله تعالی ﷻ توبه قبلوونکی او مهربانه دی.

[142]- سورة البقره : ۳۸ اية،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلامي امت مفسرینو او محدیثین د هغه کلمو په اړوند چي آدم علیه السلام ته د الله تعالی جل جلاله لوري ورښودل سوي دي، داسي په خپلو کتابونو کي ليکي لکه:
المعجم الصغير، مستدرک صحاح، دلائل النبوه، الدرمنثور، روح المعاني، هم داسي نور.

دغه ټولو مفسرينو د (کلمات) په تفسير کي د حضرت عمر رضي الله عنه هغه قول رانقل کوي کوم چي ده د نبي علیه السلام نه اورېدلی دی.

(لما اذنب ادم بالذنب الذي اذنبه رفع راسه الی السماء فقال اساء لک بحق محمد الاعفرت لي؟ فاو حی الله اليه و من محمد ﷺ؟ فقال تبارک اسمک. لماخلقتني رفعت راسي الی عرشک فاذا فيه مکتوب لا اله الا الله محمد رسول الله. فقلت انه ليس احد اعظم عندک قدر ممن جعلت اسمه مع اسمک فاو حی الله اليه يا ادم انه اخر النبيين من ذريتک ولولا هو لما خلقتک) [143]

ژباړه: يعني کله چي ادم علیه السلام خطا وکړه مخ يې اسمان ته کړ. ويې ويل: اې الله! جل جلاله تاته د محمد ﷺ په خاطر سوال کوم چي، ما وبخښې. الله تعالی جل جلاله ورته په وحي وويل: محمد ﷺ څوک دی؟ آدم علیه السلام ځواب ورکړ. زه چي دي څه وخت پيدا کړم عرش تمی وکتل ومي ليد چي پر ليکلي سوي و.

(لا اله الا الله محمد رسول الله)

143- الدرالمنثور : ۱ جلد، ۱٤۲ مخ.طبع بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ځان سره مي وويل: محمد ﷺ د هغه الله ﷻ ستر مخلوق دی چي الله تعالی ﷻ يې نوم له خپل نامه سره يو ځای کړی دی، نو بيا و آدم علیه السلام ته وحي وسوې چي، هغه ﷺ ستا د زامنو څخه ورستنی پېغمبر دی او که هغه نه وای ته مي نه پيدا کولې.

د دغه حديث شريف متن په ذکر سوي کتابونو کي يو شان نه دی مګر مضمون د ټولو يو دی او له دې حديث شريف څخه دا څرګندېږي سوه چي، په ايات کښي چي کوم لفظ (کلمات) ذکر سوی دی له هغه څخه نبي علیه السلام مراد دی. هم داسي په قرآن کريم کي ډېر ځايونه سته چي د کلمې لفظ ذکر سو ی او مراد ځني ستر شخصيتونه دي.

الله تعالی ﷻ فرمايي:

(يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ آل عمران **۴۵** آيه

هم داسي نور اياتونه . په ټولو کي له کلمات څخه مراد ستر شخصيتونه دي او همدارنګه د تاريخ ، سيرت، احاديثو کتابوڅخه دا خبره ښه معلومه ده چي ادم علیه السلام د دعا په وخت کي نبي علیه السلام وسيله کړی دی. دا خبره مخکي هم تېره سوه چي امام مالک رحمه الله منصور دوانقي ته وويل:

(**هو وسليتک ووسيلة ابيک ادم**)[144]

[144]وفاء الوفاء ٤جلد، ١٣٧٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: يعني نبي عليه‌السلام ستا او ستا د پلار ادم عليه‌السلام وسيله ده. د دې مخکنۍ خبرو څخه موږ ته دوه مطلبه په لاس راغله اول وسيلة جائز عمل دی او دوهم: توسل بالانبياء هم روا دی.

که چيري غير مقلدين د مطلق توسل څخه منکر سي او که د توسل بالانبياء څخه دواړي خبري يې باطلي دي. که دوی موږ ته په دې عمل کولو سره مشرک وايي او يا بدعات پسنده راته وايي دا اعتراض پر موږ نه دی ځکه؛ هغه دي زموږ په وړاندي د الله تعالى ﷻ او د هغه د رسول ﷺ ويناوي پرتې دي. موږ د هغه د قول موافق عمل کوو.

په اصل کي د غير مقلدينو څخه خطا سوې ده چي، ځان ته د اهل حديث نوم ورکوي مګر نور مسلمانان يې تر سترګو بد ايسي. بې دريغه د مشرک الزام پر لګوي.

قد اجاب الله آدم اذدعا	ونجا في بطن السفينة نوح
قوم بهم غفرت خطيئه آدم	و هم الوسيلة و النجوم الطلع

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بدعاء الرجل صالح

دغه ډول توسل هم يو مشروع او روا توسل دی. دا توسل هغه دی چي، يو مسلمان ته يو تکليف او مصيبت ورسيږي نو دغه مسلمان يو داسي صالح او تقوا درلودونکي ته ورسي چي، هغه په کتاب الله او د هغه د رسول ﷺ په اقوالو خبر وي. يعني عالم وي يا ولي وي، يا سيدوي، يا زوي مور او پلار ته ورسي، يا شاگرد خپل استاذ ته ورسي چي، ته زما په حق کي دعا وکړه چي، زه ددې تکليف او مصيبت څخه خلاصون پيدا کړم او د الله تعالی ﷻ څخه و غواړه چي، زما کاميابي په برخه سي.

دغه ډول توسل يو مشروع عمل دی. د دې پرصحت باندي په حديثونو او شريعت کي خورا ډېر دلايل سته چي، زه له هغو څخه يو څو حديث د نمونې لپاره را اخلم.

(**عن عائشة قالت شکاالناس الی رسول الله ﷺ قحوط المطر فامر بمنبر فوضع له في المصلي الحديث**) [145]

ژباړه: بي بي عايشة ﵂ وايي: نبي ؈ ته خلکو د وچکالی (د باران د نه اورېدو) شکايت وکړ ويل يې. اې د الله ﷻ رسوله! ته دعا وکړه چي، الله تعالی ﷻ پر موږ باران وکړي. د الله ﷻ پېغمبر ﷺ هم دعا وکړه په دې وخت کي باران وسو.

[145]- مشکواة ١جلد: ١٣٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو محدیثینو را اخیستي دي چي یو صحرایي عرب پیغمبر ﷺ ته راغی او داسي یې وویل:

(**لقد اتیناک ومالنا بغیریط والا صبي یغط**)

ژباړه: موږ تا ته په داسي حال کښ راغلي یو چي، نه مو اوښ سته چي، فریاد وکړي او نه مو کوچنی چي ویده سي او دا شعرونه یې وویل:

(**اتیناک والعذراء بدمي لبانها**

و قد شغلت ام الصبي عن الطفل

ولاشیئ همایاکل الناس عرنا نا

سوی الحنظل العامي و العلهزالغسل

ولیس لنا الا الیک فرارنا

و این فرار الناس الا الی الرسل.

ژباړه: یعني موږ تاته راغلي یو په داسي حال کي چي، داسونو له سینوویني څاځي، مور له خپل کوچني نه جلا کړای سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره څه را سره نسته چي، څوک يې و خوري (هن) هغه ترخه مړه غونې سته چي د لوږي په کال خوړل کيږي او د وينو او کارغانو له غذا پرته نور څه نه لرو او د خلکو پنا ځای له پيغمبرانو پرته بل کوم ځای کيدای سي.

وروسته بيا:

(**فقال رسول الله ﷺ يجر ردائه حتى صعدالمنبر، فرفع يديه. اللهم اسقنا غيثاً .... فمارد النبي ﷺ يديه حتي القت السماء ....ثم قال الله درابي طالب لوكان حيالقرت عيناه. من ينشدنا قوله؟ فقام علي بن ابي طالب و قال وكانك تريد يا رسول الله قوله.**

و ابيض يستسقي الغمام بوجهه

تمال اليتامي عصمه للارامل

يطوف به الهلاک من ال هاشم

فهم عنده في نعمه و فواضل

ژباړه: هغه سپين مخ چي په خاطر يې له وريځو څخه باران غوښتل کيږي او د يتيمانو پنا ځای او د بيوسو کونډو مرستندوی دی. د ب ني هاشم محتاجان تر ې راټول وي او د ده له برکته په نعمتونو او بخششونو کي ډوب دي.

نبي عليه‌السلام وفرمايل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو زما مقصد همدا دی چي، و مولوست. بیا حضرت علي رضي الله عنه د هغه د قصیدې یوه برخه ولوستله. بیا د بني کنانه قبیلې یو سړی ولاړ سو، یو څو بیته یې وویل چي، د اول بیت مضمون یې دادی.

ژباړه: الله تعالی جل جلاله ستاینه تالره ده. ستا شکر کوونکي بندګان ستاینه کوي. موږ د پېغمبر صلی الله علیه وسلم له مخه په باران او به سوو.[146]

حافظ ابن عساکر رحمه الله وايي: د معاوية بن ابو سفیان په وخت کي وچکالي راغله. د دعا لپاره یې یزید بن الاسود الجرشي.را وغوښت ورته و یې ویل:

(**یا یزید ارفع یدیک الي الله . فرفع یدیه ورفع الناس ایدیهم الحدیث**)

ژباړه : یعني اې یزیده د الله تعالی جل جلاله و لورته لاس پورته کړه او دهغه جل جلاله نه باران وغواړه او خلکو هم لاسونه د دعا لپاره پورته کړل.

په هر صورت. توسل د صالح سړي په دعاسره یو مشرع عمل دی. که څوک یو چاته ورسي چي دعا راته وکړه ډېر ښه کار دی. د دې م وضوع لپاره په شریعت او په حدیثو کي ډېر مثالونه سته خو زموږ لپاره دومره بس دي

انشا ء الله تعالی.

[146]- عمدة القاري : ٧ جلد، ٣١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(التوسل بالانبياء من قبل نبيناء)

موږ اهل سنت والجماعت دا وایو، توسل په انبیاء کرامو باندي جائز دی. هغه که ژوندی وي او که د وفات وروسته وي. یعني که زموږ نبي وي او که مخکني انبیاء کرام وي. د دې توسل د جواز لپاره موږ دغه حدیث راوړو.

فاطمه د اسد لور چي، څه وخت وفات سوه. رسول الله ﷺ یې د مرګ په خبرېدو سره راغلی او سر ته یې کښېنوست او وې فرمایل:

(له مور څخه مي وروسته مور یې. یا الله ﷻ ته باندي ورحمېږه. بیا یې اسامه، ﷺ ابوایوب ﷺ او عمر بن الخطاب ﷺ او یو تور مریي یې را وغوښتل چي قبر جوړ کړي. قبر جوړ سو. لحد یې پېغمبر ﷺ په خپل لاس جوړ کړ او خاوره یې په لاس کي را واخیسته او په قبر یعني په لحد کي په اړخ سو او دا دعا یې وکړه.

ژباړه: یا الله ﷻ چي ژوندي کول او مړه کول کوې او ته ژوندی یې او نه مرې. مور مي فاطمه د اسد لور و بخښه او کور یې پراخه کړه. دخپل پېغمبر او له ماڼه د مخکنیو پېغمبرانو په خاطر. د (خلاصة الکلام) مؤلف وایي:

رواه الطبراني في الکبیر والاسط و ابن حبان والحاکم صحیح و صححوه....)[147]

[147]- کشف الاستیاب. ۳۱۲ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبراني في الكبير والاوسط کښي روايات کړی او ابن حبان او الحاکم صحيح کړی او تصديق کړی يې دی. سيد احمد ذيني د حلان په خپل کتاب (الرد السنية في الرد على الوهابية) کښي وايي:

مشهور محديث ابن ابي شيبه له جابر ﷺ الله عنه څخه دا احديث رانقل کړی دی او همدارنګه ابن عبدالبر له ابن عباس ﷺ او ابو نعيم له انس ﷺ څخه رااخيستی دی او جلال الدين سيوطي ﷺ دا ټولي خبري په جامع کبير کي راوړي دي.[148]

همداسي (الاستيعاب) **۴** جلد، **۳۸۲** مخ. مسندرک حاکم: **۱** جلد. **۱۰۸** مخ. اصول کافي: **۱** جلد، **۴۵۳** مخ. حلية الاولياء: **۳** جلد، **۱۲۱** مخ. د توسل پر مشرعيت دا حديث شريف ډېر ښه دلالت کوي او د دغه حديث د بيان د صحت لپاره دغه کابونه وګورئ. که تاسي دغه کتابونه مطالعه کړئ اورومرو به دا درته څرګنده سي چي توسل په مخکنيو انبياء کرامو باندي هم جائز دی.

[148]- الدرر السنية : ٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

التوسل بالاولیاء کرام

داسې نه ده چې توسل یوائې د اوس وخت د امت عمل دی بلکې د پېغمبرانو او تر هغه په راوروسته زمانه کې د مسلمانانو چلند تل دا و چې، د الله تعالی ﷻ او اولیاء کرامو ذات، مقام او منزل به یې وسیله کاوه چې، دلته یې یو څو بېلګې رااخلو.

ابن اثیر عزالدین علي بن محمد عبدالکریم رحمه الله په (اسد الغابة في معرفة الصحابه) کې لیکي، کله چې د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې وچ کالي سوه نو حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسیله د باران غوښتنه وکړه. د الله تعالی ﷻ د هغه په وسیله هغوی په باران خړوب کړل سول او ځمکې یې سمسوري کړې.

حضرت عمر رضي الله عنه خلکو ته مخ کړ او وې ویل: په الله تعالی ﷻ قسم چې عباس رضي الله عنه، الله تعال ﷻ ته زموږ وسیله دی او د الله تعالی ﷻ په وړاندې یو مقام او مرتبه لري.[149]

همداسې پر دغه واقعه باندې احسان بن ثابت رضي الله عنه څو اشعار هم وویل.

سال الامام و قدتتابع جدبنا   فسحقنی الغمام بغراة العباس

عم النبي و صووالده الذي   ورث النبي بذاک دون الناس

---

[149]- اسدالغابة: ۳ جلد، ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احیا الاله به البلاد فاصبحت مخضر ة الاجناب بعد الیاس

ژباړه: امام داسې وخت د باران غوښتنه وکړه چې، قحطي پر ځای خپره وه او د اسمان وریځې د عباس رضی الله عنه په نورانیت خلک خړوب کړل. عباس رضی الله عنه د پېغمبر علیه السلام اکا او د پېغمبر ﷺ د پلار سیال دی.

مقام او منزلت ورته له هغه نه په میراث پاته دی الله تعالی جل جلاله هغه له مخه ځمکې ژوندی کړې او هر ځای تر نا امیدۍ وروسته سمسور سوی دی.

په اسد الغابة کې وایي:

(**و لما سقي الناس طفقوا یتمسحو بالعباس و یقولون، هنیاً لک ساقي الحرمین**) [150]

ژباړه: کله چې باران هر ځای ته ورسېد، خلکو به تبروکاً د عباس رضی الله عنه پر بدن ځانونه مښل او ورته ویل به یې. اې د دواړو حرمینو ساقي! آفرین.

د دغې واقعې یوه برخه یې په صحیح البخاري کې هم راغلې ده. داسې چې دوسیلة کول یو مصداق هم د عزتمنو اشخاصو او د منزلت د خاوندانو وسیلة کول چې په خپله د داعي او متوسل تر منځ د نژدېکت او وړتیا سبب ګرځي.

تر دې به بل روښانه تعبیر د وسیلة کولو لپاره څه وي.

150- خواله سابقه ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هذا والله الوسيلة الى الله والمكان منه)

جلال الدين سيوطي رحمه الله په خپل کتاب (المواهب اللدينه بالمنح المحمديه في السيرة النبوية) کي وايي: کله چي حضرت عمر رضي الله عنه د حضرت عباس رضي الله عنه په وسيلة د باران غوښتنه وکړه ويې ويل:

خلکو رسول الله صلی الله علیه وسلم به عباس رضي الله عنه ته د پلار په سترگه کتل، په ده پسي ولاړسئ او الله جل جلاله ته يې خپله وسيلة وگرځوئ.په همدې ځرگندونو کي د توسل (وسيلة کول) جواز پروت دی او د هغو کسانو نظر چي، بيخي او ياله پېغمبر صلی الله علیه وسلم څخه پرته توسل نه مني باطل سوی دی.[151]

امام حسين رضي الله عنه بهد روژې د مياشتي په راتلو سره داسي دعا کول.

ژباړه: اې الله جل جلاله تا څخه د دې مياشتي او د هغه چا پر مخ دعا غواړم چي، د دې مياشتي له اولي شپې څخه تر پايه پوري ستا نمانځنه کوي. هغه که ستا ملائيکه وي، که نبي مرسل دي او يا ستا کوم گران نېک بندگان دي.

امام شافعي رحمه الله به ويل: د نبي علیه السلام کورنۍ الله جل جلاله ته زما وسيلۀ ده او د همدوی په وسيله اميد لرم چي، ماته به زما عمل نامه په راسته لاس کي راکړي.[152]

151- المواهب ۳ جلد، ۳۸۰ مخ. فتح الباري ۲ جلد، ٤۱۳ مخ.
152- الصواعق المحرقة: ۱۷۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت دا عقیده ده چي، توسل (وسیلة کول) په هغه مخکني ټولو اقسامو جائز ده پر دې اقسامو سر بېره زموږ دا هم عقیده ده چي، د نبي علیه‌السلام په وربښتانو، نوکانو، کالو، هم داسي نورو باندي توسل کول جائز دی.

دغه د توسل په مسئلة کي غېر مقلدين زموږ سره مخالف دي. ځيني بيا دا وايي: توسل په ژوندوني کي سته يعني د نبي په ژوند کي په نبي توسل، د ولي په ژوند کي په ولي توسل کول جائز دي اګر که وفات سي بيا توسل نسته.

د توسل بيان خورا پيراخه بيان دی مګر ما ستاسو حضورته يواځي خپله د اهل سنت والجماعت عقيد لږ قدري روښانه کړه، که د چا شوق وي چي په دې مسئله ښه ځان پوه۔ کړي د دغه لاندي کتابونو مطالعه دي وکړي. په دې کتابونو کي د مخالفينو د لائل هم ورسره ذکر سوي دي. په ځينو کي دومره وضاحت سوی وي چي د دغي مسئلې لپاره يې ځانګړی باب اېښی دی او ځينو بيا اشاره ورته کړې ده.

ردالمختار بهامش: ۱ جلد، ۳۸ مخ.

احياء العلوم: ۲ جلد، ۲۴۷ مخ.

فيض الباري: ۲ جلد ۴۵ مخ.

امدادالفتاوه: ۲ جلد، ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقائد د یوبند: ۲۲۰ مخ.

شواهدالحق: ۸۲ مخ.

اشعة اللمعات: ۱ جلد ، ۷۱۲ مخ.

شرح الصدور: ۱۲۹ مخ.

البصائر : ۳۳ مخ.

هم داسي نور کتابونه هم سته چي د توسل د وضاحت لپاره ډېر ښه بیان کوي.

اولياء راهست قدرت ازاله

تیر جسته بازیگر داند زراه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: خوردې او مالګي له زيارته را اخيستل جائز بولو...

د خوردو را اخيستل له زيارتونو څخه مسلمانان د دې لپاره کوي چې، دوی په دې سره تبرک حاصله وي. په خوردو سره د امراضو دفع کول داسي نه ده چې، دا شرک دی او يا مسلمانان په خورده سره قضاء الهي باطله وي بلکي داله دې امله ده چې مسلمانان ورته درناوی لري. د نبي عليه‌السلام د قبر مبارک خاوري او د اولياء کرامو د زيارتونو خاوري هم داسي نوري ټولي يورقم خاوري دي. ټولي يو رقم مالګي دي مګر کله چې د دې خاوري او مالګي نسبت و نبي عليه‌السلام ته يا يو ولي ته وسي د هغه په خاطر يې موږ مبارکي بولو.

بګفتنا من ګلي ناچيز بودم وليکن مدتي باګل نشستم

جمال همنشين درمن اثر کرد و ګر نه من خاکم که هستم

تبرک حاصلول په داسي شيانو سره چې، د هغو نسبت د الله تعالی ﷻ و سترو دوستانو ته سوی وي. موږ اهل سنت والجماعت يې جائز بولو.

ځيني کسان و دغسي عمل ته شرک وايي لکه: د محمد بن عبدالوهاب نجدي پيروان. ښه خبره به دا وي چې موږ دا مسئله د ايات او حديث په رڼا کي روښانه کړو تر څو دا معلومه سي چې هغه مسلمانان چې د اولياء کرامو د اثارو تبرک کوي چي، ايا دا عمل د دوی شرک دی او که د نبي عليه‌السلام او د الله تعالی ﷻ د دوستانو سره مينه او محبت دی. په دې اړه الله تعالی ﷻ په قرآن کريم کي فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ... ﴾

ژباړه: زما دغه قمیس در سره یو سئ او زما د پلار پر مخ باندي یې و غوړوئ، د هغه د سترګو بینایي به بیرته ورکړل سي او خپله ټوله کورنۍ ماته راولئ.

نو که اوس یو مسلمان د نبي علیه‌السلام د قبر خاوره د نور اولیاو کرامو د قبرونو خاوري د تبروک لپاره و کاروي او په هغه کي تبرک ولټوي او ووایي چي، الله تعالی په دې خاورو او مالګه کي داسي تاثیرات او برکات ایښي دي. د وخت د پېغمبر حضرت یعقوب علیه‌السلام پیروي وکړي نو ولي ورته مشرک وویل سي.

او که موږ د نبي علیه‌السلام و تاریخ ته وګورو. صحابه کرامو به دنبي علیه‌السلام په حضور کي د ده په نارو، د اوداسه په ابو، وربښتانو تبروک کاوه. که چیري دغه تبرک حرام وای، نبي علیه‌السلام به دوی منعه کړي وای. زه د دې خبري د اثبات لپاره یو څو احادیث مبارکان درته را اخلم.

﴿ عن انس بن مالک رضی‌الله‌عنه قال: کان النبي صلی‌الله‌علیه‌وسلم یدخل بیت ام سلیم فینام علي فراشها ولیست فیه قال: فجاء ذات یوم فنام علی فراشها فاتت فقیل لها هذا النبي صلی‌الله‌علیه‌وسلم نائم في بیتک علی فراشک قال فجاءت وق د عرق واستنقع عرقه علی قطعة ادیم علی الفراشف فتحت عتیدتها فجعلت تنشف ذالک العرق فتعصره في

(c) ketabton.com: The Digital Library

قواريرها ففزع النبي ﷺ فقال ما تصنعين يا ام سليم فقالت يا رسول الله نر جو بر كته لصبياننا قال اصبت . [153]

د دې حديث شريف خلاصه داده چې نبي عليه السلام بيده و. د ده مبارک بدن خوله کړې وه. ام سليم رضي الله عنها دغه خوله په ښيښه کې اچول. نبي عليه السلام چې کله پوه سو پوښتنه يې وکړه. ام سلم دا څه په کوې؟ ام سليم رضي الله عنها ورته وويل: زه اراده لرم چې په دې سره تبرک حاصل کړم د خپلوماشومانو لپاره (يعني ستا سو دغه مبارکه خوله خپلو ماشومانو ته د خور دې او تبرک په خاطر ورکړم.

(**عن انس رضي الله عنه ان رسول الله ﷺ لما حلق راسه، كان ابو طلحه اول من اخذمن شعره**). [154]

ژباړه: حضرت انس رضي الله عنه وايي: کله چې نبي عليه السلام خپل سر مبارک وخرايه، ابوطلحه رضي الله عنه اول کس و چې، د نبي عليه السلام وربښنان يې واخيستل.

(**عن ابن سيرين قال: قلت لعبيدة عندنا من شعر النبي ﷺ اصبناه من قبل انس او من اهل انس فقال لان تكون عندي شعرة احب الى من الدنياو مافيها**). [155]

153- صحيح مسلم: ۲ جلد، ۲۵۷ مخ.
154- صحيح البخاري : ۱ جلد. ۲۹ مخ.
155- صحيح البخاري : ۱ جلد، ۲۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: ابن سيرين وايي: ما وعبيدة ﵁ ته وويل: زما څخه د نبي ﵇ ورېښتان سته، هغه ماته د انس ﵁ يا د انس ﵁ د کورنۍ له خوارا کول سوي دي. دغه ورېښتان ماته تر دواړو جهانونو ارزښتناک او غوره دي.

تا سو فکر وکړئ چي، د نبي ﵇ ورېښتان دوی د څه لپاره ساتل؟ او ولي دومره په خوشحاله وو؟ داد دې لپاره چي دوی به تبرک په حاصلا وه او د خور دې کار به يې څيني اخيسته.

(**ابا حجيفة يقول خرج علينا النبي ﷺ بالهاجرة فاتي بوضوء فتوضاء فجعل الناس يا خذون من فضل و ضوء فيتمسحون به، الحديث**) .[156]

ژباړه: يعني د نبي ﵇ د اوداسه له ابو څخه يو څه پاته سوې. صحابه کرامو دغه اوبه پر بدن و موښلې، لاسونه او مخونه يې په مسح کول، لپاره د تبروک.

هم داسي په بل حديث شريف کي راځي:

(**ثم توضاء فشربت من وضوئه**)

ژباړه: يعني نبي ﵇ ماته دعا وکړه. زما تر سر يې لاس را تېرکړ، بيا نبي ﵇ او دس وکړ . ما هغه پاته سوی اوبه د اوداسه و څښلې.

[156]- صحيح البخاري: ١ جلد، ٣١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابه کرامو د نبي عليه‌السلام په اثارو دومري تبرک حاصلاوه چي کله به دوی ته د نبي عليه‌السلام د اوداسه اوبه ورسېدې. د تبرک او خور دې په نيت به يې ځنبلې او کله کله به، د دغه اوبو پر سر خبره جنجال ته ورسېده. لکه په حاشيه کي چي وايي:

(كادو يقتلون على وضوئه)

هم داسي ډېر احاديث سته چي د نبي عليه‌السلام په ناړو مبارکو، ورېښتيانو او هم دغسي نورو باندي صحابه کرامو تبرک کاوه. او د خوردې لپاره يې خوړل.

موږ چي کوم احاديث رانقل کړل، په دې ټولو کي د صحابه کرامو مينه او محبت و د نبي عليه‌السلام سره چي، د نبي عليه‌السلام په اثارو کي به يې تبرکات لټول.

د محمد بن عبدالوهاب پيروان چي خلک د انبياوو او اولياوو د اثارو له تبرکاتو منع کوي. داسي فکر کوي چي، د مړي احترام د هغه عبادت دی. په داسي حال کي چي په اسلام کي د عبادت لپاره ټاک لی حد او پولي سته او داسي نه ده چي، هر احترام به عبادت وي.

موږ اهل سنت د ا وايو ايا احترام عبادت دی که احترام عبا دت وي نو تاسو د دې ايات او احاديث په اړوند څه واياست.

(إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ..)

د دغه ايات شريف په تفسير کي ابن کثير رحمه‌الله وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان الاحد عشر كوكبا عبارة عن اخوته و كانوا احد عشر رجلا سواه و الشمس والقمر عبارة عن ابيه و امه، روي هذا عن ابن عباس والضحاك)

ژباړه: يعني يو ولس ستوري عبارت د يو ولس ورو ڼو څخه دي، ماسېوا د ده عليه‌السلام څخه او د لمر او سپوږمۍ څخه مراد د يوسف عليه‌السلام پلار او مور دي.

هم داسي د نبي عليه‌السلام په معجزاتو کي راځي چي، درختي و نبي عليه‌السلام ته سجده وکړه. اوس زموږ پوښتنه داده ، ايا دا سجده کول د يوسف عليه‌السلام په قصه کي او د درختي سجده و نبي عليه‌السلام ته د احترام په خاطر وه او که د عبادت په خاطر؟. ارو مرو به تاسي واياست چي دا د احترام په خاطر وه، نو کله چي احترام يو امر مشروع د ی، نو موږ هم د انبياء کرامو او اولياء کرامو و اثارو ته د احترام په سترګه ګورو او په هغه کي د ځان لپاره تبرک لټوو.

(عثمان بن عبدالله بن موهب رضي‌الله‌عنه قال: ارسلني اهلي الی ام سلمة بقدح من ماء وكان اذا اصاب الانسان عين او شی بعث اليها مخضبة فاخرجت من شعر رسول الله ﷺ و كانت تمسكه في جلجل من فضة فخضخضته له فشرب منه قال فاطلعت في الجحل فرايت شعرات حمراء) . [157]

عثمان بن عبدالله وايي: زه واستولم خپل اهل يعني کورنۍ د ابو په يوه کاسه سره. ام سلمة رضي‌الله‌عنها ته. داسي عادت وو چي، کله به يو انسان ته د سترګو ناجوړي او يا نظر

[157] - مشکواة : ۲ جلد، ۳۹۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یا یو بل مرض ورسېدی هغه به یې ام سلمة ﷺ ته استوی. په یوه پیاله د اوبو سره. ام سلمة ﷺ د نبي علیه‌السلام وربښتان مبارک را و ایستل. دې دغه وربښتان د زرو په لوښي کې ساتلي وو. دغه وربښتان به دې په اوبو کې وښورول بیا به وڅښل سول.

موږ اهل سنت والجماعت و دغو ټولو احادثو ته په کتلو سره دا حکم کوو چې د خوردې څښل په نیت د تبرک جائز دي.

که څوک دا پوښتنه کوي چې، دا خو د نبي علیه‌السلام د اثارو خصوصیت دی مګر په نورو مخلوقاتو کې دا خصوصیت نسته.

موږ یې په دې اړوند داسي ځواب کوو. ایا یعقوب علیه‌السلام د یوسف علیه‌السلام قمیص د بترک په خاطر پر مخ نه و اچولی. او بل د نبي علیه‌السلام د اثارو بر سېره هغه دي د بیت الله شریفي خاوري د خوردې لپاره په نیت د تبرک وړل جائز دی . لکه په ردالمختار کې چې وایې:

(لاباس باخراج التراب والا حجار التي في الحرام و كذا قيل في تراب البيت المعظم اذاكان يسير اللتبرک) [158]

په دې کې هیڅ باک نسته (یعنې جائزده) خاوري شګې د حرم شریف را ایستل هم داسي خوردې د بیت الله شریفي خاوري د تبرک او خوردې لپاره. هم داسي (الحموي علی الاشباه والنظائر) کې وایې:

[158]- ردالمختار ۲ جلد. ۳۷۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اما ان اخزه للتبرک فجائز کما قالوا في تراب الکعبة)[159]

ژباړه: د مسجدو خاوري اخيستل د تبرک لپاره جائز دي لکه څرنګه چي، د مکې شريفې خاوري د تبرک لپاره اخيستل جائز دي.

هم داسي پير طريقت صاحب شريعت محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله متن هم د خوردې د جائز والي لپاره ځينو کتابونو ته اشاره کړې ده.

دی مبارک وايي: کله چي امام بخاري رحمه الله وفات سو، د امام بخاري رحمه الله د قبر د خاورو بوی د مشکو و. خلکو د امام بخاري رحمه الله د قبر خاوري د تبرک او خور دې لپاره وړلې. حاجي اغا صاحب رحمه الله و دغو کتابونو ته حواله کړې ده.[160]

د دې مخکنيو ټولو عباراتو څخه دا خبره ښکاره سوه چي، د انبياء کرامو او او لياء کرامو، د کعبې شريفې او مساجدو څخه خاوري، مالګي، لړګي، شګي او داسي نور د تبرک او خوردې لپاره وړل جائز دي.

159- حموي ٤ جلد، ٥٤ مخ.
160- مرقات ١ جلد، ١٥ مخ. تيسرالقاري : ١جلد، ٦مخ. شيخ الاسلام برهامش تيسرالقاري : ١جلد، ٩ممخ. رحمت بيان : ١جلد، ١٧٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/دور اسقاط جائز بولو........................

دور اسقاط یا د اسقاط د دورې په مسئله کې د نن وخت م تعصب کسان غېر مقلدین ډېر سخت مخالفت کوي. و دور اسقاط ته د بدعات او حرام په سترګه ګوري. د دور اسقاط د ابطال لپاره ډول ډول دلائل راوړاندي کوي آن چې دا خپل بې مفهومه اواز یې د عوامو تر غوږ او ذهنونو پورې هم رسولی دی. امت مسلمه یې په تشویش کې اچولی دی. د دې مسئلې اړوند دوخت علماء کرامو د خپل مسئولیت له مخې پر دې موضوع ډېرې ښې رسالې لیکلې دي او هر یوه یې ډېر واضح او قناعت کونکي دلائل وړاندي کړي دي. کوم اشخاص چې په ځان کې د ادراک ماده ولري. هغوی ډېر ژر دغه د لائل قبول کړ ي.مګر نه هغه اشخاس چې منکر او معاند دی.زه به ددې موضوع اړوند یو څه بحث نور هم اضافه کړم. الله تعالی ﷻ امید لرم چې قناعت وړ به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيلة الاسقاط

حيلة الاسقاط يو مركب اضافي دی. د حيلة اضافه و اسقاط ته سو ی دی. کله چي جمله مرکبه سي. هلته ضروري ده چي، د مضاف او مضاف اليه جلاجلا تشريح وسي څکه؛ د مرکب پېژندل موقوف پر اجزاوو دی.

(حيلة) د بخاري په حاشيه کي وايي: (حيل جمع ده او مفرد يې حيلة ده او حيلة ويل کيږي. هغه مباح کار يا خبري ته چي په هغه سره يو مقصد ته په پټه او خفيه توګه څوک ورسيږي. [161]

دې ته ورته نورو علماء کارمو هم د حيلې تعريف کړی دی. فتح الباري کي وايي:

(**الحيلة مايتوصل به الی مقصود بطريق خفي مباح**) [162]

په مفردات کي وايي:

(**الحيلة مايتوصل به الی حالتٍ مافي خفية**) [163]

په الاشباه والنظائر کي واي:

(**الحيلة هی تقليب المنکر حتي يهتدي الی المقصود**) [164]

---

[161]- بخاري : ۲ جلد، ۱۰۲۸ مخ.
[162]- فتح الباري : ۱۲ جلد، ۲۷٤ مخ.
[163]- مفردات ۱۳۸ مخ.
[164]- الاشباه والنظائر : ٤۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الاسقاط) اسقاط مصدر دی د باب الافعال څخه د سقط، یسقط څخه دی مذکر دی په معنا د ذمه فارغولو دي هغه چي د چاپر ذمه وي.

کله چي حیلة الاسقاط سره مرکب سي، بیا ویل کیږي ساقطول یا فارغول د ذم ې ده د لمانځه، روژې هم داسي له نورو څخه، کوم چي په خپل وخت کي لازم سوي وو پر مکلف باندي.

کله چي موږ معنی د حیلة الاسقاط و پېژندل اول به اثبات د نفسی حیلې په ایت او حدیث سره وکړو،

انشاء الله تعالی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثبات د نفسي حیلې

د نفسي حیلې د اثبات لپاره په قرآن کریم کي واضح دلائل موندل کیږي. فکر نه کوم چي له دغسي واضح دلایلو څخه یو عاقل ان کار وکړي. الله تعالی ﷻ د یوسف علیه السلام په واقعه کي وایي:

(كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ ۖ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ) سورة یوسف ۷۶ .)

ژباړه: همدارنګه موږ یوسف علیه السلام ته حیله و رزده کړه لپاره د ورور خپل (بنیامین) چي ځان سره یې را وګرځوي.

(**كما احتال يوسف** علیه السلام **لاخيه**) **منهاج السنن لمفتي فريد**) **۴** جلد **۲۲** مخ.

ژباړه: لکه څنګه چي حیلة جوړه کړه یوسف علیه السلام د خپل ورور لپاره.

الله تعالی ﷻ د ایوب علیه السلام په اړوند فرمایي:

(**وخذ بيدك ضغثا فاضرب به ولا تحنث**)

ژباړه: او ونیسه په لاس خپل یو موټ خاشې، نارې، وروسته ووهه په دغو سره خپله ښځه او ځان مه حانث کوه.

(**هذه رخصة من الله تعالى لعبده ورسوله ايوب** علیه السلام **فيما كان من حلفه ليضربن امراته مائة سوط فقيل حلفه ذالك لبيعها ضفايرها وقيل لانه عرضها الشيطن في**

(c) ketabton.com: The Digital Library

صورة طبيب يصف لها الدواء لايوب عليه‌السلام **فاتته و اخبرته فعرف انه الشيطن فحلف ا‌ه) البدايه والنهاية. ۱**جلد، **۲۱۰** مخ.

ژباړه: يعني حضرت ايوب عليه‌السلام ته الله تعالی ﷻ د خپل قسم څخه د حانث کېدو يعني خلاص والي لاره ور وښودله چي، قسم يې کړی و چي، خپله بي بي به سل لښتي وهي ځکه چي، هغې خپلې کوڅې لپاره د نفقې د ايوب عليه‌السلام بېله اجازې د ده خرڅې کړي وې او يا داچي، شيطان په شکل د يوه طبيب دې ته د يوې دوا مشوره ور کړې وه حال داچي دې شيطان نه پېژانده او د ايوب عليه‌السلام اجازه هم نه وه.

(**فقال الله تعالی و خذبيدک ضغثا فاضرب به ولاتحنث الاية و قد استعمل کثير من الفقهاء هذه الرخصة في الاحکام من الايمان والنذر و توسع اخرون حتی و ضعوا هذه . الاية في کتاب الحيل) البداية والنهاية**: ۱ جلد: **۲۲۰** مخ.

د اقول د الله ﷻ چي (**وخذ بيدک**) په تحقيق سره ډېرو فقهاو د اقول رخصت لره استعمال کړی دی. په ځينو احکامو لکه د قسمونو او نذرونو کي او ځينو نورو بيا وسعت ورکړی دی تر دې چي دا ايت شريف يې په کتاب د حيلو کي ايښی دی.

(**و في المحيط باب مشروعية الحيل د ليلها قصة ايوب** عليه‌السلام)

ژباړه: او په محيط کي په باب د روا والي د حيلو کي يې هم د ايوب عليه‌السلام قصه دليل ګرځولې ده او بل د ابراهيم عليه‌السلام د واقعې څخه د حيلې ثبوت معلو ميږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و كما روي ابراهيم عليه‌السلام **في ثلاثه مواضع الاول: ماقال في شان امراته هذه اختی و الثاني: بل فعله كبير هم ولثالث قوله اني سقيم والتشريح في الكتب و هذ اليس موضع التفصل) منهاج السنن . ۴ جلد ۲۲** مخ .

ژباړه: او لکه څرنګه چي خبره پته کړه ابراهیم عليه‌السلام په دریو ځایونو کي. لومړی هغه چي د خپلي بي بي په شان کي يې وويل چي، دامي خور ده. دوهم هغه چي د بتانو د ماتولو په اړوند يې وويل چي، دا کار دغه لوی بت کړی دی او دریم هغه چي، نمرودیانو ته يې وويل چي، زه مريض يم. تشريح يې په نورو کتابو کي وګورئ. دا ځای د تفصيل نه دی. د حیلي جواز د دې واقعې نه هم ثابتيږي، هغه واقعه کومه چي رسول الله ﷺ د يوه مريض سړي چي واده يې هم نه و کړی د حد زنا په باره کي يې حيله جوړه کړه چي تفصيل يې په لاندي ډول دی.

(قالوا مارايناباحد من الناس من الضر مثل الذي هو به لو حملنا اليک لتفسخت عظمامه ما هوالاجلد على عظم فامر سول الله ﷺ ان ياخذوا له مائة شمراخ فاضربوه بها ضربة واحدة) [165]

ژباړه: رسول ﷺ ته صحابه کرام راغله چي، د دغه سړي غوندي مريض موږ په خلکو کي نه دی ليدلی، که يې موږ تاته راوړو نو هډونه يې ماتيږي او په بدن يې خالص پستوکي پاته دي. وروسته رسول الله ﷺ خپلو اصحابو کرامو ته وفرمايل چي، سل ښاخه ورږي د خرما راوړئ او په يو واريې پري ووهئ.

[165]- ابوداؤد: ۲جلد، ٦١٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اذا احدث احد کم في الصلوة فليأ خذ بانفه حتی يظن الناس انه رعف)

ژباړه: کله چي له تاسونه څوک په لمانځه کي بې اودسه سي، نو خپله پزه دي ونسي تر څو نور خلک دا فکر وکړي چي پزه يې ويني سوې ده.

د دې مخکي بيان څخه دا ثابته سوه چي، مطلق حيلة هغه حيلة چي د شريعت سره موافقه وي روا او جائز ده او که د شريعت خلاف حيلة وي بيا حرامه ده لکه څنګه چي دې خبري ته عيني شرح بخاري کتاب الحيل کي اشاره کړې ده.

(الحيل للفرارعن الحرام و التباعد عن الوقوع في الاثام لاباس به بل هو مندوب اليه و اماالاحتيال لابطال حق المسلم فاثم و عدوان وقال النسفي في الکافي عن محمد بن الحسن قال ليس من اخلاق المسلمين الفرار عن احکام الله بالحيل الموصلة الي ابطال الحق)

ژباړه: هغه حيلې چي لپاره د تېښتي وي، له حرامو څخه او يا لپاره دلري والي وي له پرېوتو څخه په ګناهونو کي. نو مباح دي بلکي غوره سو ي دي او کومه حيله چي د مسلمان د حق د باطلولو لپاره وي پس هغه ګناه ده او ظلم دی او نسفي صاحب په کافي کي، د محمد بن حسن څخه روايت کوي چي، وايي: دا د مؤمنانو له اخلاقو څخه نه ده چي، څوک تېښته وکړي له حکمونو د الله تعالی ﷻ څخه په سبب د هغو حيلو کوم چي انسان حق باطلولو ته رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي نفس حیله ثابته سوه فکر نه کوم چي یو متعصب شخص دي هم د حیلې څخه منکر سي. مګر زموږ او د غیر مقلدینو د اختلاف مسئله (حیلة الاسقاط) ده. و دغي حیلې ته غیر مقلدین بدعات وایي او دا وایي چي، د دې حیلې لپاره شرعي دلیل نسته موږ اهل سنت والجماعت وایو:

(**ما راه المؤمنین حسن فهو عند الله حسن**)

کوم شی چي مسلمانان یې خوښ و بولي هغه د الله تعالی په وړاندي هم خوښ دی. موږ هم دا وایو چي دغه حیله د امت علماء کرامو خوښه کړې او په دې حیلې کولو باندي یې اسرار هم کړی دی او کوم شی او کار چي د امت علماء کرامو خوښ بللی وي و هغه کار ته بدعت او حرام ویل راته سخته ګناه معلومیږي. د شواهدو په خاطر د امت د علماء کرامو د کتابونو یو څه عبارات درته رانقلوم.

په رد المختار کي وایي:

(**ولو لم یکن له مال اي اصلاً او کان ما اوصي به لا یفي زاد في الامداد او لم یوصي بشی یستقرض ورثه نصف صاع مثلاً ویدفعه لفقیر ثم یدفعه الفقیر للموارث ثم و ثم حتی یتم**).[166]

په فتوای هندیة کي وایي:

[166] - ردالمختار : ۱ جلد، ۴۹۲ مخ.طبع بیروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و ان لم يترک مال يستقرض ورثتهٔ نصف صاع و يدفع الی مسکين ثم يتصدق المسکين علی بعض ورثته ثم يتصدق ثم وثم حتی يتم لکل صلوة ماذکرنا کذافي الخلاصة)[167]

په نورالايضاح کي وايي:

(و ان لم يف ما اوصی به عما عليه يدفع ذالک للفقير فسيقط عن الميت بقدره ثم يهبه الفقير للولی و يقبضه ثم يدفعه للفقير فسيقط بقدره ثم يهبه الفقير للولي و يقبضه ثم يدفعه الولي للفقير و هکذا حتی يسقط ماکان علی الميت من صيام و صلاة و يجوز اعطاء فدية صلوات لواحد جملة بخلاف کفارة اليمين والله سبحانه و تعالی اعلم.[168]

په مراقي الفلاح کي وايي:

قوله و ان لم يف ما اوصی به بالميت عما وجب عليه من الفدية او لم يکف ثلث ماله او لم يوصی بشیء و اراد احدالتبرع بقليل لايکفی فحيلة لابراء ذمة الميت عن جميع ماعليه ان يدفع ذالک المقدار السيربعد تقريره بشیء من صيام او صلاة او نحو هما ..... للفقير بجهة الاسقاط متبرعاً به عن الميت اهـ)[169]

---

[167] - فتوی هندية ۱ جلد ، ۱۲۵ مخ.
[168] - نورالايضاح : ۱۰۱ مخ.
[169] - مرافي الفلاح:

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداسي نورو كتابونو ته په كتو سره دا خبره جوته كيږي چي، دورة الاسقاط يوه شرعي حيله ده او د ټولو علماء كرامو په دې خبره اتفاق سته. كه موږ د اهل سنت والجماعت اقوال او عبارات وګورو ډېر ژر به دا معلومه سي چي، حيله د اسقاط يوه شرعي حيلة ده او دا حيلة د مړي لپاره منفعت ده او د ژوندو له خوا ور سره تبروع او نيكي ده. داسي نه ده چي، موږ دغه حيله پر ژوندو باندي د مړي لپاره واجب بولو مګر دا فسوس خبره خو داده چي. ځيني كسان دغه حيله له سره نه مني او ځيني خو بيا په ظاهره دغه حيله مني مګر په باطن كي لږ شک موجود وي. د دې كسانو پر حال افسوس دی. دوی د خپل امامت او شخصي منفعت په خاطر دا كار كوي.

يو وخت له يوه ملا امام سره مخامخ سوم راته وايي: په څه بوخت يې؟ ماورته وويل د پير حاجي اغا صاحب رحمه الله پر رسالهٔ شرح ليكم. ده راته وويل: په دې رساله كي د دورة الاسقاط مسئله هم سته، هغه به څنګه كړې. دا مسئله خو يو رقم بل رقم نه ده؟

ما ورته وويل: محترم مول وي صاحب! دورة الاسقاط هغه مسئله ده چي د امت محمدي پر اتفاق سته، موږ هم دا مسئله منو او موږ د دې مسئلې د جواز لپاره ښه دلائل هم لرو هغه داچي، په كوم شي باندي چي د امت محمدي د علماء كرامو اتفاق وي هغه موږ ته قبوله ده څکه چي نبي عليه السلام فرمايي:

(وعن ابن عمر رضي الله عنه قال، قال: رسول الله ﷺ ان الله لايجمع امتي او قال امة محمد علي ضلالة و يدالله على الجماعة و من شذ شذ في النار رواه الترمذي و عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قال قال: رسول الله ﷺاتبعو االسواد الاعظم فانه من شز شز في النار. رواه ابن ماجة من حديث انس رضي الله عنه مشكوة . ۳۰ مخ.

ژباړه: يعني عبدالله ابن عمر رضي الله عنه وايي: نبي عليه السلام وفرمايل:الله تعالى جل جلاله زما امت پر ګمراهۍ نه سره جمع کوي او د الله تعالى جل جلاله ملګرتيا او مرسته له جماعت (ټولۍ) سره ده. او که څوک د دې ټولۍ څخه بېل سو، هغه به په اور کې وي او نبي عليه السلام وايي: دغسې وويل: تاسې له سواد اعظم سره سئ. سواد اعظم يعني د مسلمانانو لويه ډله.

محترمو لوستونکو تاسو فکر وکړئ دورة الاسقاط له کوم وخته راشروع سوی دی؟ او لږ علماء کرام په دې مسئله باندې با ور لري که ډېر؟ خامخا به دا ورته معلومه سي چې د پيړۍ نه تر پيړۍ دا مسئله را روانه ده او په هر وطن کې لږ اشخاص د دې مسئلې څخه اعراض کوي او اکثره علماء کرام د دې مسئلې په جواز اعتراف کوي.

موږ تل دا دعا کړې او کوو يې چې، يا الله تعالى جل جلاله موږ ته د سواد اعظم اتباع رانصيب کړه

امين ثم امين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو سوالونه

غیر مقلدین د دورة الاسقاط پر حیلة یو څو اعتراضونه او سوالات کوي. د دوی دغه سوالات سطحي دي. په اصل کي د دوی مقصد دادی چي په داسي سوالاتو سره د عوامو ذهنونه خراب کړي. حقیقت دوی ته هم معلوم دی. مازي سترګي پټوي تر څو د مسلمانانو په سترګو کي خاوري واچوي.

اول سوال: د اسقاط په حیله کي خو رجوع په صدقه او هبې باندي راځي څکه چي، یو وار یې فقیر ته ورکړي او بیا یې بیرته څني غواړي. دغسي کول خو په حدیث شریف کي ډېر بد مثال لري لکه نبي علیه‌السلام چي فرمایي:

(العائد في هيبه كالكلب العائد في قيئه)

ژباړه: یعني خپلي هبې ته بیرته رجوع کول داسي ده لکه سپی چي قی وکړي او بیا بیرته یې وخوري او دا خو حرام کار دی.

ځواب: د غیرمقلدینو د داسي سوالاتو څخه داسي معلومیږي چي، دوی تش په نامه اهل احادیث دي، یعني داسي نه دي چي د حدیثو په مطلب پوهیږي او نه د عربي ژبې له عباراتو سره ښه بلد تیالري چي په مقصد پوه‌سي. موږ به د دوی دغه سوال په څو وجوهو سره ځواب کړو د الله ﷻ په مرسته سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوله وجه: په دور اسقاط کي مطالبه (غوښتنه) د هبه ورکونکي د لوري نسته بلکي هبه اخیستونکی په خپله رضا سره یې ورکوي لپاره د مړي د ګټې.

دوهمه وجه: تاسي د غسي کار حرام بولئ او موږ دا وایو چي، سپی کله مکلف وچي تاسو د سپي فعل او کار حرام بولی او موږ دا منو چي د سپي دغه کار مکروه طبعي دی حرام نه دی.

دریمه وجه: په حدیث شریف کي راځي (**الواهب احق بهیبة مالم یثب**). له دې څخه دا معلومیږي چي، هبه کوونکی د هبې په اخیستلو کي حقداره دی تر هغه چي د هبې عوض یې نوي اخیستی.

څلورمه وجه: اوله هبة خو پوره سوه، په ایجاب ، قبول او قبض سره. دویم، دریم وار هبه، دا بله هبه ده په ایجاب او قبول کي نوی قبض غواړي.

پنځمه وجه: رجوع پر هبه خو صحیح ده تر څو چي موانع د رجوع نه وي موجود سوی. هغه موانع چي فقهاوو یاد کړی دي.

شپږمه وجه: په اصل کي غیر مقلږ دین د (العائد) رجوع معنی نه پیژني، ځکه؛ رجوع د اقالې او فسخې د صدقې او د هبې ته وایي لاکن دلته خو غوښتنه ده رجوع نه بلل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم سوال: غېرمقلدېين وايي: تاسي مقلدين خو د هر چا لپاره دوره اسقات حيله کوئ هغه که يو چا په ژوند کي د لمانځه، روژې او نورو عباداتو ښه احتمام هم کړی وي. نو د ده لپاره د حيلی څه اړتيا سته؟.

ځواب: موږ مقلدېين د هر چا لپاره د اسقاط حيله جوړه و. دا په دې خاطر چي انسان عاجز دی کېدای سي له ده څخه په عباداتو کي يو خلل راغلی وي او دی په خبر نه وي او بل موږ دا حيله د عباداتو د ساتني او پوره والي په خاطر احتياطاً کوو په عباداتو کي احتياط واجب دی. په رساله ابن عابدين کي وايي:

(**هکذا ينبغي ان يفعل و ان کان الشخص محافظا علی صلوته احتياط خشية ان يکون وقع خلل ولم يشعربه اهه منة الجليل**)[170]

ژباړه: دغسي ښايي چي، داکار (دوره اسقاط) وسي که څه هم (مړ ی) احتيمام د لمونځونو کړی وي. احتياطاً پر دې ښېره ده چي کېداسي له ده څخه يو خلل واقع سوی وي دی په خبر نه وي.

په دې اړه د ردالمختار ملاصاحب وايي:

(**من الاخذ بالاحتياط في باب العبادات واجب**)[171]

170 - رسالة ابن عابدين : ١ جلد، ١٢١ مخ.
171 - ردالمختار : ٢ جلد، ٧٧ مخ.طبع بيروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: احتياط په عباداتو کي واجب دی. دلته د اسقاط په حيله کي موږ د دغسي کس لپاره د دغه حيلې احتياطاً عملي کوو.

بل ځای د ردالمختار ملاصاحب صراحتاً وايي.

(صلوة عمره مع انه لم يفته منها شئٍ لايكره لانه اخذ بالاحتياط).[172]

ژباړه: چي په ټول عمر کي يې لمونځ نه وي قضا کړی، د داسي کس په حق کي د اسقاط دوره هم نه ده مکروه ځکه؛ دا عمل په احتياط سره دی.

دريم سوال: تاسي مقلدين خو دا واياست چي، د اسقاط دوره حيله يو نېک کار دی. نېک کارونه خو نور هم ډېر دي، ولي پر دغه نېک کار دومره ټينګار کوئ؟.

ځواب : الحمد لله موږ مقلدين يو. مقلدين تل د خپلو مشرانو په اقوالو عمل کوي. زموږ د مذهب دا پرېکړه ده چي، د اسقاط په دوره باندي خلکو ته ترغيب ورکول په کار دی مګر د هغه شرائطو سره کوم چي، په وروسته کي به انشاء الله راسي ځکه چي، په دې حيلې سره انسان د الله تعالی ﷻ له عذابه نجات پيدا کوي او نه ښايي چي په دې کار کي څوک سستي وکړي.

(كما قال الفقهاء ولا ينبغي ان يساهل في هذا الامر فان به نجات الانسان من عذاب الله و غضبه. فاسئلوا هل الذكران كنتم لا تعلمون)[173]

---

[172] - ردالمختار : ۱ جلد، ۵٤۲ مخ.طبع بيروت

[173] - مجموع الرسائل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم سوال: تاسي مقلدين چي، د اسقاط په دوره دومره ټينګار کوئ دا خو ستاسو ملايانو او طالبانو ته يو څه ورکول کيږي. د خپلي ګټي لپاره دومره ټينګار کوئ.

ځواب: موږ مقلدين اول دا وايو چي د (اسقاط په دوره) کي ګټه د مسلمانانو د مړو ده. ځکه؛ مړي ډېر احتياج در لودونکي دي نسبت و ژونديو ته او بل موږ کله دا وايو چي، د اسقاط دوره د حيلي وروسته ده. خامخا يو څه ملايانو او طالبانو ته ورکړئ بلکي فقيرانو ته دي يې ورکړي او موږ دانه وايو چي خامخا دي يو څه طالبانو ته ورکړي ځکه؛ که مړي وصيت نه وي کړی او ورثه يې کوچنيان وي، په داسي وخت کي ډېر ځله د اسقاط دوره وسي، مګر ټوله مال بيرته وارث ته حواله سي، تاسي زموږ د مذهب کتابونه وګورئ تاسي ناخبره ياست.

(**فان كنت لاتدري فتلك مصيبة، و ان كنت تدري فالمصيبة اعظم**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الاسقاط د دورې شرطونه.

د اسقاط دوره يوه حيله ده. موږ مقلدين دغه حيله جائز او ښه کار بولو. داسې هم نه ده چې د اسقاط دوره جائز سوه، نو چې هر چا هر ډول کول، کوي به يې، بلکې موږ د دې حيلې لپاره ځانګړې شرائط وضع کړي دي. که چيرې دغه شرائط په کښې موجود وو، نو دا هغه حيله ده کومه چې موږ مقلدينو جواز ورکړی دی او ستائلې موده او که دغه شرائط په کښې نه وه بيا دا حيله و مړي ته هيڅ کله ګټه نه رسوي، بلکې يو رسم او رواج دی.

اول شرط: د اسقاط په دوره کې به غني، غلام، وصي، لېونی، ماشوم، بېعقل، کافر، د مړي وارث او مدبر مريي نه وي، که چيرې د اسقاط په دوره کې کښېناستل نو اسقاط په هغه صورت کې نه صحيح کيږي.

(والمنصوص عليه في المذهب و عليه العمل ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً ليس فيهم غني، ولا عبد، و لا وصي، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا کافر، ولا وارث، ولامدبر).[174]

دويم شرط په اسقاط کې چې کوم شی ورکوي، هغه به خالص مسکينانو او فقيرانو ته ورکوي ځکه چې، دا د دوی حق دی.

(منها الدفع الی الفقير او المسکين) **منهاج السنن ۴** جلد، **۲۵** مخ.

---

[174] - مجموع الرسائل لابن عابدين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم شرط: فقيرانو ته به يې د مسخرو په توګه نه ورکوي او نه به يې د خلکو د شرم او رواج په خاطر ورکوي بلکې دا به يو شرعي کار بولي.

(و منها الا جتناب عن الدفع الى الفقير هذلاً) [175]

څلورم شرط: په وارثانو کې به غائب سړی او يتيم کوچنی نه وي. که چيرې يې وصيت و نه کړ او که يې وصيت وکړو، نو بيا به يې د دريمې برخې مال څخه خامخا ورکوي که څه هم په وارثانو کې يتيم او يا څوک غائب وي.

(و منها ان لايکون في الورثة يتيم يعني صغير ولاغائب اذالم يوصى کما صرح به ابن عابدين في رسائله) [176]

پنځم شرط: د مړي وارث به له داسې خلکو څخه رو پيې او يا نور شيان نه راټولوي کوم چې، هغه يې په خپله مالک نه وي او نه به له داسې چا څخه پور قرض اخلي چې له هغه سره بل څوک شريک وي اود شريک اجازه يې نه وي او که د شريک اجازه وه بيا پر وا نه لري.

(ويجب ان يخترزعن جمع الصرة و استها بها و استقراضهامن غير مالک او من احد الشريکين بدون اذن الاخر) [177]

---

[175] - حواله سابقه.
[176] - حواله سابقه.
[177] - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم شرط: که چیري د اسقاط دوره داسي سرﮦ ګرځوله چي، د وارث او یا د وصي له طرفه وکیل و، نو بیا به یې په طریقه د وکالت له مؤکل (یعني هغه سړي چي، دی یې وکیل جوړ کړی دی) څخه ورکوي او چي کله یې بیرته له فقیر څخه هبه غواړي نو دا غوښتنه به یې په طریقه د رسالت لپاره د مؤکل وي. په نیت کي به هم دغه نیسي او په خوله به هم چي کله یې له فقیر څخه اخلي دا وایي چي، زه یې قبلوم خو دا قبلول مي لپاره د مؤکل دی چي، دوارث او یا وصي دی او که چیري دغه ګرځوونکی چي، په دې علم و نه لري نو بیا په دغې دورې باندي د مړي غاړي نه خلاصیږي، بلکي یوازي یې ثواب ورسیږي. ښه خبره دا ده چي د اسقاط دوره په خپله د مړي ولي یعني وارث یا وصي وګرځوي او که دا وارث یا وصي نه پوهېده بیا دي یو عالم وکیل و نیسي تر څو د اسقاط دوره په پورتني ډول سره وګرځول سي او که دغه وکیل بیا بل وکیل و نیسي هغه به پوهوي چي داسي به وایي چي ځما قبول ده د مؤکل د مؤکل لپاره په طریقه د رسالت سره. دا خبره ډېره ضروري ده د مساجدو امامانو ته چي خلکو ته یې ورسوي تر څو اسقاط په صحیح طریقه سره اداسي او د مړو غاړي خلاصي سي .

(والا حسن لا داره الصرة ان یدروها الولي ای المتصرف في ماله بالوراثة او الوصیة و اذاکان جاهلاً لا یدر بطریق دورة الاسقاط فلابد من یعلم و یدرک ذالک کله من اهل العلم و الصلاح فیکون وکیلا في الدفع الی الفقیر ورسولاً في الاستهاب منه یعني یخرج الکلام من مخرج الرسالة هکذه استو هبت منک لمن و کلني فلو لم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يخرج الكلام مخرج الرسالة فقد ملك الوكيل الذالك المال و قبض النفسه لا للتوكل ثم اذا وقع الوكيل الى الفقير يكون دفع الاجنبي عن الميت و هو لايصح من الاسقاط لانه تبرع من الاجنبي و ان وصل الى الميت ثوابه لكن لايفرغ ذمته من الواجبات لحديث انسايي يطعم عند وليه)[178]

اوم شرط: په وخت د ورکولو کي و فقير ته به نيت د هزل، مسخرو او د حيلي نه کوي بلکي په دې نيت به يې فقير ته ورکوي چي په حقيقت کي هم فقير د دغو روپو او يا نورو شيانو مالک ګرځي او په بيرته ورکولو کي به فقير مجبوره کيږي نه.

(و يجب ان يحترز في الدورة الدفع الى الفقير بطريق الهزل او الحيلة سواء كان الدافع الولي او وكيله بل يجب ان يدفع عازما على تمليكها اليه حقيقة لاتحيلاً ملا حظا ان الفقير اذا ابي عن هبتها كان له ذالك و لايجير على الهيبة)[179]

اتم شرط: فقير به په دې پوه وي او يا به يې څوک پوهوي او ورته به وايي چي دا درکول سوی شی ستا ملک دی، کوم چي ته يې قبض کوې.

(و يجب ان يعلم الفقيران ماقبضه ملكه)[180]

نهم شرط: د اسقاط د دورې وروسته به د فقير د زړه له بدولو څخه به ځان ساتې او دومره شی به د خيرات په شکل ورکوې چي، د فقير زړه په خوشاله سي.

---

[178] - حواله سابقه.
[179] - حواله سابقه.
[180] - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(و يجب ان يحترز عن كسر خاطر الفقير بعد ذالک بل يرضيه بما طيب به نفسه و يتصدق بشئ من ذالک المال على الفقيرا ء) [181]

لسم شرط: اسقاط که د دورې په شکل وي يا د حقيقت په شکل وي (**حقيقت لکه** فقيرانو ته يو څه ورکول بېله دورې) غوره خبره دا ده چي تر دفن کولو نه مخ کي ورکړل سي. هغه که تر لمانځه مخته وي يا وروسته او که عذر وي بيا په هروخت کي جائز دی.

(و ينبغي ان يفدي قبل الدفن و ان جاز بعده کما في القهستا) رسائل ابن عابدين.

181 - حواله سابقه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسقاط د دورې کفیت او ترتیب

اول به تر هر څه مخکي د مړي عمر معلوم کړي.مثلاً: که مړی نارینه وي او عمرېې **۶۰** کاله وي **۱۲** کاله به یې تر بلوغ مخکي عمر ځیني وباسي، نو **۴۸** کاله پاته سوه او که ښځه وه عمر یې **۶۰** کاله و نو **۹** کاله ځیني وباسئ نو **۵۱** کاله پاته سول. د یوې ورځي له و ترو سره شپږ لمنځونه کیږي په ورځ کي **۱۲** رکعة سنت دی چي د هغو قضاء نسته یوازي د مړي پر زمه فرض او واجب پاته دي چي هغه د ورځي شپږ لمنځونه دي.چي د میاشتي **۱۸۰** او د کاله **۲۱۶۰** او د اته څلویشت **۴۸** کلونو کي (**۱۰۳۶۸۰**) لمنځونه کیږي چي، د اسقاط په دوره کي به د هرلمانځه پر سر نصف صاع (نیم من) غنم او یا د غنمو او یا د غنمو قیمت ورکوي.

که چیري د مړي عمر معلوم نه و بیابه په غالب ګمان سره د مړي عمر په تخمین سره معلوموي، لیکن د زیاتوالي طرفته به ترجیح ورکوي ځکه چي فقهاء کرامو غالب ګومان په ډیرو ځایونو کي معتبر ګڼلی دی او احتیاط یې هم خوښ کړی دی.

(ثم یحسب سن المیت فطرح منه اثنی عشرة سنة یعني ادنی مدة البلوغ في الذکر وتسع سنین ان کان انثی و ان لم یعلم سنه فیقدر عمره بغلبة الظن فان یوقف قصد الی الزیادة لان ذالک احوط ثم بعد تخمین علی عمره یخرج الکفارة)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر کله چي د مړي عمر معلوم سو او دولس کاله د نارينه او نه کاله د ښځي ځني وباسئ بيا به نو ټولو روپوته حساب وکړئ چي، څومره غنم په کيږي. د يوه لمانځه په فديه کي به نيم من غنم حساب کړئ.

مثلاً: که ټوله يو لک (۱۰۰۰۰۰) افغانۍ وي او غنم يو من په سل افغانۍ و چي دغه افغانۍ يوه فقير ته ورکړ ئ نو د ۲۰۰ سوو لمنځونو فديه پرې ادا کيږي او تر هغو پوري به يې فقيرانو ته ورکوي ترڅو چي ټوله لمنځونه پرې پوره سي.

کله چي د لمنځونو فديه پوره سي بيابه د روژو فديه وګرځه وي. د يوې روژې فديه هم نيم من غنم ده. بيابه يې د روژو د کفارې په فديه کي وګرځوي او بيابه يې د کفاره ظهار په فديه کي وګرځوي. که مړی نارينه و او که مړی ښځينه و. بيابه يې د ظهار په فديه کي نه ګرځوي. کفاره د ظهار شپېته ۶۰ قبضې غواړي يعني ۶۰ فقيرانو ته به يې ورکوي بيابه يې په کفاره د ايمان (قسمونو) کي وګرځوي خو دلته ۱۰ قبضې غواړي، يعني ۱۰ فقيرانو ته به يې ورکوي. ټوله فديه يوه مسکين ته نه سي ورکول کېدای. بيابه يې د قتل خطا د کفارې په فديه کي وګرځوي داهم ۶۰ قبضې غواړي. بيابه يې د واجب اختري په فديه کي وګرځوي او وروسته به يې د ټولو شرعي حقوقو په فديه کي وګرځوي. دغه ټولو ډولونو ته د فقهي عامو کتابونو په داسي عبارت اشاره کړې ده.

(قال الفقهاء يعطي في فدية الصلوة والرمضان و كفارة الرمضان والاضحية و الايمان و كفارة القتل الخطاء وكفارة الظهار ان كان الميت ذكر او جميع الحقوق الشرعيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: فقهاء کرام داسي فديه ورکوي. د لمانځه، روژې، کفاره د روژې، اختري، قسمونو، کفاره د قتل خطاء، د ظهار، که چيري مړی نارينه و او د ټولو حقوقو شريعه وو چي ټوله اته دورې کيږي، ماد هر ډول دورې سره خپل تعداد د قبضې هم ذکر کړ. د احتياط خبره داده. په هر ډول کي خامخا هغومره تعداد به لحاظ کوي نه، بلکي هم يو څو کسان دي زيات په نظر کي و نسي د اسقاط دوره دي په ترتيب سره وکړي. په دې کي دوې فايدې دي. يوه به د فقهاؤ د عبارت سره سمه راغلی وي او بله نباسانه هم وي. که چيري بيا هم ترتيب غلط سي کوم باک نه کوي.

اول اسقاط نماز است عيان — ثاني اسقاط روزه رمضان

دورثالث کفاره رمـــــضان — شد کفاره ظهار رابع دان

شصت قبض شرط است درين دوجا — اگر خواهي گردن ميت رها

باپنجم گردن ايمـــــــــــان را — شرط درين ده قبض شد اى جانما

بارششم گردن اســــقا ط را — از حقوق جمــــلها شايد رها

در راالفرائد ۱۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دورة الاسقاط اړوند مسائل)

اوله مسئله: که چيري د مړي خپل مال و او وصيت يې هم کړی و، نو په ولي باندي واجب ده چي، د مال له دريمي حصې به اسقاط ورکوي چي، ذمه يې پرې فارغه سي او که وارث نه و او داسي وصيت يې چاته کړی و چي زما به ټول مال مسکينانو ته ورکوئ په دغه وصي باندي واجب ده چي ټول مال به يې مسکينانو ته ورکوي.

که چيري مړي مال نه درلود. يا يې وصيت نه و کړی نو وارث ته مستحب ده چي له خپل ماله اسقاط ورکړي او که وارث هم مال نه درلود، نو بيا دي له بل چا څخه ور ته قرض کړي او د اسقاط دوره دي پرې وکړي. الله تعالی ﷻ به مړي او وصي، وارث دواړو ته ثواب نصيب کړي.

(ويلزم اي يجب اطعام الوارث عن الميت من الثلث ان كان له وارث والا فمن الكل ان اوصى المورث اي الميت والا اي و ان لم يوصى فلا لزوم على الورثه عند نا لانها عبادة لا لزوم لعبادة الغير عليه و ان تبرع الوصي بالاطعام من عنده من غير وصية صح و يكون له ثواب ذالك)[182]

دويمه مسئله: د اسقاط په دوره کي دا ضروري نه ده چي، خامخا به پ يسې ګرځي، بلکي هر هغه شی چي قيمت ولري لکه ساعت، جواهرات، سره زر، سپين زر او همداسي نور. و دغو شيانو ته به حساب وکړي او بيا به د غنمو اندازه ورته معلومه

182 - رسائل ابن عابدين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي چي څومنه غنم په کيږي. هر څومنه غنم چي په وسول په مخکني حساب او ترتيب به دورة الاسقاط وکړي.

په ردالمختار کي وايي:

(**ثم مما تعارفه الناس و نص عيل المذهب ان الواجب اذا کثر اداروا صرة مشتملة على نقد او غيرها کالجواهر او الحلى او الساعة و بنوا للامر على اعتبار القيمة**)

دريمه مسئلة: د اسقاط دوره د فقيرانو په تعداد پوري نه ده منحصره چي هر څومره وي صحيح ده تر دي پوري که يو فقير هم وي. د مړي ولي کولای سي چي دغه يوه فقير ته يې ورکړي او بيرته يې څني وغواړي تر هغه پوري چي دوره پوره کړ ي بيا به دغه فقير ته څه صدقه ورکړي چي زړه يې په خوشحاله سي.

(**قال الفقهاء ان يجمع الوارث عشرة رجال مثلاً اه : مجموع الرسائل.** (**يدفع الولي ذالک المقدار للفقير ثم يهبه ذالک الفقير للولي و يقبضه ثم يدفع الولي الى الفقير ثانياً و هکذا حتى يستوفي ماکان على الميت من الواجبات : رد المختار.**

خلورمه مسئله: د اسقاط په دوره کي به مالداره، وصي، لېوني، کوچنی، بېعقل، د مړي وارث او مدبر مريې نه کښيني هم داسي کافر.

(**ليس فيهم غني ولا عبد و لا وصی، ولا مجنون، ولا سفيه، ولا صغير، ولا کافر، ولا وارث ولا مدبر. مجموع الرسائل ابن عابدين**).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځمه مسئله: د اسقاط په دوره کي که پیسې ډيري وي مکمل نصاب و، نو داپیسې دي پر حصو تقسیم کړي ترڅو پر فقیر حج، اختری، سرسایه. لاژمه نسي په خپل وخت کي تر نصاب کم ورکړل سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ مولد شريف.

و نشهد ان سيدنا محمدا عبد ه ورسوله ماولدت امراة مثيله ولا تلد نظيره والدة عبادالله لقد اظلكم هذا الشهر شهر ربيع الاول شهر ولد فيه الحبيب الشفيع الا كمل على اصح الاقوال الراضية فاكثر وافيه الصلوة والسلام علي سيدنا محمد و على اله و اصحابه الكرام البررة)

(ميلاد نبوي ﷺ)

مولد په لغت کي و ولادت وخت او د ولادت ځای ته ویل کیږي او په اصطلاح کي د امت یا دخلکو یو ځای یا جمع کېدل دي. د قرآن کریم تلاوت او هغه روایات بیانول چي رانقل سوي دي په اړوند د انبیاء کرامو او الیاء کرامو د پیدا ایښت وخت، افعالو او اقوالو اړوند داخبره اعانة الطالبین کړي ده.

(في اصطلاح الامة فهو اجتماع الناس و قراة ما تيسر من القران الكريم و رواية الاخبار الواردة في ولادة نبي من الانبياء او ولي من الاولياء و م دحهم بافعالهم و اقوالهم . [183]

په دې اړه د اردو فیروز اللغات وايي: میلاد ، د پیدا ایښت وخت ته وايي او میلاد النبي. د نبي علیه السلام د پیدا ایښت ورځي ته وویل کیږي.

[183] - اعانة الطالبين : ۳ جلد، ۳٦١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ)

د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ يو د هغه بحثونو څخه دی چي علماء كرام ډول ډول اقوال په كښي لري. د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ په اړوند به زه هغه اقوال رانقل كړم چي د جمهورو علماء كرامو په وړاندي معتبر وي خو د نبي عليه السلام د پيدايښت تاريخ څو اړخه لري.

اول: هغه چي په كوم كال كي پيدا سوی دی.

دوهم: هغه چي په كومه مياشت او تاريخ كي پيا سوی دی.

دريم: هغه چي په كومه ورځ پيدا سوی دی.

اول: نبي عليه السلام په هغه كال و دې نړۍ ته تشريف راوړ ، په كوم كال چي د فيل واقعه پېښه سوې ده. د فيل د واقعې څخه وروسته نبي عليه السلام زېږېدلی دی. په دې اړوند الحافظ ابن كثير الدمشقي رحمه الله په خپل كتاب البداية والنهايه كي ډېر اقوال رانقل كړي دي خو زه يو څو اقوال ځني رانقل كوم.

اول قول: (**قال ابن اسحاق و كان مولده ـ عليه السلام عام الفيل، و هذا هوالمشهور عند الجمهور**)

دوهم قول: (**قال ابراهيم بن المنذر الخزامي. و هوالذي لايشك فيه احدمن علمائنا انه عليه السلام ولد عام الفيل وبعث على راء س اربعين سنة من الفيل**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم قول: (**وروي الحافظ البیهقي من حدیث عبدالعزیز بن ابي ثابت المدیني. حدثنا الزبیر بن موسی عن ابي الحویرث قال سمعت عبدالملک بن مروان یقول لقباث بن اشیم الکتاني ثم اللیثی. یاقباث انت اکبر ام رسول لله ﷺ قال: رسول ﷺ اکبر مني، و ان اسن ولد رسول الله ﷺ عام الفیل ووقفت بي امي علی روث الفیل محیلاً اعقله. و تنبأ رسول الله ﷺ علی راس اربعین سنة**)

هم داسي نور اقوال هم الحافظ ابن کثیر رانقل کړي دي. په دې ټولو کي په اتفاق سره دا خبره معلومیږي چي نبي علیه السلام د فیل د واقعې په کال زېږېدلی دی مګر په دې خبره کي اختلاف دی چي ایا نبي علیه السلام د فیل له واقعې څخه څومره وروسته زېږېدلی دی او داسي اقوال هم سته چي، نبي علیه السلام د فیل د واقعې مخکي زېږېدلی دی. په هر صورت و دغه اختلاف ته په کتو سره دا راته څرګندیږي چي، نبي علیه السلام د فیل د واقعې په کال پیداسوی دی او د فیل د واقعې څخه چي، څومره ورځي وروسته نبي علیه السلام زېږېدلی دی په هغه اړوند کره دلیل نه تر سترګو کیږي لکه ابن کثیر رحمه الله چي وایي:

(**والمجتمع علیه انه علیه السلام ولد عام الفیل**)[184]

دوهم: نبي علیه السلام چي په کومه میاشت کي زېږېدلی دی، په دې خبره کي هم اختلاف سته او په دې کي هم اختلاف سته چي د دغي میاشتي په څوومه ورځ نبي علیه السلام زېږېدلی دی. د دې دواړو خبرو اړوند الحافظ ابن کثیر رحمه الله ډېر اقوال رانقل کړي

[184] - البدایة ولانهایة : ۲جلد، ۵۹۰ او ۵۹۱ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خو زه يوازي په دې اړوند هغه اقوال را نقلوم چي ده د جمهورو علماء کرامو اقوال بللي دي.

اول قول: (**عن ابي قتاده ان اعرابيا قال: يا رسول الله، ما تقولو في صوم يوم الاثنين ؟ فقال (ذالک يوم ولدت فيه و انزل على فيه**)

دوهم قول: (**عن عباس قال ولد رسول الله ﷺ يوم الاثنين الحديث**)

دريم قول: (**عن جابرو ابن عباس انهما قالا. ولد رسول الله ص عام الفيل يوم الاثنين الثاني عشرمن شهر ربيع الاول...... و هذا هوالمشهور عند المجهور**) [185]

د حافظ ابن کثير رحمه الله له عبارت څخه دا معلوميږي چي، د جمهورو علماء کرامو په نزد دغه خبره معتبره ده چي، نبي عليه السلام د ربيع الاول په مياشت کي پر دولسم تاريخ زېږېدلی دی. که څه هم د نبي عليه السلام د زېږېدني د تاريخ اړوند بېل اقوال راغلي دي خو په ټولو کي د جمهورو علماء کرامو قول دا دی چي،نبي عليه السلام د فيل د واقعې په کال د ربيع الاول پر دولسمه د دوشنبې په ورځ ودې نړۍ ته تشريف رواړی دی.

ملک دنيا را بسامانش ببين — ملک عقبی را بآن شانش ببين

خطبه اينها بگو برنام کيست؟ — اين همه تزيين پئ اکرام کيست؟

---

[185] - البداية والنهاية : ٢جلد، ٥٨٩ ، مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

این دوکشور راشد کشور کدام — دولت دارین را سرور کدام

ان شد مسند نشین اصطفا — آن امین حق امام انبیاء

خاک را از مولدش گوهر بلند — اسمان ازخاک پایش سربلند

عزوتو قبر بني آدم ازو — روشني دیده عـــــالم ازو

بارگاه هش مشرق انوار غیب — درس گاه دفتر اسرار غیب

آن شد کشورستان و تاج گیر — فخر فقرش از سلاطین باج گیر

مدتي بابینوائي ساذ کرد — تا در دولت ید امت باز کرد

بر فلک ازوی مقام خاکیان — خاک کویش سرمه افلاکیان

دست او بحر عطای عالم نواز — تیغ او ظلمت زد باطل گداز

پیش لطفش دوست و دوشمن یکي — نزد قهرش فوج باطل اندکي

روز محشر د ستگیر ماست — او شافع ما و نصیر ماست او

گر خرد داري دلا دیوانه باش — گرد شمع نام او پروانه باش

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدعت

د بدعت په نامه بحث او عنوان مي ځکه دلته کښېښود چي، په راتونکي بيان کي لوستونکي له مشکل سره مخامخ نه سي. تر څو چي موږ بدعت نه وي پېژندلی دابه ګرانه وي چي، د مولد شريف د ثبوت په بيان کي په دلائلو سم پوه سو. په دې بيان کي به دا خبره واضح او ښکاره سي چي، ايا هر بدعت حرام دی؟ او د بدعت اقسام به و پېژنو.

د بدعت لغوي تحقيق

د لغتو مشهور امام ابوالفتح ناصر بن عبدالسيد المطرازي الحنفي وايي:

(البدعة اسم من ابتداع الامرا ذبتداه و احدثه، کالرفعه اسم من الارتفاع والخلفة اسم من الاختلاف ثم غلب على ماهو زيادة في الدين او نقصان منه)[186]

ژباړه: بدعت د ابتداع اسم دی. معنی يې دا ده چي د يو شي ايجادول، لکه رفعت د ارتفاع او خلفت د اختلاف اسم دی، ليکن د بدعت لفظ غلبه حاصله کړې ده په استعمال کي په هغه شيانو چي سبب د زياتي او کمي کيږي.

علامه مجدالدين فيروز ابادي وايي:

---

[186] - مقرب : ۱جلد، ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**بدعة بالكسر الحدث في الدين بعدالاكمال او ما ستحدث النبي ﷺ من الاهواء ولاعمال**)[187]

ژباړه: بدعت په حرکت د زېر د بې د لفظ داسې شي ته ویل کېږ چې، د دین د پوره والي وروسته پیدا سوي دي. هغه شیان چې، د نبي علیه‌السلام د وفات وروسته د خواهشاتو پر بنا عبادت او اعمالو په بڼه ښکاره سوي دي.

امام راغب اصفهاني رحمه‌الله وایي:

(**البدعة في المذهب ایراد قول لم یستن قائما او فا علها فیه بصاحب الشریعة و اماثلها المتقدمة و اصولها المتقنة**)[188]

ژباړه: په مذهب کي بدعت ویل کیږي و هغه شي ته چې، ویونکی او کوونکی د صاحب شرع پر طریقه نه وي او د شریعت په مثالو کي نه ورته مثال وي او نه د شریعت په اصولو وي.

علامه محمد بن ابوبکر بن عبدالقادر الرازي رحمه‌الله وایي:

(**والبدعة الحدث في الدین بعدالا کمال**)[189]

---

[187] - قاموس ۲جلد، ٤او ۳ مخونه.
[188] - مفردات قرآن کریم : ۳۷ مخ.
[189] - مختار الصحاح : ۲۸۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: بدعت په دين کي د نوي شي پيدا کولو نوم دی چي، د دين د پوره کېدو وروسته پيدا اسي.

امام نوي رحمه الله په شرح د مسلم شريف کي وايي:

(**کل شئٍ عمل علی غير مثال سابق**)[190]

ژباړه: هر هغه شی چي، د هغه لپاره مخکي مثال نه وي.

---

[190] - شرح مسلم ١جلد، ٢٨٥ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت شرعي تحقيق

په شريعت کې د بدعت معنا علماء کرام داسې کوي. و دغې شرعي معنا ته اصطلاحي معنی هم ويله سوېده.

حافظ بدرالدين عيني الحنفي رحمه الله وايي:

(البدعة ي اصل احداث امر لم يكن في زمن رسول الله ﷺ)[191]

ژباړه: بدعت په اصل کې ويل کيږي و هغه شي ته چې، پيداسي او هغه د نبي عليه السلام په زما نه کښې نه وي.

حافظ ابن حجر عسقلاني رحمه الله وايي:

(و البداعة اصلها ما احدث على غير مثال سابق و تطلق في الشرع في مقابل السنة فتكون مذمومة)[192]

ژباړه: بدعت په اصل کې ويل کيږي و هغه شي ته چې مخکې ورته مثال نه وي او په شريعت کې بدعت ويل کيږي و هغه څه ته چې په مقابل کې يې سنت وي، نو بدعت بد دی.

علامه مرتضى الذبيدي الحنفي رحمه الله وايي:

[191] - عمدة القاري : ١جلد، ٣٥٦ مخ .
[192] - فتح الباري: ٤جلد، ٢٧١ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(كل محدثة بدعة انما يريد ما خالف اصول الشريعة ولم يوافق السنة)[193]

ژباړه: كل محدثة بدعة (د حديث معنا) دا ده چي، هر شی د شريعت د اصولو مخالف وي او د سنت نبوي سره موافق نه وي بدعت دی.

حافظ ابن رجب رحمه الله وايي:

(المراد بالبدعة ما احدث ممالا اصل له في الشريعة يدل عليه و اماما كان له اصل من الشرع يدل عليه فليس بدعة شرعا و ان بدعة لغة) [194]

ژباړه: د بدعت څخه مراد هغه شی دی چي، په شريعت كي ورته اصل نه وي چي، دلالت پر وكړل سي او كه په شريعت كي ورته اصل وي چي، دلالت پرو كړل سي، بيا بدعت نه دی. شرعاً كه څه هم په لغت كي بدعت ورته ويل كيږي.

علامه ابو اسحاق غرناطي رحمه الله وايي:

(طريقة في الدين مخترعة تضاهي الشريعة يقصد بالسلوک عليها المبالغة في التعبد الله سبحانه)[195]

---

[193] - تاج العروس : ٥جلد، ٢٧١ مخ.
[194] - جامع العلوم والحكم : ١٩٣ مخ.
[195] - الاعتصام ١جلد، ٣٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: په دین کي داسي طریقه پیدا کول چي، د شریعت سره مشابه وي. پر دې عمل کول او پیروي د دې لپاره وي چي د الله تعالی په عبادت کولو کي مبالغة مقصود وي

او په درالمختار کي وايي:

(**هي اعتقاد خلاف المعروف عن رسول الله ﷺ لابمعاندة بل بنوع شبهه**)

ژباړه: کوم شی چي له نبي علیه‌السلام څخه په ښکاره را نقل سوی وي، د هغه خلاف عقیده درلودل د ضد او عناد له امله نه بلکي د شبهې له وجهي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدعت اقسام

د بدعت تقسیم په اعتبار د لغت سره دی، په اصل کي بدعت یو ډول دی د لغت په اعتبار سره. بدعت پر دوه ډوله دی.

اول ډول: بدعت اعتقادي دی.

دوهم ډول: بدعت عملي دی.

اعتقادي بدعت: هغه دی چي یو کس یا یوه ډله داسي عقائد او فکر ځرګند کړي چي، د نبي علیه‌السلام او صحابه کرامو او تابعینو د اقوالو او افعالو په پوره ډول سره مخالف وي. دغه ډول بدعت ډېر ډولونه لري. ځیني یې داسي دي چي. ښکاره کفر دی لکه: عقیده د خوارجو او یا په اوس وخت کي عقیده د قادیانیانو چي وایي: اوس هم د نبوت دروازه خلاصه ده، یعني دنبي علیه‌السلام وروسته هم بل نبي راځي او ځیني بیا داسي بدعات او اعتقادات دي چي، مرتکب یې کافر نه بلل کیږي بلکي ګمراه بلل کیږي لکه: معتزله غېرغالي، وهابیان او سلفیان هم داسي نور.

بدعت عملي: هغه دی چي په عقیده کي یې کوم تغیر نه وي. عقیده یې هغه عقیده وي چي د اسلام مبارک دین او د دین له اصولو سره برابره وي. مګر ځیني اعمال او کارونه یې دا وي چي، په خېرالقرون کي نه وي تر سره سوي. دا بدعت عملي په خپل ځان کي پر دوه ډوله دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - بدعت حسنه:

۲ - بدعت سیئه:

بدعت حسنه: چې معلوم سي، بدعت سیئه په خپله ځیني معلومیږي. هغه بدعت سیئه چې مرتګب یې ګمراه بلل سوی دی لکه: په حدیث شریف کې چې د بدعت سیئه اړوند راځي.

(کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النار)

بدعت حسنة: په خپل ځان کې پر پنځه ډوله دی. (**واجب**) (**حرام**) (**مندوب**) (**مباح**) **مکروه**)

د بدعت پنځه ډوله دپېژندلو طریقه ډېره اسانه ده چې، ته بدعت د شریعت پر اصولو او قانون باندې عرض کړې، که په هر حکم کې داخل سو، هغه حکم د بدعت هم دی. د مثال په توګه:

واجب بدعت،لکه: زده کړه د علم نحوي د قرآن او احادیثو د پېژندلو لپاره.

حرام بدعت، لکه: مذهب د قادیاني، قدریة او ټوله ګمراه فرقې.

مندوب بدعت، لکه: جوړول د مدرسو، قواعدو صوفیه، خانقا او رباط.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مباح بدعت، لکه: تر لمانځه وروسته مصافحه ، ښار ابادول، خوراکونه او څښاک او کالي.

مکروه بدعت، لکه: د مساجدو رنګول، د کتابو ښایسته کول.

کوم بدعت چي حرام بلل سوی دی هغه بدعت حرام (او بدعت اعتقادي) دی چي دغه پنځو ډولونو ته فتواحدثیه او ردالمختار اشاره کړې ده.

(**و تنقسم الی خمسة احکام**[196]

فقد تکون (ای البدعة) و اجیبة الخ)[197]

(**البداعة منقسمة الی واجبة و محرمة و مندبة و مکروهة و مباح**)

198

[196] - فتوا حدشية : ۲۰۳ مخ.
[197] - ردالمختار : ۵۳۰ مخ.
[198] - و هکذا في الحاوي للفتاوي ، ۲۰۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مېلاد النبي ﷺ په ورځ جلسه جوړول .

د مولود شریف په نامه جلسه او محفل جوړول قطع نظر د بدعتونو او محرماتو څخه یو مشروع عمل او نېک کار دی. د مولود شریف محفل جوړول که څه هم بدعت دی ځکه چې د صحابه کرامو په وخت کي نوو لیکن ډېر داسي بدعتونه سته چې هغه حسنة بدعتونه دي او ټولو علماء کرامو د هغوی پر حسن اتفاق کړی دی. لکه مدرسې، خانقاګاني او داسي نور، نو مولود شریف محفل هم بدعة حسنه دی. کله چې موږ د مولود شریف محفل مسئله د شریعت پر احکامو عرض کړو، هغه احکام چې پنځه دي او بیان یې د بدعت په بیان کي ذکر سو، نو حکم د مندوب ځیني څرګندیږي، نو ځکه وایو چې د مولود شریف محفل جوړول یو مندوب کار دی.

په دې جلسه کي اهل سنت والجماعت د نبي علیه‌السلام اخلاق، عدالت، طریقه، معجزات هم داسي نور خبري او کارونه بیانوي، تر څو د راغلو اشخاصو و جلسې ته په زړه کي د محبت نبوي ﷺ ولوله بیا تازه کړي.

اهل سنت والجماعت په مسلک کي او په څلورو مذهبو کي یو داسي څوک به و نه لیدل سي چې د نبي علیه‌السلام د سیرت د بیانولو سره مخالف وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر د وخت په تېرېدو سره کېدای سي په ځینو شیانو کي تغیر راسي اویو د هغوی له جملې څخه د مولود شریف اړوند محفلونه دي. په دې خاطر د وخت علماء کرام د نظریو له مخي پر دوو برخي وېشل سوي دي.

ځیني علماء کرامو د مولود اړوند ډېره نرمي کړې ده او ځینو بیا ډېره سختي کړې ده. هغه کسان چي د دې محفل او جلسې په ورځ کوم نامشروع عمل کوي، لکه رقص، ډول، اصراف، فرض عبادت م عطل کېدل، هم داسي نور دغسي مولود شریف په نامه جلسه جوړول، موږ اهل سنت والجماعت دغسي کول په مطلق ډول سره حرام بولو او د دغه سي کسانو مخ نیول د هر مسلمان فرضي او واجب ه زمه واري بولو او هغه علماء کرام چي د مولود شریف د جلسو، په دغه ورځ د خیرات او نورو کارونو سره مخالف دی او دا وایي چي، دا یو بدعت دی. د نبي علیه‌السلام او صحابه کرامو او تابعینو په وخت کي یې وجود نه درلود. د دې په څنګ کي د خپلو اهدافو د تقویې په خاطر د جاهلو عوامو افعال هم د ځان لپاره د منع دلیل وګرځوي خو موږ اهل سنت والجماعت تل دا اقرار کړی دی او اقرار کوي چي، موږ مذهب خوښي یو او په مذهب عمل کول د ځان لپاره ستره لاسته رواوړنه بولو او کوم کسان چي په دې ورځ نا مشروع عمل کوي هغه موږ غندو. هغه که د مولود شریف په ورځ وي او که بل وخت وي. بد بد دي ښه ښه دي. زموږ د مذهب علماء کرامو او هم داسي د څلورو مذاهبو عمده علماء کرام و په دې مسئله اقرار کړی دی چي، د مولود شریف لمانځنه یو ښه عمل دی. جلسه جوړول د نبي علیه‌السلام سیرت په کښې بیانول

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترعمل دی هم دغو علماء کرامو پر دغه موضوع باندي ډېري لیکنې کړي دي خو زه د عجز په خاطر هغه ټولي نه سم کولای چي را نقل يې کړم بلکي يواځي به د هغو کتابونو نومونه رانقل کړم چ ي، دغه ټول کتابونه په دې خبره دي چي د مولود شریف په ورځ جلسه جوړول، د نبي عليه‌السلام سیرت بیانول، د نبي عليه‌السلام په زېږېدلو خوشحالي کول او دغه ورځ لمانځل، خیراتونه کول، روا او مشروع عمل دی خو په دې شرط سره چي دا هرڅه د شریعت سره موافق وي باید له هغه کارون و او عقائدوڅخه ځانونه و ساتل سي چي هغه د شریعت له خوا منع سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه چې د مولود په جواز اقرار کوي.

١ ميلاد النبي ﷺ ٢١٣ مخ،العلامة محمد طاهري اللاهوري رحمه الله.

٢ عرف التعريف باالمولدشريف ٨٢مخ، العلامة الحافظ شمس الدين ابن الجزري رحمه الله.

٣ اللفظ الجميل في مولد النبوي ﷺ ٤٥مخ،العلامة الامام محمد المدني، رحمه الله. مړينه په ٨٥٠ کې.

٤ الدر المنظم في مولد النبوي ﷺ ٢٥مخ، العلامة الامام محمد بن عثمان رحمه الله، مړينه په ٨٥٠ کې.

٥ السنته والبدعة ٨٨مخ، شيخ عبدالله الحداد رحمه الله.

٦ الاعلام باعلام بيت الله الحرام ١٩٢مخ، العلامة قطب الدين الحنفي رحمه الله.

٧ فتاوى مظهري ٢٣٥مخ،العلامة المفتي محمد مظهر الله الدهلوي رحمه الله.

٨ حول الاحتفال بذكر المولدالنبوي ﷺ ٢٢مخ،العلامة محمد بن علوی المالکي رحمه الله.

٩ اقوال الاخيار في تشرح مولد ٤٩مخ، العلامة عبدالله الذاكري الحنفي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٠ المولدالنبوي ﷺ ٥٨مخ، العلامة الامام ابن الجوزي، رحمه الله. مړينه په ٥٧٩ کي.

١١ الباعث على انكار البدع والحوادث ١٣مخ، العلامة الامام ابو شامة شيخ نووي رحمه الله.، مړينه په ٥٩٩ کي.

١٢ المولد الجسماني والروحاني ٣٥مخ، العلامة الامام محي الدين، رحمه الله. مړينه په ٦٣٨ کي.

١٣موعدالكرام لمولد النبي ﷺ ٤٠مخ، العلامة الامام برهان الدين براهيم رحمه الله. .مړينه په ٧٣٢ کي.

١٤ سير اعلام النبلاء ٢٤٥مخ ١٢جلد: العلامة الحافظ الامام الذهبي. رحمه الله. مړينه په ٧٤٨ کي.

١٥البداية ولنهاية ١٢٠مخ ٧ جلد. ١٢١مخ ١٣ العلامة الامام ابن كثير رحمه الله. ،مړينه په ٧٧٤ کي.

١٦ المولد النبوي ٥٠ﷺمخ، العلامة الامام ابن كثير رحمه الله.، مړينه په ٧٧٤ کي.

١٧ مولود مولدالنبي ٢٥مخ، العلامة الامام سليمان البرسوي رحمه الله.، مړينه په ٨٠٠ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸الموردالهني في مولد النبي ﷺ ۲۵مخ، العلامة الحافظ عبد الرحيم العراقي رحمه الله. مړینه په ۸۰۸ کې.

۱۹ تواریخ حبیب الله ۵۵مخ، العلامة المفتي عنایت الله کاکوروي رحمه الله.. مړینه په ۸۱۳ کې.

۲۰ تشنیف الاذان ۱۳۲مخ، العلامة الامام ابوزرعة العراقي رحمه الله.. مړینه په ۸۲۲ کې.

۲۱ جامع الاثار في مولد النبي المختار ﷺ ۷۵مخ، العلامة الحافظ محمد الدمشقي رحمه الله . مړینه په ۸۴۲ کې.

۲۲ اللفظ الرائق في مولد خير الخلائق ﷺ۲۹مخ، العلامة محمد بن ابي بکر. رحمه الله.مړینه په ۸۴۳کې.

۲۳ المورد الصادي في مولد الهادي ۳۹مخ، العلامة الحافظ بن ابي بکر. مړینه په ۸۴۲ کې.

۲۴ التنویر في مولد البشیر النذیر ۳۰ﷺمخ، العلامة الامام ابو الخطاب ابن دحیة رحمه الله.. مړینه په ۲۷۳ کې.

۲۵ المولد الشریف ۱۵مخ، العلامة الامام السخاوي رحمه الله.. مړینه په ۹۰۲ کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶حسن المقصد في عمل المولد ۷۵ مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين لاسيوطي رحمه الله ، مړینه په ۹۱۱کي.

۲۷ الحاوي الفتاوى ۱۸۱مخ، العلامة المفسر الامام جلال الدين السيوطي رحمه الله ، مړینه په ۹۱۱ کي.

۲۸المواهب اللدنيه ۱۴۵مخ، العلامة القطلاني شارح بخاري رحمه الله.، مړینه په ۹۲۳ کي

۲۹سبيل الهدى والرشاد ۳۲۲مخ، العلامة الامام محمد الصالحي رحمه الله، مړینه په ۹۴۲ کي.

۳۰مولداً نبوياً ﷺ۲۹مخ، العلامة الحافظ عبدالرحمن رحمه الله.. مړینه په ۹۴۴ کي.

۳۲التفاوى الحديثية ۲۰۲مخ، العلامة الامام ابن حجر المكي، رحمه الله. مړینه په ۹۷۳ کي.

۳۳النعمة الكبرى على العالم ۱۲۲مخ، العلامة الامام ابن حجر الهيشي المكي. رحمه الله.مړینه په ۹۷۳ کي.

۳۴الجامع اللطيف في فضل نباء البيت ۳۰۱مخ، العلامة الامام محمد ابن ظهيره القريشي. رحمه الله . مړینه په ۱۰۱۰ کي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵ المورد الروي في مولد النبي ﷺ ۱۳مخ، العلامة الفقيه الملاعلی القاري رحمه الله.. مړينه په ۱۰۱۴ کي.

۳۶ ماثبت بالسنة ۲۰مخ، العلامة الفقيه عبدالحق المحدث الدهلوي. رحمه الله.مړينه په ۱۰۵۲ کي.

۳۷ الدرالثمين ۴۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړينه په ۱۱۷۴ کي.

۳۸ حجة الله على العلمن ۲۳۳مخ، العلامة اللنبهاني رحمه الله . مړينه په ۱۳۵۰ کي.

۳۹ الانوار المحمدية ۲۰ﷺمخ، العلامة يوسف بن اسماعيل النبهاني رحمه الله.، مړينه په ۱۳۵۰ کي.

۴۰ فيوضات الحرمين ۸۰مخ، العلامة الشاولي الله المحدث الدهلوي. رحمه الله . مړينه په ۱۱۷۴ کي.

۴۱ شمائم امداديه ۹۲۱مخ، مرشد کامل حاجي امدادالله المهاجر المکي رحمه الله. مړينه په ۱۲۳۳کي.

۴۲ شرع الزرقاني على المواهب ۲۵۸مخ، العلامة الامام محمد الزرقاني رحمه الله.. مړينه په ۱۱۲۲ کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳ تفسیر روح البیان ۲۸مخ ۹ جلد العلامة مفسر اسماعیل صوفی البروسوي. رحمه الله. مړینه په ۱۱۳۷ کې.

۴۴ اثباد المولد النبوی ﷺ ۲۴۸مخ، العلامة حضرت شاه احمد سعید. رحمه الله. مړینه په ۱۲۳۷ کې.

۴۵ مجموعة الفتوی ۳۳۵مخ ۴ جلد العلامة الامام عبدالحی لکنوی. رحمه الله. مړینه په ۱۳۱۷ کې.

۴۶الحقائق في قرائة المولد النبي ﷺ ۲۰مخ، العلامة الامام السید عبدالخالق الاسکندراني. رحمه الله. مړینه په ۱۳۲۸ کې.

۴۷فتاوای کاملة ۲۲۳مخ، العلامة الفقیه محمد کامل الحنفي الطرابلسي. رحمه الله.

۴۸ محمد رسول الله ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد رضا المصری. رحمه الله.

۴۹المهند على الم ڤند ۷۸ مخ،العلامة خلیل احمد سهارنپوري. رحمه الله.په کي وفات سوی دی. ۱۳۴۶.

۵۰حول الاحتفال بزکرالمولد النبوي ﷺ ۲۲مخ، العلامة محمد بن علوي المالکي. رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱ فصل الخطاب بين الصواب والخطا ۲۱۷مخ، العلامة شاه محي الدين قادري ديلوري رحمه الله .

۵۲ امداد الفتاوی ۲۴۹ مخ ۵جلد حکيم الامت مولانا اشرف علي تهانوی رحمه الله .

۵۳ احسن الفتاوی ۳۴۷ مخ ۱جلد فقيه العصر مفتي رشيد احمد رحمه الله.

۵۴ روح المعاني ۲۱۳مخ ۳جلد العلامة شهاب الدين محمد ابن عبدالله رحمه الله..

۵۵ البصائر ۲۰۱مخ، العلامة مولانا حمدالله جان الداجوی رحمه الله .

دغه پورته ذکر سوي کتابونه ټول پر دې خبره دي چي، د نبي عليه السلام د پيدا ښنت په ورځ خوشالي کول، د نبي عليه السلام د ياد تازه کولو لپاره جلسې جوړول، په جلسو کي د نبي عليه السلام اخلاق، معجزات اوسيرت بيانول يو روا او مشروع عمل دی. په دغه ورځ خيرات کول هم نېک کار دی خو دغه ټول کتابونه د مولد شريف غونډې جوړول بدعت عمل بولي مګر بدعت حسنه يې بولي نه بدعت قبحه.

په دغه ورځ چي ځيني کسان هغه اعمال کوي چي هغه د شريعت د دائرې څخه وتلي وي هغه موږ هم حرام بولو، په هروخت کي چي د حلال سره حرام ګډ سي حلال، حلال دي او حرام حرام دی او که د حرامو سره حلال يو ځای سي، بيا هم حرام حرام دي حلال حلال دي. موږ هم د مولد شريف ورځ لمانځل روا بولو مګر ځيني کسان چي په دغه ورځ حرام افعال کوي موږ هغه په سخته سره غندو. د هغوی د بدو افعالو په خاطر موږ خپله عقيده نسو پرېښودلای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه يادونه: دغه کتابونه چې ما يې نومان ذکر کړل دغه ټوله مانه دي مطالعه کړي مګر ډېرى يې ما لوستلي دي خو ما ټولو ته حواله ورکړل ځکه؛ زما دا يقين دى چې دا کتابونه د کندهار د مشهوري دارالافتاء (دارالافتاء مدرسة الاحناف کندهار) له خوا په ښه دقت سره مطالعه سوي دي.

زما په اند د يوه مقالې لپاره دغه لاندې عبارت ځلېدونکې توره ده.

(اعلم انه اى ان عمل المولدبدعة..... لكنها بدعة حسنة لما اشتملت عليه من الاحسان الكثير للفقراء و من قرائت القران واكثار الذكر و الصلوة والسلام على النبي ﷺ و اظهار السرور الفرح به ﷺ محبته و اغاظة اهل الزيغ والعناد من الزنادقة والملحدين والكفرة والمشركين ... و لولم يكن في ذالك الا ارغام الشيطان و سرور اهل الايمان لكفي و قال اذاكان اهل الصليب اتخذ واليلة مولد نبيهم عيدا اكبر فاهل الاسلا اولى و اجدر ... وروئي ابولهب عمه ﷺ في النوم فقيل ماحالك قال في النار الا انه خفف عني كل ليلة اثنين و امص من بين اصبعي هاتين ماء وان ذلك عند اعتاقي لثويبة عند مابشرتني بولادة النبي ﷺ قال ابن الجزري و اذاكان ابولهب الكافر الذي نزل القران بزمه الذي لاذم فوقه جوزي في النار بفر جه ليلة مولده فما حال المسلم الموحد من امته يسر بمولده و يبذل مايقدرعليه في محبة ﷺ لعمري انما يكون جزاءه من الله الكريم ايدخله بفضله العميم في جنات النعيم انتهت عبارت الهيتمي بلفظه) فصل الخطاب ۶۷ مخ.

و ذکرک للمشتاق خير شراب   و کل شراب دونه کسراب

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولي د نبي عليه السلام وفات نه لمانځو؟

که څوک دا پوښتنه وکړي چې، تاسو د نبي عليه السلام د پيدايښت ورځ لمانځئ او په دغه ورځ جلسې جوړه وي. د نبي عليه السلام راتلل و دې نړۍ ته د الله تعالی ﷻ له لوري يو ستر نعمت بولئ او دا ورځ د خپل ژوند تر ټولو نېک بخته ورځ بولئ. نو بيا په دغه ورځ خو نبي عليه السلام له دينا څخه رحلت هم کړی دی ولې دغه ورځ د خپل ژوند توره ورځ نه بولئ. بايد تاسو په دغه ورځ خوابدي سئ.

زه د دې پرځای چې لومړی د دې پورته پوښتنې ځواب وکړم غواړم چې، اول بايد د نبي عليه السلام د وفات تاريخ واضح سي او بيا به د دې خبرې ځواب وکړو چې، ولې موږ د نبي عليه السلام د پيدايښت ورځ لمانځو او د وفات ورځ يې نه لمانځو.

علامه صفي الرحمن المبارکپوري رحمه الله د نبي ﷺ د وفات د تاريخ اړوند وايي:

(**وقع هذا الحادث حين اشتدت الضحى من يوم الاثنين ١٢ ربيع الاول سنة ١١ ه** [199]

ژباړه: دا واقعه يعني د نبي عليه السلام د وفات واقع سو په هغه وخت کي چې غټ څاښت سو. يعني د غرمې خوا وه په ورځ د دوشنبې د ربيع الاول دولسمه او د هجرت يوولسم کال و.

علامه ابن کثير رحمه الله په البداية والنهاية کي وايي:

[199] - رحيق مختوم : ٤٤٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(والمشهور قول ابن اسحاق والواقدي، ورواه المواقدي عن ابن عباس و حدثني محمد بن عبدالله عن الزهري عن عروة، عن عائشه،قالا: توفي رسول الله ﷺ يوم الاثنين لثنتي عشرة لية خلت من ربيع الاول)[200]

ژباړه: مشهوره خبره (د نبي عليه‌السلام د وفات اړوند د اسحاق او واقدي ده. بي بي عائشة رضي الله عنها وايي: نبي عليه‌السلام د دوشنبې په ورځ د ربيع الاول د مياشتي پر دوولسمه وفات سو.

مخکي موږ دا خبره کړې وه چي، د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ نبي عليه‌السلام زېږېدلی دی اوس دا هم معلوه سوه چي د ربيع الاول پر دولسمه او د دوشنبې په ورځ هم وفات سوی دی. اوس دا خبره چي، موږ اهل سنت والجماعت د ربيع الاول په دولسمه ورځ ولي مولد شريف لمانځو او وفات د نبي عليه‌السلام نه لمانځو؟.

دا ځکه؛ موږ شريعت امر کړي يو په دې سره چي که يو ماشوم و زېږېدی، تاسو عقيقه وکړئ لپاره د شکر او خوشالي او که بيا يو انسان وفات سي بيا شريعت امر د صبر راته کړی دی او دا موږ منو چي د شکر او د خوشالۍ ورځ زموږ لپاره د نبي عليه‌السلام د مولود ورځ ده او د ټول امت مسلمه لپاره لويه د خفګان ورځ د نبي عليه‌السلام د وفات ورځ ده او نبي عليه‌السلام په خپله موږ امر کړي يو چي، تاسو پر مړي غم تر درو ورځو بلا مه کوئ او نه خفګان په اسلام کي تر درو ورځو وروسته په دې خبره باندي د حديثو کتابونه شاهدان دی چي، د نبي عليه‌السلام له دغسي اقوالو څخه برخمن

[200] - البداية والنهاية : ٤ جلد، ١٧٠ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. هم داسي دې خبرې ته علامه الامام جلال الدين سيوطي رحمه الله په الحاوي للفتاوی کي هم اشاره کړې ده چي وايي: د الفاکهاني په ځواب کي.

(و قوله (مع ان الشهر الذي ولد فيه) الى اخره جوابه ان يقال. اولاً ان ولادته ﷺ اعظم النعم علیناه ووفاته اعظم المصائب لنا. والشريعة(حثت)على اظهار شكرالنعم والصبر والسكون والكتم عند المصائب. وقد امر الشرع بالعقيقة عند الوالادة وهي اظهار شكر و فرح بالمولود. ولم يامر عندالموت بذبح ولا بغيره. بل نهي عن النياحة والظهار الجزع فدلت قواعد الشريعة على انه يحسن في هذالشهر اظهار الفرح بولادته ﷺ دون اظهار الحزن فيه بوفاته. [201]

لنډه دا چي، د نبي عليه السلام زېږېدل يو لوی نعمت دی چي، موږ ته راکول سوی دی او وفات يې يو لوی غم دی زموږ لپاره خو چي کله يو ماشوم و زېږي شريعت امر په عقيقه سره کوي لپاره د ښکاره کولو د شکر او خوشالي په ماشوم سره او موږ شريعت امر کړی نه يو د انسان په وفات کي په حلالېدو سره د پسه او نه بل شي. بلکي منع کړي يې يو له چيغو او خفګان څخه او د شريعت قواعدي پر دې دلالت کوي چي، موږ د دغي مياشتي چي، ربيع الاول ده او د نبي عليه السلام مولود دی چي موږ خوشالي وکړو او نه غم او خفګان په وفات د نبي عليه السلام.

ماذا عالى من شم تربه احمد — ان لايشم مدي الزما ن غواليا

صبت على مصائب لوانها — صبت على الايام صرن لياليا

---

[201] - الحاوي للفتاوی: ۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولود شریف اول چا ولمانځی

د نبي عليه السلام د میلاد زېږېدنه او په دې اړوند جلسه او محفل جوړول د نبي عليه السلام او د صحابه کرامو او تابعینو په وخت کي وراج نه و. د مولود اړوند غونډې جوړول د ۶ پېړۍ په اخر کي او د ۷ پېړۍ په پیل کي د مسلمانانو په منځ کي مشروعیت و موند. دتاریخ له کتابو څخه دا څرګندیږي چي په لومړي وار د میلاد نبوي ﷺ په نامه جلسه او محفل دمظهرالدین ابوسعید کوکبرۍ بن زین الدین علی بن بکتګین چي د موصل پادشاه و په وخت جوړه سوه.

د دغه پاچا اړوند ډول ډول اقوال راغلي دي. ځیني کسانو په ډېرو سپکو او بې باکو نومونو نومولی دی او ځینو علماء کرامو دغه پادشاه په ډېرو ښایستو نومونو یاد کړی دی خو زه دا فکرکوم چي تاریخ د تېر وخت هنداره ده. په هنداره کي ک ـلـه ښه ، بد معلوم سي او کله بد ، ښه معلوم سي .ګنې تاسو یې تجربه کړئ خو موږ په اوس وخت کي هم مولود شریف لمانځنه یو روا عمل بولو اول چاچي دغه کار کړی دی هغه هم د ستاینې وړ بولو او بل موږ یې هم ښه شخص بولو او د ده په حق کي دا دعا کوو چي، الله تعالی ﷻ دي رحمت باندي وکړي.

علامه ابن کثیر الدمشقي ددې اړوند واي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(له اثار حسنة و قد عمر الجامع المظفري بسفح قاسيون و كان مع ذالك شهماً شجاعاً فاتكاً بطلاً عاقلاً عالماً عادلاً رحمه الله و اكرم مثواه)[202]

علامة جلال الدين سيوطي رحمه الله وايي:

(صاحب اربل الملك المظفري ابو سعيد كوكيري... احدالملوک الامجاد والكبراء الا جواد، وكان له اثار حسنة و هوالذين عمرالجامع الظفري بسفح قاسيون)[203]

حال دا چې د الحافظ ابن كثير الدمشقي او د جلال الدين سيوتي رحمه الله غوندي علماء كرامو و دغه پاچا ته په درنه سترګه ګوري، نو مونږ ته هيڅ ضرورت نسته او نه دا حق لرو چې سپكاوی يې وكړو. الله تعالی ﷻ دي پر دغه پاچا رحمت وكړي او د مولد شريف د محبت او رواجولو په خاطر دي الله ﷻ اجر او خېر وركړي

امين ثم امين.

(من سن في الاسلام سنة حسنة فله اجرها و اجرمن عمل بها)

---

[202] - البداية والنهاية : ۷ جلد، ۳۸۷۵ مخ.

[203] - الحاوي الفتاوی : ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مولود شریف کې له لاندې شیانو څخه ځان ساتنه اړینه ده.

اول: د ټولو څخه عظیم او ډېر خطرناک دادی چې، واعظان په دې محفل او جلسه کې موضوعي احادیث، روایات او د درواغو قصې خلکو ته بیانوي، یعني خلکوته یې وایي چې، هغه اکثره د اسلام د دین د دښمنانو له خوا څخه جوړې سوي وي او د خلکو د عقیدو او افکارو د خرابولو باعث ګرځي او باید واعظان ښه علماء کرام وي چې احکام او قصې سمې او غلطې سره بیلې کړي.

بل داچې، په وعظ کې دې له هغه کتابونو څخه ګټه وسي چې، په هغو کې ضعیفه او موضوعي قصې او روایات نه وي او په دې هکله پوره اهتمام وسي لکه: په حدیث شریف کې چې راغلي دي.

(**من كذب علی فليبوء مقعده من النار**) بخاري **1**جلد، **21** مخ.

دوهم: زائد او بې ضرورته مصارف کول لکه: د ډیرو قالینو او د اعلی درجه نالیو او بالښتانو اهتمام کول او کله په بعضې ځایونو کې د منبرونو او چوکیو اهتمام په ډېره اعلی درجه سوی وي. د داسې فعلو نو څخه باید اجتناب وسي. ولې چې په ایت مبارک کې راځي:

(ولاتبذر تبزيرا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبي عليه‌السلام سره په محبت کي هغه څوک صادق دی چي، دده د اخلاقو، اقوالو او اعمالو زيات متابعت کوي او ده مبارک په داسي شيانو سره اهتمام نه کاوه، بلکي ساده او بې تکلف ژوند يې خوښا وه.

دريم: ډېر شاعران او نعت ويونکي داسي شعرونه وايي چي، که څه هم په ظاهره نعت وي خو په باطن کي د نبي عليه‌السلام په حق کي کستاخي او بې ادبي وي. د مثال په ډول: ډېر شعرونه داسي سته چي، په هغوی کي ده مبارک عليه‌السلام ته په خپل محضه نوم سره خطاب کوي او وايي: (اې محمده) بېله ذکر څخه د درود شريف چي دلته منظور يوازي د خپل شعري وزن برابرول وي او دې ټکي ته فکر نه کوي چي، که مونږ يو څوک چاته دغسي ساده خطاب وکړو بېله ضميمې څخه د حاجي ملاصاحب. اغا صاحب. نو دا بې ادبي بلل کيږي، نو د نبي عليه‌السلام په حق کي به څنګه بې ادبي نه وي. تاسو فکر وکړئ چي الله تعالی ﷻ په قرآن کريم کي خطاب په خپل محضه نوم نه ورته کوي بلکي وايي : (يا ايها النبي. يا ايها الرسول) هم داسي نور.

از خدا جويـــــــــم توفيق ادب

بې ادب محروم ماند از فضل رب

څلورم: د نبي عليه‌السلام په هکله داسي قصې کول چي، مستلزم وي دې لره چي، د بعضي عوامو د نورو انبياء ع ليه السلام يا ملائکة کرامو په ه کله اعتقاد ضعيف سي يا د هغوی د توهين واسطه و ګرځي نعوذبالله تعالی، نبي عليه‌السلام فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**لاتطروني كما اطرت النصارى الحديث**) (**لاتخيروني علي موسى و قال ماينبغني لعبد ان يقول اني خير من يونس بن متى**) (**لا تفضلوا بين انبياء الله الحديث**) **اى تفضيلاً يو ءدي الى تحقير بعض**) **امدادالفتاوى** ، **۵**- جلد ، **۲۴۹** مخ.

پنځم: دا عقیده ساتل چي، نبي عليه‌السلام دې محفل او جلسې ته تشریف راوړ ی دی دا خبره ثبوت نه لري.

شپږم : څوک چي په دې محفل او جلسه کي شرکت نه کوي په دې شرط چي، عقیده سالمه وي، هغه ته به بد نه وايې نه به يې ملامته وې ځکه چي الله تعالی فرمايي:

(وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ)

اووم : په ځينو ځايونو کي، په دغسي محفلونو کي عکسونه هم اخيستل کيږي او فلمبرداری کيږي چي، دا قطعي حرام دي او په دغسي مجالسو کي شرکت حرام دی. د عکسونو اخيستل اړوند د شريعت حکم ډېر روښانه دی.

اتم: اول خو بايد داسي مجالس او محافل په مساجدو کي نه وي او که په مساجدو کي وي هم بايد د ډوډۍ انتظام له مساجدو څخه دباندي بل ځای وي. د مساجدو احترام په پوره ډول بايد وساتل سي.

نهم: که اړتيا نه وي، نو د ګويا څخه بايد ګټه و نه سي او که اړتيا وي بايد په مسجد کي د دننه ګوياوو څخه ګټه واخيستل سي چي، ږغ يې د اړتيا په اندازه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي، د نورو خلکو د تکليف باعث ونه ګرځي او له خوبه و نوزي او که د داخلي ګويا اسانتيا نه وي نو بايد د شپې تر نا وخته پوري پروګرام جوړ نه کړل سي چي، خلق له خوبه څخه و زي که داسي وسي په هغه صورت کي به يې تر ثواب عذاب ډېر سي.

لسم: ډول وهل، چک چکي کول، نارې وهل او داسي نور غ ېږي مشروع کارو نو څخه بايد په کلکه ځان و ساتل سي ځکه؛ دغه ناوړه اعمال په نور وخت کي هم حرام دي. په داسي يو مبارک مجلس کي خو بيخي حرام دي.

(**و اما الالات فيحرم في المشهور من المذاهب الاربعة الحنيفه** رحمهم الله **والمالکية، و الشافعية والحنابلة**) **۳ جلد، ۵۷۴ مخ الفقه الاسلامي.**

يوولسم: اکثر د دغسي محافلو د جوړولو په وجه او بيا په دغه محفلونو کي د ډيري ستړيا، يا ډيرو ويلو او اورېدلو په وجه په ځينو عباداتو کي تغير راځي لکه: د جماعت لمونځ چي، د دې خبرې زياته پاملرنه په کار ده. بلکي پر واعظانو دا لازمه ده چي، د دغسي محفلونو څخه په ګټه اخيستني سره خلکو ته د فرائضو او واجباتو خصوصاً د جماعت د لمانځه په هکله ډېري توصيې وکړي او خلک دي د جماعت لمانځه ته تشويق کړي.

دوولسم: دا به اړينه نه بولي چي، خاص د ربيع الاول دوولسمه د مولد شريف د غونډې، جلسې او وعظ لپاره مناسب ده بلکي د ربيع الاول د مياشتي په هره روځ کي د نبي عليه السلام د سيرت د بيانولو لپاره يو مجلس جوړ سي هغه ثواب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم: د مولد شریف په ورځ که چا دوکان نه وي بند کړی یا و جلسې ته نه وي راغلی یا یې خیرات نه وي کړی باید بد پر ونه ویل سي.

مولد شریف او د دیوبند د علماء کرامو عقیده او فتوی

زموږ په ټولنه کې ځینې داسې کسان سته چې په ظاهره دا دعوه کوي چې، موږ د دارالعلوم دیوبند د علماء کرامو پر مسلک او عقیده یو مګر که د دوی و کارونو ته وګورو، هغه د دیو بند د علماء کرامو له عقائدو څخه خلاف وي.

د دې خبرې د اثبات لپاره یو ښه مثال د مولود شریف لمانځنه ده. دا کسان تل د مولد شریف لمانځني ته بدعت سیئه په سترګه ګوري او یا د ځینو ناخبره عوامو افعال پر موږ تفې او حال دا چې، موږ د مولد شریف لمانځنه یو روا او مستحب عمل بولو خو سره د خپلو شرائطو او کوم څوک چې، په دې ورځ ناروا عمل کوي هغه موږ هم بد بولو. هغه ناروا که په هر وخت کې وي لکه: څنګه چې و دغې خبرې ته په (المهند علی المفتد) کې اشاره ورته سوې ده. هغه داسې لیکي.

د نبي علیه‌السلام د ولادت ذکر د اعلی درجې مستحب دی. موږ خو څه، یو مسلمان هم هیڅ کله داسې نه دی چې، د انحضرت ﷺ د ذکر ولادت شریف بلکې د هغه ﷺ د چمپلانو د ګرد او د هغه د سپرلۍ، د خره د بولو بیانولو ته بد او بدعت سیئه یا حرام ووایي، هغه ټول حالات له کوموسره چې د نبي علیه‌السلام یو څه تعلق دی د هغه ذکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیان زمونږ په نزد ډېر خوښ او د اعلی درجې مستحب دی. هغه که د ولادت شریف ذکر وي یا د هغه ﷺ د ناستي ولاړي، بیدارۍ، خوب یا بل څه ذکر وي لکه: څنګه چي زمونږ په رساله براهین قاطعه کي په بې حسابه ځایونو کي په وضاحت سره ذکر سوی دی او زمونږ د مشایخو په فتوی کښي مسطور دی، څرنګه چي د شاه محمد اسحاق صاحب د هلوی مهاجر مکي رحمه الله شاګرد مولانا احمد علی سهارنپوري رحمه الله فتوی په عربي کي ترجمه کړل سوې ده را نقل کوو، لپاره د دې چي، د ټولو د تحریرونو مجموعه زمونږ څخه جوړه سي.

(استفتاء)

د مولانا صاحب څخه چا پوښتنه کړې وه چي، مجلس شریف څنګه جائز دی او څنګه ناجائز دی؟

د ولادت د ذکر په فضلیت کي د مولانا احمد علی سهانپوري رحمه الله فتوی.

فتوی

مولانا صاحب د هغه دا ځواب ولیکه چي، د سیدنا رسول الله ﷺ د ولادت شریفه ذکر له صحیح روایاتو څخه دی. په هغه وختونو کي چي د واجب عباداتو څخه خالي وي. په هغه کیفیاتو سره چي، د صحابه کرامو او د اهل قرون ثلثه د طریقې څخه خلاف نه وي د کوم د خبر کېدلو چي، حضرت محمد ﷺ خبرو ورکړی دی. د هغه عقیدو څخه چي، د شرک او بدعت وهم، هم په کښي نه وي. په هغه ادابو سره چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهٔ کرامو، د هغه سیرت څخه مخالف نه وي کوم چي، د نبي عليه السلام د ارشاد (**مانا علیه و اصحابي**) مصداق دی.هغه مجلسونه چي، د منکرات شرعیه څخه خالي وي د خیر او برکت سبب د ي په شرط د دې چي په رښتني نیت او اخلاص او په دې عقیده سره وسي چي داهم د نورو ټولو ښو ذکرونو څخه یو ښه ذکر دی او له هیڅ یوه وخت سره خاص نه دی، نو هر کله چي داسي وسي، نوز موږ په علم کي به هیڅ یو مسلمان هم د ناجائز یا بدعت کېدو حکم نه ورکوي.

له دې څخه معلومیږي چي، موږ د ذکر ولادت شریف منکر نه یو بلکي د هغه ناجائز کارونو منکر یو کوم چي، له دې سره یو ځای سوي دي لکه څرنګه چي، د هندوستان د مولود په مجلسونو کي تاسو لیدلي دي چي، د موضوعي روایات بیانیږي، د ښځو او سړو اختلاط کیږي. په شمعو بلولو او نورو سینګارونو باندي فضول خرڅي کیږي او دا مجلس واجب ګڼي. څوک چي په کښي ګډون ونه کړي، په هغه ملامتیا او تکفیر کیږي. د دې څخه علاوه نور هم څه منکرات شرعیه دي چي، د هغه څخه به شاید چي، کوم یو مجلس میلاد خالي وي. که چیري د مولود مجلس له ناروا وو څخه خالي وي، نو خدای مکړه چي، موږ به دا ووایو چي، د ولادت شریفهٔ ذکر نا جائز او بدعت و ي او د داسي خرابي وینا د یو مسلمان طرف څخه چیري ګومان کېدای سي، نو په موږ دا بهتان د دروغجنو بې دینو او دجالانو یو الزام دی چي، خدای ﷻ دي دوی و شرموي او لعنت دي پر وکړي په وچه او لنده، نرمه او سخته مځکه کي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(السوال الواحد والعشرون)

اتقولون ان ذکر ولادته ﷺ مستقبح شرعاً من البدعات السیئه المحرمة ام غیر ذالک ؟

الجواب : حاشا ان یقول احد من المسلمین فضلا ان نقول نحن ان ذکر ولادته الشریفة علیه الصلواة والسلام بل و ذکر غبار نعاله و بول حماره ﷺ مستقبح من البدعاتالسیئه المحرمة فالا حوال لتي لها ادنی تعلق برسول ﷺ ذکر ها من احب المندوبات و اعلی المستحبات عند نا الخ .[204]

محترمو لوستونکو اوس تاسو فکر وکړئ چي، ایا دغه مولود شریف لمانځنه چي منکرات په کښي نه وي په هغه شرائطو برابر ه وي کوم چي مخکي موږ ذکر کړل. ایا دا د دیو بند د علماء کرامو خلاف کار دی؟ نه هیڅ کله نه دی. بلکي لکه څنګه چي موږ ځان ته اهل سنت والجماعت وایو اوپه مذهب حنیفي کي د دیو بند په مسلک یو نو زموږ اقوال او افعال هم د هغوی سره سم دي خو افسوس د هغه چا پر حال چي، ځان ته هم داپورته خطاب کوي مګر د همدې مسلک خلاف دی.

[204] - المهند علی المفتد : ۷۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولد شریف شپه بهتره ده او که د قدر شپه .

په اقوال الاخیار في تشریح مولد النبي المختار کي په حواله د مجموع الفتاوی کي دا خبره رانقل کوي چي، ایا د نبي علیه‌السلام د زیږیدني شپه بهتره ده او که د قدر شپه. البته په هغه کتاب کي دا خبره په عربي سره سوې ده خو زه یې وتاسو ته دلته یوازي ژباړه راوړم.

اولسوال:

د قدر د شپې فضیلت د قرآن کریم په ایاتونو سره ثابت دی او له ځینو محدثینو څخه روایت سوی دی چي، د مولد شریف شپه د قدر تر شپې بهتره ده. نو کومه یوه افضله ده؟.

الجواب :

د قدر شپه تر ټولو شپو بهتره ده ځکه؛ د قدر د شپې ثبوت په ایاتو نو سره سوی دی او د دغي شپې شرف له وجهو څخه دی.

اول: د ملائکه وو راکښته کېدل مځکي ته.

دوهم : د الله تعالی ﷻ انوار او فیوضات د دنیا اسمان ته راکښته کېدل له ماښام څخه بیا تر سهار پوري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم : د قرآن کريم نزول په دغه شپه کي. يعني په دغه شپه کي قرآن کريم نازل سوی دی له لوحي محفوظ څخه د دنيا و اسمان ته .

د دې شپې د عبادت برکات او ثواب تر نورو زرو شپو څخه ډېر زيات دي د مسلمان د زړه د تسکين او تسلا لپاره. په دې اړه الله تعالی ﷻ فرماي:

﴿ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴾

او په احاديثي نبوي کي په دې تاکيد سوی دی چي، دا شپه تاسو په عبادت سره رڼه کړئ. او ځينو محدثينو چي ويلي دي چي، د مولد شريف شپه د قدر تر شپې افضله ده. دا په دې حيثيت نه ده چي، د مولد شريف د شپې عبادت تر زرو شپو تر عبادت زيات دی. ځکه؛ د ثواب او عذاب حکم ثابتيږي. د شارع له لوري په کوم شي کي چي، د شارع له لوري څه نه وي ويل سوي، هلته به څنګه ثابته سي چي، ثواب يې دومره دي. هو دا خبره سته چي، د مولد شريف د شپې فضليت عبارت دی د لوړوالي د مرتبې په حضور کي د الله تعالی ﷻ د مولد شريف شپه په ذات کي د قدر تر شپې افضله ده.

په **القصدة العربية في الحوال خيرالبرية** ﷺ کي راغلي دي ﴿ **تتباهي بک العصور** ﴾ او شيخ عبدالحق دهلوي رحمه الله ويلي دي په ﴿ ماثبت بالسنة ﴾ کي وايي: چي موږ کله دا وايو چي د مولد شريف شپه د قدر تر شپې افضله ده . بېله شکه ده ځکه چي، د مولد شريف شپه، شپه ده د نبي عليه السلام د زېږېدني او د قدر شپه و نبي عليه السلام ته ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل سوې ده، نو هغه شپه چي مشرفه ده په ظهور د نبي ﷺ دا افضله ده پر هغه شپه چي و ده مبارک ﷺ ته ورکړل سوې ده او بل د قدر شپه په راکښته کېدو د ملائکو افضله ده او د مولد شپه په ظهور د نبي علیه السلام افضله ده.

بل د قدر شپه بهتر ه او افضله يوازي د دنبي علیه السلام پر امت ده او د مولد شريف شپه تر ټولو موجوداتو افضله ده.

شيخ الحديث حافظ ابن حجر رحمه الله وايي:

وخت او ځای شرافت پيدا کوي په شرافت د هغه کس يا شي چي، په هغه وخت يا ځای کي وي، د هغه کس يا شي د زيات کمال او شراف له امله، نو له همدې امله ځينو کسانو ويلي دي چي (**ان ليلة مولد ﷺ افضل من ليلة القدر انتهي**) ۴۴مخ اقوال الاخيار في تشريح مولد النبي ﷺ المختار بحواله مجموعة الفتاوى ۳جلد، ۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ او نور د ښو شپو خیراتونه جائز او روا بولو............................

له دې عبارت څخه دوې خبرې معلومیږي.

اول: وخت لره فضیلت سته، یعنې ځینې وختونه، شپې او ورځې پر نورو افضل دي.

دوهم: په دغو خاصو شپو، ورځو او وختونو کې خیراتونه عبادات د نورو عامو شپو، ورځو او وختونو تر خیراتونو او عباداتو بهتري لري.

زموږ اهل سنت والجاعت دا عقیده ده چې، په اسلام کې بد پالي نسته او ورځې او شپې، وختونه ټول مبارک دي، په ټولو وختونو او شپو کې خیراتونه کول، عبادات کول د الله تعالی ﷻ درضا سبب ګرځي خو الله تعالی ﷻ په ځینو ورځو کې خېر او برکت ډېر اېښې وي. حضرت مجدد الف ثاني رحمه الله وايي:

ددې امت، یعنې امت محمدي ﷺ په هیڅ یوه وخت کې بد فالي نسته مګر په ځینو ورځو او تاریخونو کې خېر او برکت ډېر وي.[205]

ملا علي قاري صاحب د مشکاة شریف په شرح مرقات کې وايي:

(**والوقت اذاکان افضل کان العمل الصالح فیه افضل**)[206]

---

[205] - فتاوی محمودیة : ١جلد، ٢٣٤ مخ.
[206] - مرقات : ٣ جلد، ٥١٢ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: کله چي وخت بهتر سي، نو عمل صالح، يعني عبادات، ذکر، خيراتونه) هم په دې وخت کي بهتر دي.

امام غزالي رحمه الله په ډېر وضاحت سره وايي چي، وخت لره هم فضلت سته او افضله وخت کي خيرات او عبادات کول ډېر ثواب لري پر نورو وختونو باندي. زه د ده وينا مکمله رانقل کوم انشاء الله ډېره ګټوره ده لپاره دوخت د فضلت او په خاصو ورځو کي خيرات او عبادت هم ډېر ثواب لري تر نورو عامو ورځو، دی وايي:

(علم ان استجاب الصوم بتاكد في الايام الفاضلة، و فواضل الايام بعضها يوجد في كل سنة. و بعضها يوجد في كل شهر، و بعضها في كل اسبوع، اما في السنة بعد ايام رمضان فيوم عرفة و يوم عاشورا، و العشر الاول من ذي الحجة، والعشر الاول من المحرم، و جميع الاشهر الحرم، رمضان الصوم، وهي اوقات فاضلة، وكان رسول الله ﷺ يكثر صوم شعبان حتى كان يظن انه في رمضان و في الخبر، افضل الصيام بعد شهر رمضان شهر الله المحرم. لانه ابتداء السنة فبناؤها على الخيراحب و ارجي لدوام بركته. وقال ﷺ صوم يوم من شهر حرام افضل من ثلاثين من غيره. و صوم يوم من رمضان افضل من ثلاثين من شهر حرام وفي الحديث من صام ثلاثة ايام من شهر حرام الخمس والجمعة والسبت كتب الله له بكل يوم عبادة تسعمائة عام و في الخبر، اذ كان النصف من شعبان فلاصوم حتى رمضان، ولهذا يستحب ان يفطر قبل رمضان اياماً، فان وصل شعبان برمضان فجائز فعل ذالك.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ مرة و فصل مرارا كثيرة، ولايجوزان يقصد استقبال رمضان بيومين او ثلاثة الا ان يوافق ورداله، و كره بعض الصحابة ان يصام رجب كله حتى لايضاهي بشهر رمضان، فالاشهر الفاضلة، ذولحجة و المحرم ورجب، وشعبان، ولاشهر الحرم، ذولقعدة و ذلحجة والمحرم ورجب، و احد فردو ثلاثة سود، و افضلها ذولحجة لان فيه الحج والايام المعلومات والمعدودات و ذوالقعدة من الاشهرو الحرام و هو من اشهرو الحج. وشوال من اشهر الحج وليس من الحرم ، ورجب ليامن اشهر الحج و في الخبر. مامن ايام العمل فيهن افضل واحب الى الله وعزوجل من ايام عشرذي الحجة ان صوم يوم منه يعدل صيام ستة و قيام ليلة منه تعدل قيام ليلة القدر قيل ولا الجهاد في سبيل الله تعالى قال: ولا الجهاد في سبيل الله عزوجل الامن عقرجواده و اهريق دمه. و اماما بتكررفي الشهر. فاول الشهر و اوسط و اخره، ووسطه الايام البيض و هي الثالث عشر والرابع عشر، والخامس عشر، و اما في الاسبوع، فالاثنين والخميس والجمعة فهذه هي الايام الفاضلةفيستحب فيها الصيام و تكثير الخيرات لتضاحف اجورها ببركة هذه الاوقات الخ.[207]

د امام غزالي رحمه الله له دغه عبارت څخه دا خبره معلومه سوه چي، ښې ورځي په کال کي هم سته، په مياشت کي هم سته او په هفته کي هم سته. په کال کي د رمضان مبارک له مياشتي سېوا د عرفات، عاشورا اولس ورځي اولی د ذی الحجة، لس ورځي اولی د محرم او ټوله مياشت د حرم، داټوله اوقات فاضله دي..... او په

[207] - احياالعلوم الدين : ١ جلد، ٣٠٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کي اوله حصه، مابین او اخر دی او په مابین کي د میاشتي، دیارلسم، څوارلسم، پنځه لسم دي او په هفته کي دوشنبه، پنځشنبه او جمعه ده. دغه ټول ي ښې او د نیکۍ ورځي دي.

په دې ورځو کي روژه نیول ډېر خیراتونه کول مستحب دي او ثواب یې دوه برابره دی په برکت د دغه وختونو.

هم داسي شېخ عبدالقادر جیلاني رحمه الله په الغنیة کي د ښو ورځو اړوند ځانګړی باب ایښی دی چي وایي: په ځینو وختونو او شپو کي عبادت ډېر فضیلت لري نسبت نورو ورځو ته.[208]

علامه سیوطي رحمه الله وایي:

(کان ﷺ **یخص الاوقات الفاضلة بزیادة فعل البر فیها و کثرة الخیرات**)[209]

ژباړه: یعني نبي علیه السلام خاص والی، ښې ورځي او بهتره اوقات په ښه کولو لکه: عبادت، تلاوت او په ډېرښت د خیراتونو سره.

په هر صورت موږ دا منو چي هم ښه وخت سته او هم ښه شپه او ورځ سته، په دې کي خیرات او نور عبادات ډېر فضلت لري نسبت نورو ورځو ته.

208 - الغنیة : ۲ جلد، ۳۳۸ مخ.
209 - الحاوي للفتاوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله/ دمونه، تعویذونه او څابښتونه جایز او روا بولو.................

موږ اهل سنت والجماعت دمونه، تعویذونه او څابښتونه رواا او جائز بولو. موږ دا عقیده لرو چي، په دې کي الله تعالی ﷻ هغه تاثیرات ایښي دي چي، د ډیرو پوهانو عقلونه یې ادراک نسي کولای. ډېر پوهانو طبیبانو د ښه فکر کولو وروسته دا فکر کړی دی چي، د دې حکمت او تاثیر په وجود اقرار وکړئ.

د مونه، تعویذونه او څابښتونه منل عقیده ورته درلودل، یو مشروع عمل دی. منونکي ته یې مشرک ویل راته سخته ګناه معلومیږي. زه به په دې اړوند اول د امراضو تقسیم او بیان وکړم او بیابه دا خبره معلومه کړو چي ایا دا زموږ په اسلام دین کي مشروعیت لري او کنه.

د مرض اقسام.

د مرض اړوند بحث د طیب په کتابونو کي په ښه وضاحت سره سوی دی مګر زه د خپل بیان د وضاحت په خاطر یو څو اقسام بیانوم تر څو مقصد اصلي واضح سي.

په اول کي مرض پر دوه ډوله دی. (مرض قلبي) دوهم (مرض ابدان) که د زړه مرض دی او که د بدن، د دغو دواړو اړوند په قرآن کریم کي بیان سوی دی.

د مرض قلبي یا د زړه د مرض اړوند الله تعالی ﷻ وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا﴾[210]

﴿وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿48﴾ وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿49﴾ أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿50﴾﴾[211]

﴿وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا ﴿31﴾﴾[212]

کله چي موږ د غه اياتونه د مذهب د تفسيرونو په رڼا کي و ګورو دا به راته معلومه سي، چي په دې کي د زړه و امراضوته اشاره ده، هغه حسد، شبهه، او شک وي او که د کافرانو د مسلمانانو او اسلام اړوند وي.

هم داسي شهوت، نفسي غوښتني هم د زړه په ناروغي کي يادېږي و دې ډول ته هم په قرآن کريم کي اشاره سوې ده. الله تعالی ﷻ فرمايي:

﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ۚ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾[213]

او د مرض ابدان په اړه الله تعالی ﷻ فرمائلي دي.

﴿ لَّيْسَ عَلَى الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ﴾[214]

[210] - البقره : ١٠- اية.
[211] - سورة النور : ٥٠-٤٨ اية.
[212] - المدثر : ٣١ اية
[213] - الحزاب :٣١ اية.
[214] - النور : ٤١ اية.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ (184))[215]

(فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ) [216]

(وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ) الية[217]

په دې اياتونو کې و هغه امراضوته اشاره سوې ده چې د بدن سره تعلق لري. د بدن امراض پر دوه ډوله دي.

اول: ډول هغه امراض دي چې طبيب او دوا ته اړتيا نه لري لکه: تنده، ، لوږه، ګرمي، يخني او داسي نور.

دوهم: ډول هغه ناروغۍ دي چې طيب او د واته اړتيا لري. دا خبره معلومه ده چې الله تعالی ﷻ چي هره ناروغي پيدا کړې ده، د هغې ناروغۍ لپاره يې دوا هم پيدا کړې ده، نو څکه نبي عليه السلام فرمايي:

(**لکل داءٍ دواء فاذا اصيب دواء برا باذن الله عزوجل**)[218]

الله تعالی ﷻ د زړه د مرضونو لپاره دوا، خپل اتباع يعني د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ د حکم منل ورته دوا ګرځولې ده او د بدن د امراضو لپاره يې هم دوا پيدا کړې ده خو د بدن امراض کله په ظاهري دواسره ښه کيږي. د ظاهري دواو ځينو

---

[215] - البقره : ١٨٤ اية.
[216] - البقره : ١٩٦ اية.
[217] - المائدة : ٦ اية .
[218] - مسلم : حديث نمبر ٢٢٠٤.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توکو ته په احادیثو کي هم اشاره سوې ده لکه عسل، خرما ، سیه دانه، هم داسي نور.

کلهٔ ظاهري امراض یعني د بدن امراض په ظاهري دوا سره شفاء نسي موندلای. د هغوی لپاره هغه دوا ده چي، ډېر ژر تاثیر وکړي خو په دې شرط سره یې کوي لکه د الله تعالی ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پر اقوالو باور کول او دا یقین کول چي په دې اسماء الله تعالی ﷻ او قرآني آیتونو کي، الله تعالی ﷻ زما د مرض شفا ایښېده. که چیري اخلاص او ربښتونولي نه وی فکر نه کوم چي تاثیر یې کړي وای. دا هغه دوا ده چي د طبیب او حکمت پوهانو نه ده کشف کړي بلکي دا هغه دواده چي الله تعالی ﷻ له لوري و خپل رسول ﷺ ته الهام سوې ده چي، موږ تعبیر په دم تعویذ او ځانبت ځني کوو.

زه به د هر یوه لپاره په خپل ځای کي دلائل را نقل کوم چي، دا داسي دوا ده چي، په سند رسیدلي ده شرک بلکي د شرک له بوی هم پاکه ده خو کوښښ به کوم چي اول به د احادیثونو د جواز دلائل رانقل کړم خو که ما د خپل علم د نشتون له خاطره په احادیثو کي دلیل نه کی پیدا بیا په کوښښ کوم چي د مذهب د کتابونو څخه به یو څه را اخلم او دا ټول دا الله تعالی ﷻ په توفیق سره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دم د جواز دلائل .

دم هغه موثر علاج دی چي، د انسان په عقل پوري ارتباط نه لري او نه په عقل کشف سوی دی. په ظاهري دواکي چي کوم اثرات پراته دي، هغه داسي نه دي چي، دوا خپله تاثیر کوونکې ده. بلکي په دواکي تاثیر د دوا خالق الله تعالی ﷻ ایښی دی. دا د الله تعالی ﷻ حکمت دی چي، د ځینو امراضو لپاره یې دفع په ظاهري بوټو کي ایښې ده خو ځیني بیا داسي دي چي په ظاهري د واسره هم جوړیږي مګر کله کله کار و نه کړي ځکه؛ د الله تعالی ﷻ اراده نه وي سوې خو په هم داسي حالاتو کي الله ﷻ خپلو بنده ګانو ته نور علاجونه هم د خپل نبي په زریعه وربښوولي دي هغه لکه دم (رقیه).

زموږ اهل سنت والجماعت دا عقیده ده هغه دمونه چي، د شرک الفاظ په کي نه وي، د جهالت د وخت نه وي، یوازي هغه دم چي د الله تعالی ﷻ په کلام او د نبي علیه السلام نه رانقل سوي وي، هغه خامخا مؤثر دي.که موږ د احادیثو کتابونه و ګورو خامخا به داسي باب راته مخکي سي چي هغه به خاص سوی د نبي علیه السلام د دمونو لپاره وي چي، هم به نبي علیه السلام دم کړی وي او هم به یې نورو ته د دم لاړ ښونه کړې وي خو زه د دم اړوند یو څو احادیث را نقلوم د نوموني لپاره.

(**عن انس رضی الله عنه ان النبي ﷺ رخص في الرقية من الحمه والعين والنملة** .[219]

[219] - مسلم : حدیث نمبر ٢١٩٦ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(عن عائشة قالت امرني النبي ﷺ اوامران نسترقي من العين)[220]

(عن ام سلمة ان النبي ﷺ راى في بيتها جارية في وجهها سفعة فقال استرقوالها فان بها النظرة)[221]

(من حديث علي قال، قال رسول الله ﷺ خيرالدواء القران)[222]

(عن عبيدالله بن مسعود قال بينا رسول الله ﷺيصلي اذا سجد فلدعته عقرب في اصبعه فانصرف رسول الله ﷺ و قال لعن الله لعقرب ماتدع نبيا ولا غيره قال ثم دعا باناء فيه ماء وملح فجعل يضع موضع اللدغة في الماء والملح و يقراء قل هوالله احد، والمعوذ تين حتى سكنت)[223]

هم داسي نور احاديث سته چي ټوله د دم د جواز لپاره دليل جوړېداى سي. دغه اړوند احاديث په دين اسلام كي خورا ډېر دي. فكر نه كوم چي يو مسلم د مسلمانانو دي، د دم له جواز څخه منكر سي. بلكي ټوله مسلمانان دم مني او د دم پر موثريت باندي اقرار كوي خو د اختلاف ټكى د تعويذ او ځانبت موضوع ده. د دوى اړوند به دا ووايو چي ځانبت او تعويذ دواړه مشروع عمل دى. د اثبات لپاره يې زموږ په مذهب كي شواهد موجود دى

---

220 - بخاري : حديث نمبر ٥٧٣٨.
221 - بخاري : حديث نمبر ٥٧٣٩ .
222 - ابن ماجه : حديث نمبر ٣٥٠١.
223 - ابن ابي شيبه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعویذ او څابست د جواز دلایل

دا خبره ټولوته معلوه ده چي، دم (رقیه) جائز دی مګر د تعویذ اړوند ځیني کسان خبري کوي چي، تعویذ ثبوت نه لري بلکي تعویذ شرک دی. داسي خبري کول لوی جهالت دی.زموږ په اسلام او دین کي هره هغه خبره او کار د جواز حکم لري چي، صحابه کرامو کړی وي. دا خبره و هر هغه چاته معلومه ده چي لږ غوندي په احادیثو پوهیږي.

(عن عمرو بن شعیب عن ابیه عن جده ان رسول الله ﷺ قال اذا فزغ احد کم في النوم فلیقل اعوذ بکلمات الله التامات من غضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشیاطین و ان یحضرون فانمالن تضره و کان عبدالله ابن عمر یعلمها من بلغ من ولده و من لم یبلغ منهم کتبها في صک ثم علقها في عنقه. رواه ابوداؤد و الترمذي. [224]

عمرو د شعیب زوی د خپل پلار څخه روایت کوي چي نبي علیه السلام و فرمایل: که له تاسو څخه یو څوک په خوب کي و بېرېږي دغه کلمات دي ووایي: (**اعوذ بکلمات الله التامات من عضبه و عقابه و شرعباده و من همزات الشیاطین**)

عبدالله ابن عمرو به دغه کلمیات و غټانو ته وربښول چي پیاد یې کړي او که ماشوم و، وه هغه ته یې پر یوه کاغذ ولیکئ هغه ته یې ورپه غاړ کړئ.

[224] - مشکوة شریف : ۲۱۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ان قیصر ملک الروم کتب الی عمر بن الخطاب ﷺ ان بي صداعافاﷲه الی شیاء من لدواء فانفذالیه قلنسوة فکان اذا وضعها علی راسه سکن مابه من الصداع و اذا رفعها عن راسه عادالصداع الیه فتعجب من ذالک فامر بفتحهاففشت فاذافیها رقعة مکتوب فیما (بسم الله الرحمن الرحیم) فقال ما اکرم هذا الدین و اعذه حیث شفافي الله تعالی باية واحدة فاسلم و حسن السلام)[225]

ژباړه: قیصر دروم پاچا حضرت عمر ﷺ ته یو خط واستاوه چي، زما پر سر درد کیږي که ستاسو سره یوه دوا وي هغه را واسته وه. حضرت عمر ﷺ یوه رخچینه ور واستول. پاچا دروم به چي کله دغه رخچینه پر سر کړل درد به یې ارام سو او چي ایسته به یې کړل بیرته به یې درد را وګرځېده. پاچا په تعجب کي سو چي په دې کي بیا څه راز دی. پاچا د معلوماتو د حاصلولو لپاره رخچینه څیري کړه، که ګوري په رخچینه کي یوه د کاغذ ټوټه ده. په هغه لیک سو ی دی. (بسم الله الرحمن الرحیم) پاچا چي دا ولیدل نو وې ویل: څو نه ښه او عزت مند دین دی چي، په یوه ایات سره الله تعالی ﷻ ماته صحت راکړ. نو اسلام یې قبول کړ مسلمان سو.

په (بذل المجهود) کي وایي(**و من لطائف هذه الاسماء ما صرح به جماعة من شراح الصحیحین و غیر هما من ارباب الطبقات بان هذه الاسماء اذا کتبت و علقت علی**

[225] - المواهب اللدنیة : ۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموم كانت من انفع الرقي و جربت فكانت كذالك و قال عاصم انها رقية العقرب اى مع البسملة) [226]

په سنن الكبرى للبهيقي كي وايي:

(**ان سعيد بن جبير كان يكتب لابنه المعاذة**) [227]

په تيسر العزيز الحميد د توحيد په شرح كي وايي:

(**اعلم ان العلماء من الصحابة والتابعين فمن بعد هم اختلفوافي جواز تعليق التمائم التي من القران و اسمائه الله و صفاته فقال طائفة يجوز ذالك و هو قول عبدالله بن عمروبن العاص و غيره و هو ظاهر ماروي عن عائشة وبه قال ابو جعفر الباقر و احمد في رواية و حملواالحديث على التمائم الشركية اماالتي فيما القران و اسماء الله و صفاته فكالرقية بذالك قلت و هوظاهر اختيار ابن القيم اه**) [228]

په تفسير روح البيان كي وايي:

(**و اما تعليق التعويذ و هوالدعاء المجرب او الاية المجربة او بعض اسماء الله لدفع البلاء فلاباس به**) [229]

په فتواى عالمګيري کي وايي:

---

[226] - بذالمجهود : ١ جلد، ٢ مخ.
[227] - تيسيرالعزيز ١٣٧ مخ.
[228] - روح البيان : ٤ جلد، ٢٩٥ مخ.
[229] - عالمګيري : ٥ جلد، ٣٥٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ولاباس بتعليق التعويذ و لكن ينزعه عندالخلا والقربان كذا في الغرائب)[230]

او په ردالمختار کي وايي:

(الظاهران المراد بها مايسمونه الان بالهيكل والحمائلي المشتمل على الايات القرانية فاذا كان غلافه منفصلا عنه كالمشمع و نحوه جاز د خول الخلاء به و مسه و حمله للجنب و يستفاد منه ان ماكتب من الايات بنية الدعاء والثناء لايخرج عن كونه قرانا بخلاف قراءته بهذه النية فالنية تعمل في تغير المنطوق) (لا المكتوب)
[231]

دغه ټوله احاديث مبارکان اودمذهب کتابونه په دې اقرار کوي چي تعويذ يو مشروع او رواشي دی خو هغه تعويذونه چي، د اسلام د دائرې څخه وتلي نه وي او هغه چي د اسلام په شرائطو نه وي برابر. هغه مونږ هم حرام او ناروا بولو خو مطلق تعويذ حرام او شرک بلل ډېر لوی جهالت دی. ستاسو د معلوماتو لپاره د يو څو کتابونو نومان ذکر کوم چي، دغه ټولو کتابونو تعويذ روا بللی دی، تاسو کولای سئ چي، هغه کتابونه هم مطالعه کړئ.

(معين الحکام: ۲۳۰ مخ).(فتاوی رشيديه : ۲۱۵ مخ)الفتاوی الحديثية: ۸۸ مخ

(فتاوای عزيزية : ۹ مخ)(فيض الباري : ۳ جلد ، ۲۷۷مخ)(عرف شزي : ۱۱۳ مخ

---

[230] - ردالمختار : ۱ جلد، ۱۱۹ مخ. بيروت چاپ.
[231] - سنن الکبری : ۹ جلد، ۳۵۱ مخ. بيروت چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احسن الفتاوی: ۸ جلد، **۲۵۵**مخ.

هم دغسي د مذهب ډېر نور کتابونه سته چي، تعويذ يو مشروع او روا عمل بولي خو په دغه مخکني بيان کي نه يوازي دا خبره واضح سوه چي، تعويذ جائز دی. په دې وروسته بيان کي به دا خبره هم واضح سي چي، د ځانبت ځبنل هم يو جائز کار دی. په دې خبره باندي د مذهب په کتابونوکي ښه په وضاحت بيان سوی دی خو زه دلته يو څه بيان را نقل کوم.

علامه شاه عبدالحق محدث دهلوي رحمه الله په اشعة اللمعات کي وايي:

(آز مجاهد آمده که باک نیست که نوشته شود قرآن و ششته شود نوشاهیده شود آب آن بمریض.)[232]

حضرت مولانا مفتي سيد عبدالرحيم لاجپوري رحمه الله په فتاوی رحميه کي وايي: دغه ځانبت او تعويذ د سحر لپاره دی. دی مبارک اول داسي وايي وروسته ځانبت او تعويذ ورښيي.

(آيات ذيل لکهه کر مريض کي گلې مين ډال دين اور پاني پر پړه کر اس کو پلادين)[233]

[232] - اشعة اللمعات : ٣جلد، ٦٠٤ مخ.
[233] - فتاوی رحيمة : ١٠ جلد، ١٠٣٨ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: یعني دغه وروسته ایات نوشته که، په غاړه یې که او یا پر ابو یې ووایه په وې ښنبه. هم دغسي زموږ د مذهب ټوله کتابونه په دې قائل دی چي، تعویذ ، څاښت او دمونه ټوله جائز دي . په دې کي چي کوم تاثیرات پراته دي، د هغو پېژندل و انسان ته ستونځمنه خبره ده ځکه؛ دا یو داسي طیب او دوا ده چي، د انسان د لوري نه ده کشف سوې بلکي د مونه، څاښتونه او تعویذونه ټوله یا د قرآن په ایا تونو سره دي او یا په هغه دعاګانو سره وي چي، نبي علیه‌السلام خپل امت ته وربښودلي دي. داسي هم نه ده چي موږ هر تعویذ ، څاښت او دم منو بلکي موږ هغه منو چي د اسلام د قانون سره سم وي. په مذهب د اهل سنت والجماعت کي ورته ځانګړې شرائط ایښودل سوي وي. که هغه شرائط په کښي نه وي، هغه زموږ د عقیدې مخالف دي او سحر ورته وایي.

اول: **شرط**، د الله تعالی ﷻ په نومونو او صفاتو به وي.

دوهم: **شرط**، په عربي خط به وي او که په بل خط وي، په معنی بې څوک پوهیږي.

دریم: **شرط**، تعویذ ورکونکی او ا خیستونکی به دا عقیده لري چي، دا یو سبب دی، په اصل کي الله تعالی ﷻ نفع رسوونکی دی.

څلروم: **شرط**، د قرآن کریم الفاظ به چپه نه کاږي.

پنځم: **شرط**، په تعویذ ، څاښت او دم کي به داسي کلمات نه وي چي، هغه د شرک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تعویذ یا څانښت کي د ابجد ، یا حساب توري راسي هغه پروا نه لري څکه، دا هم هر یو لفظ يې ځان ته معنی لري.[234]

یادونه: د څانښت، تعویذ لپاره ډېر ښکاره دلا ئل په کتاب د (مصنف ابن ابي شیبه) کي راغلي دي. د ښه معلوماتو لپاره د دغه کتاب **۳۹** مخ وګورئ.

234 - احسن الفتاوی : ۸ جلد، ۲۵۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو.................

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله د رسالې پوره متن داسې دی.

(او دا خبره دې معلومه وي چې، منکر او بدکار چې، له هره ښکه او ښه کاره سره ملګری سي هغه ښه نه دی خو لیکن ښه کار به ښه بولو او بد کار به بد بولو. ښه کار به کوو او بد کار به نه کوو.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دغه عبارت د هغه سوالونو جواب دی کوم چې، نن ورځ ځیني کسانو د ځان د دفاع په خاطر په لاس کي نولی دی. دغه کسان غواړي په دې فلمه خپل ځان هدف ته ورسوي خو الحمد لله په هر وخت کي الله تعالی جل جلاله د دې امت په مابین کي داسي شېخان مبارکان پیدا کړي دي لکه محترم حاجي اغا صاحب مبارک رحمه الله، تر څو د دې بدبخته انسانانو د کلو، کلو خواری په یوه خبره سره په ابو لاهو کړي. دغه کسان وایي:

موږ ځکه زیارت نه منو چي خلک په زیارتونو کي شرک کوي. موږ ځکه مولد شریف نه منو چي، داخو بدعات دي او خلک ډولونه په کښي وهي. نور ګناهونه هم په کښي کوي یا د اسقاط دور نه منو ځکه؛ داحیله ده خو په شرائطو نه ده برابره او د ښو شپو خیراتونه نه منو ځکه؛ په دې کي تعین راځي هم داسي نور ي ډول ډول خبري کوي چي، په دې خبرو سره له اصله منکر سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محترم حاجي اغاصاحب ﷫ د دوی د ټولو سوالونو او شبهو جواب په یوه خوبه کړی دی، هغه دا چي، ښه ښه دي او بد بدي، موږ يې ښه منو او له بدو څخه مخ اړوو. موږ کله دا ويلي دي چي، ځيني جهال کسان چي دغه بد کارونه کوي هغه که په زيارت کي وي، که په مولدشريف کي وي، که د اسقاط په دور کي وي او يا په نورو ښو شپو کي وي دا ښه عملونه دي. بلکي موږ يې هر وخت د مخنيوي کوښښ کړی دی او کوو يې.

که په حقيقت باندي سترګي پټي نه کړو، داسي وګورو چي، داکوم عقائد چي په دې رساله کي ذکر سوي دي بېله دې چي ځيني جهالو څه کارونه قصداً يا رسماً ورسره يوځای کړي دي. دا يوه خبره د شريعت خلاف ده او که نه ده.

الحمد لله موږ ټوله په دې عقيده يو چي، اسلام سپېڅلی دين دی، د يو څو جهالو په افعالو سره نه سي ورکېدای او په هروخت کي چي د الله تعالی ﷻ له لوري حکم انسان ته سوی دی، هغه انسان ته سوی دی چي عقل ولري. کوم څوک چي عقل و لري هغه ښه او بد سره بېلولای سي، نو موږ هم الحمدلله انسانان يو، عقلونه لرو د ښه او بد توپير کولای سو. په دغه ټولو کي ښه، ښه بولو او بد، بد بولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: دعا کول وروسته تر فرضو او سنتو په هيئت اجتماعي سره مستحب ده بدعت نه ده.

دعا کول وروسته تر لمانځه هغه فرض لمونځ وي او که سنت وي، په هيات اجتماعي سره مستحب کار دی. دغه دعا زموږ د اهل سنت والجماعت په مذهب کي د فرض، واجب او سنت حکم نه لري بلکي د فرض لمانځه وروسته سنت ده او د سنت لمانځه وروسته مستحب کار دی.

که چا وکړه موږ يې ښه بولو او که يې ونه کړه بد پر نه وايو. داسي هم نه ده لکه دا ځيني کسان چي، و دغسي دعا وو ته د بدعت په سترګه ګوري ځکه؛ بدعت نه ده. د دې ډول دعاګانو لپاره دلائل سته. اصل ور لره سته د مذهب ډېرو علماء کرامو داسي دعا مستحب بللې ده.

او کوم احاديث خاص د داسي دعا اړوند نه دی راغلی خو که سته، په هغه احاديثکي د سند اړوند خبري سوي دي مګر موږ داوايو، که په يو حديث کي خبري وسي په هغه حديث سره د شي استحباب ثابتيږي. که چيري دغه حديث موضوعي نه و. په فتح القدير کي وايي:

(**والاستحباب يثبت بالضعيف غير الموضوعي**)

ژباړه: يعني په ضعيف حديث سره د شي استحباب ثابتېږ د ای سي که چيري موضوعي نه و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ځينو حديثونو کي داسي راغلي دي چي، نبي عليه‌السلام لمونځ وکړ او بيا يې په هيات اجتماعي سره دعا وکړه. په فتواى رحيميه کي په حواله د ابن ابي شيبه وايي:

(عن اسودالعامري عن ابيه قال صليت مع رسول الله ﷺ الفجر فلما سلم انحرف ورفع يديه و دعا الحديث)[235]

ژباړه: يعني اسود العامري د خپل پلار څخه روايت کوي. ما د نبي عليه‌السلام سره د سهار لمونځ وکړ. کله چي يې مخ راواړاوه لاسونه يې پورته کړل دعا يې وکړه.

هم داسي نور احاديث سته چي، د فرضي لمانځه وروسته نبي عليه‌السلام دعا کړې او يا صحابه کرام يې و داسي دعا کولو ته متوجه کړي و و. البته دا خبره چي، هغه لمونځ چي، تر فرض وروسته سنت ولري او يا د فرضي لمانځه وروسته په هيات اجتماعي سره امام او مقتديان دعا کوي دا موږ مستحب بولو او که څوک التزام پر کوي (يعني تاريک يې ګناه ګار بولي) بيا موږ هم د بدعت په سترګه ورته ګورو په داسي صورت کي بيا پرېښودل ښه دي. خو زموږ د افغانستا علماء کرام ټوله په دې عقيده دي چي، دا دعا مستحب کار دی څکه؛ زموږ د مذهب ستر علماء کرامو دا دعا مستحب بللې ده. په فيض الباري شرح د بخاري کي وايي:

(و اعلم ان الادعية بهذا الهيئته الكذائية لم تثبت عن النبي ﷺ ولم يثبت عند رفع الايدى دبر الصلوات في الدعوات الا اقل قليل و مع ذالک وردت فيه تر

[235] - فتاوى رحمية : ٦ جلد، ٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غيبات قولية والافي مثله ان لايحكم عليه بالبدعة فهذه الادعية في زما ننا اليست بسنة بمعنى ثبوتها عن النبي ﷺ وليست ببدعة بمعزي عدم اصلها في الدين. [236]

په هم دغه کتاب کي په باب الدعا کي وايي:

(**لاريب ان الادعية دبر الصلوات قد تواترت تواترلا ينكر. اما رفع الايدي فثبت بعد النافلة مرة او مرتين فالحق بها الفقهاء المكتوبة ايضاً و ذهب ابن تيمة ، و ابن القيم الى كونه بدعة. بمعنى ان المواظبة على امر لم يثبت عن النبي ﷺ الامرة او مرتين كيف هى ؟ فتلك هى الشاكلة في جميع المستحبات فانها تثبت طوراً فطوراً ثم الامة تواظب عليها نعم نحكم بكونها بدعة اذا افضى الامر الى النكير على من تركها.**

علامة يوصف البنوري رحمه الله په معارف السنن کي وايي:

(**الدعاء للامام والماموم و المنفرد ، مستحب عقب كل صلواة بلاخلاف و يقول و يستحب ان يقبل على الناس فيدعوا**)[237]

په هر صورت دعا کول په هيئت اجتماعيه سره زموږ په مذهب کي وروسته تر فرضو او سنتو مستحب کار دی او په دې اړوند د مذهب حنفي په معتبره کتابونو کي د

236 - فيض الباري : ۲ جلد، ۱٦۷ مخ.
237 - معرف السنن : ۳جلد، ۱۲۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استحباب لپاره د لائل موجود د ي خو افسوس دی نن ورځ د هغه کسانو پر حال چي، پر یو داسي مستحب کار باندي يې د مسلمانانو پر لويه حصه انسانانو باندي د مشرک او بد عت تور لګوي. د مسلمانانو د طرقي او د خلاصون لپاره دغه فرعي مسائلو څېړنه نه ده بلکي طرقي او خلاصون لپاره نوري اصلي لاري سته چي هغه پر مخ بوزي.

اه! موږ که د دې فرعي مسائلو لپاره دلائل راوړي او تشريح کړي مو دي، دا په دې معنی چي، زموږ د عامو مسلمانانو ورونو څخه اصلي لاره ورکه نه سي. تش په نامه صوفيان او ملايان نن ورځ په ټولنه کي خورا ډير تر ستر ګو کيږي. که چيري د حقيقي صوفيانو او ملايانو له لوري دغسي بيانونه او وضاحت د مذهب نه وي. دا ليري نه ده چي، په يوه کور کي به مقليد او غير مقليد پر يوې کاسه سره ناست وي. په دې بيانونو کي کېدای سي په ټولنه کي اصلاح راسي او د الله تعالی ﷻ څخه د اصلاح اميد لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوله: زموږ د افغانستان علماء او مشائخ او ټول عام خلک نه وهابیان دي، نه سلفیان دي او نه اهل احادیث او نه پنج پیریان دي او نه بریلویان دي. بلکې ټول اهل سنت والجماعت دي پرمذهب د حضرت امام اعظم مبارک رحمه الله باندي دي.

د محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله له دې وینا څخه مقصد دا دی چي، د افغانستان اکثره مسلمانان اهل سنت والجماعت دي او پر مذهب د امام عظم ابو حنیفه رحمه الله باندي دي. دا خبره لیر نه ده کېدای سي ځیني کسان وهابي، سلفي، بر ېلوي مذهبه او یا نوري عقیدې ولري خو هغه کسان چي دا عقائد ولري په دومره لویه ټولنه کي پر نیست حساب دي

که موږ د افغانستان د علماء کرامو او مشایخو کرامو سوانح وګورو، دا به راته څرګنده سي چي، د افغانستان په هیواد یا ټولنه کي اهل سنت والجماعت او احناف تېر سوي دي.

پر دې سر بېره په ټوله بر صغیر کي مسلمانان د امام اعظم صاحب رحمه الله پر مذهب باندي وو او د ټولو عقیده د اهل سنت والجماعت وه خو په برصغیر کي د دغه اختلافاتو فتنه هغه وخت پیدا سوه کوم وخت چي په هندوستان کي د انګرېز جنګ د ماتي سره مامخ سو او په افغانستان کي ټوله احناف وه خو هغه وخت چي روس پر افغانستان ناروا یرغل وکړ، په دې وخت کي د اختلاف مذهب لپاره دو ې لاري خلاصي سوې . یوه د ځینو عربي ممالکو خیریه مؤسساتو او ټولنو وه او بله د

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانانو هجرت بهر ته و. په دې وخت کې د ګوتو په شمېر کسان د نورو د عقیدو تر تاثیر لاندې راغلل.

دا طبعي خبره ده هر څوک چې په کوم مذهب وي هغه د خپل مذهب لپاره تبلیغ کوي خو د دې فرقو لپاره هم دا مهم ه وه چې خپل پیروان ډېر کړي . دغه فرقو و خپلو اهدافو ته د رسېدو لپاره مالي سرچینې په د باندنیو هیوادونو کې اېښې وې. د دغو هیوادو لپاره دا مهمه وه چې مسلمانان هیڅ کله هم په ظاهري جنګ کې ماته نه مني او نه ماتیږي خو که په فکري جنګ اخته سي کېدای سي موږ خپلو اهدافو ته ورسېږو. په هم دې خاطر دغو هیوادو و دغو فرقوته فوراً ډېر مالي امکانات برابر کړل.

محترم حاجي اغاصاحب رحمه الله دا فرقې جلاجلا په نامه یادې کړي دي. په هم دې خاطر زه هم د هرې فرقې اړوند جلا جلا بحث ایږدم تر څو د دوی عقائد او مؤسس ټوله واضح سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فريقه وهابيه يا وهابيت:

دغه ډله منسوب ده، شيخ محمد بن عبدالوهاب نجدي ته. په همدې خاطر دغه ډله د وهابيه په نامه ياده سوه څکه؛ د دې ډلي اول مؤسس هم دغه محمد بن عبدالوه اب نجدي دی.

د محمدبن عبدالوهاب لنډه پېژندنه:

محمد بن عبدالوهاب نجدي په **۱۱۱۱** يا **۱۱۱۵** ه . کي د عينة په ښار کي زېږېدلی دی. عينة ښار د رياض په شمال کي پر **۱۵** کيلومتری فاصله باندي پروت دی او نجدي په دې خاطر ورته وايي چي د ده دغه نوي عقائد د نجد په ښار کي ښکاره سول او د محمد بن عبدالوهاب پلار په عينة کي قاضي و.

محمد له کوچني والي څخه د تفسير، حديث او عقائدو د کتابونو له مطالعاتو سره مينه درلوده. حنبلي فقه يې پر پلار او نورو علماؤ وويل:

محمد بن عبدالوهاب له نجد څخه بصرې ته تللی و او هلته يې په بصره کي د خلکو له ډېرو اعمالو سره مخالفت پيل کړ خو بصريانو له خپله ښاره وشاړه

له بصرې څخه يې قصد د (زبير) د ښار په لوري وکړ. په لاره کي د لوږې، ګرمۍ او تندي سره مخامخ سو. نژدې و چي ومري خو د (زبير) يو استوګن يې مرسته وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه او خوراک يې ورکړ. د ځان سره يې پر آس سپور کړ و (زبير) ته يې ورساوه او له دې ښاره (احساء) ته او بيا (حريمله) ته ولاړ.

دا مهال **۱۱۳۹** ه. يا **۱۱۴۹** ه. کال و. او پلار يې (شېخ عبدالوهاب) له عينيه څخه (حريملة) ته راغلى و. (محمد) پر پلار سبقان شروع کړل. په دې دوران کې، محمد د نجد د خلکو پر عقائدو اعتراضونه شروع کړل. د ده او د پلار تر مابين په دې مسائلو سره سخت اختلاف واقع سو. دغه اختلاف څو کاله دوام پيدا کړ تر هغه دا اختلاف و چې، پلاري يې په **۱۱۵۳** هـ کال کې وفات سو. [238]

محمد د پلار تر وفات وروسته د خپلو عقائدو په خپرولو او دخلکو د مذهبي اعمالو د يوې برخې په انتقاد لاس پورې کړ او د حريملة يو شمېر خلکو يې ملاتړ وکړ او دعوت يې مشهور سو. نوموړى له دې ښاره (عينة) ته ولاړ. په هغه وخت کې د (عينة) حکيم او امير عثمان بن حمد و.

عثمان بن حمد د محمد بن عبدالوهاب په راتلو ډېر خوښ سو. د ده يې ډېر احترام وکړ. د عثمان په زړه کې دا خبره ګرځېده چې د ده سره به کومک کوي. کله چې دى د عثمان په اراده پوه سو. په مقابل کې يې دا ورته وويل: چې ټوله (نجد) به د (عثمان) اطاعت ته راوبولم.

238 - الوسي د نجد تاريخ : ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد د دعوت خبره د (احساء) امیر ته ورسېده. امیر احساء (عثمان) ته لیک واستاوه چې، محمد د ځان سره مه ساته . د هغه عقائد سم نه دي. کله چې عثمان ته د امیر لیک ورسېده، عثمان محمد را وغوښت دایې ورته وویل: زه نسم کولای چې ستاسو همکاري وکړم. محمد په ځواب کي ورته وویل: ایاته دانه خوښه وې چې ټوله (نجد) ستاسو اطاعت وکړي.؟ خو عثمان دا خبره نه منل. له (عنیة) څخه یې وشاړه.

محمد په ۱۱۶۰ ه. کې له (عینة) څخه وروسته (درعیة) ته ولاړی. درعیة د نجد یو مشهور ښار دی. په درعیة کي امیر محمد بن سعود و. هغه د محمد په لیدو خوشحاله سو. خپله محمد بن سعود د محمد ډېر اعزاز وکړ او د همکاری ژېری یې ورکړ. په همدې توګه د محمد او محمد بن سعود تر مابین خورا کلکې اړیکې پیدا سوې.

محمد له وخت څخه په استفاده خپل دعوت شروع کړ. چاچي به یې دعوت نه مانه، نو د کفر او شرک فتوای به یې پرلګول او د جنګي کافر په حیث به یې ور سره چلند کاوه. د دوی مال یې غنیمت باله او ښځو یې ورته د مینځو حیثیت درلود. په نجد، یمن، حجاز او د عراق او سوریې په شاوخوا کي یې ډېري عملي جګړې وکړې. ډېر مسلمانان یې په شهادتونو ورسول. د مسلمانانو مالونه یې لوټ کړل. محمدبن عبدالوهاب په ۱۲۰۶ ه. کې یا په ۱۲۱۰ه کي وفات سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده تر وفات وروسته د ده پيروانو د ده دعقائدو د ترويج لپاره فعاليت شروع کړ. په دې فعاليت سره په اسلامي ټولنه کې يوه نوې فريقه يا ډله رامنځ ته سوه. د دې ډلې مشرانو د نړۍ د سترو قدرتونو لکه: انګلستان، په څير د مسلمانانو ضد او دښمن غربي هيواد سره د مسلمانانو د ټکولو په نيت، (هغه چې د دوی عقائد يې نه منل) د دوستۍ لاس يو کړ او د مسلمانانو مرکزي خلافت (خلافت عثماني) يې له منځه يو وړ او ټول عربي هيوادونه يې د وخت د سترو غربي اوشرقي کفري طاقتونو تر منځ ووېشل او کله چې، دا فرقه پر مکه مکرمه او مدينه منوره برلاسې سوه، په دې وخت کې ټول اسلامي اثار يې له منځه يووړل. د هغو له جملې څخه دغه مبارک اثاروو.

۱ د حضرت محمد ﷺ د پيدا ينبت ځای.

۲ د حضرت بي بي خديجې رضي الله عنها کور.

۳ د مکې دحجر په کوڅه کې د حضرت فاطمې رضي الله عنها د زېږېدلو ځای.

۴د مکې په مسفله کې د حضرت حمزه رضي الله عنه کور.

۵ په احد کښې د حضرت حمزه رضي الله عنه قبر.

۶ د صفا غره سره د ارقم رضي الله عنه کور.

۷ د بدر د غزا د شهيدانو قبرونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ د احد د شهيدانو قبرونه.

۹ د نبي عليه‌السلام د پلار عبدالله قبر.

۱۰ د امام حسين او امام حسن رضي‌الله‌عنهما د زېږدلو ځايونه.

۱۱ د عامه صحابه کرامو قبرونه اوارول.

۱۲ د نبي عليه‌السلام د مور او نورو ښځو قبرونه اوارول.

۱۳ د امام زين العابدين، امام باقر. امام جعفر صادق، امام مالک رحم الله عليه اجمعين د قبرونو اوارول.

۱۴ په مکه مکرمه کي د اسلامي کتابخانې سوځول.

۱۵ په مدينه منوره کي اسلامي کتابخانه سوځول.

په دې کتابخانو کي پخواني او وروستني کتابونه موجود وو. دمکې معظمې په کتابخانه کي (**۶۰۰۰۰**) زره کتابونه موجود وو. يوازي **۴۰** زره قلمي نسخې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غېر مقلدين په هندوستان کي.

غېر مقلدين يا وهابيان په عربو کي موجود وو. د مسلمانانو په مابين کي دا يوه داسي فرقه وه چي، په ظاهره مسلمانان وو خو باطني مرض يې ډېر بد او له اضرارو ډک و، هغه داچي تل به دوی د مسلمانانو سره په مذهبي اختلافاتو اخته وو.
مسلمانانو به د دې اختلافاتو له امله وخت نه سوای پيدا کولای چي، په اتفاق سي خپل اصلي دوښمن انګلستان ته ماته ورکړي او يا بيرته خپل اسلامي خلافت جوړ کړي. کفري نړۍ تل دا کوښښ کوي چي، دا اختلافات، يعني د مسلمانانو تر منځ اختلافات تازه وساتي ځکه؛ دوی ته دا معلومه سوې وه چي، پر مسلمانانو د برياليتوب وسيله هم دغه لار ده.

کله چي، په هندوستان کي د انګريزانو په مقابل کي جهاد پيل سو. په لږ وخت کي انګرېزان له سختي ماتي سره مخ سول. مسلمانان ورځ تر بلي مخ په طرقي تلل. دوی اخر مجبور سول چي، دا فيصله وکړي چي، بايد د مسلمانانو اتحاد له منځه يوسي. د دې مقصد لپاره يې ځيني کسان په مالي مرسته د ځان تابع کړل. هغه مسلمانانو هم خورا په اخلاص سره د خپلو بادارانو خدمت وکړ. په لږ وخت کي مسلمانان تيت او فرق سول.

په هندوستان کي د علماء کرامو لپاره دوه نومونه وو. (اهل القرآن) (اهل حدث) د اهل القرآن و مفسرينو ته او حافظانو ته و يل کېدل او له اهل حديثو څخه محدثين مراد دېدل. خو کله چي، د انګريزانو له خوا د غېرمقلدينو فتنه جوړه سوه، په دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کي د اهل القران څخه منکرين اهل حديث او اهل احديث څخه منکرين فقه مراد بدل.

په هر صورت، هغه کسان چي په تاريخ هند کي په علماء سوء سره ياد بدل او ياد سوي دي. هغه غير مقلدين دي. د دوی مشرانو د حديث په نامه د فقه څخه انکار وکړ او د ائمه اربعه په مابين کي په اختلافي مسائلو باندي يا په هغه مسائلو باندي چي، هغه ترک سوي وي، دعمل کولو او د هغو د مروج کولو کوښښ يې وکړ او هغه مسائلي يې تخته مشق جوړي کړې چي، هغه د خيرالقرون څخه بيا تر هغه وخته پوري اتفاقي وې او د دې ثمره دا سوه چي، خلک د سلفو څخه بد ګمانه سوه. په دې سره د مسلمانانو په مابين کي خورا ډېر اختلافات راغلل. مخکي به مسلمانان د انګرېزانو د حکومت محاکمو ته نه تلل. کله چي دا اختلافات جوړ سول، نو خلک به د خپلو فيصلو لپاره د انګرېزانو محاکمو ته تلل او دا د انګرېزاانو لپاره لويه لاسته را وړنه وه. کله چي انګرېزانو د دغه تش په نامه مسلمانانو خدمات وليدل نو مالي کومکونه يې خورا ډېر ورسره وکړل. ښه ښه القاب يې ورته ورکړل. د انګرېزانو مخلصينو چي په دې دور کي اوسېدل خپله ښکمرغي بلل او د حنفي مذهب ختمول يې د برطانيې لپاره د حکومت بقابلل.

دا بيان خورا اوږد دی ما صرف دخلاصې په ډول له (کتاب، علماء هند کي شاندار ماضي) څخه راواخيست، نو راځۍ چي نوري خبري د دوی يعني د غېر مقليدينو له مشرانو واورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نواب صديق حسن خان وايي:

(د ټولو مسلمانانو لپاره د انګرېز د حکومت مخالفت کول نا جائز کار دی) [239]

بل ځای بیا داسي لیکي:

(فساد ته د جهاد نوم ورکول او د برطانیې د حکومت ختمول او دغه امن چي اوس ستـه ختمول دا ډېره د ناداني ور خبره ده. [240]

مولوي حسین بټالوي د برطانوي حکومت په وفاداري کي د جهاد په منسوخه کېدو کي یوه رساله (الاقتصاد في مسائل الجهاد) لیکلې ده. په دې رساله کي دی واي:

(د دغه مسئلې او دلائلو څخه دا ښکاره معلومېږي چي په هندوستان باندي که څه هم د عیسایانو حکومت دی مګر بیا هم دغه هندوستان دارالاسلام دی. د دې حکومت سره هیڅاته روانه ده چي جنګ وکړي. هغه که د عربو وي او که د عجمو وي، که حضرت سلطان شاه ایران وي او که امیرخراسان وي. [241]

مولوي عبدالمجید خادم، د مولوي حسین بټالوي اړوند وایي:

---

[239] - ترجمان وهابية : ٤٨ مخ.
[240] - ترجمان وهابية : ٨ مخ.
[241] - اقتصاد في الاجهاد : ٥٤ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(مولوي حسين بټالوي د اشاعة السنت په ذريعه سره د اهل حديث ډېر خدمت کړی دی او د ده په خاطر د دغه ډلې نوم اهل حديث سو او ده د انګرېز د حکومت ډېر خدمت کړی دی په هم دې خاطر يې لوی انعامات هم تر لاسه کړی دي.[242]

مولوي حسين بټالوي بل ځای ليکي:

(د برطانوي انګرېز حکومت خلاف جنګ کول هيڅ روا نه دی)[243]

مولوي حسين بټالوي ليکي:

(د اهل ا حديث په دې خبره باندې دليل دادی چې، دوی د انګرېز (برطانوي) حکومت خېر خواهان دي چې، اهل حديث د انګرېز حکومت بقا په دې خاطر غواړي، تر څو دوی د يو اسلامي حکومت په سايه کې ژوند وکړي.[244]

که موږ د هندوستان تاريخ وګورو، دا به ضرور معلومه سي چې، په هندوستان کې اول جنګ د جهاد په نامه عامه مسلمانانو شروع کړ او د مسلمانانو په څنګ کې د هندوستان هغه اوسېدونکي چې هندوان وو (بودايان، بت پرسته) هغوی جنګ د وطن د دفاع په خاطر کاوه خو کله چې، انګرېز ته دا معلومه سول چې، نور پر مختلګ په دې ملک کې راته ګران دی، نو د خپل شيطانت او مفکورې پربنياد يې په مسلمانانو کې فرقې او ډلې پيدا کړې.

---

[242] - اهل حديث اور انگريز ۸۷ مخ بحواله سريرت تنائي، ۳۷۲ مخ.
[243] - الاقتصاد : ۱۹ مخ.
[244] - اشاعت السنة : ۸ جلد، ۲٦۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کسان چي د انګرېز په لومه کي ګير نه سول او نه يې د انګرېز و ظاهري عېش او عشرت ته سرنګون سول، په خپل جهاد او مبارزه يې لاس پوري کړ او دوام يې ورکړ، هغه د ځيني مسلمانانو او انګرېزانو له خوا په باغيانو و نومول سول لکه:
نواب حسن خان په خپله فتوا کي وايي:

(جهاد او مذهبي جنګ کول د شريعت په اعتبار سره منع دی او کوم خلک چي د دوی په خلاف اسلحه را اخلي او مذهبي جنګ کول غواړي، دغه ټوله باغيان دي او په دغه باندي د اهل حديث د علماء کرامو اتفاق دی.[245]

او کوم کسان چي د انګرېز په همايت کي ولاړ وو، هغه ته به د انګرېزي حکومت له خوا تحفې او نوري مرستي ورکول کېدلې او ډول ډول القاب به ورته کارول کېدل.

د غېر مقلدينو مشهور عالم، مولانا مسعود عالم ندوی ليکي:

(معتبر راويانو بيان دی چي، د (رسالة الاقتصاد في الاجهاد) په بدله کي مولوي حسين بټالوي ته د انګرېز له خوا ډيري جائزې ورکول سوې)[246]

د نواب حسن خان واده د (بهوپال) دواليه سره د انګرېزانو په خوښه وکړل سو. دی خپله وايي: (کله چي دريم کال تېر سو نو ماته د رئسي معظمې سره په واده کول سره عزت ورسېدی او دغه کار د لوړ حکومت په اطلاع او د انګرېزي حکومت په خوښه

[245] - ترجمان وهابية : ٦١ مخ.
[246] - دهلي اسلامي تحريک : ٢٩ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره تر سره سو او دغه کار او علاقه غزت منده او ګټوره وه او کالنی څلرویشت زره روپی او خطابونه را کول سول.[247]

په هر صورت په هندوستان کي د غیر مقلدینو پیدا کېدل د انګرېز د حکومت پیدا وار دی تر څو مسلمانان په یوه او بل نامه او مختلفو عقیدو په نامه یو په بل سره و جنګوي تر څو مسلمانان خپل د کور د ننه هم په کراره نه سي.

د ښه معلوماتو لپاره په تفصیل سره د بیان دغه کتابونه وګورئ.

۱ علماء هند کي شاندرا ماضي. اردو.

۲ علماء حق کي مجاهدانه کارنامې. اردو.

۳ نقش حیات. اردو.

۴ غیرمقلدین د احادیثو په رڼا کي. پښتو.

247 - ترجمان و هابیة : ۸۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو عقائد.

۱ مولوي شهود الحق وايي:

(د الله ﷻ څخه درواغ ممکن دي (العياذ بالله) صيانت الايمان. ۲مخ

۲ مولوي حسين خان وايي:

(د انبياء علیهم السلام څخه په د يني احکامو ښو ولو کي هېره راځي) ردالتقليد بکتاب المجيد. ۱۲مخ.

۳ اخند صديق پشاوري د مولوي نذير حسين شاګرد وايي:

په خاتم النبين کي الف ولام عهدي دي، معنی يې دا جوړيږي چي نبي علیه السلام د بعضو انبياء خاتم دی نه د ټولو) نصرالمؤ منين. ۲۱۶ مخ.

۴(هغه اجماع د ټولو امت چي موږ ته يې سند معلوم نه وي شرعي حجت نه ده) معيار حق. ۱۲۱ مخ.

۵ (د مجتهد د شرعي قياس اعتبار نسته) معيار حق. ۷۹ مخ.

۶ هغه کسان چي د حضرت مهدي سره محبت لري، که د مهدي تر ظهور له مخه مړه سي. چي کله مهدي ظهور وکړي، دغه کسان به بير ته را ژوندي کيږي تر څو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهدي د فیض څخه برخمن سي. وروسته به بیا مړه کیږي) دراسات اللبیب. **۲۱۹** مخ.

۷ (د نبي علیه‌السلام عصمت عقلي دی او د مهدي عصمت نقلي دی) دراسات اللبیب. **۲۱۳** مخ.

۸ (څلور سره امامان تقلید کونکي مشرکین دي. اعتصام السنة. **۸** مخ.

۹ په اسلام کي د غلطۍ او بدۍ ریښه فقهه ده) ترجمان وهابیه) **۳۵** مخ.

۱۰ شل رکعته تراویح کول بدعت او ګمراهي ده او حضرت عمر رضي‌الله‌عنه په دغه کي بدعت کوونکی دی (العیاذ بالله) کتاب الانتقاد الرجیح . **۶۲** مخ .

۱۱ (په عالم برزخ کي د نبي علیه‌السلام د امت په اعمالو باندي علم راتلل بدهي البطلان او په دغه عقیده درلودل موجب د ښکاره شرک دی) منجي المؤمنین . **۱۲۶** مخ .

۱۲ د نبي علیه‌السلام ټوله اعمال ښه نه وه او د ده لپاره عصمت مطلق ثابت نه دی) کتاب تحقیق الکلام في مسئلة البیعة والالهام . **۴۵** مخ .

محترمو دغه مخکنی عقیدې د غیر مقل ېدینو زموږ په مذهب کي حرام ي دي. د دغه ټولو عقیدو اړوند زموږ په مذهب کي ښه کره کره دلائل موجود دي. ان تر دې چي په ځینو خبر و یې کتابونه لیکل سوي دي. که یو لوستونکي ته په دغه عقیده کي چي د غیر مقل ېدینو دي ښه تحقیق ته زړه کېدی هغه دي ژر ورسي د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسجد له امام څخه دي په دې اړه پوښتنه وکړي او خبره دي له هغه سره شریکه کړي تر څو تاسو ته خپله اسلامي عقیده او خپله مذهبي عقیده هغه عقیده چي زموږ پلار او نیکه پر روان وو در وښیي تر څو په زړه کي مو شبهه پیدا نه سي. د غېر مقلدینو یواځي دغه عقاید نه دي بلکي د دوی په عقیدو کي داسي خراپات سته چي د هغو په رانقل کولو سړي ته شرم درېږي چي، دوی ځان ته مسلمانان هم وایي خو بیا همدغسي عقیدې لري. دا صرف یو نمونه د دوی د عقیدو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وهابيانو نومان او ډلي.

لکه څرنګه چي زموږ د عوامو په منځ کي يوازي په وهابي سره شهرت لري نو همدارنګه، زموږ د ځينو علماء کرامو په منځ کي بيا په غېر مقل يډينو سره شهرت لري خو اصلي خبره دا ده چي، دوی لکه غله خپل نوم د وخت سره بدلوي، په کوم نامه سره چي، دوی خپل پر مخ تلګ ګتور وبولي هغه نوم پرځان ږدي.

همداسي دوی په خپل منځ کي څو فرقې دي چي، يوه فرقه د بلي فرقې نه داسي بد وړي چي، هيڅ کله خپل لمونځ يو په بل پسي جائز نه بولي.

د دوی اولنی نوم (موحد) و. نورو خلکو دوی ته (واهبي) وويل: وروسته دوی خپل موحد نوم پرېښود، نوم يې (محمدي) کښېښود.[248]

بيا د هغه وروسته دوی خپل نوم اهل حديث کښېښود. دغه نوم يې د انګرېزي حکومت څخه منظور کړی. کله چي په هندوستان کي د انګرېزانو حکم راني وه، زه د هغي عاريضې يو څو کرښي رانقل کوم، کوم چي دوی د انګرېز حکومت ته د دغه نامه اړوند ليکلې وه. عاريضه دا وه.

جناب سيکريټري حکومت په خدمت کي:

---

[248] - الارشاد الهي سبيل الرشاد : ۱۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ستاسو په خدمت کي د ليکولو اجازت او معافي غوښتونکی یم. ما په ۱۸۸۶ م کي په خپله ماهانه (مياشتنۍ) رساله کي اشاعت السنه کي ليکلي وه چي وهابي چي، عموماً د باغي او د نمک حرامه په معنی کي کارول کيږي.

د هغه اسلامي فرقې د نامه په توګه کار ول کيږي چي هغه تل د انګرېزيانو د حکومت خېر خواه او نمک حلاله پاته سوې ده او د غه خبره هم ثابته سوې ده.په سر کاري خطونو کي د غه خبريه هم منل سوې ده چي، مورږ په پوره احترام سره د حکومت څخه عاريضه کونکي يو چي، هغه په سرکاري سطحه د غه نوم منسوخه کړي او د دغه نوم د نه کارولو حکم صادر کړي او دوی د اهل حديث په نامه سره د نومولو حکم صادر کړي.

څه وخت چي دغه عريضه د انګرېز حکومت ومنله دوی په جواب کي د شکريه په خاطر داسي جواب ورواستاوه.

سر چارلس ايجي سن لارډ ډفرن. ليډي ډفرن.

وهابي نوم منسوخه کولو او د اهل حديث په نوم سره نومولو سره ستاسو نه يو جهان مننه.[249]

بلکي په دې کي مختلفي ډلي سته د هغو نومانو څخه ځيني داسي دي.

---

[249] - اشاعة السنة ۹ جلد، ۲۵۳ مخ. نمبر ۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفي، غرباء اهل حديث، جماعت عرباء اهل حديث، تنظيم روپړ، کانګريس اهل حديث او په (رساله اهل حديث) کي چي د مولوي عبدالوهاب په نامه ده ليکي، په **۱۹۷۲** سنه کي غېر مقلدين په شپاړس **۱۶** فرقو کي تقسيم سوي دي چي يو څو يې دغه فرقې دي.

اول: جماعت غرباء اهل حديث، دا په ۱۳۱۳ هـ کي جوړه سوه.

دوهم: کانفرس اهل حديث. دا په ۱۳۲۸ هـ سنه کي جوړه سوه.

دريمه: فرقه ثنائيه: دا په ۱۳۳۸ هـ کي جوړه سوه.

څلورم: اميرشريعت صوبه بهار. دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

پنځم: فرقه حنفيه عطائيه دا په ۱۳۳۹ هـ کي جوړه سوه.

شپږم: فرقه شريفه: دا په ۱۳۴۹ سنه کي جوړه سوه.

اووم: جمعيت اهل حديث: دا په ۱۳۷۰ هـ کي جوړه سوه.

اتم: د محي الدين لکنوي فرقه: دا په ۱۳۷۸ سنه کي جوړه سوه.

د دې وروسته نوري هم په کښي پيدا سوي دي خو دغه يې تر يو حده مشهوري دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امت مسلمه فتوی د وهابیانو په حق کي.

هر هغه کس چي دغه ډول عقائد لري وي هغه بدعتي فاسق، فاجر، ګمراه او بعضي کفري عقائدو درلودونکی او د زنادقو دي. تنبيه الوهابين، ۴۹۹ مخ چاپ امير محمد کتب خانه.

دغه کسان په مځکه کي فساد خپروونکي دي او دوخت په امام باندي واجب ده چي، د دغه فتنې څخه خلک وژغوري او دغه مفسدين او زنادقه دي پوه کړي که چيري نه پوهيږي نو له دوی څخه دي مځکه پاکه کړي.

(فيجب على ولاة الامور ضاعف الله لهم الا جور ردع هذالضال المضل بشديد النكال و لو بالقتل ،مفتي عبدالرحمن بن عبدالله الحنفي المفتي في المكة المكرمة) تنبيع الوهابين ۵۰۰ مخ .

د اهل السنت والجماعت څخه خارج دي. د دغه سړي سره ولاړه او ناسته کول د هغو سره نکاح کول يا په نکاح کي ورکول او د هغوی مسجدونو ته تلل او هغه وخپلو مسجدونو ته پرېښول ممنوع دی او دغه باندي اجماع د اهل السنت والجماعت ده. يو څه حوالې زه ذکر کوم ټوله اقوال په تنبيه الوهابين په **۴۵۹** مخ کي و ګورئ.

په يوه حديث شريف کي راځي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(**عن انس ان الله اختارني و اختارلي اصحابي و اصهاري و سياءتي قوم يسبوهم و ينقصونهم فلاتجالسو هم والاتشاربو هم ولا تواكلهم و لاتناكحو هم** .) **الجامع الكبير للسيوطي**).

علامه شاه عبدالعزيز د دې ايت، (**و دوالوتد هن فيد هنون**) كې فرمايي:

(در حقائق تنزيل مذكور است كه سهل بن عبدالله تسري فرموده اند كه، **من صح ايمانه و اخلص توحيده فانه لايو النس الى المبتدع و لايجا لسه ولايو اكله ولايشاربه و يظهر من نفسه العداوة و من واهن بمبتدع سلبه الله حلاوة ايمان و من تحبب الى مبتدع نزع الله نور ايمانه من قلبه**)فتح الرحمن.

او په دوی پسې ګر سره لمونځ نه دی صحيح.

(**و اماالاقتداء بالشافعي فلاباس به اذالم يعتصب اى لم يبغض للحنفي**) **فتاوى عالمګير**.

دوی دي اهل سنت والجماعت و خپولو مساجدو ته نه پرېږدي. كه چيرې راسي نو باسي دې.

په مؤطا امام محمد كي راغلي دي چي، عمر ﷺ الله عنه يوه ښځه چي په جزام ناروغي سره اخته وه، په مكه باندي د طواف كولو څخه منعه كړه او ورته وې ويل په كور كي كښېنه او خلكو ته تكليف مه رسوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(قال النوی: قوله ﷺ من اکل هذه الشجره یعني الثوم فلا یقربن المساجد هذا تصریح بهي من اکل و نحوه عن دخول کل مسجد و هذا مذهب العلماء الکافة) **شرح النووي للمسلم.**

شاه عبدالعزیز رحمه الله د دې ایت (**واصبرعلی مایقولون**) په تفسیر کي وایي:

په سلفو باندي بد او رد ویل ډېر بد او د حد څخه زیات لساني تکلیف رسول دی. په اشباه کې لیکلي دي. اذیت رسوونکی د ي و مسجد ته دراتلۍ څخه منعه کړل سي که څه هم دغه اذیت لساني وي.

نوټ: په دغه فتوی باندي **۴۶۶** اشخاصو علماء کرامو د عربو او اعجمو او څلورو مذاهبو علماءکرامو او مفسیرینو او پوهانو د دین او مذهب لاسلیک کړی دی چي د هغوی نومان په لا.ندي ډول دي

ګڼه	نوم	ګڼه	نوم
۱	وصي احمد السني الحنفي رحمه الله	۹۸	محمد عبدالرشید رحمه الله
۲	السورقي دهلي رحمه الله	۹۹	محمد کریم الله رحمه الله
۳	محمد عبید الله الحسیني کانپوري رحمه الله	۱۰۰	احمد رحمه الله
۴	محمدشاه فتح پوري رحمه الله	۱۰۱	قاضي شیخ احمد دهلي رحمه الله
۵	محمد ګوهر علي رحمه الله	۱۰۲	محمد عبدالحق فتحپوري رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶	عبدالله خان رحمه الله	۱۰۳	فقیر محمد حسین رحمه الله
۷	محمد یعقوب رحمه الله	۱۰۴	نظام الدین افغان رحمه الله
۸	محمد حبیب رحمه الله	۱۰۵	محمد علي مدریس مسجد بنوي رحمه الله
۹	محمد محمود رحمه الله	۱۰۶	عبدالجلیل افندي مدرس رحمه الله
۱۰	حضرت محمد شاه جهان رحمه الله	۱۰۷	عبدالله بن احمد مدرس رحمه الله
۱۱	سید عبدالحق رحمه الله	۱۰۸	محمد بن عبدالله مفتي الحنابله بمکه رحمه الله
۱۲	احمد شفیع رحمه الله	۱۰۹	فصیح الدین رحمه الله
۱۳	محمد عابدحسین رحمه الله	۱۱۰	محمد هدایت الله رحمه الله
۱۴	سید محمد الحنفي مدرس بالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۱	امیر محمد رحمه الله
۱۵	عبدالرحمن المدرس باالمسجد الحرام رحمه الله	۱۱۲	محمد مصطفی الیاس مفتي المدینة المنورة رحمه الله
۱۶	عبدالرحمن بن حامد المکي المدرس رحمه الله	۱۱۳	جعفر بن اسماعیل مفتي الشافعیه بالمدینة رحمه الله
۱۷	سید عبدالرحمن رحمه الله	۱۱۴	محمد جلال الدین قاضي مدینه رحمه الله
۱۸	رحمت الله مکي رحمه الله	۱۱۵	حسن بن حسین مدرس مسجد نبوي رحمه الله
۱۹	مصطفی بن محمد المدرس بمکه رحمه الله	۱۱۶	السید یوسف الغزي مدرس مدرسه محمودیة رحمه الله
۲۰	محمد قطب الدین هندي رحمه الله	۱۱۷	فقیر محمد حسین دهلوي رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱		۱۱۸	محمد لطف الله رحمه الله
۲۲	محمد عادل حاكم محكمه شرع دهلي رحمه الله	۱۱۹	حسين شاه رحمه الله
۲۳	منصور احمد علي امام مسجدحوض رحمه الله	۱۲۰	محمد شفيع رحمه الله
۲۴	قاضي احمد نصيرالدين رحمه الله	۱۲۱	عثمان خان رحمه الله
۲۵	محمد ابراهيم بن خيار مدرس رحمه الله	۱۲۲	ولي النبي رحمه الله
۲۶	محمد علي دهلي رحمه الله	۱۲۳	محمدحسن رامپوري رحمه الله
۲۷	محمد عمر ابن كريم الله رحمه الله	۱۲۴	عنايت الله رحمه الله
۲۸	محمد عبدالحق رحمه الله	۱۲۵	قادر بخش رحمه الله
۲۹	سيد محمد نذير رحمه الله	۱۲۶	محمد اعجاز حسين رحمه الله
۳۰	محمد اسماعيل دهلوي رحمه الله	۱۲۷	محمد عبدالحق خان رحمه الله
۳۱	محمد عبدالغفورخان رحمه الله	۱۲۸	سيد محمد رحمه الله
۳۲	محمد قاسم رحمه الله	۱۲۹	محمد فضل الرحمن رحمه الله
۳۳	الهي بخش دهلوي رحمه الله	۱۳۰	عبدالقادر خان رحمه الله
۳۴	محمد عبدالنبي رحمه الله	۱۳۱	عبدالقادر رحمه الله
۳۵	محمد عبدالورؤف رحمه الله	۱۳۲	محمد عبدالكريم رحمه الله
۳۶	فتح الدين رحمه الله	۱۳۳	عبدالرحمن حنفي مفتي بمكه رحمه الله
۳۷	عبدالعزيز رحمه الله	۱۳۴	احمد دهلان مفتي رحمه الله
۳۸	عبدالرحمن رحمه الله	۱۳۵	عبدالغفار رحمه الله
۳۹	احمد علي رحمه الله	۱۳۶	غلام حسين رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰	محمد عبدالعزيز رحمه الله	۱۳۷	حاجي دوست محمد رحمه الله
۴۱	سعيدالرحمن رحمه الله	۱۳۸	محمد عطاء رحمه الله
۴۲	سعيد احمد رحمه الله	۱۳۹	محمد عبدالرب رحمه الله
۴۳	عبدالحميد انصاري رحمه الله	۱۴۰	الهي بخش رحمه الله
۴۴	فخرالدين نورعلي رحمه الله	۱۴۱	محمد تراب علي رحمه الله
۴۵	شهاب الدين رحمه الله	۱۴۲	محمد نور الحسن رحمه الله
۴۶	قاضي سعدالدين كندهاري رحمه الله	۱۴۳	احمد علي سهارنپوري رحمه الله
۴۷	مفتي محمد سعيد كندهار ي رحمه الله	۱۴۴	وحيد محمد رحمه الله
۴۸	مفتي غلام محمد امين افغاني رحمه الله	۱۴۵	قادر بخش رحمه الله
۴۹	ادريس محمد رحمه الله	۱۴۶	عبدالرب پنجابي رحمه الله
۵۰	فيض احمد رحمه الله	۱۴۷	عبدالرحمن ملتاني رحمه الله
۵۱	عبدالرحمان كابل رحمه الله	۱۴۸	غلام نبي ملتاني رحمه الله
۵۲	انشاء الله افغاني رحمه الله	۱۴۹	قادر بخش ملتاني رحمه الله
۵۳	محمد علي دهلوي رحمه الله	۱۵۰	فتح محمد ملتاني رحمه الله
۵۴	محمد كريم الله رحمه الله	۱۵۱	غلام غوث رحمه الله
۵۵	محمد عاثم رحمه الله	۱۵۲	نور احمد لاهوري رحمه الله
۵۶	مير محبوب علي رحمه الله	۱۵۳	نور محمد ملتاني رحمه الله
۵۷	محمد مسعود رحمه الله	۱۵۴	خدابخش ملتاني رحمه الله
۵۸	محمديوسف دهلوي رحمه الله	۱۵۵	محمد عبدالرحمن رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٩	خواجه ضياءالدين هندي رحمه الله	١٥٦	مولانا عبدالعزيز رحمه الله
٦٠	احمد الدين رحمه الله	١٥٧	عبدالواحد رحمه الله
٦١	محمود سلطان رحمه الله	١٥٨	غياث الدين رحمه الله
٦٢	عبدالله مسكين رحمه الله	١٥٩	محمد علاء الدين رحمه الله
٦٣	خان محمد رحمه الله	١٦٠	محمد اميرالدين رحمه الله
٦٤	فتح محمد رحمه الله	١٦١	محمد اميرالدين رحمه الله
٦٥	سيد محمد اسماعيل رحمه الله	١٦٢	فخر محمد محسن رحمه الله
٦٦	محمدمحمدامين ګلاب رحمه الله	١٦٣	احمد المكي مدرسه سليمانيه رحمه الله
٦٧	محسن علي رحمه الله	١٦٤	حسين بن ابراهيم المالكيه ببلدالله المجيد رحمه الله
٦٨	محمدپسهدار خان رحمه الله	١٦٥	عبدالرحمن بن محمد مراد رحمه الله
٦٩	حافظ محمد عبدالحق رحمه الله	١٦٦	محمد بركات الشامعي رحمه الله
٧٠	محمد عبدالكريم رحمه الله	١٦٧	عبدالله رحمه الله
٧١	حاجي محمد رحمه الله	١٦٨	فقير ضياء الدين رحمه الله
٧٢	محمد غريب الدين رحمه الله	١٦٩	لطف الرحمن رحمه الله
٧٣	احمد رحمه الله	١٧٠	ضياء الله رحمه الله
٧٤	عبدالحكيم رحمه الله	١٧١	احمد يار رحمه الله
٧٥	محمد فيض الله رحمه الله	١٧٢	عبدالحكيم صديقي رحمه الله
٧٦	عبدالرشيد رحمه الله	١٧٣	محمد مهدي الفرنجي رحمه الله
٧٧	احمد حسين رحمه الله	١٧٤	علامة الله رحمه الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧٨	مجددالدين رحمه الله	١٧٥	نورغلي رضوي رحمه الله
٧٩	نورالنبي رحمه الله	١٧٦	عبدالرحمن رحمه الله
٨٠	عبدالجبار مفتي حنابلة بمدينة رحمه الله	١٧٧	محمد ارشاد حسين رحمه الله
٨١	حافظ فتح محمد الفاروقي دهلوي رحمه الله	١٧٨	عبدالعلي رحمه الله
٨٢	فضل الله رحمه الله	١٧٩	محمد عبداللطيف رحمه الله
٨٣	عمادلاسلام رحمه الله	١٨٠	محمد علي رحمه الله
٨٤	قاضي احمد رحمه الله	١٨١	محمد عبدالواحد رحمه الله
٨٥	محمد عبدالصمد رحمه الله	١٨٢	سيف الدين خان رحمه الله
٨٦	حافظ محمد كشميري رحمه الله	١٨٣	سيد حسن علي رحمه الله
٨٧	حسن شاه بتيالوي رحمه الله	١٨٤	محمد عبدالمجيد رحمه الله
٨٨	حافظ عزيزالله رحمه الله	١٨٥	محمد انعام الله احمد خان رحمه الله
٨٩	رحيم بخش رحمه الله	١٨٦	سيد محمد يعقوب پنجابي رحمه الله
٩٠	ابرار علي رحمه الله	١٨٧	محمد حسين خان رحمه الله
٩١	محمد اكرم رحمه الله	١٨٨	حبيب الله قاضي الندوة رحمه الله
٩٢	محمد فضل الرحمن رحمه الله	١٨٩	رضي الدين رحمه الله
٩٣	محمد عبدالرحمن رحمه الله	١٩٠	برهان الحق رحمه الله
٩٤	شيخ لعل محمد رحمه الله	١٩١	محمد سليم الزمان رحمه الله
٩٥	فقير عبدالله رحمه الله	١٩٢	نصيرالدين احمد رحمه الله
٩٦	محمد ابوسعيد رحمه الله.	١٩٣	قاسم علي رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٩٧	سکندر علي خان رحمه الله		

د هم دغه علماء کرامو سر بیره دوخت او زمان د ام ت محمدي مشهوره علماء کرام چي، په عربو او اعجمو کي پېژندل سوي څېرې دي، دهغو لاسلیکونه هم پرسته لکه:

د حضرت علامة مولانا یعقوب نانوتوي رحمه الله.

❁حضرت مفتي علامة رشید احمد ګنګوهي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شیخ سید احمد رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد الحسن رحمه الله.

❁حضرت مولانا محمد محمود رحمه الله.

❁حضرت مولانا شیخ عبدالحکیم رحمه الله ولد حضرت مولانا علامة شیخ عبدالحی الکنوي رحمه الله.

❁حضرت مولانا شیخ فقه العصر صاحب تحقیق و تدقیق عبدالحی لکنوی رحمه الله.

❁حضرت مولاناشیخ خلیل احمد سهارنپوري رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه فتوی په کتاب (تنبية الوهابين) کي موجود ده. په صفحه ۴۶۶ کي. د دې کتاب (تنبية الوهابين) ليکوال حضرت مولانا عبدالعلي رحمه الله دی چي په دارالعلوم د يوبند کي مدرس دی او حنفي فقه پر مشهوره کتاب شرح الوقاية باندي حاشية هم کړې ده. د ښه معلوماتو لپاره تنبية الوهابين کتاب وګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غیر مقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیوبند نظر

د اسلامي نړۍ د مشهوره د ینې مرکز (مدرسه دارالعلوم دیو بند) له لوري یوه رساله د (خطیبه صدارت) په نامه په دې روان کلونو کې خپره سوه. په دې رساله کې د موجوده غېرمقلدینو په اړوند د دارلعلوم دیو بند نظر څرګند سوی دی. دا رساله په اصل کې د دیوبند د مدرسې د مشر د هغې وینا لیکلی متن دی چې د یادي فتنې (غېر مقلدینو) په اړه یې یوه رابلل سوي کنفرانس ته کړې وه چې، د یادي فتنې (د غېرمقلدینو) په اړه یې یو رابلل سوي کنفرانس ته کړې وه. د همدې رسالې په یوه برخه کې داسې یوه د فهم وړ وینا موجوده ده چې، زه به هغه ستاسو حضور ته وړاندي کړم.

د لوړ عزت ددلودونکو درنو علماء کرامو، د دغې ناستې غرض ، هدف، ضرورت او اهمیت تاسو ټولو ته ښه معلوم دی لکه څرنګه چې، په بلنلیک کې ورته اشاره سوې وه چې، دغه ناسته په دغه هدف او موخه جوړه سوې ده چې، زموږ غېرمقلدین ورو ڼه چې، ځانونو ته اهل حدیث وایي، په بېلابیلو سیمو کې د دوی له لوري څخه چې کوم حالت منځ ته راځي پر هغه باندي غور او فکروسي او د راکابو کولو تدارک لاري چاري یې باید تنظیم سي.

صورت حال د ادی چې د تیرو څو کلونو راهیسې غېر مقل دینو د خپلو هڅو د لګوندیتوب تر څنګ جارحانه رویه هم غوره کړې ده. دوی په ب ېلا بېلو سیمو کې په حدیث باندي د عمل کولو په نامه د ساده عوامو یا د هغه عصري زده کړو زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو مسلمانان څخه لاره ورکوي یا ورکه کړې ده چې، د دیني علومو څخه ناخبره او هغوی ته داسي تاثر ورکوي چې، ګواکي په حدیث طبندي د عمل کولو ویاړ یوازي او یوازي د دوی په برخه دی او پاته نورو ټولو خلکو احادیث پرې ایښي دي.

دا په دې معنی چي ټول هغه مسلمانان چي په دین باندي د عمل کولو یا قرآن کریم او احادیثو باندي د پوهېدلو لپاره د حضرات آئمه کرامو څخه لارښوونه تر لاسه کوي او په هغوی کي د یوه امام تقلید کوي، دغو ټولو ګواکي احادیث پرې ایښي دي ګمراهان دي او باطل پرست دي.

اوس خو خبره تر دې اندازې رارسېدلې ده چي غېرمقلدین بېله تکلیفه پر امامانو مبارکانو د تهمت ژبه اوږدوي په خاص ډول امام ابوحنیفه رحمه الله د دوی د بې ادبۍ او سپین سترګۍ نښان وي او دې خبري ته خو د بد بختۍ انتها ویل کیږي چي، په دوی کي یو شمېر داسي هم سته چي، د صحابه کرامو په سپېڅلي شان کي د سپین سترګۍ او بې ادبۍ کي بې ځایه جرئت کوي.

د دوی د دغي جارحانه رویې په نتیجه کي په ډېرو سیمو کي خپل منځي شخړي رامنځ ته سوي دي او په ځینو سیمو کي د یو شمېر مسلمانانو د خپلو مخکنیو علماء کرامو او اسلافو سره په تړاو او تعلق اغېز من سو ي هم د ي. په ځانګړي ډول په هغو سیمو کي دا فتنه زیاته ده چي، ډېر او سېدونکي یې په خلیجي هیوادونو کي مزدوري کوي. په ځینو سیمو کي یې خپل نمائنده ګان په تنخوا ټاکلي دي چي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پرله پسې ډول د دغې فتنې په خپراوي کې   بوخت دي. خلاصه دا چې د غیر مقلدینو فتنه په ډېره چټکیا سره خپرېږي. په دې کې شک نشته چې د حق نمائنده ګان هم په شخصي شکل د دغې فتنې پتعقیب او مخنیوي کې بوخت دي.

لکه: دارلعلوم دیوبند ته په کله نا کله رارسېدونکو راپورونو کې چې، اندازه کېږای سي، یاچې کله د دارلعلوم دیو بند خادمان بېلا بیلو سیموته ولاړ سي او په خپله یې ووینې.

په خپله په دارالعلوم دیو بند کې د (تحفظ سنت) په نامه د څو کلونو راهسي ځانګړې شعبه سته چې په کښې پر دغه موضوع باندې د طالبانو د روزنې کار جاري دی او له ضرورت سره سم د هیواد په بېلابیلو سیمو کې د همدغې فتنې د مخنیوپه اړه په هڅو کې برخه اخلي.لکن اوس د حالاتو غوښتنه داده چې، دغه کار د پخوا په نسبت باید په ډېر منظم او پرله پسې شکل تر سره سي او یوه مناسبه کاري لایحه ورته جوړه سي.د دې رسالې په یوه برخه کې د (غیرمقل   یدینو د جارحانه افکارو لنډیز) تر عنوان لاندې داسې راغلي دي.

که چیرې تاسو د غیرمقلدینو کتابونو ته یوه لنډه کتنه وکړئ او د هغې په رڼا کې د هغوی افکار رالنډ کړ ئ. نو یو ډېر دردوونکی انځور او حالت به راڅرګند سي په لنډه توګه یې وړاندې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ غیر مقلدین د اصحابو کرامو په اړه د جمهور امت خلاف نظر لري. حضرات صحابه کرام حجت نه مني بلکي د هغوی په اړه نامناسب تعبیرات استعمالوي د دوی د علماوو، عادي خبره او عادت دی تر دې اندازې چي، خلفاي راشدین او نور اکابرین او فقیه صحابه کرام په اړه د کتاب او سنت سره نابلدتیا د نصوصو خلاف عمل په غټو غټو مسائلو کي تېروتنه او په قهر کي غلط ه فتوای ور کول او داسي نور تهمتونه او دبې ادبی. څخه ډک الفاظ د غیر مقلدینو په کتابونو کي عام دي.

۲ غیر مقلدین د اجماع پر خلاف لاره غوره کوي.

۳ دغه خلک د سلف صالحینو بلکي په احادیثو ثابت د قرآني تفاسیرو په مقابله کي د خپل زړه د خوښي سره سم تفاسیروته ترجیح ورکوي.

۴ په اختلافي فروعي مسائلو کي شدت د دوی ځانګړی شعار دی په کومو مسائلو کي چي، تر یوه د زیاتو رایو او نظرونو کنجائش وي په هغوی کي یوازي یو اړخ حق او بل باطل ګڼل د دوی عادت دی . په داسي حال کي دغسي فکر ي طرز د امت د جمهورو علماوو په اند غلط دی.

۵ دغه خلک د مجتهدینو امامانو، فقهاوو، محدیثینو او اولیاء کرامو په شان کي بې ادبي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلفیان

که څه هم زموږ په ټولنه کي سلفیان خلک ځانګړې ډله بولي مګر په اصل کي سلفي او وهابي کوم توپیر نه لري. صرف دومره فرق یې سته چي، وهابي ډل مخکي پیدا سوې ده او سلفي ډله وروسته پیدا سوې ده.

دغه ډله د سید محمد رشید رضا له خوا تائسیس سوې ده، سید محمد رشید رضا په **۱۲۶۲** ه. کي په سوریه کي زېږېدلی دی او په **۱۳۵۶** ه. کي وفات سوی دی.

سید محمد رشید رضا د شیخ محمد عبده خاص شاګرد دی. سید محمد رشید رضا د سلفي په نامه عقیده او ډله په مصر کي جوړه کړه. وروسته دغي ډلي په ورو ورو له مصر څخه د باندي نورو هیوادونو ته لاره پیدا کړه.

په هندوستان کي دې ډلي ته علامه شوکاني او مولوي نظیر احمد دهلوي ډېر روشد او طرقي ورکړه. د دوی دواړو کوښښ و چي، سلفي ډله په لږ وخت کي د مشهوره ډلو څخه و بلل سوه. سره له دې چي په اوسني پاکستان کي او افغانستان کي هم ځیني کسانو و دې ډلي ته لبیک وویل. په افغانستان کي د دې ډلي او پیروانو لپاره یې مولوي عبدالله نورستاني ډېر عزت لري.

سلفي ډله ځان ته یو ځانګړی هدف، عقائد، او پیږندل ګلوي نه لري. دوی په ټولو اهدافو، عقائدواو پیږندلګلوي په مثل د وهابیانو دی. موږ دا خ بره مخکي واضح

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې ده چې، وهابیان پر یوه قرار نه دي خپل نوم د وخت سره سم بدلوي. کله اهل احدیث ، کله وهابیان، کله بیا سلفي وي.

په هر صورت زموږ د اهل سنت والجماعت په وړاندي سلفي داسي حکم لري لکه څرنګه چې، د وهابي دی. ځکه د دوی دواړو عقائد او هدایت یو شان دی.[250]

[250] - شناخت گروها : ۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنج پیریان :

پنج پیر په اصل کي د پاکستان په صوبه سرحد کي په (صوابۍ) والسوالۍ کي د یوه کلي نوم دی چي اوس و هغه ډلي ته پنج پیر یان ویل کیږي کوم چي د مولوي طاهر پنج پیري له خوا ایجاد سو ې ده. مولوي طاهر پنج پیر، د پنج پیر د علاقې او سېدونکی دی، نو په همدې خاطر و دغي ډلي ته د پنج پیریانو نوم کارول کیږي.

دغه ډله په مثل د سلفي نجدي ده. دوی په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي. په قرآن کریم کي ډېر لري تاویلات کوي چي، هغه زموږ د مذهب سره سمون نه لري. د دوی عقائدو ته که سړی متوجه سي دابه معلومه سي چي، د دوی او سلفي نجدي عقیده کوم توپیر نه لري خو په ظاهره د ځینو مسائلو څخه منکر دي، هغه مسائل چي په مذهب کي ثابت دي.په فتوی فریدیه کي علامة شیخ القرآن والحدیث مفتي فرید صاحب رحمه الله داسي راپېژني. لکه دعا وروسته ترجنازې، دعا وروسته تر سنتو حیلة دورة الاسقات، توسل ، په ذ وات فاصله، زیارت قبور ، تعویذ ، مطلقا [251] دا ټوله هغه مسائل دي چي په مذهب کي ثابت دی او دهري مسئلې لپاره موږ پوره پوره په وضاحت سره دلائل ذکر کړي دي. په هر صورت که څه هم دغه ډله په ظاهره (حنفي مذهب دعوه کوي مګر د دوی اقوالو ته چي، وګورئ د حنفي مذهبه څخه ناخبره خلک دي ځکه حنفي مذهب ډېر پراحتیاط بنا مذهب دی. په حنفي مذهب کي پر مسلمانان د کافر حکم کول پر خپلو شرائطو بنا دی. په هره خبره سره مسلمان

[251] - فتاوی فریدیة : ۱ جلد، ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه کافر کوي. د احنافو چي وس وسي پهمسلمان د کافر کولو څخه ځان ساتي که څه هم هغه په تاويلاتو سره وي خو پنځ پيري عقيده درلودونکی شخص لپاره يوه علامه داده چي دوی ژر د کفر حکم کوي.[252]

---

[252] - شناخت گروها : ۳۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بریلویان

د ادیان باطل او صراط مستقیم په حواله تر ۱۲۹۷ ه. کاله پورې د برصغیر ټولو خلکو ځانونه اهل سنت والجماعت او احناف بلل او د تصوف څلور سره مشهوره طریقې، قادریه شریفه ، نقشبندیه شریفه، سهروردیه شریفه ، او چشتیه شریفه په کښې رائج وې او خلکو په دې طریقو کې بیعت هم کاوه. خلکو په فقهي مسائلو کې د امام اوبوحنیفه رحمه الله او په عقائدو کې د امام ابوالحسن اشعري او امام اوبو منصور ماتوریدي رحمهم الله تعالی مقتدیان ګڼل.

دا طریقه تر حاجي امدادالله مهاجر مکي صاحب پورې را روانه وه. د برصغیر په خلکو کې کوم اختلاف مذهبي نه و موجود. د برصغیر ټول مسلمانان په اتفاق او اتحاد سره اوسېدل مګر کله چې په هندوستان کې سیاسي حالات راغلل، په دې وخت کې د هند مسلمانان د ترکیانو ملګري وو او انګرېز دا نه غوښتل ځکه؛ انګرېز د ترکو سره مخالف درلود.

انګرېزانو یابرطانوي حکمرانو د خپل سیاست له مخې چې مسلمانان په خپل منځ و جنګوي او انګرېز حکومت پر وکړي، دا پرېکړه چې اول باید د مسلمانانو اتحاد او اتفاق ختم کړو.د دې کار لپاره یې دا غوره و بلل چې باید د مسلمانانو په مابین کې مذهبي ډلې پیدا اسې. هغه و چې، انګرېز د دې لپاره د احمد رضا خان بریلوي په نوم یو شخص اماده کړ. انګرېزانو د احمد رضا خان څخه دوه موهم کارونه واخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ څنګه چې مسلمان ه   ېوادونه د ترکیانو ملګري و   و او له همدې خاطره پر انګرېزانو د مسلمانانو پوره رعب پروت وو.نو د همدې اتفاق او اتحاد د ختمولو په کار کښې احمد رضاخان برېلوي ډېر لوی کردار کړی دی او د (دوام المعیس) په نوم یې پر دې موضوع مستقل کتاب ولیکه چې تر کان د خلافت هیڅ حق نه لري چې پر نورو هیوادنو یې وکړي.

۲ بل احمد رضاخان د انګرېزانو لپاره دا کار وکړ چې، د وخته مسلمانان سره متحد وو هغه یې د مذهب په نامه په ډلو او فرقو سره ووېشل. د د ه په کوښښ سره د هندوستان هغه مسلما نان چې یو الله ﷻ یو رسول ﷺ او یوه کتاب ته یې عقیده درلوده په ډلو ډلو سره و وېشي.[253]

قاري احمد پیلي نهیستي وایي: په **۱۲۹۷** ه.کي مولانا شاه احمد رضا خان قلم په لاس کي واخسیت کتابونه یې لیکل. فتوی وي یې ورکولې. حرمینو شریفینو ته یې سفر وکړ. د حرمینو د مشهوره علماء کرامو سره یې وکتل. د یوبند د علماء کرامو پر خلاف یې تصدیق حاصل کړ چې په نامه د (حسام الحرم) سره په کتابي بڼه سره توضیح سوه. مولانا احمد رضاخان پنځوس کاله مسلسل د غسي کو ښښ وکړ. دوه جلاجلا فکرونه یې جوړ کړل . یو د برېلوي او بل د یوبندي په نامه، د دواړو فرقو

[253] - ادیان باطله اور صراط المستقیم : ۲۹۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

علماء او اعوام یې په جنجال کې سره واچول او دا کار د مسلمانانو لپاره په هیڅ وخت کې مفید نه وو.[254]

[254] - حواله سابقه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد رضاخان برېلوي لنډه پېژندنه .

احمد رضا خان د تقي علي ځوی او د رضا علي لمسی دی.د هندوستان په صوبه اترا پردېش کي په (يوپي) کي د برېلوي په ښار کي زېږېدلی دی. احمد رضاخان برېلوي ته ځکه برېلوي وايي چي، دی په برېلوي ښار کي زېږېدلی دی. احمد رضا خان د جون په **۱۸۶۵** ع کي زېږېدلی دی. پلار يې د احمد ميا نوم پرکښېښود نيکه د احمد رضا او مور د امن ميا خو کله چي احمد رضاخان برېلوي لوی سو ، د دخپل ځان لپاره عبدالمصطفی نو م غوره کړ.

په اول کي يې پر خپل پلار سبقان وويل. په مدرسه مصباح العلوم کي. بيا هم داسي پر نورو علماؤ باندي يې درسونه لوستل. په **۱۸۹۴** ع کي يې د اشاعت العلوم په نامه مدرسه جوړه کړه. له هغه وروسته يې په **۱۹۰۴** کي بله مدرسه په نامه د دارالعلوم منظر اسلام سره جوړه کړه. څو کاله يې د مدرسې او فتوی کار وکړ. اخر ډېر په فتوی او ليکوالي کي مشغول سو. په هم دې خاطر يې د مدرسې کار او انتظام و مولانا حامد رضا خان برېلوي ته وسپاره.

د احمد رضا خان برېلوي پيروانو دا يادونه کړې ده چي، د ده تصنيفات د **۲۰۰** بيا تر **۱۰۰۰** پوري دي مګر حقيقت دادی کومې نويشتې ته چي کتاب ويل کيږي، هغه يې تر **۱۰** زيات نه دي. تر ټولو غټ کتاب يې (فتاوی رضويه) دی چي، په **۸** جلدو مشتمل دی. احمد رضا خان برېلوي په **۱۳۴۰** ه. کي د صفري د مياشتي په **۲۵** نېټه وفات سوی دی. البته د **۵۶** کالو پر عمر وفات سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د برېلويانو عقائد

دغه ډله که څه هم په ظاهره د حنفي مذهب دعوه کوي مګر په اصل کې دوی داسي اقوال او افعال کوي چي، هغه په حنفي مذهب کي مردود دي. د دوی عقیده د احنافو د عقیدې سره ډېر تو پیر لري. زه یو څه د نمونې په ډول رانقلوم تر څو تاسو ته معلومه سي چي، دا عق ايد د احنافو له عقيدو څخه نه د ي بلکي د برېلوي عقايدو څخه دي.

برېلويان په بدعاتو کي داسي غرق سوي دي چي د اصلي دين، مذهب او بدعت فرق اوس دوی نه سي کولای. د انبیاء کرامو او اولیاء کرامو په شان کي داسي خبري کوي. که چيري انبياء کرام او او لياءکرام ژوندي واى، دوی به خپله له دغسي اقوالو او افعالو څخه بېزاري ښکاره کړې وای. د ديو بند د علماء کرامو سره ډېر تضاد لري. ځيني مستحبات، سنت بولي او سنتو ته د فرضو په سترګه ګوري. د تصوف په اړه خورا ډېره عقيده لري. د ډېر افراط له خاطره حقيقي تصوف ځني پاته دی اوس په بدعاتو کي غرقاب دي. کوم څوک چي د دوی سره مخالفت ولري. هغه د وهابي په نامه تورنه وي. د دې خبرو بر سېره نوري خاص عقائد هم لري لکه داسي.

❁نبي عليه‌السلام عالم بالغيب بولي، وايي نبي عليه‌السلام په هرڅه خبر دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۞د اولیاء کرامو په حق کي ډېر افراط کوي. دوی وايي د معراج په شپه نبي عليه‌السلام د شېخ بغداد رحمه‌الله په کومک پر بوراک سپور سو او د شېخ بغداد په امر لمر را خیژي او لویږي.

۞مجذوب معاف دی. که د جذب په حالت کي هرڅه وکړي هغه ورته معاف دی.

۞نبي عليه‌السلام نور دی.

۞نبي عليه‌السلام مختار کل دی.

۞د غېر الله څخه کومک غوښتنه جائز ده.

۞د درود شریف د ویلو په وخت ولاړېدل.

۞قبرونه پاخه جوړول، ګنبده پېجوړول.

۞پر قبرو څراغان شمعي بلول.

۞د جنازې وروسته دعا حتمي کول.

۞چي کله د نبي عليه‌السلام نوم مبارک ذکر سي ګوتي مچول.

۞احمد رضاخان برېلوي په لاس کي شېخ عبدالقادر جیلاني دی او شېخ عبدالقادر جیلاني په لاس کي د نبي عليه‌السلام دی. داسي په لاس کي کېدل لکه قلم چي د کاتب په لاس کي وي. د نبي عليه‌السلام په حضور کي د الله تعالی جل‌جلاله دی (ماینطق عن الهوی) دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره معلومه سوه چي بریلوي صاحب په حضور کي د الله تعالی دی (ماینطق عن الهوی) العیاذ بالله.

﴿رضا د الله تعالی رضا د پیغمبر ﷺ ده او رضا د پیغمبر ﷺ په رضا کي ده. احمد رضاخان بریلوي ده.

﴿د احمد رضاخان بریلوي ژبه او قلم الله تعالی دواړه د خطاء څخه ساتلي دی، همداسي نور عقائد لري چي، په مذهب حنفي کي ورته په کلکه جواب ویلی سوی دی که څه هم دوی په ظاهر ځان حنفي بولي خو حنفي نه دي بلکي دا یو ګمراه ډله ده او نه په حنفي مذهب کي داسي عقائد ولالره ځای نسته. د ښه معلوماتو لپاره دغه کتابونه وګورئ.

۱ ادیان باطله.

۲ صراط المستقیم.

۳ شناخت ګروها.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه کتابونه:

چې د ماخذونو په توګه استفاده ځيني سوېده په لاندي ډول دي.

۱ قرآن مجيد
.۲ بخاري شريف.
۳ مسلم شريف
.۴ ابوداؤد شريف.
۵ ترمذي شريف
.۶ مشکوات شريف.
۷ مکتوبات امام رباني
.۸ تلويح توضيح.
۹ مجالس ابرار
.۱۰ غنية الطالبين.
۱۱بحرالرائق
.۱۲ ابوالمنتهي .
۱۳ د ستور اساسي مع ائين دارالعلوم ديوبند.
۱۴ فتاوی رحميه
.۱۵ شرح منار.
۱۶ نامي شرح حسامي
.۱۷ الاجتهاد.
۱۸ حديث او تقليد شخصي
.۱۹ اعلام الموقعين.
۲۰ مجموع الرسائل ابن عابدين.
.۲۱ الاقتصاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲عقد
۲۳ كلمة الفصل.
۲۴ تذكرة الحفاظ
۲۵. انصاف .
۲۶ اشرف جواب
۲۷. فتاوى ابن تيمه.
۲۸ محمد بن عبدالوهاب
۲۹. الهدية السنية.
۳۰ حطة في ذكر صحاح السته
۳۱ نزهة الخواطر .
۳۲ قول المختار في مولد نبي المختار
۳۳. . فتاوى فردية
۳۴ حدائق حنفية
۳۵. انوار الباري.
۳۶ تذكرة محدثين
۳۷. تفسيرات احمدية.
۳۸ الاعتدال في مراتب الرجال
۳۹. . شرح مؤطاء
۴۰ هدية الهدى
۴۱. بدورالاهله.
۴۲ اسرار اللغة
۴۳. عرف البحاري.
۴۴ العزاب المهين
۴۵. احياء العلوم الدين.
۴۶ جامع بيان العلم
۴۷. اشاعة السنة.
۴۸ الجواهر المضية.
۴۹ جامع المسانيد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۰ حجة الله بالغة
.۵۱ انصاف مع کشاف.
۵۲ سبیل الرشاد
.۵۳ تقلید ائمة.
۵۴ اللمع لابي النصر السراج الطوسي
.۵۵ فتاوی محمودیة.
۵۶ ردالمختار.
۵۷ درلمختار.
۵۸ تفسیر عثماني
.۵۹ تفسیر ابن کثیر.
۶۰ جلالین
.۶۱ معارف القرآن.
۶۲ تفسیر الرازي
.۶۳ فتاوی عزیزي.
۶۴ ادیان باطله اور صراط مستقیم
.۶۵ . حقیقت تصوف
۶۶ عرفان
.۶۷ ابن ماجة.
۶۸ مناسک لملا علي القاري
.۶۹ . فتح الباري
۷۰ اعلاء السنن
.۷۱ مواهب الرحمن.
۷۲ مفتاح البحاجة
.۷۳ وفاء الوفاء.
۷۴ شفاء السقام
.۷۵ الخصائص الکبری.
۷۶ جلاء الافهام
.۷۷ مسند احمد بن حنبل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۸ الوصل الی حقیقة التوسل

۷۹. الدرالمنثور.

۸۰ عمدة القاري

۸۱. السیرة حلبي.

۸۲ کشف الارتیاب

۸۳. الدررالسنیة.

۸۴ اسدالغابة

۸۵. الصواعق المحرقة.

۸۶ امدادالفتاوی

۸۷. عقائد دیوبند.

۸۸ شواهد الحق.

۸۹ اشعة اللمعات.

۹۰ شرح الصدور

۹۱. البصائر.

۹۲ فیض الباري.

۹۳ فیض الباري.

۹۴ بذل المجهود

۹۵. حموي.

۹۶ شیخ الاسلام علي تیسیرالقاري

۹۷ . مرقات.

۹۸ رحمت بیان.

۹۹ شناخت کروها.

۱۰۰مفردات

۱۰۱الاشباه و النظائر

۱۰۲مرواج السنن

۱۰۳فتوی هندیة

۱۰۴نورالایضاح

۱۰۵.مراقي لفلاح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۶مجموع الرسائل محمد امین صفدر
.۱۰۷درر الفوائد
۱۰۸اعانة الطالبین
.۱۰۹البدیة والنهایة.
۱۱۰مغرب
.۱۱۱قاموس.
۱۱۲مختار الصحاح
.۱۱۳تاج العروس.
۱۱۴جامع العلوم والحکیم
.۱۱۵الاعتصام.
۱۱۶فتوی حدثیة
.۱۱۷الحاوي للفتاوی.
۱۱۸رحیق مختوم
.۱۱۹مجموع الفتاوی.
۱۲۰الغنیة
.۱۲۱مصنف ابن ابي شیبة.
۱۲۲تیسیر العزیز
.۱۲۳روح البیان.
۱۲۴سنن الکبری
۱۲۵احسن الفتاوی.
۱۲۶الوسي تاریخ نجدي
.۱۲۷ترجمان و هابیة.
۱۲۹اقتصاد في الاجهاد
.۱۳۰اهل حدیث اور انگریز.
۱۳۱پهلي اسلامي تحریک.
۱۳۲غیر مقلدین د احدیثو په رڼا کي.
۱۳۳تنبیع الوهابیین.
۱۳۴مثنوي معنوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

. الحمدلله حمداً موافیاً لنعمه وموکافیه لمزیده والصلوة والسلام علی رسوله محمد وأله
واصحابه اجمعین

تمت بالخیر

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library